NÉPVILÁG.

ELBESZÉLÉSEK.

IRTA

JÓKAI MÓR.

GPÁT

I. KÖTET.

SULYOK ZOLTÁN

PEST.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

MDCCCLVII.

P. o. kung
904 li

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA

R 2

R 1965

87920

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
II. Nyomt. Növedéknapló
1922 év 1.

Pest, 1857. Nyomatott Landerer és Heckenastnál.

TARTALOM.

Lap.

I. Kedves atyafiak 5

II. A falu bolondjai 135

III. A világ vége 159

Mások a költészetet az égben keresik, mi keressük azt a földön. Máskor a költő tanitotta a népet, most tanits te engem lelkem hajlamaitól ölelt nép! . . . Jöjetek elém ti rétek, mezők, delibábos rónák, csendes fehér házak, pusztai karámok; — álljatok ki vidám piros lyánkák házaitok ajtajába; gyujtsátok meg a mécset a fonóházban, hadd álljanak a legények leskelödni ablakaitok alá; — kelepeljetek szorgalmas vizi malmok a holdvilágban rezgő folyam tükrén, mikor a fehér ruhás molnár az ablakon kihajolva, csendesen hallgatja a távozó hajósok tülkölését; — hintsétek be az utszákat frisen kaszált füvel, rakjátok ki illatos jegenyeágakkal, midön az urnapi zászlókat ünnepélyes menettel körülhordják; hagyjátok szólani a zenét, rikoltozni a tánczolókat, sirni a menyasszonyt, örülni a vőlegényt a menyegzöben; — lássalak benneteket ti a szabad ég-

nek fogadott fiai, jó kedvü pásztornép, gulyások, csikósok szellő paripákon, regényes, magányos csárdákat látogatva. Tünjetek fel előttem ti széles városok, boldog házaitokkal, tornyos szentegyházak, miknek ablakain át a hivek harsogó éneke zeng elé, mig a küszöbben ekklezsiát követő hajadon siratja letépett koszoruit . . . !

Hadd gondoljak vissza mind azon vig és kedélyes, szomoru és elgondolkodtató regékre, adomákra, eseményekre; miknek homályos emléke a régi jó időkből lelkemben fenmaradt; események, minőkkel naponként találkozunk az életben : oly egyszerüek, oly igazak s még is oly érdekesek; szájról szájra adott regék, minőket kedélyes rokkapörgés mellett beszélnek el egymásnak félénk leányzók, oly aggasztó tartalmuak, hogy mese végeztével szinte körülnéz a hallgató, ha nem áll-e a háta mögött az ijedelmes regealak? — vagy minőket vig poharazás közt szoktak felhordani jókedvü férfiak, mikor a bor megoldá a nyelveket, s egyik tréfás csintalan monda a másikat idézi elő : — bohó mesék, miket leleményes vándor diákok hoztak haza kedélyes csavargásaikból; — kalandregék népszerü királyokról, tündér-

mondák bűbájos elődök felől, hajdankori hősök emlékei, töredék adataiban a hagyománynak, az apró történetek, miket minden elmesélő igy ád elő: „ez itt és itt én velem történt," anekdoták, az országhirü különczökre fogottakon kezdve, azon stereotyp alakokig, kiket minden ember személy szerint ismerni vél, ellesve a zöld asztalok tréfái közül úgy, mint a vándor szinpadok papiros falai mögül, s összefogva mind azt, a mi e két szinpad közé esik, együgyü földmivesek, kaczkiás menyecskék, hirhedett kalandorok, szomoru örjöngök, könnyelmü diákok, s méltóságteljes táblabirák, országos kortesek, s vitézlő insurgensek, tudós professorok, s kalandos népköltők, tréfás jurátusok s furfangos patvaristák, bámulatos huszárok s probált torku kántorok tarka esetei, egész mesekörök egy-egy ismert néposztályról; — ez a nép élete, ez a nép világa.

Az alapszinezet mindenütt ugyanaz; a nép maga magát rajzolja le, egy vonás sem hamis. A mi való benne, az az élet valódisága, s a mi költészet, az az élet költészete. Mindenütt keresztül tör a hervadatlan jó sziv, a nemes könnyelmüség, a fulánktalan humor, az erőtetlen bánat, a leleményes furfang, a délczeg

legénykedés és a nyugodt nemzeti önhit, mely együtt a magyar népéletet annyira jellemzi, s melynek összesége — a közélet históriája.

Ez életet, e világot rajzolni kivántam én, s a tárgy mérhetlen gazdagsága az, mely visszadöbbent; — ki győzné a mezők minden virágait leszedni? Csupán azt tehetém, hogy kiválogattam azokat, melyek vándor bolyongásaim közt legkedvesebbeknek tetszettek; mennyi maradt még észrevétlenül!

A ki a vadon nőtt virágokban gyönyörködik fogadja tölem e füzért szivesen.

I.

KEDVES ATYAFIAK.

Este felé járt az idő. Kassay Lörincz szolgabiró urambátyám kinn állt a háza ajtajában, mely épen az országutra feküdt s épen úgy szükölködött kapu nélkül, mint más egyéb vendégszerető közbirtokos urambátyáim lakásai a kerek hazában. Igaz ugyan, hogy a nyitott udvaron ott heverészett vagy hét szelindek, olyan szép nagyok, mint egy medve, s ha valaki be akart jönni a házba, azt nagyobb bajba kerítették, mintha Pesten a házmesterrel kellene ajtót nyittatni, hanem ennek a dolognak is volt kilincse : okos ember nem jár bot nélkül az utczán : csak egyet kellett vele az ugatók valamelyikére húzni, a többi aztán megértette az intést és kotródott, a merre látott. Még akkor nem hordták ezeket a rövid mihaszna páczikókat, a mikre sem támaszkodni nem lehet, sem kutyákat ütni velök.

Tehát ott állt az ajtajában Kassay Lörincz urambátyám pipázva, s átkiabált az átellenben levő esküdt portájára, ki szinte a háza ajtajá-

ban állott. Könnyebb lett volna ugyan a beszélgetés, ha valamelyik átment volna a másikhoz, mert az utcza széles, s nagy hangot kellett adni, hogy egymás szavát megértsék; hanem a két ház között akkora volt a sár, hogy szekérrel is bajos volt megusztatni, s ha át akart menni az ember, elébb lekellett kerülni a kertek alá, s úgy jönni vissza, mindenütt a keritésekbe kapaszkodva. Tehát jobb volt csak úgy átkiabálni.

Hogy mért urambátyám nekem Kassay Lőrincz bácsi? azt én nem tudom; fogadd el te is atyafinak nyájas olvasó, mert ez egy talpig becsületes derék ember, s nem fog szégyenedre válni. Tartsuk meg már azt a régi jó szokást, hogy a magyar ember egymást egy családból valónak nézi, s a vénebb az ifjat öcsémnek, hugámnak czímezgeti, emez pedig azt bátyámnak, nénémnek.

Lőrincz bácsi ahoz a derék középosztályhoz tartozék, melynek hivatása volt törvényt és jogot kezelni, a nemzeti közérzületet fentartani, a vagyonosságot fajtánk javára növelni, fáradni zaj és dicsőség nélkül; — kikről nem beszél sem a historia, sem a költő : mert hisz a derék becsületes emberek nálunk nem oly ritkaságok, hogy jegyezni kelljen neveiket, s a költő meg mit csináljon ilyen becsületes emberekkel, a kikben még csak annyi regényesség sincsen, hogy a más feleségét elszeressék, vagy valakit párbajban egy görbe nézésért föbe lö-

jenek? Az ilyen ember születik annak rendje módja szerint, csillagzat és horoscopium nélkül, — felnő a nélkül, hogy zongora virtuoz lenne, — kitanulja iskoláit tisztességesen, s mikor már mindent tud, akkor haza jön a szülőihez, s lakik velök, mint engedelmes fiu; azok kiházasítják — mikor arra való lett, poétázás nélkül, s ha meghalnak, ráhagyják a gazdaságot adósságok nélkül, mert ezen osztályánál hazánkfiainak az adósságot a bünök egy nemének tartják, elvök lévén, hogy tisztességes ember ne költsön többet, mint a mennyit bevesz, speculálni pedig nem magyar ember dolga; — ez az elv annyira is gyökeret vert Kassay bátyánk szivében, hogy diák korában, ha csizmája elszakadt, képes volt addig, míg hazulról pénze érkezik, betegnek tettetni magát, mintsem a vargánál kontót csináljon. A collegiumból eminentiával tért meg; patvariára a viceispányhoz ment, ott megtanult vármegyei nyelven irni, toasztokat inni és szép hölgyekkel conversálni. Pesten praeclarummal censurázott, viselt frakkot, füstölt szivart és kaczérkodott átellenben lakó szép zsidólányokkal, azután hazament a falujába, s úgy elfelejtett frakkot, szivart és szép zsidólányt, mintha soha se' lettek volna.

Szülei aztán kinéztek számára egy szép tisztességes, derék hajadont, azt Lőrincz bátyánk el is vette hitestársul; nem irtak ugyan egymáshoz verseket, hanem igen jó életet éltek.

— Házasságuk egy kis lyánkával lön megáldva.

Később egyenesen felszólítva elvállalá a szolgabirói hivatalt, a mit magyar ember tett ex nobili officio, — nemes kötelességből, — s nem azért, mintha rá lett volna szorulva, mert abból ugyan haszon nem volt : fizetés és sportula kevés volt a megillető traktákra; hanem a magyar nemes ember szivesen áldozott a magáéból is, azért a hozzá illő foglalatosságért és azon megvásárolhatlan öntudatért, hogy ő egy egész járásnak földi gondviselése, ki harmad magával, egy esküdttel és egy hajduval rendet tart és igazságot oszt húsz harmincz ezer ember közt.

E perczben is épen valami fontos kiküldetési ügy felől értekezik a két érdemes úr, az utczán keresztül, a midőn valami kegyetlen nagy hajszolás hangjai vonják félre figyelmöket s az utcza végére tekintve, hol az út a szérük mellett bekanyarodik, előtünik ám egy csinos fogat, melyet már csak azért is le kell irnunk, mert ki tudja, látunk e még valaha olyat, ha mindenfelé vasútak lesznek a házában?

Hintó volt ez, még pedig úri. Hogy a tetején a bőr kicsinyt pettyegetett, annak fő okait a baromfi tenyésztésben kell keresni. Hogy mikor készülhetett e jármü? azt bizonyosan meghatározni nem lehet, miután historiai dátum, hogy I. Lajos király idejében már voltak függő

hintók. Alakja gyönyörüen hasonlít egy fél görögdinnyéhez, melyet a bizonytalan fenekü úton úgy lötyfölt alá s fel négy magas rugó, hogy a benne ülök nyelvöket harapták, ha beszéltek, még ki is dobta az embert, ha jól meg nem fogódzott a kapaszkodókba. A kocsi ajtókat először nem lehetett kinyitni, azután meg nem lehetett becsukni; minélfogva azok egyszer mindenkorra be voltak jól lajfánttal kötözve, a két hátulsó rugó közé pedig a bakra egy jó nagy petrencze széna vala felkötve, mely minden zökkenésnél a benn ülök nyaka közé szándékozott esni. E tisztes ősi emlék elé két szelid paripa volt befogva, a harmadik lóggóba; egy kesely, egy fakó és egy szürke, mind a három fülig sáros s mind a három összevetett lapoczkával támogatva egymást; s gubanczokba kötött farkával el-elkapva a kocsis kezéből a gyeplőszíjat, míg ez ostorával elörehátra vagdal, többször püfölve a benn ülök kalapját, mint lovai börét, melyeken úgy meglátszanak a húzások; mintha lithographirozva volnának.

A jó szándék nem hiányzott a nemes állatoknál, hanem inkább a megfelelő képesség. Fuvarba fogadott jobbágylovak voltak a jámborok, nem arra hivatva és neveltetve, hogy vastengelyü hintót mozdítsanak elé, s érezve e gyarlóságot magukban, minden tizedik lépésnél nyugórát tartottak, egymásra nézve szomorú szemekkel.

Ilyenkor, midön a lovak megálltak, s nem akartak tovább menni, a benn ülö négy egyéniség közül egy rendesen kiüté a fejét a sok limlom közül s rá kiáltott a kocsisra : „megállj! megállj! hadd szólítok meg valakit!“

A kiáltó szó egy a gyöngédebb nemhez tartozó egyéniségtöl jött, kit azonban most nem irhatunk le, mert a keresztül-kasúl kötött nagy kendök alig engednek becses orczájából egyebet kivehetnünk az orránál; kivüle pedig még hárman ülnek a hintóban : hátúl, a tisztelt asszonyság mellett egy bundába és prémes útisipkába keveredett uraság látszik a szegletbe huzódva, kiböl ismét csak a nagy bajusz s a hosszú szárú pipa látszik, melynek csutoráját a dohányzók különös gondviselése örzi, hogy minden zökkenésnél a torkába nem ütödik. A mamával szemközt ül egy reményteljes fiatal sarjadék, kinek báránybör süvege úgy a fejébe van nyomva, hogy két piros fülecskéje kétfelé konyúl miatta, s ki a legvizsgább feszengéssel néz untalan elöre, hátra; mellette végre egy hórihorgas pofók siheder foglal helyet, nagy, bámész szemekkel nézve a sáros világba, s hosszú lábaival a fentisztelt — hihetöleg atyai — tekintélynek jutván átellenben, azokat az elképzelhetö legkellemetlenebb helyzetbe kénytelen összehúzni, úgy hogy a két térdét csaknem a nyaka közé szedte.

Tehát valahányszor a lovak megálltak a pocsolya közepén, az érintett asszonyság nagy

munkával elökapálta magát a számtalan köpönyeg, sliffer és nagy kendö közül, s kikiáltva a kocsiból : „állj meg Marczi, megállj! hadd szólítok meg valakit!“ s azzal kidugva fejét az ernyö alatt, lekiabált egyik másik ácsorgóra, ki a keritésen kinézett, s míg azzal megbirta értetni kérdezösködését : tudniillik hogy, hol lakik itt a faluban tekintetes Kassay Lörincz úr? s arra kielégítö választ kapott, azalatt kifujták magukat a griffek, s a tisztelt asszonyság ismét visszafészkelte magát a slifferek közé, elszánt hangon parancsolva a kocsisnak : „hajts Marczi! sem ostor, sem ló nem a tied!“ Marczi ezzel belevágott az egyik lóba, mire az ujra neki rugaszkodott, a félre lódult rúd pofonüté a másik lovat, erre ez is megmozdúlt, s a hátra maradt lóggós szépen ráült a kocsis térdére, míg az mind a két lábát neki feszítve odább nem tolta magától.

Mikor már harmadszor állottak meg a falu közepén, s az asszonyság ujra kikapaszkodott valakit megszólítani, a benn ülö úr nem állhatá tovább.

— Ugyan Zsuzsi szivem, mit kiabálsz annyit a kocsisra, hogy álljon meg? 'sz inkább az a baj, hogy minden lépten megáll.

— Ejnye! nem hallgatsz te szamár? förmedt vissza fogai közül suttogva a dáma, 'sz épen azért kiáltok rá, hogy álljon meg, hogy az emberek észre ne vegyék, hogy nem tudunk odább menni.

Most legutoljára azonban épen a szolgabiró úr hajdújat találták megszólítani „no majd mindjárt elvezetem én, csak jöjenek utánam,“ viszonza az emberséges ember, s megindúlt a hintó elött.

Könnyü volt neki sietni, mert gyalog ment, de lett volna csak ott azon a hintón.

Kassay Lörincz bátyánk, észrevéve, hogy vendégei jönek, bement az ajtóból, s fellépve a három lépcső magasságu folyosóra, onnan várta öket, mint illendő elfogadási helyről, kifújva a pipája fenekén maradó tüzet, mint valami kis vezuviust, s tekintélyes bajuszát kétfelé sodorintva.

Végre nagy hühó mellett bevergődött az udvarra a viszontagságos bárka, s a megállapodás pillanatában elkezdének mindenféle mozgó tagok szabadúlni ki a zsúfolt tömkelegből. A belső öreg úr legelsőbb is a nagy kászolódás közben sarkantyús csizmájával rátalált a felesége tyúkszemére taposni, mire az hirtelen olyat döfött rajta könyökkel, hogy az öreg úr ijedtében felkapva fejét, a forró pipát pogányúl oda süté az előtte ülő hórihorgas siheder képéhez, melynek természetes következése az lett, hogy e spártai gyöngédséggel illetett ifjú nagyot ordítva kapott a képéhez, e mozdulattal a hosszú pipát úgy ütve az öreg úr fogai közé, hogy az agyveleje is meglódúlt bele. — „Melyitek tette ezt?“ kiálta erre dühösen az öreg úr, kikapva szájából a pipaszárt, s vészterhes

mozdulattal emelve a két suhancz feje fölé, mielőtt azonban kioszthatná a büntető igazság csapásait rájuk, a bakon ülő kocsis leveté magáról a nehéz csatakos szűrt, még pedig oly ügyesen, hogy ez hátra esve, mind a két úrfit végkép eltakarta, a többieknek pedig tele szórta szemét-száját sárral kivánatig, s míg e véletlen roham tartott, addig a legifjabb sarjadék jónak látta nyakraföre lemenekülni a kocsiból, tönkre téve a szekérkenővel csíkos bugyogóját.

E nagy veszedelem alatt végre oda érkezének a szolgabiró úr hajdúja és egyéb ácsorgói, s miután elébb nagy hasztalan törekedtek a bekötözött kocsiajtókat kinyitni, végre nyalábban hordták ki a benne ülőket, mely segítséget azonban a fentérintett szálas ifjú ember határozottan visszautasított, bebizonyítva, hogy a természet arra a végre rendelte a hosszú lábakat, hogy az ember egy lépéssel kiléphessen a kocsiból.

A kocsizörejre a háziasszonyság is előjött a folyosóra, egy csinos kis gömbölyű képü fiatal menyecske, egyszerü, de divatos szabású házi öltözetben, kis fodros köténykével, s meg nem kötött kék szalagos csinos fökötővel; egy kis négy éves szöszke eperszáju lányka fogta a kezét, félig elbújva anyja öltönyének redői mögé, mint egy leskelődő kis amourette.

Az utasok végre szerencsésen mindnyájan partra szálltak, s kitappogva lábaikból a zsib-

badtságot, mind egyszerre oda tódúltak a házi úr és asszonyság elé, a midön is az érkezett vendég asszonyság, mint a család szája legelébb felvevén a szót, kellemteljes bizalommal fordúlt Lörincz úrhoz.

— Kedves édes uram öcsém. Van szerencsém kedves édes uram öcsémnek magamban Sajtóry Zsuzsánnát, édes anyai ágról való unokatestvérét bemutatni. Erre levén az utunk, nem akartuk azt a gorombaságot elkövetni, hogy kedves uram öcsém házát kikerüljük.

— Hozta Isten! hozta Isten! szólt kihúzva pipáját szájából Lörincz úr, hogy a tisztelt asszonyság üdvözletét egy pár hangos fültövön csókolással fogadhassa.

— Ha tehát ki nem ver bennünket kedves uram öcsém. . . .

— Az Istenért! örülök a szerencsének, tessék bejönni. A cselédek majd mindent behordanak.

— Ez pedig itt a férjem . . . akará folytatni az asszonyság, bundástúl ott álló urára mutatva.

— Csitt, meg ne mond, hogy hínak? szólt hamiskodva az öreg. Hadd lássuk, rám ismer-e kedves sógor uram? s ezzel nagy mosolyogva megfogá Lörincz két kezét s várta, hogy az rá ismerjen.

Az is nagyon mulatságos helyzet, mikor az embertől valaki azt kívánja, hogy ráismerjen, s nem akarja megmondani, hogy kinek híják?

A házi gazda bele nézett az emberbe, de nem jutott eszébe, hogy ki az?

— Hiszen nem ismerhet rád attól a nagy menkü sipkától! kiálta rá hitves társa, lekapva férje fejéről az iszonyú ellenzös kétfülü sipkát, melylyel megfogyatkozva, egy furcsa semmit nem mondó ábrázat tünt Lörincz elé, nagy kopasz völgyes homlokkal, melyre hátulról előre volt simítva a haj, a milyen arczot ezeret lát az ember életében, hogy nem tudhatja, melyik az egyik, melyik a másik?

— No, most sem ismer még? kérdé nevetve a kedves sógor.

Lörincz fülig pirult, s szerette volna, ha erre a kérdésre feleletet kapott volna valahonnan.

— De bizony. Jól ismerem, szólt homlokát megdörzsölve ujjai hegyével, csak a neve nem akar eszembe jutni.

— Hehe! hát nem emlékezik, mikor 1830-ban a győri restórátión együtt voltunk?

— Úgy? de bizony. A nyelvemen a neve. Hiszen a győri restórátión tiz év előtt négy ezer emberrel találkozott, ha az most mind előjönne, ha nem ismeri-e?

— Hát? Én vagyok az a Gyulássi Menyhért.

— Igaz biz az! Az Isten hozta szerencsésen. Szólt Lörincz, megkönnyebbülve, hogy egyszer kiszabadult ebből a szellemi kalodából s nyakba és fejbe ölelgette annak rende szerint érdemes vendégét.

Az volt a legszebb, hogy miután a nevét megmondta, sem emlékezett rá.

— Ezek pedig az én fiaim. Állítá ezen átesve az érdemes asszonyság. Ez a kisebbik a Péter, a nagyobbik a Sándor. Csókoljatok kezet asszonynénéteknek szépen.

A két fiú engedelmességhez szokottan rohant e szókra a házi asszonyság kezeinek, a kisebbiknek sikerült is egyik kezét elkaphatni s orrával szájával olyan csókot nyomni rá, hogy alig birta letörölni nyomdokait, hanem a nagyobbik elöl eldugá háta mögé kezeit, gombölyü piros orczáit tartva elé.

— Nem hagyom a kezeimet, édes öcsém : nagy már maga kezet csókolni; inkább az orczámat.

A bunfordi fiú olyan zavarba jött e szavakra, hogy a mint meg kellett neki csókolni kedves asszonynénjét, azt hitte, hogy ég és föld kifordúl vele, s maga sem tudta, hogy esett át e feladaton? S e fölött oly trémába jött az öcsém Sándor, hogy apjának, anyjának és öcscsének egyenkint sorba letaposta a lábait.

Hogy az elfogadás annál pátriárchalisabb legyen, a házi nagy komondorok is oda furakodtak a társaság közé, az érkezett vendégeknek lógatni talált kezeit megnyalva. S ebben is van valami, a mi figyelmet érdemel. A házi ebek magaviselete erös tanúbizonysága a házigazda vendégszeretetének : a hol még a komondor is megnyalja a vendég kezét s barátsá-

gosan ugrál a nyaka közé, ott szívesen fognak látni; de a hol a kuvasz az ajtóban fekszik, s rád mordúl, ha közelítesz, ott készen légy arra a kérdésre, hogy „mikor tetszik odább utazni?“

Beérvén a szobába itt ujra kezdödött a hálálkodás. „Hozta Isten!“ — Alázatos szolgája, — szerencsés jó estét kivánok, — kivántuk tiszteletünket tenni, — örülök, hogy van szerencsénk, — de biz a mienk a szerencse, stb. stb. Az „öcsém Sándor“ itt is szert tett rá valahogy, hogy egy senkinek nem vétett cziczuska ártatlan farkára rágázoljon, s véghetetlenül látszott óhajtani, hogy bár csak valahogy egy szegletet találna, a hol nem bánthatna senkit, s nem kellene senkivel gondolnia.

Itt a bundák, köpönyegek lassankint lekerültek a nyakból, téli czipök és botosok elhagyták a lábakat, nagy kendök, kis kendök leoldattak s apránkint megkezde látszani minden emberen a maga valódi formája. Az érdemes vendégcsalád feje egy negyven és ötven év közt levö egyéniség lehetett, csupán akkor látszva öregebbnek, ha megszólalt, pipától fekete fogai miatt. Rajta térdig érö zöld zrinyi dolmány volt, széles zsinórokkal s diónyi gombokkal; mihelyt bundájától megszabadúlt, mindjárt összetette a két kezét hátúl s két sarkantyús lábát szétvetve, egyremásra mosolygó képetcsinált, hogy két orczája csak úgy hegyesedett bele, pirosság dolgában csak orrának engedve,

mely pirosság azonban koránsem a conservált fiatalság tavaszának volt a színe; mind inkább az ösznek, a mikor tudniillik a bor terem.

Érdemes hitvestársa alacsony szikár termetü asszonyságnak látszott, kinek különben is elég érdekes arczán a legnevezetesebb volt az orr. Ezt az orrt jobbra, balra, le és fel lehete mozgatni, a szerint a mint a tisztelt asszonyság valami fölötti tetszését avagy nem tetszését akarta kifejezni s a családtagok e sajátszerü mimicai kifejezésekre annyira figyelmesek voltak már, hogy idegen emberek előtt szüntelen ez orron függött pillantásuk, annak mozgásától tudva meg, ha okosat mondtak-e, avagy megfordítva? úgy, hogy Menyhért úr nem egyszer a szó közepén elakadt, ha felesége valamely fintorlattal észrevetette, hogy nem jól beszél.

Az „öcsém Sándor“ egy nagy szál hórihorgas legény volt, szörtelen pofók orczával, s meglehetös tülök orral, kezekkel jól megáldotta a természet, s azt ö maga is jól látszott tudni, mert mindig olyan mozdulatokat tett velök, mintha szeretné azokat valahol magától elhagyni. E véleményben lábai iránt is osztozott, csodálatos hivatást érezve mindenben elbotlani, vagy mindent eltaposni, a mihez csak közelít. E pillanatban az egész arcz és alak igen élethíven fejezi ki azon gondolatot, hogy mint szeretne oda haza lenni.

A legkisebb szurkulus végre soha sem tá-

gít anyja mellöl, szüntelen annak viganójába fogózva, a miben rá nézve az a jó is van, hogy az orrát beletörülheti.

A társaság még alig állta ki lábaiból a zsibbadást, a házi menyecske kitekintve a konyhába, hirtelen utasítást adott cselédjeinek a készítendö vacsora felöl, mely parancs teljesültét a rögtöni csirkesírás tanusítá, a midön a „fiam Péter“ megpillanta egy kihuzó szekrény tetején egy pár szép sárga czitromot, melyek ott álltak aranyszélü csészékbe rakva, s rögtön elkezde nyafogni.

— Mámi! én ehetném.

— Nem hallgatsz! szólt fejére kommantva az édes. De a fiú úgy volt már szoktatva, hogy egy két ütést, kivált a fejére, fel sem vett, hanem annál erőszakosabban nyafogott a czitromra mutatva.

— Nekem adjanak abból az almából. Én nekem az kö (kell). . . .

— Nem enni való az. Csitítá az anyja, de a gyerek most meg bögni kezdett.

Lörincz bátyánk sokkal viálisabb ember volt, minthogy az ilyen gyermek-jelenetek boszszantották volna, oda ment, az egyik czitromot kivette a csészéből, s odaadta neki.

— Nesze kis fiam, de meg ne edd, hanem tedd a zsebedbe.

A fiú elvette és rábámúlt.

— Ejnye te rosz fiú, förmedt rá az anyja, hát mit kell mondani? no? nem tudod? Mond-

jad szépen, hogy: köszönöm alássan. No! mondod mindjárt?

A gyerek elébb elvárta, hogy hátba üssék, azután kinyögte nagy durczásan.

— K-sz-n-m. S azzal úgy tett, mintha eltenné a czitromot, de csak azt várta, hogy egyszer senki se nézzen rá, s azzal hirtelen nagyot harapott bele.

Hát erre elkezd rögtön ordítani, a mint csak a száján kifért, úgy ordított, hogy a szemei egészen elvesztek a fejében.

Minden ember összeszaladt. Mi lelt? Mi baj? Ki bántott? kérdezék mindenfelöl.

A kölyök végre nagy zokogva és fuldokolva oda mutat az eldobott czitromra.

— Megharapott az alma?

Nagy nehezen birta a házi asszonyság megengesztelni a kedves fiúcskát, egy darab piskótát adva kezébe, s kiküldve a kis Klárikával játszani a gyerekszobába.

A társaság erre kétfelé oszlott. Az asszonyságok ott maradtak a látogatási szobában, mi pedig, monda Lörincz bácsi, menjünk át egy pipa dohányra én hozzám, s azzal átvezeté saját szobájába a férfiakat, minden ajtónál nagy birkózásba eredvén Sándor öcsémmel, a ki semmi áron nem akarta megengedni, hogy elötte lépjen be.

A pipázó szobában igen jól volt elrendezve, hogy nyár elején bár, de hüvös locspocs időben, a kandallóban vidám tüz pattogott,

mellette egyfelől a nagy fáskosár, előtte kényelmes börkarszékek, — s kéz alatt a pipaállvány, körülrakva ezüst kupakos tajtékpipákkal.

— Tessék leülni! szólt Lőrincz, vendégeit a kandallóhoz vive, s beleültetve a nagy karszékekbe, a mi azonban öcsém Sándornál épen nem sikerült neki, sehogy sem akarván az elfogadni azt a megtiszteltetést, hogy leüljön.

— Köszöni alássan, felelt helyette az apja, nem igen szokott leülni.

— No hát cselekedjék, a mit tetszik, felelt rá Lőrincz úr, s hagyta állani a frátert, ki ahoz volt szokva, hogy le nem ült addig, míg le nem húzták a székre, hanem állt az ember előtt, mint egy eget támogató rúd.

— Legalább hát gyújtson rá; biztatá Lőrincz, oda nyújtva neki a dohányos döbözt.

Az ifjú nem fogadta el.

— Köszöni alássan, felelt helyette az apja; nem szokott dohányozni.

(Pedig szokott; hanem a jól nevelt fiúknak nem illik idegenek előtt mutatni, hogy ismerik az élet apró kényelmeit).

A két úr ezután beszélgetésbe eredett, mely alkalommal kitünt, hogy Menyhért úrnak is meg vannak a maga saját eszméi, s azokat el is meri mondani, mikor a felesége nincs jelen. Sok ember van ilyen, ha a felesége hallja, minden szavába belesül.

Teszem föl: — Először is azt állította, hogy

gőzhajók helyett sokkal okosabb volna, ha gőzlovakat csinálnának, hogy azok húznák a hajót; így nem kellene félni, hogy a hajó elsüllyed, ha az üst elpattan.

Azután : — hogy azt az országgyülésen meg kellene hagyni, hogy krumplit senki ne termeszszen, mert ha ez a növény annyira elhatalmasodik, a búzát senki sem fogja venni, és termeszteni.

Azután : — kárhoztatólag nyilatkozott az ujabbkori pusztai gazdálkodás ellen, miszerint a nagy ménesek helyett az uradalmakon mind birkákat tenyésztenek; úgy hogy, ha egyszer egy nagy háború kiüt, ülhet a nemesség lovak helyett juhokra.

Továbbá : — kifejté bőségesen, mennyire meg kellene tiltani az iskolába járó fiatalságnak vagy a köpönyeg viselést, vagy a hegedülni tanúlást; mert minden rosz erkölcs abból származik, hogy az ifjúság köpönyege alá takarva a hegedűt, elmehet mulatni a bálokba és korcsmákba, a nélkül hogy az esküdt diák észrevehetné. . . .

— Ühühühehehe! hangzott fel egyszerre a szegletből Sándor öcsém kitörő röhögése, ki mind ekkorig a kandallónak vetett háttal maga elé bámúlt a falra, mintha valami nagy dolgon törné a fejét.

Egyszerre mind a két úr kérdőleg fordíta felé szemeit, hogy valljon mi lelte?

— Olyan furcsa édes apámnak az árnyéka

a falon, a mint beszél; szólt a kópé, összeszorított markába vakkantva a ki-kitörő nevetést, melyet mentül jobban el akart fojtani, annál jobban rájött.

— Hanem tán fázol öcsém, hogy úgy a kályhának vetetted a hátad? szólt közbe Lőrincz úr; attól tartva, hogy Menyhért bácsi most mindjárt megczibálja a nagy reményü ifjú üstökét. Ne légy olyan fagyos öcsém; mert ha megtudják a lyányok, hogy a kályhát búvod, soha sem kapsz feleséget.

— Már az pedig furcsa volna, monda Menyhért úr, oda intve szemével Sándor öcsémre, hogy okosan viselje magát. Miután most épen leánynézőbe megyünk az ő kelme számára.

— Mi a gutát! kiálta fel Lőrincz, érdekelten fordúlva a siheder felé; tehát quasi völegény? De már így közelebb jöjj hozzánk, hadd lássunk jobban a szemedbe.

Deiszen harapófogó lett volna az, a mivel Sándor öcsémet onnan a kuczkóból kilehetett volna húzni.

— S merre szól a szarka a háztüznézésre? kérdé Menyhért bácsit a házi úr. Ki hordja az öcsém oldalbordáját?

Menyhért úr elébb felfújta a pofáját, mert nagy dolgot akart mondani, s azzal egyik lábát a másikra vetve, felnézett a padlásra és monda:

— Az bizony, tekintetes Berkessy Gábor, Csongrád vármegyei protonotarius uram öcsém

kisasszonya, Linka, kit még 1830-ban a győri restóratiókor a nagyobbik fiamnak igért az édes atyja, a kivel kutyú pajtások voltunk.

— No az bizony mondhatom, hogy derék leány, erősíté Lőrincz úr, magam is ismerem : igen derék család, apja, anyja, egyetlen egy leány; az ugyan nem megvetendő szerencse lesz, ha odaadják.

— Ha odaadják-e? S valjon miért ne adnák oda? kérdé Menyhért úr nem minden sérelem nélkül.

— No csak azért gondoltam, mentegetőzék Lőrincz, hogy az öcsém még olyan fiatal.

— Mit? van annak azért esze. Oda merem én azt azért a főispán eleibe is állítani, s akár miféle társaságba, a collegiumból mindenből eminens calculust hozott. Mi a menkü olyan büdös itt? Valami ég. Te? talán kiégetted a kaputodat? Mondtam szamár, hogy ne támaszkodj úgy annak a forró kemenczének. Ahol van ni. Lyukat égettél a bonjourodon.

Úgy volt biz az : a piros zsinóros bonzsurnak megkapta az egyik szárnyát a forró kandalló.

— Ülj le ökör!

Sándor öcsém nagy szégyenpirulással és ijedelemmel vevé észre a bonzsurban esett kárt, s azt se nézte hová ül le? csak letette magát, folyvást a kiégett lyukat szemlélve, mintha azon törné a fejét; mint lehetne azt abból kimosni?

Lőrincz úr látva, hogy a conversatio nagyon imparlamentalis modort kezd venni, iparkodott más hangot adni a beszédnek, visszavivén azt, az eredeti thémára.

— Talán már censurázott is az öcsém? kérdé az apától.

— Még pedig laudabiléval. Felelt az, elfeledve e fölött a kiégett bonzsurt.

— Ah, az nagyon szép.

— Még pedig az a szigorú ***y volt a censora, a ki úgy megszokta a fiatal embereket forgatni. Mondd el csak mit kérdezett töled? Nagyon derék.

Sándor úrfi kész volt az egészet elmondani.

— Hát azt kérdezte hogy: „quomodo“ . . .

Zsuppsz. Abban a pillanatban elnyelte a Sándor öcsémet a fáskosár, a melyre ráült, s mely nem arra levén rendeltetve, hogy a tetejére üljenek, beszakadt alatta, s ő bele esett, hogy csak a két keze és a két lába állt ki belőle.

Lőrincz úr e látványra nem türtözhette magát tovább, hanem elkezdett kaczagni, hogy hanyatt dült a székben, Menyhért úr ellenkezőleg az ijedtségtől volt megmerevülve; első pillanatban meg nem tudva fogni, hogy mi történt a fiával? Szerencsére, hogy a kapálózás közben a kosár feldült vele, s kimászhatott, különben még ott vész.

Menyhért úr elöször azt nézte, hogy nem

tört-e el az öcsémnek valami csontja? azután meg azt, hogy hol van egy bot, a mit ő törjön el rajta?

Még nem tudom, hogy hova fejlödött volna e jelenet? ha véget nem vet neki a belépö hajdú, jelentve, hogy a vacsora az asztalon van, tessék az ebédlöbe sétálni.

Asszonynéném, Zsuzsána asszonyság az idő alatt szinte megismerteté a házi asszonyságot utazásuk czéljaival és körülményeivel, holmi apró módosításokkal és eltérésekkel az elöadásban; például, hogy az öcsém Sándor praeclarummal censurázott, hogy a leányok bolondúlnak utána odahaza, de ö rájuk se néz, kötelességének tartván abba lenni szerelmesnek, a kit szülei akarnak — s több efféle.

Az érdekes beszélgetés alatt hirtelen nagy sirás hangjai törnek elő a gyermekszobából, s elöjö a kis Klárika s nagy piszegve és zokogva elöadja, hogy a Péter elöbb kitörte a babájának a nyakát, azután pedig ötet megütötte.

— Ejnye te gonosz fiú! förmedt fel az aszszonynéném, hol van egy korbács, hogy rád szedjek vele? Igy kell neked magad viselni aszszonynénéd házánál? Adják ide csak azt a korbácsot! gyere ide mindjárt te rosz kölyök!

A fiam Péter hallva ezt a szép szót, nem hogy kijött volna, hanem bebújt az ágy alá, s onnan nézett ki a mamájára. Sem kérés, sem fenyegetés nem volt képes öt onnan kihozni. Utána bújni pedig alkalmatlan lett volna.

— No megállj, rosz fiú szólt a mama, látva tekintélyének sikertelen koczkáztatását, ha elő nem jösz, nem kapsz vacsorát. Csak hadd maradjon ott az ágy alatt. Majd mikor mi vacsorálunk, akkor is jó lesz neki ott az ágy alatt lenni.

Épen jelentették, hogy be van tálalva.

— Mi gyerünk innen; monda a mama, be kell ide csukni a rosz fiút, ez a büntetése.

Az itélet a megérkezett családfővel is közöltetett és helybenhagyatott s a társaság helyet foglalt az asztal körül, a mi azonban szinte nem történt meg munka nélkül, tiz perczig minden ember azon czivakodván egymással, hogy elébb ne üljön, s formális erőszak kellett hozzá, hogy a házi asszony a vendégnőt az asztalfőhöz ülésre birhassa, a legvégső helyért pedig tökéletes birkozásig ment Sándor öcsém szerénysége a házi gazdával. Szerencsére az erősebb volt s most az egyszer lebirta ültetni maga elé.

— Tanúld meg azt öcsém, monda Lőrincz úr, a mit a bihari főispán mondott nekem, mikor patvarista koromban a principalisommal együtt asztalához voltam hivatalos, s én is váltig azt kerestem, hol üljek leghátúl? „Csak ülj le te öcsém akárhova, monda a derék úr, bizonyos lehetsz felőle, hogy a hova te ülsz, ott az utolsó hely.“

A czifra görögdinnye alakura rakott asztalkendök levétettek a tányérokról s a hajdú kö-

rül kezdé hordani a finom jó gulyáshúst, melynek még a papirosra leírt nevén is érzik a faintos jó illat, a mit Isten tudja mivel tudnak neki megadni a magyar gazdasszonyok?

A fogás körüljárt. Szerencsére, hogy a hajdú hordozta, különben sorsot kellett volna húzni, hogy ki vegyen elébb?

Mikor a Sándor öcsémre került a sor, ő köz meglepetésre azt nyilvánítá : hogy ő „köszöni alássan : nem eszik.“

— Nem eszel? kérdé nagy szemeket meresztve Lőrincz úr.

— Köszöni alássan, szólt közbe Menyhért úr, nagyon kevesett szokott enni.

Üm. Tán finnyás a gyerek, gondolá Lőrincz úr, no majd lesz más, abból ehetik.

Azután hoztak egy tál jó turós galuskát; a ropogós kemény koczkák csak úgy mosolyogtak a tejfeles turó közepett, meg levén koszorúzva áldott tepertővel, mely oly fris volt, hogy még most is sisergett a tálban.

— De ebből csak eszel? szólt Lőrincz úr szomszédjához, rákerülvén a sor.

— Köszönöm alássan, nem igen vagyok éhes, aztán a fejem is fáj.

Pedig oly éhes volt az öcsém, mint akárki más, s egy cseppet sem fájt a feje, hanem már ahoz volt szokva, hogy addig nem evett, míg tizszer meg nem kinálták, s utoljára erővel a tányérjára nem szedték.

No hanem most az egyszer ezzel a szoká-

sával nagyon röviden járt, mert Lőrincz úr eltalálta hinni, mit ő vesztére kigondolt, sodább adta a jó párolgó turós csuszát; mely az igaz, hogy a fejfájás ellen nem igen nagy orvosság.

Már most az öcsémnek ezt az öngyilkosúl kigondolt szerepet végig kellett játszani, s egész a vacsora végeig minden körülforgó ételre azt mondani, hogy nem ehetik, mert a feje fáj; pedig majd kiugrottak a szemei az éhség miatt.

Hijába hordták körül a jó tejfeles paprikás csirkét, a drágalátos almás rétest, és a fehér keblü pulyka pecsenyét, az öcsém Sándor rendületlen maradt, s egy kenyér morzsát be nem vett az egész vacsora alatt.

— Legalább hát igyál, ha nem eszel, ettől kiáll a fejedből a fájás; szólt Lőrincz úr felemelve az egrivel töltött palaczkot.

Sándor öcsém soha sem bocsáthatta volna meg magának, ha abban a perczben félre nem kaphatta volna a poharát, úgy, hogy Lőrincz úr az önteni szándékozott bort az abroszra locscsantotta.

— Köszöni alássan, szólt helyette az apja, soha sem szokott bort inni.

— Ejnye teringettét, hisz ez ritka gyerek; se nem eszik, se nem iszik, se nem dohányzik; ebből milionér lesz. De sajnálom, hogy már más leányt néztek ki neki, azt mondanám, hogy várja meg, míg az enyim megnő.

Volt azonban valaki, a ki egészen más

életnézetet követett, mint Sándor öcsém, s ez a kisebbik rajkó volt, a Péterke.

A mint kicsukták az ajtón, eleinte csak meghuzódott a szobában duzzogva, mintha arra várna, hogy érte menjenek, kérleljék, kinálják, engeszteljék; később azonban hüledezve kezdé észrevenni, hogy el vannak nála nélkül, s ugyan csak csörögnek, kések, villák és kanalak a másik szobában, ő érte meg nem jön senki. Ezt nagyon szívére vette, oda ment az ajtóhoz, s a kulcslyukra téve a száját, elkezde sirni, elöször szép lassan, azután mindig erösebben, végre még az ajtót is rugdalta.

— Maha-ma! — Mahaha-maha! — Mahahaha-mahahahaaa!

— Ne hallgassanak rá, csak hadd ordítson. Biztatá a társaságot az édes mama, igen érdekesnek találva ezt a jelenetet. A kis Klárika azonban midön senki sem látta, egy pulykaczombot s két darab rétest, miket saját tányérjába szedett, hirtelen eldugva a kötényébe, a hátulsó ajtón a gyermekszobába került, s a félretett étkekkel nemes bosszúállással vigasztalá meg a megsajnált kis koboldot, mire ez el is hallgatott szépen.

Ez intermezzót azonban az öcsém Sándor arra használta fel, hogy észrevétlenül zsebébe csúsztatott egy darab kenyeret, melyből egy harapást nem mert enni az asztalnál.

Vacsora végével kölcsönös hálálkodások közt keltek fel az asztaltól, s Zsuzsi néni ekkor

egész ünnepélyességgel nyitá fel az ajtót, kibocsátva a kis delinquenst, ki köröskörül bezsirozott pofácskával vigyorgva ugrott elö, daczosan fitogtatva a meghagyott pulykacsontot.

— Azért is ettem.

— Juj te rosz fiú, szólt a mama, odarántva öt magához, s megtörülve orczácskáját, eredj oda mindjárt asszonynénédhez kezet csókolni, a miért oly goromba voltál.

Péterke oda sandalgott, szemét száját féloldalra húzva, mintha azzal a gyanu-perrel élne, hogy hátha az a kéz, melyet neki meg kell csókolni, csak arra van szánva, hogy mikor közel jut hozzá, pofon üsse? s csak miután az ellenkezöről meggyözödött, tért régi bizalma a világhoz vissza, s mert még egy darab rétest kérni, mely ki is szolgáltatott neki, s melyért ö viszont szives volt megmutatni a társaságnak, mint lehet egy darab rétest egy falatra bele tömni az embernek két pofájába?

Ezután a társaság ismét külön vált, az asszonyságok helyben maradtak, a gyermekeket lefektették, a férfiak még átmentek egy pipa dohányra a canczellária.

Ki volt nagyobb kínban, mint az öcsém Sándor? Éhes volt, mint a farkas ; a zsebében egy darab puha fehér kenyér, — de hol egye meg? Akárhová megy vele, meglátják, s vége van.

Csak várta, hogy majd lefekszenek, s az ágyban sötétben majd megeszi a kenyeret, de

a két úr oly discursusba eredt, hogy éjfél előtt ki nem jöhettek belőle, pedig még csak kilencz óra volt.

— Kimegyek én egy kicsint a kertbe sétálni. Kérem alássan. Monda végre, ezt találva a legalkalmasabbnak.

— A kertbe? szólt Lőrincz úr. Sötét van ott most, és nagy a sár.

— Majd leülök valami padra.

— No az aztán szép séta lesz.

— Talán elmúlik a fejfájásom.

Elereszték. Hadd fordúljon egyet.

A canczellária hátulsó ablaka épen a kertre nyilt, az ablak előtt állt egy téli körtefa, Lőrincz úr épen szembe ült ezzel az ablakkal.

Egyszer a nagy beszélgetés közben úgy tetszik neki, mintha valaki huzgálná a körtefa ágait, oda ment az ablakhoz és kitekintett: hát az öcsém Sándor szedte az éretlen téli körtéket, s oly szivesen tömte két pofára, mintha befött birsalmákat nyelne.

No de nem ártott meg neki, mert nem ette kenyér nélkül, volt a zsebében egy jó darab.

Lőrincz úr kiverte a pipáját; Menyhért úr felkerekedett és jojczakát kivánva, elvezetteté magát a hajdú által a neki rendelt szobába.

A vendégek még a lefekvés előtt elbucsúztak szives házi gazdáiktól, azt állítva, hogy hajnalban igen korán odább akarnak menni, mikor még ők aludni fognak, s azzal beletemetkeztek a magasra vetett párnák és vánko-

sok szalagos fehér czihákba szorított pehely tengerébe, kiki átengedve magát a maga álmainak.

A kocsisnak meghagyatott, hogy négy órára befogjon és senkit föl ne lármázzon, mire azonban az ovatos vendégek felkeltek, már akkorra talpon volt az egész háznép, készen várt az utasokra kávé, kalács, szilvorium és hideg pecsenye. Lőrincz úr nem is hagyott most békét a szerény ifjúnak, hanem nyakon fogta, bele töltögetett egyetmást, a mi enni, inni való volt, mert látta, hogy ez ahoz van szokva. Azzal ismét bepakolva vendégeit bundáikba, köpenyeikbe, oda dugott egy felől ő egy jó cylinder szilvoriumot Menyhért bácsinak, más felől felesége egy frisen sült kalácsot Zsuzsi néninek, Klárika is ellátta az ifjú sphinxet hideg rétesekkel, s erősen rájuk kötve, hogy visszajövet ismét betérjenek, így bocsáták őket útnak. Lőrincz úr messze elkisérte őket lóháton, hogy megmutassa nekik a jobb útat a kertek alatt, a nyomáson keresztül.

* * *

Most húzzuk fel azokat a három mérföldes csizmákat s lépjünk át a szomszéd vármegyébe.

Ott is van sár, mert az eső, hála Istennek hat hét óta esik, mint Kelet-Indiában; ott is vannak faluk az országut mellett, nyitott kapuju házakkal s ott is megrekednek a falu végén az utasok.

Hanem most az egyszer olyan házról lesz szó, a melynek van kapuja s be is van csukva, s olyan utasokról, a kiknek a hintaja nem akad el a sárban.

Négy almásszürke van a fedett üveges batárd elé fogva; olyanok, mint a tüzes sárkány; a bakon a sallangos pántlikás kocsis mellett ül az úrfi s maga hajtja a fogatot, benn a hintóban kik ülnek, nem tudni, mert be van az csinálva nagyon.

Az úrfi kis kerek pörge kalapot visel, a nyakkendője csak úgy könnyedén megkötve, zekéjét levetette magáról, s könnyü nyári dolmányban ül kocsisa mellett, de orczái pirosak, a szabad légtől, s a hajtástól.

Biztos ügyességgel kanyarog a görbe utczán végig, olyanokat cserdítve ostorával, mintegy pisztolylövés : a négy paripa, azt hinné az ember, hogy elragadta a hintót, ha nem látná, hogy a hol dobogó hid vagy zökkenő következik, egyszerre meglassítja valamennyi a lépést. Végre egy helyen félretérve a falu közepén elvonuló országutról, neki vágtatott egy oldalt eső háznak, ott azonban kénytelen volt megállani, mert a kapu be volt téve.

— Héj! hó! kiálta a kocsis, felállva a bakon, hogy az udvarra belásson. Azt a kaput!

— Soha se rontsd a tüdödet Matyi, szól az úrfi, hanem eredj be a kis ajtón s nyisd ki magad a kaput. Hanem vidd magaddal az ostort, mert a kutyák lehuznak.

Matyi úgy tett s a mint belépett az ajtón, mindjárt nagy hadakozás támadt közte és a szelindekek között, folyvást kénytelen levén az ostorral közibök püfölni, a míg a kaput kinyitja.

A nagy zaj, lárma és ugatásra elöjött végre a konyhából egy élte virágában levő asszonyszemély : valamivel több, mint szakácsné, és valamivel kevesebb, mint háziasszony, s megállva a tornáczon, éles rikácsoló hangon lekiálta onnan.

— Micsoda istentelen nagy lárma az már no? A török jön-e vagy a franczia?

E szók alatt kinyitá Matyi a kaput s az úrfi egyet csettentve a lovaknak behajtott az udvarra, s ott a tornácz elé érve, leugrott a bakról s odavetve a kocsisnak a gyeplöt, maga oda járult a zugolódó némberhez, a ki a lehetőségig görbén iparkodott ránézni, aszaltszilva képével, azon törekedve, hogy mint tudná azt még rútabbá tenni? a szemei, mint két vasvilla szegződtek a jövőkre.

— Ejnye lelkem adta Boriska! szólt az úrfi dévaj hangon. De megszépült a mióta nem láttuk egymást. Azt gondoltam, hogy a farsangon férjhez vitték. Korán volna még, úgy-e bár?

— No iszen maga meg ugyan csak megcsufult Károly úrfi, a mióta nem láttam; milyen szép kis gyerek volt akkor, s milyen nagy férfi lett belöle.

— Itthon van-e az urambátyám?

— Hát ugyan hol volna?

— No mert ide szállunk az anyámmal, meg a testvéremmel.

— Hát azok is itt vannak? No én nem tudom, hogy érnek rá más emberek elmenni a háztól, s hetekig odaröfölni.

— Hijja csak elö az urambátyámat Boriska lelkem, s segítsen egyetmást leszedni.

A házi szépség még egy mérges tekintettel keresztbe hosszába mérve a hintót, bement ismét a konyhába, ott a sötét kályhalyukból valami világosság látszott derengeni; Boriska bekiáltott a kályhalyukba.

— No jöjjön ki hamar, vendégek jöttek.

A kályhalyukból ezen lakonicus válasz érkezett vissza :

— Várjanak!

Ezalatt Károly kinyitá a hintó ajtaját, s miután a tornáczig térdig lehete járni a sarat, ölébe véve hordá ki a két bennülö hölgyet, kik közül az egyik édes anyja volt, egy tisztességes, jó, szelid képü negyvenes delnö, a másik leánytestvére, egy gonosz, fürge, eleven tizenkét éves kis pajkos tündér, eleven csillogó parázs szemekkel, s szüntelen mosolygó fecsegésre álló szájjal.

— Hozta Isten, nem is vártuk : szólt Károly nevetve, a mint patra szállítá öket, s megnyitá elöttük az ajtót, melyet Boriska maga után becsukott.

Összefüggés tekintetéből meg kell tudnunk,

miszerint az érkező asszonyság Hamvasi Erzsébet, testvérhuga a házi úrnak Hamvasi Ábrahámnak, a ház, melybe megszálltak, szüleik által osztatlanúl volt nekik hagyva, hanem az asszonyság az egésznek a használatát oda engedte a bátyjának, csupán azt kivánva, hogy mikor azon talál utazni, oda szállhasson.

A kettös konyhaajtó e közben kinyilt, s a felsö részén kidugta magát a már megnevezett házi úr, egy megtudhatatlan idökoru férfiú, kinek nem volt elég, hogy a ragya megverte az ábrázatját, hanem még ö maga is csúffá tette azzal, hogy a bajuszát az orra alatt leborotválta, s csak két szája végiben hagyta meg; minél fogva úgy nézett ki, mint egy vidra.

Egy rosz, télen hideg, nyáron meleg kaput volt rajta, annak az ujjai könyökig föltürve, s mind a két keze tele csapófölddel, a mint épen a kályhából kibújt, melyet saját maga tapasztott.

Arczvonásai épen nem törekedtek nyájasak lenni, a mint rokonait meglátta, s bár az asszonyság nyájasan üdvözlé, még az ajtó alsó felét sem igen látszott kinyitni. Végre még is csak bebocsátá vendégeit, a könyökével nyitva ki az ajtó kilincsét.

— Hát hol jártok ennyien?

Az asszonyság megcsóválá szelid fejét s testvére kormos szurtos állapotjára mutatva, megfeddé, öt nyájas szavakkal.

— Ugyan, ugyan édes bátyám, hát magának kell az ilyen munkát végezni.

— A munka nem szégyen; a mit magad megtehetsz, azt ne bizd másra.

— Kezet csókolnék bátyám, ha lehuzná a keztyüjét; szólt közbe kötekedve Károly úrfi.

— Könnyü ilyen nagy uraknak beszélni, mint ti vagytok. Kiki teszi a mi szegénységétől telik. Te Boris hozz egy tál vizet, hadd mossam meg a kezem, mert ezek az urak szégyenlenek velem szóba állni.

— Majd tálat piszkoltok azzal! Kiálta viszsza a házi doromb, ott a dézsa.

Ábris úr kiment és megmosdott a dézsában, megtörülközött pedig az ágylepedőben, felhajtva az ágyteritőt.

Vendégei az alatt beléptek a szobába. Valami kellemetlen, kiállhatatlan illat állta el annak egész levegőjét. Minden háznak meg van a maga sajátságos illata, némely szobába belépve, oly meghivó, oly kedves szag üti meg az ember érzékeit, melyről nem tudni miben van, honnét jön? mig másutt oly aggasztó, oly szorongatást gerjesztő büz fogadja a látogatót, hogy háttal megy vissza. Ez utóbbiak közé tartozott Ábris úr szobája; a falakon még ott feketéllett, a mit tavali és harmadévi legyek fölirtak rájok, a padló beszélni látszott a múlt téli disznóölés viszontagságairól, az ágyak alatt szalma és pehely, s a butorokon újjnyi vastagságú por, az ablakon pedig épen nem lehete kilátni, hanem pókháló volt elég minden szegletben.

A belépő asszonyság nagyot sóhajtott a

szobában széttekintve: meglátszott arczán, hogy boldogúlt édes anyjára gondol e perczben, míg az élt, ezek a szobák nem voltak ilyen piszkosak, rendetlenek, nem verte ki az ember szemét a légy, nem lepte be a bútorokat a por.

Ábris bácsi az alatt megmosdott, megtörülközött, oly ábrázattal, melyen látni lehetett, hogy rá nézve a mosdás egy neme a penitenczián ak, azután bejött, nagy hidegen megcsókolt minden embert, mosolygani is kezdett egy kicsinyt, hanem az nem sikerült neki, hát abba hagyta.

A vendégek örömest lerakták volna felöltönyeiket, de hová? Tisztességes ruhával bajos volt valamihez hozzá érni.

— De szeretnék én valahová leülni Ábris bácsi, szólalt meg legelébb Lizike ártatlan kérezkedéssel tekintve szét.

— Hát leánykám, itt a sok szék, meg a pamlag, kinálá Ábris úr.

— Hát szabad ezekről ezt a sok szép port leverni? kérdé Lizike hamis együgyüséggel, én azt gondoltam, hogy szárítani van ide terítve.

— Hallgatsz te gonosz! csitítá az édes anyja, míg Ábris úr megzavarhatlan kegyes orczával monda:

— Porból lettünk, porrá lészünk, azért a port ne utáljuk. — S hogy arany mondatát cselekedettel is erösítse, fogá a kaputja szárnyát s három széket a három vendég számára letörölt vele, a negyedikre leült maga.

Az asszonyság leült tehát az egyik székre, Ábrahám úr a másik székre, az egyik nem szólt, a másik hallgatott, s ez így tartott mintegy fél óráig; ez a legkönnyebb neme a mulatságnak. Csak néha sohajtott hol az egyik, hol a másik egy nagyot.

— Hja — ja . . :

Mire a másik egy óra negyed múlva vissza felelt.

— Haj — haj . . .

Károly ezalatt kiment a lovakat megnézni, s ismét bejött, Erzsike pedig az ablaknak állva, rálehellt és betüket irt rá az ujjával.

Hogy az elébb Lizikének neveztük a kis furfangos egyéniséget, az mit sem tesz. Egy névtől származik mind a kettő, s alig van a magyar nyelvben elnevezés, melynek variatióiban a legnagyobb gyöngédségtől a legnagyobb gorombaságig annyi volna benfoglalva, mint ebben, ugyanazon névből származván a behizelgő Liza, a vidám Erzsike, melyből a tenyerestalpas Erzsu és a kormos Böske.

Hogy Ábrahám úr valakitől azt kérdezte volna: kell-e valami? azt ugyan nem cselekedte; csak ült és sohajtozott.

Hanem nemsokára benyit a kocsis, Matyi, egy hamis alföldi csikósból verbuvált ficzkó, vakmerő, szájas, furfangos.

— Nagy uram, hol árulnak itten szénát? szól beköszöntve a házi úrnak.

— Szénát, szénát? hát kinek az a széna?

— Nem nekem, hanem a lovamnak. Nem is az én lovamnak, hanem annak a négy lónak a min jöttünk.

— Hát — hiszen, majd adok én; szólt egyenkint szürve a szót Ábris úr, s fogta a pajtakulcsát s kiment.

Az ajtón kivül lehete jól hallani Boris dörmögését.

— A tatár látta! négy lóval járni, csak azért, hogy több széna fogyjon, mintha nem elbirná öket kettő.

Ábrahám úr adott szénát Matyinak, lelkére kötve, hogy el ne hullassa, mert drága. Azzal visszajött, leült és hallgatott tovább.

Matyi ujra benyit.

— Nagy uram, hol van itt egy kocsma?

— Kocsma? Minek az a kocsma?

— Szeretnék egy pohár bort inni, nem a lovamnak, hanem magamnak.

— No — várj — majd mindjárt adok én.

S fogta a pinczekulcsot és ment. Matyinak meg kellett állni a pinczegádorban.

Boriska dúlt fúlt; csapkodott, csörtetett, veszekedett odakinn egymagában.

Alig jött vissza az öreg úr s alig kezdett a hallgatáshoz, Matyi ujra megint belép.

— Nagy uram a Boriska azt kérdezteti, hogy mit főzzön vacsorára?

— Szoktatok ti vacsorálni? kérdé Ábris úr vendégeihez fordúlva.

— Szoktunk bizony, sietett felelni Ká-

roly, mielőtt szerény anyja ellenkezőt mondhatna.

Ábris úr nagyot sóhajtott, felkelt és kiment a konyhába, s ott elkezde szép halkan beszélgetni Boriskával, ki ellenben iparkodott oly fenhangon beszélni, hogy odabenn is meghallhassák.

„— Mit? azt a szép kappant? — Nem ezért a világért! — Én? most tüzet rakni? Hasogatott fám sincs. — Hát van sajt. — Én bizony most nem gyúrok tésztát, mert a kezem fáj. — De azt a fazék lekvárt bizony meg nem kezdem. — Én hozzá sem nyúlok. — Én nem vagyok szakácsnéja. Mért nem tart szakácsot, ha vendégfogadós akar lenni.“

Ezt odabenn mind szépen lehetett hallani.

Ábris úr azonban most az egyszer mégis igazságos haragra gerjedt, s kimenvén az udvarra, lesodrófázott egy címeres kakast, vérit vette maga, tüzet rakott, s elkezdte a szárnyas állatot koppasztani, míg Boriska látva, hogy ennek csakugyan meg kell lenni, ki nem kapta a kezéből s be nem kergette a konyhából.

Két óra múlva készen volt a nagy vacsora. A derék becsületes kakas olyan kozmás volt, a milyen csak lehetett, s a húsánál csak a csontja volt keményebb. A czupákos kenyér a késhez ragadt, ha vágták, s a szájpadláshoz, ha rágták, s minden étel meg volt sózva, paprikázva úgy, hogy szikrát hányt a szeme, a ki belekóstolt.

A vendéghölgy étlen ült az asztalnál, s még nagyobbakat sóhajtott, látva a nagy penészrozsdákat boldogúlt édes anyja abroszaiban, az ismerös késeket villákat szarvascsont nyeleikből kiszedve, s az ösi tálakat, tányérokat csorbán, repedezve. Mire jut a férfi, ha feleség nincs a háznál!

Átesve a vacsorán, végre is meg mert szólalni Ábris úr, megkérdezvén hugától, hogy hova utaznak?

Az megvallá, kegyesen felfohászkodva, hogy **-re Berkessy Gábor úr látogatására.

— Mit! ahoz a rosz emberhez? kiálta fel Ábris úr, nem egészen menten a megivott kerti bor befolyásától.

— Hát miért légyen ö rosz ember! kérdé Károly féltréfásan, félérzékenyen.

— Mert mikor én debreczeni diák voltam, ö meg jurátus diák, feladott, a miért kocsmába látott menni. Huszonnégy órai carcerre büntettek érte. Soha sem felejtem el neki.

Annak pedig már lehetett jó harmincz esztendeje.

— S hát mért mentek oda? kérdé Ábris úr.

Az asszonyság nem felelt semmit, melyen kapva Lizike felvevé a szót s nagy emberi méltósággal elmondá.

— Leánynézöbe megyünk, Berkessy úrnak van egy leánykája, a ki épen a bátyámhoz illik.

— Üm. Szólt az öreg úr kedvetlenül te-

kintve félvállról Károlyra. Gyerek vagy te még megházasodni.

— Épen azért házasítjuk meg, folytatá komolyan a beszédet Lizike, ő jó fiú, hanem egy kicsinyt szeleburdi, majd ha felesége lesz, megjön az esze. Aztán sokkal jobb fiatal korában megházasodni neki, mint hogy megvénüljön, s akkor valami rosz satrafa keze közé kerüljön.

A kis leány oly sajátságos komolysággal mondá el e szavakat, hogy Károly csak alig birta nevetését visszatartani, édes anyja fejcsóválva tekinte rá, Ábris úr pedig csak tátogott, mintha fogát köszörülné a kis sárkány ellen.

— Hm. Beszélni tudsz, azt látom; szólt félretéve haragját. — Hát kenyeret sütni tudsz-e?

— Azt csak tudnék, hanem még szalonnát nem tudok mellé sütni.

(Szalonnának nevezik azt a ragacsos részit a roszúl sült kenyérnek; a mi az alsó héja körül van. Ilyen szalonna böven látható volt az asztalra rakott kenyéren).

Ábris úr látta, hogy csatát veszt, s székét megmozdítva, jelt adott a társaságnak a felkelésre, mely a szükséges asztal utáni üdvözletek mellett megtörténve, az utasok hálószobáik után tudakozódtak, hová őket Ábris úr maga vezette el, egy darabka gyertyát adva velök, mely eltarthatott addig, a míg lefeküsznek.

Szoba volt a házban elég, de szomorú volt azokat látni. Bab, kukoricza, hagymafüzérek minden szegletben; az ágyak azon módon, a hogy a legközelebbi látogatás alkalmával voltak felvetve, egyik szobában az úrfi, másikban anyja és testvére számára.

Ábris úr nem sokat czeremoniázott velök, félvén, hogy elég a gyertya, hanem ott hagyta őket és jójczakát kivánt nekik.

Károly mindjárt le is feküdt a belső szobában, a hölgyek a külsőben maradtak.

— Huh! be hideg ez az ágy. Szólt Erzsike megtapítva a jéghideg párnákat, itt megfagyunk édes anyám.

Azzal bezörgetett Károlyhoz.

— Alszol már?

— Mi kell Lizike?

— Mi félünk ebben a szobában?

— Hát nyisd ki az ajtót Erzsike.

— Az ablakon nincs függöny, belátnak, nem fekhetünk le.

— Hát oltsd el a gyertyát.

— Ejnye de házsártos vagy. Az ajtót nem lehet jól bezárnunk.

— No várj Böske, majd hát én fölkelek, s én alszom ott, ti jöjetek anyámmal ide.

Azzal fölkelt, felöltözött, kijött, a hölgyeket beereszté a másik szobába, újra levetközött s lefeküdt a másik ágyba, mely hideg volt, hogy a fogai is vaczogtak bele.

— Valld meg Erzsu, szólt dideregve, miért

fektettél ebbe a hideg ágyba, s miért csaltál ki amonnan.

— Mert már ezt megmelegítetted.

Boldog tréfái a gyermeteg testvéri enyelgésnek! Még a szelid hallgatag asszonyság is jót nevetett rajta.

Még a párnák alatt is hideg volt azonban. Az ilyen szobákban télen beveszi magát a hideg, s nyáron át is benn marad, az ember a mint kidugja egy ujját a dunna alól, felébred a nagy hidegségtől, s alig pitymallik az idő, elkezd egy indiscrét kakas épen az ablak alatt kukuríkolni.

— Hallod Károly, hogy szól annak a kakasnak lelke, a kit tegnap megettünk, kérdi a felébredő Erzsike.

Szó sincs róla, hogy tovább aludni lehessen. Minden ember iparkodott mentül elébb magára szedni öltönyeit, hogy meg ne fagyjon, s úgy érzi minden tagját, mintha meg volna verve.

Mert még az ágyvetésnek is mestersége van. Némely ágy olyan, hogy a mint lefeküdt benne az ember, mindjárt elalszik. A napra kirakott vánkosokon még érzik az a verőfényes melegség, a mit magukba vettek, a vánkosok közt oly jól meg lehet fészkelni, derekaljak, párnák oly ügyesen vannak alárendelve, az ember minden tagját otthon érzi, s a hová fordúl ott ébred fel; míg más ágyban ismét nem győz forogni, sehol sem találja helyét, majd fázik,

majd izzad, ha el akar aludni, felijed és felrugja magát, a szú rág, fúr, öröl a deszkák között, a nyoszolya ripeg, ropog, nyiszorog, ha az ember elalszik, örökké zsiványokkal álmodik, s mikor felébredt, nem birja megfordítani a nyakát. És erről a nevezetes tudományról még nem irtak könyvet!

Még egy bajon kellett általesni, ez a reggelizés volt. A vendégek ugyan szerették volna, ha elmarad tölük e keserü pohár, (illetöleg keserü csésze) de Ábris úr komolyan állítá, hogy már ő megtette a költségeket, kávét pörköltetett, tejet forraltatott, annak nem szabad kárba veszni.

A kávé egy kicsit kozmás volt, a tej egy kicsit összefutott, a zsemle egy kicsit tavalyi volt, hanem azért jó volt minden. Kiki palástul veté neki a gyomrát, s elkészülvén vele, elöjárátták a hintót, melynek bakján Matyi ült éhomra.

A vendégeket felsegíté ülni Ábrahám úr; most már igazán tudott mosolyogni. Mennek már! gondolá magában, semmi sem kell nekik több.

Cselédek is jöttek immár elő : Boriska, új kendövel a fején, egy hamupepejke buglyos fejjel, kormos szájjal; mindenik hozott valami köpenyeget a vendégek után, iparkodtak mosolyogni, kaptak egy egy huszast az ifjú úrtól; Ábris úr megcsókolgatott mindenkit, levette a sipkáját, szerencsés jó utat kivánt, s a mint

Károly felugrott a bakra, s kivevé a kocsis kezéből a gyeplöt, már azt hivé, hogy átesett minden veszélyen, — midön Matyi lekiált :

— Nini, nagy uram! Elfelejtettem meginni azt a pohár pálinkát, a mit nagy uram akart adni ma reggel.

Ábris úr még egyszer elsavanyodott s bemenvén a szobába, visszatért egy gyüszünyi nagyságu pohárral, melybe valami volt töltve.

— Mind az enyim ez? kérdé Matyi, attól tartok, hogy leiszom magam, s feldöntöm a hintót. Isten megáldja nagy uram, Isten megáldja Boriska, magát is Pannika. Egy hét múlva megint visszajövünk, akkor itt maradunk egy hétig. — Gyi te Ráró.

Jó is volt, hogy már a lovak közé vágott, mert az egész társaságnál oly kitöröben állt a nevetés, hogy azt csak a támadó kocsizörgés birta elnémítani; a négy tüzes paripa neki rugaszkodott, utánna a négy szelindek, dühös csaholással kisérve a távozó hintót az utczán végig, Ábris úr a két cseléddel kidugta a fejét az utczaajtón, s csak akkor mertek visszatérni, midön látták, hogy a hintó valósággal eltünt már szem elöl.

Boris egész nap nem szünt meg aztán dúlni fúlni a konyhában.

— Azért vannak az embernek az atyjafiai, hogy mindenéből kipusztítsák. — Az ember magától megkuporgatja s másoknak a torkába tömi. — Olyanok, mint a sáskák. — Mi nem

megyünk soha senki nyakára. — Három hétig nem esznek annyit a teheneink, mint a menynyit ez az ördög kocsis egy éjjel megetet a lovaival. Hát ez a kis fityfirity leány? Milyen finnyás a lelkem, még golyóbisokat csinál a kenyérből s azzal hajigál. — Majd megenné még. — Az a nagy menykő hintó hogy felvágta az udvart a kerekeivel. — Három napig győzöm takarítani a szobákat. De iszen elszököm én innen, ha még egyszer ide jönnek.

III.

Az eddigiekből annyit már tudunk, hogy van egy bizonyos tekintetes Berkessi Gábor úr, annak ismét van egy férhez adó leánya, a kit megkérni az ország két különböző oldaláról, két házasulandó ifjú ember siet, illető családjaik kiséretében, a mint illik.

Még egy kevéssé engedelmet kérünk tisztelt olvasóinktól egy harmadik helyre is betekinteni, azután mindjárt mi is oda megyünk.

**megye székvárosában lakott egy fiatal özvegy asszonyság, Csalváry Julia, kit a szószapuló közvélemény világleányának nevezett el. Az ilyen elnevezéshez nem kellenek nagy érdemek. Julia ifjasszony korában élemedett férje által igen szigorúan tartatott, az öreg úr egyenlő mértékben levén fösvény, szerelemféltő és ostoba; halála után annál gyorsabban törtek gátot az elfojtott szenvedélyek. A szép és meg-

lehetős birtokú özvegy imádóktól lön környezve, azokat nem is igen nagy gonddal iparkodott magától elutasítani; estélyeket adott, szabadon társalgott, bálokban feltünő öltözetet viselt, lovagolt; a mi mind elég arra, hogy a kis városban beszéljenek róla. Egy öreg úr, valami nagybátyjaféle, hajdan fizetéses assessor, lakott állandóúl nála, mint gyámja, titkárja, vagy mije? Ez az egész városba hordta szüntelen a pletykát; akármi történt, még a mi nem történt is a háznál, azt abban az órában tudták a nemesi és polgári casinóban? még azt is, hogy Julia egyszernél többször fel nem húzza ugyanazon selyem harisnyát, és hogy minden esztendőben egyszer beoltatja magát tehénhimlővel, attól tartva, hogy meghimlőzik. Holmi apróbb eseményeket, imádók cserélését, szerelmi perpatvart, összezördüléseket, és házi jeleneteket mindennap friss sütésben lehete kapni a jó öreg Nánásy bácsinál, (így hívta az assessor urat az egész város) s a kinek e miatt szüntelen majd egygyel, majd mással gyült meg a baja: egyszer hírbekevert imádók akarták párbajra hívni, másszor elutasított gavallérok fenyegették ütlegekkel, gyakran nem mert kimenni az utczára, mert attól félt, hogy rálesnek, otthon pedig Julia érezteté vele mindennemü szeszélyeit; hanem mind ez a jó öreg úron nem változtatott, azért ő pletykázott, a kire lehetett, eltagadott, a mit lehetett, és viselt minden következményt türelmesen.

Juliát minduntalan sürgették rokonai, hogy menjen férjhez, és hagyjon fel ezzel az élettel, válasszon valakit imádói közül, s a többit kergesse magától; de mikor Julia oly szeszélyes volt, hogy ha igazán szeretett is valakit, mihelyt rokonai férjül ajánlani találták, képes volt kiszeretni belöle, s soha se látni többé. Ilyen formán a férjhezmenés esztendöről esztendöre haladt, új meg új változatokon ment keresztül, híre örökké volt, de soha sem történt meg, majd az elhiresztelt jegyes hagyta el a menyasszonyt, majd ez ötet, néha egy hajszálon múlt el az egész, legtöbbször pedig maga az érdekelt fél nem tudott róla semmit.

Történetünk idöfolyamában egy reggelen Nánásy bácsi bejárván a konyhát, s megtudva, hogy mit föznek? értekezve a társalkodónéval, megtudva, hogy Julia milyen kedvében van? belépe öltözö szobájába, elmondandó, hogy mit beszélnek a kávéházakban?

Julia épen toilettjét csinálta, a szobaleány akkor gyürüzé fodrozó vasára hosszú szöke hajfürteit; a delnö hanyagúl eldülve ült bársony karszékében, nagy pálmalevelü cashmir pongyolája hosszú selyem bojtjából szélmalmot csinálva unalmában.

— Jó reggel, jó reggelt, kedves szép hugocskám; — selypíte kedvesen Nánásy bácsi, s galopp lépésben oda sasirozva Juliához, megfogá kezét, s a csuklón kezdve a körme hegyéig végig csókolva, minden pontnál felkiál-

tott; — oh mi kedves kezecske, oh mily élvezet lehet ezektől pofocskákat kapni. Jaj be szép ma az én Zsulim! Ezekkel a hosszú hajfürtökkel, bizonyosan ismét el akarja valakinek forgatni a fejét, ezekkel az l'anglais fürtökkel. Oh maga kegyetlen Penelope! Ma reggel ismét egy párbaj esett miatta. A szép Lujzi, az a csinos barna egyet kapott a homlokára. Boldognak érezheti magát, he, he, he! Ezt a szalagot, kérem, nekem kell ide tűznöm a hajtekercsre, így ni. Hát nem legjobban értek-e hozzá? Nem lett volna-e jó szobalyány belölem? He, he, he.

Julia csak nem akart nevetni mind e bohóságokon, s komolyan fordúlt nöcselédjéhez.

— Betty! hozza el czipömet.

— Nem, meg nem engedem, hogy más hozza el mint én! Kiálta Nánásy bácsi visszatartva Bettit, s törte magát a czipökért, s rájuk találva összecsókolá azokat, még a talpaikat is, úgy tevé le Julia előtt, ki himzett papucskáit lerugva, könnyeden voná fel a finom fekete atlasz czipöcskéket, oly kevéssé törödve Nánásy bácsi jelenlétével, mintha csak valami nöcselédje volna ott. Azzal felállt, a tükör előtt körülnézte magát, mintha mondaná : hát nem vagyok-e szép?

— Oh felséges oh mennyei! kiálta megdicsöült arczczal Nánásy bácsi, s gyönyörködésében majd elejté az állát, s könnyebb volt a lelkének, hogy azon helyre leülhetett, melyről Julia felkelt.

— Nánásy bácsi; — szólt Julia, magát háttal nézve meg a tükörben; — én magát egy igen komoly dologgal akarom megbizni, melyet addig nem lesz szabad elpletykáznia, a míg véghez nem ment.

— Hát nem vagyok-e én a legtitoktartóbb titkár a világon?

Julia haragos akart lenni.

— Én nem tréfálok bácsi. Hanem azt mondom, hogy ha elébb kihireszteli a dolgot, míg megtörtént, hát megtépem.

— Nánásy bácsi örülni fog e kegynek; — motyogá az öreg úr, tréfásan levéve parókáját, s oda tartva huga elé fejét, mely oly sima volt, mint egy görögdinnye.

A szobalyány kegyetlenül elröhögte magát e tréfára, melyre Julia összevont szemölddel inte neki, hogy menjen ki a szobából.

Nánásy bácsi minden módot elkövetett, hogy hugocskáját megnevettesse, ferdére tolta a parókáját, — csikorogva nyitá ki burnótszelenczéjét, — pukkerlikat vágott a renaissance korából: — semmi sem sikerült; Julia ma nem akart nevetni.

A mint magukra maradtak, becsukta az ajtaját, leültette az öreg urat a balzacra, s maga eléje állt.

— Hallja Nánásy bácsi. Én férjhez fogok menni.

A megszólított csupa meglepetés és kiváncsiság lön.

— Magának el kell menni még ma **re, az alispánt felkeresni, s dispensatiót kérni számomra. Onnan vissza se jöjön, hanem egyenesen menjen fel Pestre s mindent, a mi a menyegzőhöz szükséges, — maga jobban tudja mint én, — rendeljen meg, legfölebb mához egy hétre; mert akkorra túl akarok rajta esni.

— Számíthat rám angyalom. Három nap alatt vagy minden itt lesz, vagy azt hallja, hogy Nánásy bácsi meghalt.

— Iparkodjék számomra Pesten a lehető legrövidebb idő alatt menyasszonyruhát is készíttetni.

— Csak bizza reám angyalom. Magam felkeresem a leghiresebb tümüvészeket, a kik a legelőkelőbb dámáknak és szinésznőknek dolgoznak; Keresztesyt, vagy Sóvárit, s ha egy hét alatt el nem hozom a legpompásabb menyasszonyöltözetet, currentáltasson az ujságban, mint egy elveszett ölebecskét, a kiért öt forintot kap a becsületes kézhezszolgáltató.

— Egyúttal irjon levelet rokonaimnak, s hívja meg őket mához egy hétre tartandó menyegzőmre, hanem erre majd Pesten is ráér. Csak most rögtön üljön kocsira és menjen.

— Igen, galambom, hugocskám. De hát mit irjak rokonainknak, mit?

— Hát miről beszélünk? Azt, hogy férjhez megyek.

— Igen, de kihez?

— Hát azt is szükség tudni?

— Hahhahha! Hisz az a fácit a dologban!

— Furcsa; — hát irja meg, hogy Sós Kálmánhoz.

— Sós Kálmán? Sós Kálmán? Hallottam már egyszer a nevét. Hogyan irják? két ó-val, vagy két ss-el?

— Irja, a hánnyal akarja.

— Kicsoda, micsoda e derék ifjú ember?

Julia komoly áhitattal felelt rá : „költö.“

— Hát még?

Julia fél haraggal, fél bámulattal tekinte az öregre, mintha mondaná, milyen együgyüek a vén emberek, s azzal daczos vállvonítással monda:

— Úgy hiszem, hogy a sors eléggé bökezü volt akkor, midön valakinek gazdag szellemet adott, a helyett, hogy gazdag hivatalt adott volna.

Nánásy ezt nem értette, tehát megnyugodott benne, magában ilyenformán töltve ki ezt a rubricát; valami éhenkórász, tánczmester, vagy komédiás, vagy más efféle lehet a gyönyörü madár, a kit Julia férjeül választ azért, hogy annál könnyebben uralkodhassék fölötte.

Julia hagyta elmélkedni az öreg urat s elkészité saját kezével az útravaló szükségleteket, elrakva mindent a kocsiládába; külön chatoulleba a borotválkozó eszközt; felirta egy tárczába, a miket nem volt szabad elfeledni, beletett egy csomó meg nem számlált bankjegyet, s átadva azt Nánásy bácsinak, maga rá-

adott öreg kaputot és bundát, fejébe húzta az utazó süveget, s lélekzeni sem hagyta addig, a míg fel nem ülteté az előjáratott hintóba, nehogy ideje legyen elbeszélni valakinek a friss titkot.

Nánásy bácsi azonban, a míg a városon végig ment, két három uri ismerösével találkozott, s nehogy kifúrja oldalát a titok, a kocsiból kihajólva elmondá nekik röptében, hogy hugocskája házasodik, elvesz valami fiatal ismeretlen embert, most küldi öt a dispenzációért az alispánhoz és Pestre ruhákat és tortákat rendelni. — Ilyenformán aztán egy óra múlva az egész városban mindenki a titkos menyegzöről beszélt, s találgatták, hogy ki lesz a szerencsés völegény? mert annak a nevét Nánásy bácsi elhallgatta — takarékosságból: hogy mikor visszajön, akkorra is maradjon kiharangozni valója.

Julia azon nyugodt tudattal, miszerint ügyeit jól rendezé, tért vissza termeibe, parancsot adva cselédeinek, hogy Kálmánon kivül senkit be ne eresszenek hozzá.

Nemsokára léptek hangzottak a folyosón; Julia a legérdekesebb kedélyt iparkodott arczán visszatükröztetni, megismerve a lépések hangját, mert szerelmes emberek még a csizmasark kopogásai közül is megismerik a választottjukéit. E tekintetben a szerelmes emberekénél csak a lapszerkesztök ösztöne finomabb, a kik a kapu alatt kopogó lépésekből

megtudják itélni : vajjon a posta jön-e előfizetőkkel, vagy pedig valami poéta versekkel?

Juliánál megfordítva állt a magnetismus. Ő a költöre várt, nem a postára, és nem csalódott : Sós Kálmán úr nyitá be az ajtót.

Érdekes halaványy ifjú volt. Nem az volt rajta az érdekes, hogy halaványy volt, hanem az, hogy oly arczczal lépett be az ajtón, mint Hamlet a koponyával s patheticus léptekkel Julia elé járulva, ajkaihoz emelé a delnö kezét s ott tartá hosszan, még tán most is ott tartaná, ha Julia bele nem szólt volna, karjaiba fogózva.

— Önnek valami baja van Kálmán, hogy oly szomorú?

— Szomorú vagyok úgy-e bár? — mond a költö; — mint Leviathán, ki vigadó angyal társai között járt, s már homlokára volt írva, hogy le fog az égből vettetni.

— Az Istenért! — szólt megijedve Julia — mi baj fenyegeti önt?

— Semmi, semmi; — szólt nyugalommal Kálmán; de oly arczkifejezéssel, melyből iszonyúakat lehete gyanítani, s nagy szinpadi elernyedéssel egy karszékbe bocsátkozék.

— De igen, igen, önnek valami baja van! — kiálta a delnö komolyan megrettenve; — én kivánom, én követelem hogy azt nekem megmondja.

A költö ismét a-tempo fölemelkedék s meg-

fogva Julia kezét, mélyen tekinte annak szemeibe

— Hisz-e ön a sejtelmekben? kérdé kisértetes hangon.

— Minek az?

— Nem ismeretes-e ön előtt azon érzés, mely valami az álomból az ébrenlétben? midőn legvigabbak vagyunk, egyszerre, mintha valami hideg kéz simúlna végig arczunk felett, hogy ajkainkon a megkezdett kaczaj elfagy, s mintha egyszerre egy bűvtükröt látnánk magunk előtt, melyből tulajdon arczunk néz reánk, halaványan, sötéten, mintha mondaná: ne örülj!

— Ugyan hagyja el; - szakítá félbe Julia, — kire izgatóan hatott a poezisnak ez a neme; — nem jó ilyenekről beszélni. Szóljunk inkább menyegzőnkről. Kapott ön már levelet rokonaitól?

Sós Kálmán Lord Byron képet csinált, s szemeit felforgatva monda :

— Ön boldog, oh Julia, oh ön még gyermek és tud mindennek örülni.

— Ugyan hallgasson! hisz idősebb vagyok magánál jó öt esztendővel, ha nem többel.

— Ah Julia, az időt nem az évek teszik. Ön gyermek huszonnyolcz évvel, én megaggott férfi huszonnégygyel. Nem az a legvénebb, a ki legtávolabb van a bölcsőtől, hanem az, a ki legközelebb van a sirhoz, nem a napok száma hozza meg az arczok redőit, hanem a napok

terhe. Én szenvedtem annyit, a mennyi egy ötven éves életre elég.

— Szegény Kálmán! — sohajta Julia, a költő vállára simúlva, s elég gyöngéd volt meg nem kérdezni tőle, — hogy mi az ördögöt szenvedett már annyit? Egyébiránt erre azt felelte volna Kálmán, hogy azt nem jó meghallani emberi füleknek.

— Lássa ön. Folytatá Kálmán, e pillanatban, midőn önnek mennyei arczát látom, midőn szívemnek lángolni kellene azon gondolatra, hogy önt bírni, önt örökre enyimnek nevezhetni fogom, valami jéghideg sóhajtás azt látszik sugni lelkembe: ne örülj, minden bizonytalan a nap alatt.

— De már ez bizonyos, mert már a dispensatióért is elküldtem, s egy hét múlva rokonaink itt lesznek, s menyegzönket megtartjuk.

— Hah! egy hét múlva? Tudja-e ön, hogy akkor augustus tizenharmadika van.

— Biz én nem néztem a kalendáriomot.

— Ah Julia. Az én sorsomra iszonyú befolyást gyakorol a tizenhármas szám. Minden baleset a hónapok tizenharmadikán történt velem.

— No hát megtartjuk előtte való nap.

— Ön oly biztosan beszél, mintha a sors kezét kezében tartaná.

— Hát ha én akarom, és ön is akarja, akkor csak úgy gondolom, hogy mint bizonyosról beszélhetünk.

Kálmán e szóra felemelé tekintetét s mutatóujját feltartá, a magasba intve úgy hogy Julia azt kezdé hinni, hogy valami pókhálót fedezett fel, mely a plafondrul csügg le, s azt mutatja neki.

— Felettünk él a sors, és a sors szeszélyes. Összetört szivek, széttépett remények a legédesebb áldozatok, mikben gyönyörködik. Oh Julia ön boldog, ha nem jutott szivébe azon delejes érzelemből, mely a holnap sejtelmével tölti el a gondolatot, ha keble világában nincsenek meg azon büvös húrok, miken a jövendőkbe látás szilaj keze játszik; különben önnek az arcza is eltanulná arczomtól a halványságot.

Julia már únni kezdé ezt a sok visiót, magnetismust, s más efféle aranyeres sejtelmeket, s hogy más irányt adjon a mulatságnak, leült zongorájához, s elkezdett rajta egy csinos fantaisiet játszani.

Kálmán oda könyökölt a szék karjára, melyen Julia ült, sötét arczczal a jövendőkbe látszott nézni, haját felborzolta, szemei villogtak, majd ismét karjait összefonta s fejét mellére csüggeszté, újra a székre könyökölt s fejét a tenyerébe bocsátá, végre nem birta tovább érzelmei súlyát, öklével homlokára csapott, s a legnagyobb exaltatióval kiálta fel:

— Ah, egy ily pillanat! e dalt hallani, — tégedet ölelni, — s kéz kézben, szív sziven meghalni együtt, — egymásba lehelni lel-

keinket! — Óhajtasz-e együtt meghalni velem oh Julia?

— Majd, ha jó öregek leszünk, biz az szép lesz; de még egy kicsinyt hagyj bennünket élni.

Kálmán szánalmas arczczal tekinte Juliára, fájdalommal érezve, mily mélyen kell a nö lelkének az övén alúl állani, midön azt sem bírja felfogni, mi irtóztató gyönyör van abban: meghalni együtt? mikor semmi bajunk sincsen. — Ritka ember képes ezt felfogni.

Ezentúl Kálmán egy szót sem szólt többet, végig járt nehányszor a teremben, mint egy vándorló lélek, a kinek egyéb passiója nincs, mint az élö embereket ijesztgetni, azzal felkapta a kalapját, s egy öngyilkos elhatározottságával odalépve Julia elé, szívrázó hangon monda:

— Isten veled! Adja az ég, hogy sejtelmeim ne valósuljanak.

Azzal kiszakítá magát jegyese karjaiból, az ajtót is majd kiszakította sarkából, s dúlt arczczal eltávozott.

Szegény Julia egészen kétségbe volt esve, minden rosztúl kezdett félni, utána küldé az inasát, hogy nézze meg, nem tett-e valami kárt magában? s addig meg nem nyugodott, míg az inas hirül nem hozá, hogy a tens ur a casinóban rostélyost eszik zöld foghagymával, a miből inas észszel azt lehete következtetni, hogy ma aligha akar hölgyekkel szóba állani.

Ebben félig meddig megnyugodva, délután tömérdek látogatással volt elfoglalva Julia, s megütközéssel tapasztalá, hogy a kik két három esztendö óta nem lépték át a küszöbét, mindenféle emberek jönnek hozzá, s czélzásokkal, tanácsokkal iparkodnak kutatni, fürkészni azt a titkot, a mit ö már öt mértföldnyi távolságra hitt a várostól, s egyik csudálkozásból a másikba esett, tapasztalva, hogy már az egész város tudja, miszerint ö egy hét múlva menyegzöjét üli.

Végre kénytelennek érzé magát hermetice elzárni mindenféle látogatás elöl, s iróasztalához ülve, elkezde egy szép, érzelemteljes levelet irni jegyeséhez. Meggondolá, hogy menynyire széthangolhaták prózai észrevételei a költö fellengös ábrándozásait, s mily keserü utóhangokat hagyhattak azok annak nem földi csizmákban járó szellemében s hogy azt jóvá tegye; belegondolkozta magát azokba a képtelenségekbe, a miket Kálmán elmondott, ráerőszakolta képzeletére azokat a furcsa érzelmeket, a mik sejtelmeknek nevezhetök, a miket érez az ember, ha a gyomrát meghütötte, vagy náthája következik, vagy midön táncz közben észreveszi, hogy valami kapocs szakadni, vagy fejéke lebomlani készül; ezekhez hasonló sejtelmek között irt össze egy csomó holdas historiát, a midön belép a szobaleány s hoz egy levelet, melyet épen most adott át neki a posta.

Julia boszúsan kapá el a levelet, kizavartatván sejtelmei ködéből, de a mint rápillantott, s a kézirást megismeré, akkor aztán igazán sejtelmek szállották meg, Kálmán irását ismerve meg a borítékon.

Szívdobogva tartá kezében a zárt levelet. Valjon mit ír? Irgalmas ég? Hátha az van a levélben, hogy a midön e sorokat olvasom, akkor már annak irója . . . .

Nem engedé magának bevégezni a rémeszmét, hirtelen inte szobaleányának, hogy távozzék, s egyedül maradva, reszkető kézzel bontá fel a levelet. Négy sürün irott oldal állott előtte.

„Imádott, örökké feledhetlen angyal!“

„Láttál-e már valaha két csillagot az égen, melyek oly közel állanak egymáshoz, hogy puszta szemmel egynek tartaná őket az ember, s melyek világteremtés óta egymás körül forogva, csodálatos tüneményt képeznek a csillagrendszerben s ime egy véletlen szavára a mindent kormányzó sorsnak, egyszerre egy közülök elválik, s megindúlva az égen, üstökös csillag lesz belőle, melynek végzete a világokon kivül bujdokolni, s ijeszteni vészt jósló lángjaival a remegö csillagokat.“

Juliának nem volt türelme ezt az egész asztronomiát végig olvasni, hanem egyszerre a végére futott, s olvasá a mi ott állt.

. . . . . „miután atyám kivánsága életemre nézve vasbilincs, mely engem, mint Prome-

theuszt a sziklához lánczol, ő pedig azt kivánja tőlem, hogy tekintetes Berkessy Gábor, protonotárius úr kisasszonyát vegyem nőül, nem marad hátra más, mint meghalnom, vagy engedelmeskednem. Ha csak enmagamat tekinteném, boldogság volna reám nézve a halált választani, de te rád gondolok, kinek lelkét ily eset örökre megzavarná, azért élni fogok és engedelmeskedem, csupán te érted, csupán a te nyugalmadért. Könyekkel szememben, szívemben a halál töreivel irom e sorokat hozzád: felejts el örökre engem, ki emlékeddel halok meg. Sós Kálmán.“

Julia a holdból esett le. . . .

Hát ez volt az a halálos sejtelem, az a magnetismus, azok a titkos visiók, hogy egy mást akar nőül venni.

A következő pillanatban hidegvérrel fogá össze a levelet a magáéval a delnő, s a nélkül hogy arra is méltatná, hogy kétfelé repessze, bevetette a kandallóba.

Csengetett.

A szobalány belépett. Julia nehány szót irt, s azt lepecsételte.

— Az inas rendeljen rögtön lovas futárt, a ki Nánásy úr után menjen, s ha még az alispánnál kapja, adja át neki e levelet, ha ott nem találja többé, menjen utána Pestre, az arany sasba szokott szállni, ott keresse fel. A fizetést nem kell kimélni.

A város tele volt már a hírrel, hogy Julia

férjhez megy; az volt csak még a szerencse, hogy senki sem tudta, kihez?

Ilyenformán Berkessy Gábor úr kisasszonyát már harmadik oldalról is fenyegeti a szerencse; — hogy ez érdekes szerelmi csöd hová fog fejlödni? azt idöjártával, annak rende és módja szerint szinte megfogjuk tudni.

Berkessy Gábor urambátyám egy hatvan év körül járó fiatal ember volt, kinek haja és bajusza galambfehér volt már, de lelke oly ifjan maradt, mintha most is harmincz éves volna. Mulatságokban ő volt a társaság lelke, mindig tréfás, a nélkül, hogy valaha sértene, anekdotái hiresek voltak a környékben, s ha ebéd vége felé egyet kettőt elöhozott, megrázkodtatta az egész társaságot, hogy az emberek a székekről forogtak le a kaczagás miatt, a mi megbecsülhetlen dolog hosszas lakmározás után, s ha azután ő is hozzá kezdett a nevetéshez, azt a város végin is meghallották, mert azt a mennydörgő kaczagást csak akkor lehetne valamihez hasonlitani, ha az oroszlánoknak is szokásuk volna a nevetés; úgy hogy mikor Makón vagy Szegeden szinészek voltak s ő be talált vetödni valami nevettető darabba, nem egyszer megtörtént, hogy félbe kellett szakitani miatta az elöadást. Eleinte csak lassankint buffogott: ha! — haha! — haha! csak tartogatta a kendöjét a szájára, iparkodott komoly képet csinálni, úgy tett, mintha köhögne, míg végre, mintha egy bomba pattanna szét ben-

ne, kitört irtóztató hangon: hahhahhahhaha!!! a könyek végig patakzottak orczáján, ütötte az öklével az előtte álló padot, rugdalta a földet, magával ragadta a nézőket, a nézők a játszókat, úgy hogy mikor valamelyik színész már meghallotta az első „ha!“ felkiáltást, ugyancsak sietett elmondani, a mi szájában volt, mert aztán szó sem volt róla, hogy szóhoz juthasson.

Hogy én ilyen sokat beszélek Berkessy Gábor urambátyám nevetési virtuozitásáról, ez azért van, mert szerintem ahhoz, hogy valaki jól tudjon nevetni, nem csak jó tüdö, hanem jó szív is kell, s erről is ismeretes volt a derék úr az egész környékben. Egész arczulata a leghivebb tolmácsa volt lelkének: az a jó gömbölyü kép, azok a mosolygó szemek, ezüst szempilláikkal, az a mindenfelé mozgatható bozontos fehér szemöldök, az ép fogu piros száj, s a fehér bajusz a piros orczán, mintha hó esett volna rózsalevelekre, és a félreismerhetlen szívjóság kinyomata minden vonásaiban oly bizalomgerjesztö tekintetet adtak neki, hogy közelében lehetetlen volt jól nem érezni az embernek magát, s ha vele szemközt ült, még a karácsonyi legatus is vérszemet kapott.

Harmincz éves volt a jó úr, midön megházasodott, jó szelid felesége volt, kivel tizenkét évig élt példás békességben, a nélkül, hogy gyermekük született volna. Ekkor végre; midön nem is vártak többé reá, köszöntött be

az elkésett áldás, egy kis leányka képében.

A boldog pár még egyszer oly boldoggá lett; a kis Linácska lett öröme, szemefénye, reménysége, dicsősége, mind kettőnek. Azt szeretettel, gyöngédséggel, hizelgéssel halmozák, mindenben kedvét keresék, kényeztették, csicsomázták, a gondolatját is siettek eltalálni, és — különös játéka a természetnek, — az egyetlen gyermek, nem hogy elromlott volna annyi gyöngéd kényeztetés által, söt mindaz csak szelidebbé, kedvesebbé tette öt, anyja szemeinek egy intésével igazgathatta öt, s nagyobb örömöt nem ismert, mint szülöinek kedvökben járhatni, a reá pazarlott gyöngédség, szeretet, háladatos földré talált lelkében, ép oly gazdagon fizetve mind azt vissza, ellenkezöleg a legtöbb elkényeztetett természettel, mely olyan szokott lenni, mint az eczet, mentül több czukrot raknak bele, annál erösebb eczet lesz belöle.

Alig tiz éves korában elveszté anyját a leányka, a mi ifjú lyánra nézve a legnagyobb csapás, az apai gond soha sem pótolja az anya figyelmét, sokat nem vesz észre, sokat elmellöz az apa, a mi az anya figyelö lelkét nem kerülte volna ki. Ámde Linán e csapás sem változtatott, csupán komolyabb lett azóta. A házi asszony gondjai lassanként az ö vállára nehezültek s ifjú nöknek legbiztosabb öre a házi gond. Ez munkás életet ád, komolyságra

vezet, megtanitja önmagát becsülni, kiirtja a szenvelgést, álérzelmeket, és az életbe vezet.

A kis lyánkából serdült hajadon lett, jóságáról, szelidségéről messze földön beszéltek, atyjának meglehetös karban álló vagyona volt, ezt is jól lehete tudni, mint ezt igazolni látszik azon körülmény, miszerint eddigelé tudtunkra egyszerre három kérö indult háztüznézésre Berkessy Gábor urambátyámhoz.

Elvégre azonban ki kell mondanom, miszerint e jó, kedves, szelid leányka külsejére nem volt az, a mit költöi nyelven szépnek szokás nevezni.

Valóban nagy gorombaság, a mit ezek a költö urak elkövetnek a világgal; már szerintök annak, a ki nem tökéletes szépség, joga sincsen igényt tartani a boldogsághoz, mind azok a nök, kiknek arczát rózsákhoz és liliomokhoz nem lehet hasonlítani, nem is egyébért születtek, minthogy megcsalassanak, ráadásúl adassanak pénzeikért, pénz nélkül pedig épen elö sem fordúlnak regényben.

Pedig az élet azt meghazudtolja : a családi boldogságot oly házaknál is virúlni látjuk, hol a nöt nem festették le almanachok számára s a szerelem, a gyöngéd költöi lélek felkeresi a szerény, igénytelen alakokat, kedvességet, gyönyört, vonzó értelmet árasztva el azon vonásokon, miket a természet nem alkotott festöi mintának, miket ha le kellene irni, alig tudnók elmondani, mi rajtok oly kedves? ha moz-

dulatlanúl lerajzolva elöttünk állnának, hideg közönbösséggel fordúlnánk el tőlük, de a mint beszédessé lesznek, a mint egy mosoly, egy ábránd, egy szelid részvevő indulat végig vonúl rajtok, édes vonzalom lep meg bennünket, az arcz, melyet a természet halaványon hagyott, az ajkak, a szemek valami új ismerős bájt nyernek, a lélek bebizonyítja hatalmát az alak felett, leküzdve annak hiányait s széppé varázsolva, a mi nem az: — hanem persze ahoz is lélek kell, hogy azt valaki meglássa.

Linka is azon női alakok közé tartozott, kiket a természet nem tett ragyogókká. Szerencsére azon öntudatra nem enged a természet senkit jönni, hogy magáról elhigyje, miszerint nem szép. Az nagy szerencsétlenség lenne, s képes volna igen rosszá tenni az embert. Aligha volna az jó lelkü ember, ki a tükörbe nézve, valamit fel ne tudna fedezni magán, mi arczát kedvezővé teszi és a mit valóban más is észrevehet rajta hosszasb figyelem után. Ezek az eszmék ugyan nagyon ártanak a classicus fogalmaknak, s a szépmütan vissza fog borzadni annak hallattára, hogy a nem szép is lehet költészettárgya, de ki tehet róla, hogy annyira elszaporodott az ember a földön, hogy egészen benötte tarka népeivel az olympi egyformaságot, s a néger és a lappón szépnek találja a maga párját s még olyan vakmerő is akad, a ki azt állitja, hogy a szellem is lehet szép.

Mind e beszédeket pedig nem szabad unnod nyájas olvasóm; mert azt jól tudod, hogy ide háztüznézni jöttünk, tehát türelmesen meg kell hallgatnod és látnod mindent, hogy hiába ne fáradtál légyen ide.

Épen hajnalodik, a harangszó ébredőt cseng a faluban. A felkelő nap legelső sugarai a ház ablakára sütnek s a zöld ablakredönyök egyenkint felnyilnak, csupán kettő marad zárva, ott még az öreg úr alszik. A hajnali fris lég keresztül járja a szobákat, mik már akkorra ki vannak tisztogatva, a megbecsült ősi bútorok letörölgetve, az ablakkal szemben az üveges pohárszék nagy fénymázos czifra szárnyakkal, miknek oszlopait aranyozott angyalok tartják, benne csészék és metszett poharak, mik között még az is látható, melyből Gábor bátyánk nagyanyja menyasszony korától kezdve 82 éves koráig ivott. Gyönyörű rendtartás, a hol egy pohár 82 esztendeig eltart, még a füle sincs letörve. Oldalvást egy magas kihúzó szekrény látható, harminczkét fiókkal cseresnyefából, melyet remekbe csinált egy szittya asztalos, minden fiókon bronz oroszlányfejek; melyek karikát tartanak fogaik között. Két oldalt áll két superlátos ágy, melynek függönyeire igen szépen van kinyomtatva egy szarvas vadászat, a magasra fölvetett párnák között nem hál senki, de azért minden napfényes délután kiterítik azokat a folyosóra, s úgy vetik újra; a két ablak között áll egy ősi tükör, melynek rámája

is czifrára köszörült tükörből van, alatta egy lekapcsolható fekete bőrpamlag, mely fölé a falon immortelle virágból fűzött koszorú van akasztva, mely legalább is lehet félszázados. Az egyik szögletben áll egy nagy falióra, földigérő házban, melynek ketyegése bár ritkán altat el, verése ritkán ébreszt fel valakit, még sem múlik el nap, hogy pontosan fel ne volna húzva, a másik szegletben végre áll a magas kecskerokka, melyen ős időkben a nagymama szokott fonni, s melyet kegyeletből azóta senki sem mekegtet.

Ez az egyik szoba.

Meg kell még azt is tudnod kegyes háztüznéző, miszerint a pohárszék aljában negyvennyolcz személyre való ezüst hever, a mely nem jár elő, s a szekrény fiókjai szinültig vannak hófehér abroszokkal és sávolyos kendőkkel, ellehetne velök látni egy restaurátziót.

Most jerünk a másik szobába.

Ez már a legujabb divat szerint van bútorozva. Gábor úr egy nevenapján azzal lepte meg leányát, hogy tudta nélkül egy egész szobát divatos bútorral szereltetett fel; kényelmes karszékek, ruganyos pamlagok, melyek később egy zongorával is szaporodtak, a háttérben egy üveges chiffon, mely tele van névés egyéb ünnepekre kapott kedves csecsebecsékkel; a himzett szönyegek mind a házi kisasszony saját müvei, ki a mellett, hogy a háztartást példás renddel viszi, azon finomabb női munkák-

ra is talál időt, úgy osztva fel óráit, hogy egyik dolog a másikat ne mulassza.

A kis himző asztalkáról nem hiányzanak az irodalom újabb termékei is, s szépen szám számra rakva, ott látható az Athenaeum is, és a Regélő, az ő Honmüvészével együtt, ekkoriban a magyar szépirodalom időszaki képviselői.

E teremből nyilik Lina hálószobája, oltártiszta kis menedék, szellős ablakkal, mely a kertre nyílik, a nagy mályvarózsák betekintgetnek rajta; a falon rézkalitkában kanári madárka berzenkedik, tollát borzolgatva, s ha úrnője szavát hallja, olyan éneket kezd, hogy majd megszakad picziny szive bele. Meglepő csín és rend mindenütt, egy félrecsúszott redő nincs a függönyökön, egy elhajított tárgy nem hever sehol, sem egy gondtalanúl levetett öltönydarabot nem látni, — szék, asztal nem áll útban, a varróasztalból nem csüggnek czérnák, galandok, a zsurolt padlat oly fehér, mint a lisztláng, olajfolt, sáros láb nyoma keresve sem található rajta, csupán a kis kanári szemtelenkedik néha, elszórva a kendermagot, melyet úrnője azután, valahányszor bejön szobájába, szemenkint szedeget fel utána.

A terem tulsó ajtaja egy előszobába vezet, innen nyilik az öreg úr hálószobája: ne zörögjünk, mert még alszik. Az épület tulsó szárnyán vannak a vendégszobák, konyha, éléstár és cselédszoba, körül négyszegü oszlopokon

nyugvó fedett folyosó vonúl, ellátva padokkal, itt szokott pipázni az ismerősök, szomszédok, komák és atyafiak egyessége, jó árnyékban, ha a nap süt, jó szárazon, ha az eső esik.

Még csak most kezd a nap a fákon keresztül sütni, az udvaron nagy a sürgés, forgás, az aratónépek készülnek indúlni a tarlóra, vidám barna leánykák tréfálóznak nyalka legényekkel, az öreg béres kifent bajuszával, kihajtja czimeres szarvú ökreit a kútra itatni, s míg ő a kankalikos kútgémet nyikorgatja, a kis béres a szekér oldalon olyan hegyesen fütyörész, mintha az övé volna ez a világ kétszer. A pitvar alatt a hajdú nagy tusakodásban látszik egy pár ezüst sarkantyús csizmával, melyet olyan fényesre törekszik kefélni, hogy akár megborotválkozzék belőle, a ki felhúzza, a nyitogatott konyhaajtón keresztül csapódik a jó fris rántásszag. Végre kilép a folyosóra a házi kisasszony. Arcza, mert a tüznél volt, szokottnál pirosabb, s fehér kendőcskével van bekötve, mely árnyékot tart fölötte. Kijön és kenyeret, pálinkát oszt az aratóknak, ezt sem azért teszi, mintha gazdálkodnék, söt ellenkezőleg, hogy mindenkinek elege legyen. Lám az ifjú leányzók számára, kik még az égett bor áldásait nem ismerik, külön rántottlevest főzött, hogy éhen ne menjenek a dologra, s addig meg nem nyugszik, míg meg nem győződött felőle, hogy adományaiból mindenki részesült. Az aratók útra indúlnak jó kedvvel, az

ökrök kolompja, az öreg béres ostorkongatása s a kis béres füttye elhangzik; az apró marhácskák serege előjön, felugrálnak a nagy malomkö asztalra a diófa alatt, hol a munkások reggeliztek, felszemelni az elhullott morzsát, s törik magokat, midőn a kis gazdasszony szakajtó kosárral kezében ujolag megjelen, s mindeniket, a maga szokott nemzeti dialectusán hívja magához.

Most ismét a konyhai gondok jönnek a sorba, a kávépörkölés ismét a házi kisasszony dolga, mert ha másra bízza, vagy egyenetlenül pörkölödik, vagy megég, a mi kellemetlen ízt ád; takaréktüzhelynek még ez időben hire sincs, mindent lángnál és parázson kell főzni, s nagy gondot ád a szakácsnénak a felügyelés, hogy lábosaiba ne csapjon a láng, be ne hordja a pernye, s sokkal több bajjal jár a konyhát oly tisztán tartani, miként ez.

A hajdú ezalatt asztalt terít az előszobában, a kanál és findzsazörgésre felébred az öreg úr, s megtudja, hogy kávét ütött az óra, s nem sokára kinyitja ajtaját és teljes ornatusban kilép, lábán a sarkantyús csizma, mentéje panyokán vetve nyakába, sürü rövidre nyirt őszhaja födetlen, a pipa megtömve szájában. A hajdú szerencsés jó reggelt kiván, három ásitozó agár előnyujtózkodik az asztal alól s barátságos indulattal ugrál az öreg úr nyaka közé, ki csendes lélekkel kimegy a konyhába pipáját meggyujtani, jól tudva, hogy leányát

ott fogja találni. Linkának épen mind a két keze tele van lábassal, serpenyövel, miket nem tehet le, ennélfogva a mint meglátja apját, a legkedvesebben csengö hangon szól: „jó reggelt kedves édes apám, ugyan kérem szépen kedves édes apám, tartsa ide a kezét.“

— Minek? kérdé az öreg úr, de csak oda tartotta a leány elé.

Hát csak azért, hogy oda hajolhasson és megcsókolhassa; mert kezei nem voltak szabadok.

Az öreg úr megczirógatá leánykája arczát, s azzal kikeresve egy darab menyecske szemü parazsat a tüzből, azt elébb két ujjával felkapta, azután a tenyerében megrázogatta, úgy ereszté a debröi tetejébe, hüvelyk ujjának körmével belenyomogatva.

A reggelizésnél Linka szedi a czukrot az öreg úr findzsajába, ki nagyon édesen issza a kávét, ö tudja már milyen erösen, milyen feketén kell azt csinálni? úgy hogy Gábor urat annyira elkényezteté, miszerint ö idegen asztalnál meg nem tudja inni a kávét.

Most még csak egy helyzetben kell bemutatnunk a kis gazdasszonyt, láttuk szobáit, konyháját, most csak azt kell még látnunk, mikor pöröl. Mert a jó gazdasszonynak okvetlenül pörölni is kell, nagy háztartás sok bajjal jár, s a hibát elnézni legnagyobb hiba. Hanem épen az a mesterség, pörölni tudni kellemmel, méltósággal, hogy az embert se meg ne utál-

ják, se ki ne nevessék érte. Hogy Linuska így tudjon már pörölni, azt ne kívánjuk tőle; ő rendesen jó kedvet szokott aratni, mikor valakit megszid. Épen kávéját hörpölgeti, egy akkora findzsából, mint egy jókora dióhéj; a mint egyszerre nagy kutyaorditás hallik a konyhából, mintha valaki bántaná az agarat.

Hah! egyszerre leteszi csészéjét, s rohan ki az előszobába.

— Ki bántja azt az állatot? kérdi galambharagtól reszkető hangon.

A cselédek mind kaczagnak, a hajdú befogja a száját, s úgy iparkodik megfelelni.

— A fecske felugrott a tűzhelyre.

— Hát azért mindjárt ütni kell, kinozni a szegény állatot? Annak az épen úgy fáj, mint magának; jól esnék magának, ha mindjárt megütnék, mihelyt a tűzhelyhez közeledik?

— De hiszen nem bántotta senki, hanem bele dugta a fejét a tejes köcsögbe, s most nem tudja kihúzni, azért ordít.

— Igen, mert maguk a rendetlenek, — gyere ide fecske kutyám; — mert nem kellene a köcsögöt a tűzhelyen hagyni, — gyere innen szegény kis kutyám. — Bántottak ezek a rosz emberek. (Kénytelen volt eltörni a fazekat, hogy a kutya fejét kiszabadítsa).

— Hiszen tudni való, hogy a köcsög a hibás, nem a kutya. Kötekedék a hajdú.

— Igen, csak nem hagyhatom megfulladni egy köcsög miatt.

Azzal visszatért atyjához, ragyogó arczczal jelentve.

— Ugyan csak jól összeszidtam őket.

Épen a reggeli végeztével érkezik a városba küldött hetes, hozza a hóna alatt a postáról kapott mindenféle ujságokat. Az öreg úr megtartja magának a Jelenkort, Linkának jut a Regélő.

Míg az öreg úr nagy figyelemmel követé Esparterot és Zummalacarreguyt, azalatt Lina egy futó pillantással át akará tekinteni a Regélő szende hasábjait, mert arra csak este ért rá, hogy egészen figyelmesen átolvassa, s ime a mint a legelső lapra nyit, egy sonett tünik szemébe ezen felirással: „B**ssy Linához.“ Hirtelen összecsapta a lapot, mintha valami lélekidéző könyvbe tekintett volna, s azt oly zajjal tevé, hogy az öreg úr, ki épen akkor egy kezdendő tengeri ütközet ágyui előtt állt, felriadt rá:

— Mi lelt?

— Semmi sem, szólt a leány, majd elhalványulva, majd elpirulva, csak a lap akart kiesni a kezemből.

Nem hazudott mert csakugyan ki akart esni a kezéből.

Gábor megcsóválta a fejét, s sietett tovább olvasni, nehogy hire nélkül összelőjenek azalatt egynehány flottát.

Lina pedig összehajtá négy öt rétbe a lapot, s kis köténye zsebébe dugva, nesztelenül

kisompolyodott a szobából, fogta kis öntöző kannáját, kiment vele a kertbe, s elkezdé virágait öntözgetni. Szentül föltette magában, hogy azt a lapot nem csak hogy maga nem fogja olvasni, sőt úgy eldugja, hogy senki soha rá ne akadjon. Ez erös szándékkal megöntözgeté szegfüit, ibolyáit, szüntelen azt fürkészve, hogy hová dughatná el a lapot alkalmas helyre? mert hogy elégesse, ahoz ismét nagyon kegyetlen szív kellett volna; míg végre az üvegház előtt eszébe jutott, hogy vannak abban nagy cactuscserepek, melyeket soha sem szokás helyökből kimozdítani, azoknak egyike alá majd elrejti, s e szándékkal belépett az üvegházba.

Ott széttekintve, látta, hogy egyedül van. Az egyedüllét kedves keresztanyja minden gyöngeségnek; a mint kivevé zsebéből a lapot, nem állhatá meg, hogy még egyszer bele ne tekintsen, hisz itt nem látja senki, ha el fog is pirúlni, s mintha valami nagy szégyenleni való dolgot követne el, remegő kézzel kibontá a lapot, s olvasá szívdobogva a hozzá irt költeményt.

Azon faja volt ez a verseleteknek, mik húsz év előtt alkoták az ifjú irodalmat, (mert nálunk mindig volt ifjú irodalom, mely soha sem érte meg az öreg kort) szorongatott lelkesedés, egetmászó poézis, étvágytalan kivánságok, szárnyas betük, hangzó szavak; mik akkor oly kedvesek voltak, s mikben volt legalább annyi jó, hogy ha nem volt is ben-

nök érzés, legalább nem is csábítottak érzeni.

Lina pirúlva futá végig a sonett sorait. Megtudá belölök, hogy ő az Isten legszebb angyala, s hogy van egy rózsavirány, melynek bájzengedelmein elandalogva merengeni, és holló fürteinek éjsátorában lelni boldog halotti szemfödélt, — nem különben feltámadni sötét szemeinek fekete napsugárai által egy gyönyör koránydús új üdvderületre nagy hajlandósága volna az alólirottnak, állván ott S-s. Kálmán Sz-röl.

Lina ismeré már ez ifjút; többször találkozék vele Sz*en megyegyülések alatt.

Átolvasva a sonettet, még sem találta azt olyan borzasztónak; kivéve természetesen annak költöi oldalát.

E perczben hirtelen nevét hallá kiáltani a kert ajtóból:

„Lina kisasszony!“

Ijedten rejté el a lapot ismét köténye zsebébe, s halvány arczczal, mint kit valami rosz tetten kaptak, lépett ki az üvegházból.

— Vendégek érkeztek, siessen! kiáltozott eléje az érte küldött szolgáló.

Már akkorra bementek a szobába, csak az ősi bárka állt az udvar közepén, a három szomorú paripával, melyekröl Marczi akkor szedte le a hámot.

E szerint tudjuk, hogy kik jöttek?

Lina sietett a szobába, levette fejéröl a

kendöt, melyet a napsütés ellen kötött, lesimította a haját kezével, s hallva, hogy egy szobában nagy örvendetes hangon egyszerre négy ember beszél, oda benyitott.

Csakugyan ök voltak.

A kedélyes falusi úr, a regnáló asszonyság a hórihorgas siheder, és a szeretetre méltó kis fiú.

A szomszéd faluban állomást tartottak az éjjel, s csak korán reggel indúltak el, a mi azon sok oldalú czélból történt, hogy a lovak kipihenhessék magokat, s nyargalvást hajtsanak be az udvarra, és hogy mindenki gálába tehesse magát, a mi meg is látszott. A derék asszonyság fel volt ékesítve nagy sárgazöld szivárványos fökötövel, melynek bodra úgy fogta körül a fejét, mint a hogy a napot festik a kalendáriumban, volt rajta egy világos zöld selyem viganó, melynek a nyolczszáz huszonkettediki divat szerint oly rövidnek kellett lenni, hogy az alsó szoknya tenyérnyi himzete alóla kilássék, öve is volt nagy bronzcsattal, csaknem a hóna alatt átkötve s ezüst szinü piros virágos selyemkendö volt felülvetve diszesen.

Menyhárt úr meg volt borotválkozva, s a haja felborzolva nyalkán, inggallérja szeretett volna felállni, de nem lévén kikeményítve, csak a jó szándéknál maradt; mellénye fehér pikét volt, már egy kissé halványsárga is, fél felére kifityegett a bodros tászli, oldalzsebében

egy irtóztató nagy óra árulta el magát részint terjedelme, részint oly hangos ketyegése által, hogy szinte bele beszélni látszott a discursusba, az egy szép fekete sinórra volt kötve, melyet nyakbavetve kellett viselni, mint valami kardkötöt. A zöld dolmány helyett feszes tobákszin kaput volt rajta, hosszú és keskeny szárnyakkal, mik csaknem földig értek, s a magyar nadrágot pantalon váltá fel, sárga ánginétből, felül nagyon bö, alól nagyon szük. Kiegészité mind ezt egy magas hengerkalap, mely most közbámulatra az asztalra volt téve.

Sándor öcsémen a juratusi attillája volt, megyszin bársony mellénynyel, s különösen meglátszott rajta, mennyire más embernek érzi magát az attilla dolmányban, mint mikor a bonzsur volt rajta, a bonzsur egészen leverte, alázatossá, szégyenlössé tette; az attilla önbizalmat, bátorságot öntött szívébe. Most nem bújt a kályha mögé, nem csókolt kezet a hajdúnak, söt iparkodott magát kéz alatt tartani, s komázva bánt mindenkivel. Ez is egy vonás a siheder évekből; — ha vásott kaput van rajta, kikerül, hogy ne legyen kénytelen köszönni, ha új kaputot öltött, keresztül bukik rajtad, s azt várja, hogy te köszönj neki.

Még a kis cadette is változásokon ment keresztül, meg volt mosdatva és megfésülve simára, és megpofozva szelidre; az utolsó állomáson elöre megverték jól, hogy majd a háznál roszúl ne viselje magát, az egész úton végig

sirt, szerencsére elfáradt bele és most pihen.

A mint Lina belépett, Zsuzsi néni azonnal felugrott és eléje szaladt, átölelte, összecsókolta, a fejkötőjét egészen félrenyomta s diadaltól sugárzó arczczal vezeté a szemérmesen elpiruló leánykát családja többi tagjai közé :

— No te lurkó! szólt Sándor öcsémhez fordúlva, gyöngéd anyai gorombasággal, hát nem derék leányt választottunk mi a számodra he? Te pokolszülötte nem vagy érdemes rá, hogy ilyen derék leányka rád nézzen.

Sándor öcsém fanyalgó mosolygással tekinte Linára, mintha azt gondolná, hogy sokkal szebbnek képzelte mégis, mielőtt látta. Hanem az is meglehet, hogy a csizmái igen szükek voltak, s roszúl esett neki, hogy felkellett állani a székről.

Linkát először meglepte ez a cordialis bevezetés, később szelid szégyenpirulással menekült atyja mellé, mintha védelemre szólitaná fel ennyi váratlan megtámadás ellen, mit az öreg úr észrevéve, a zsoltári versként „ő paizsát ragadá elé“ s lándzsát tört az ostromlókkal.

— De már a leányomat csak nem rabolják el tőlem oly könnyen hugom asszony!

— De biz elvisszük azt, vagy itt hagyjuk a fiunkat is urambátyámnak.

— Jól van, azt már nem bánom, akár mind a kettőt. Az én fiaim lesznek. Elfogadom.

Utczu a fiam Péter megijedt erre a szóra oda veté magát az apja térdei közé, s átfogva két kezével annak két lábszárát; elkezde ordítani : — Én nem leszek ennek a bácsinak a fia, engem vigyenek haza. Én a tátinál maradok!

Bevégezte e tréfás jelenetet Gábor úr iszontató kaczagása, mint mikor operák végén egyszerre beleszabadúl az öreg dob és trombita az énekbe s nem hágy egyebet hallani.

Menyhért bácsi valahogy lefeszegette a lábairól a kis kolláncsot, s oda lóditá az anyjához; kapaszkodjék abba. Lélekadta fia!

— Soh' se bántsátok. Monda Zsuzsi néni, majd mikor ötet házasodni viszszük, ö sem fakad sirva, ha ott hagyják, a hol szép leány van a háznál. Hiszen lenne csak urambátyámnak még egy leánya, a ki neki való volna.

Menyhárt úr beleszólt. Szükségét érezte valami okosat mondani :

— Ne szólj asszony. Lásd meg, hogy ki előtt beszélsz? Itt fiatal ártatlan leányzó van jelen, a ki elpirúl, mikor te házasságról beszélsz. A házasság olyan dolog, a miről addig beszélni sem szabad a leányzók előtt, a mig meg nem történt rajtok; nekik azt sem szabad tudni, hogy az micsoda? Söt én nagyon helyeslem, hogy a törököknél addig nem is látja a menyasszony a vőlegényét, a míg . . . .

Ebben a perczben rátalált tekinteni Menyhárt úr a felesége orrára. Hát milyen mozgá-

sokat vitt az véghez! volt neki valami különös mestersége az orrát hol felfelé, hol lefelé igazgatni, s ha mind ez nem volt eléggé sikeres, elkezdett némán tüszkölni, de sürün.

Menyhárt úr abban a pillanatban, úgy belesült a beszédbe, hogy azt sem tudta, hol jár.

— Gyerünk nézzük meg a lovaimat, szólt közbe Gábor úr, s ha szívéhez gonoszkodás férhetne, hajlandók volnánk azt hinni, miszerint az elkezdett beszédnek megilletö auditoriumot akar szerezni.

Menyhárt úr egyszeriben készen volt a lovakat megtekinteni. (A legszebb négyes fogatot bizonyosan a leányának fogja hozományba adni; — gondolá magában).

— Mi pedig kimegyünk a kertbe Péterkével, monda Zsuzsi néni.

— Aztán leszaggatunk sok virágot, örvendezék Péter.

— Azt nem szabad, te kis bolond, feddé öt az édes mama. Hanem lepkéket, bogarakat fogdosni azt szabad.

Más emberek elött az ilyen szavakért baraczkot kapott volna a fejére a szeretetre méltó fiúcska, hanem itt édesen kellett magát viselni mindenkinek, hogy azt higyjék, miszerint ez az egész család csupa tejből vajból készült.

Sándor öcsém e közben csak nézett, hogy valjon a lovakhoz menjen-e, vagy ö is bogara-

kat fogdosni vállalkozzék? míg Linka szerényen várta, hogy atyja mit fog vele parancsolni.

— A fiatalok csak hadd maradjanak együtt, vágott hirtelen közbe a mindenen keresztül látó Zsuzsi néni. Hadd beszélgessenek, hadd mulassanak egymással; az ilyen ártatlan kedvteléseket soha sem kell megakadályozni. Gyerünk apjok.

Ez azt tette, hogy nem szükség ellentmondani. Az atyafiságos társaság egyedül hagyta a fiatalokat a maguk ártatlan kedvteléseire.

A helyben maradt felek átlátták, hogy már ezen az ártatlan kedvtelésen át kell esni, s nyugodt lélekkel megadták bele magukat.

Linka leült az egyik ablakhoz, legkevésbbé sem lévén ezen jelenet által meghatva. Azon szelid kedélyü lények közé tartozék ö, kik megszokták már, hogy semmi beleszólásuk se legyen tulajdon sorsukba, kik tudják magukról, hogy a természet öket nem jogosította fel magukat csoda szépeknek, vagy elméseknek tartani, s ennélfogva valami kitünö állásra soha sem tarthatnak igényt a világban, kik ha rajzolnak is lelkeikben ideált, örökké ott temetve marad az, s kit mélyebb belátás, vagy gyámkodó kegyelet oldalukhoz vezet, ahoz nem visznek ugyan lángoló szerelmet, de tiszta törhetlen hüséget igen, s egy sóhaj, egy köny el nem árulja el egész életükön keresztül, hogy a szív üresen maradt!

Ő tehát leült nyugodtan himző asztala mellé, míg a tulsó ablakban Sándor úrfi húzta meg magát, egy nagy olajfestvényre bámúlva, mely egy szép piros pásztorleánykát ábrázolt. Bizonyosan arra gondolt, hogy milyen sokba kerülhetett annak a képnek a rámája.

Linka észrevette a bámészkodást, s hogy megkezdhesse a beszédet, megszólítá Sándort.

— Azt a képet nézi, úgy-e mennyire nem hasonlít hozzám?

— Magához? kérdé elnevetve magát Sándor. Ohohó! De hogy hasonlít.

— Sokkal pirosabb, mint én vagyok.

— Az ám.

— És kövérebb is mint én.

— Persze, sokkal.

Linka azt kezdé hinni, hogy szerencséjére olyan emberrel akadt össze, a ki szereti megmondani az igazat.

— Én nem is tudom, hogy miért akart engemet az a festő szebbnek festeni, mint a milyen vagyok.

Sándor most vette észre, hogy milyen balga feleleteket adott, s sietett magát kivágni.

— Az az hogy nem szebb ez a kép, mint a kisasszony, söt inkább csunyább, mert ennek görbe is a feje, az egyik része az arczának szélesebb, mint a másik.

Linka átlátta, hogy egy becsületes emberrel van dolga, a ki annyit sem ért a képekhez, mint egy bivaly. Más thémát kellett kezdeni.

— Kegyed Pesten lakott, megismerkedett úgy-e bár az ott lakó költökkel?

— Oh igen bizony, — voltak nagy költök közöttünk, a kik igen sokat elköltöttek, de én nem sokat költöttem, hat forintom járt minden hónapra a princzipálisomtól, meg ebéd vacsora.

Linka nagyot nevetett, azt gondolta, hogy Sándor élczeskedni akar; pedig nem volt szándéka.

— Menjen kegyed. Nem olyan költöket értettem, hanem versirókat.

— Úgy? szólt Sándor szétnézve a világban, bizony olyat nem láttam Pesten.

— De müveiket szokta olvasni? például Vörösmartyt?

— Oh azt igen. Úgy-e az az, a mit Kisfaludy irt?

— Dehogy! Hiszen Vörösmarty maga a költő.

— Ahán! Tudom már. Ö irta Kisfaludyt.

— Ejnye kegyed én velem tréfál. Csak nem akarja tán elhitetni, hogy épen nem ismeri a magyar költészetet?

— Üm. Furcsa. Hát azért ha egyet nem ismerek, ismerhetek olyat, a kit meg más nem ismer. Szeretem én a verseket nagyon, tudok annyit könyvnélkül, hogy.

— Szépek? Irjon le nekem a dalgyüjteményembe egy párt. Kiktöl vannak?

— Hát a legszebbek Vad Jánoséi.

Linka rábámult.

— Kicsoda az a Vad János?

— No látja azt meg maga nem ismeri, pedig Körösön poéták praeceptora volt.

— S szép munkái vannak?

— Hm. Elhiszem azt. Milyen verse az a „Kikeletkor“ csupa merő alcaicusokban, meg „A hurkához,“ meg „Tóbiás napra,“ aztán meg „A kukoriczaszár panasza a felfutó bab ellen.“ Tyhü! az valami felséges! Hát még aztán a „Repüljetek muzsák!“ a mit examenre irt, mikor a szülöktöl bucsúzik! . . .

— S hol jöttek ki mindezek? kérdé Linka szorongatott tekintettel.

— Hát a „Hippocrenében.“ Felelé Sándor bizvást.

— Mi az? Rebegé Linka ájtatos félelemmel.

— Ujság.

— Még én nem láttam. Sóhajta a szegény leány belső szemrehányással. Hol jelenik meg?

— Hát Körösön.

— S ki adja ki?

— Hát a diákok. Irják maguk, kinek szebb irása van, s elhordják a szép kisasszonyoknak olvasni. Az az hogy én — nem hordtam ám sehova; — sietett megigazítani magát a jámbor, nehogy valaki feltehesse róla, miszerint ő még kisasszonyokhoz is járt.

Boldog Isten, hány ember van ilyen, a ki azóta, hogy az iskolából kijött, semmit sem

tanúlt, s megvénül a classisokból elhozott eszmékkel; aztán legyen az ember neki felesége. Nekem van egy tanuló társam, a ki ezelőtt tizenegy esztendővel igen ügyesen tudott elmondani egy paraszt anekdotát. Az idén találkoztam vele, három szót váltottunk, a negyediknél megint elkezdte ugyanazt az anecdotát. Aztán legyen neki az ember jó barátja.

Szerencsére ez ártatlan kedvtöltésnek ezuttal félbe kellett szakadni, komolyabb gondokat idézvén elő a sors ez alatt; — történt ugyan is, hogy míg a két öreg úr a lovakat vette szemlére, az alatt Zsuzsi néni leszált a kertbe, tulajdonképen nem abban gyönyörködni, hogy milyen szépek a virágok? hanem inkább, hogy tudomást szerezzen felőle, vajjon mint ért a leendő menyasszony a konyhai kertészethez? Péterke ez alatt felszabadíttatott, hogy fogjon lepkéket és bogarakat, mely utasításhoz híven elkezde a kis fiúcska keresztül kasúl nyargalózni a virágágyakon, spárgatelepeken, kergetve azokat a sunda egyszinü sárga lepkéket, a milyen milliom van egy kertben, mikor jó nap süt; végre lefogott egyet a sipkájával, s vitte nagy diadallal az anyjához.

— Mámi! fogtam bogarat hihi!

A mámi épen azon törte a fejét, hogy minek az a tengeri gyöp az ágyak szélén, mikor ha e helyett endivia saláta volna, azt meg is lehetne enni.

— Jól van fiacskám, csak tedd el. Majd

megmutatjuk a Linka néninek; hogy megörül neki.

Péterke szótfogadott s beledugta a lepkét a bugyogó zsebbe, s valahány lepkét, bogarat elfogott, mindenikkel futott az anyjához, lóggatva a buksi fejét két oldalra. Mind megmutatjuk a Linka néninek. Majd hogy megörül neki.

Végre a nagy bogárfogdosás közben a méhekhez találá vetödni, s látván, hogy ott sok bogár van, nosza rajta vadászatot indíta ellenük, azok aztán megcsipkedték úgy, hogy mire az anyja a nagy ordításra oda rohant, már akkor az egyik arcza akkorára volt dagadva, mint egy czipó, a szeme egészen eltünt a daganat miatt s a szája úgy félrement, hogy csak oldalvást lehetett meglátni.

A szerencsétlenség megtörtént; nosza mindjárt hideget, meleget, olajat, pálinkát, ki mit tudott tanácsolni, applicáltak a gonoszúl járt ifjú ember orczájára; de a daganat azért megmaradt. Ennek a jövendöje három napra biztosítva van. Veszteg fog egy helyben ülni, vagy feküdni, bekötött orczával, a mellette ülö hetesné minden félórában hideg vizzel fogja borogatni. Annyit nyertünk vele, hogy a bekövetkezendö végzetteljes napok alatt nem fog mindenütt láb alatt lenni.

Linka szaporán a konyha után látott, a mi igen jó ürügy volt rá nézve az ártatlan kedvtelésböl megmenekülhetni. Ott hallá nem so-

kára az ujon érkezett hintó gördülést. Nem is figyelt rá, csak a pecsenyére és lábosaira volt gondja. Azt azonban meg nem gátolhatta, hogy a kiváncsi szolgálók az ablakhoz ne fussanak, megtudni, hogy ki érkezett, s nagy ujjongatva beszéltek onnan.

— Jaj kisasszony! Be gyönyörü hintó járt be; ez ám csak a kocsis; nem olyan, mint az a Marczi; hogy lobog a gyolcsingeujja! Most meg egy eszemadta szép gavallér ugrik ki a hintóból, s úgy emel ki egy derék úri asszonyságot, meg egy kis piros kisasszonyt. Ez már aztán a vőlegénynek való legény!

— Ugyan mit fecsegtek, szól bele boszúsan Linka; jobb lenne, ha az edényekhez látnátok.

De azok még el sem jöhettek az ablaktól, midőn új zaj ragadta meg tudnivágyásukat. Egy ló vágtatása hangzott az udvaron, s a mint a ló megállt, s a lovag leszállt róla, finom affectált orrhangon e szavak hallatszának kivül, — hihetőleg a házi úrhoz intézve :

— Én Sós Kálmán vagyok. Kivántam tiszteletemet tenni.

De már erre a szóra Linka csakugyan a tojáshéját vetette a liszt közé a sárgája helyett, s ezen ismét annyira megijedt, hogy a kötényzsebbe dugott Regélőt minden további gondolkozás nélkül a tüzbe vetette.

— Mit csinál a kisasszony! kiálta fel a terjedelmes szakácsné, hisz mind bele hordja a tüz az ételbe az égett papiros pernyét!

S hogy tetézve legyen a baj, még az öreg úr is kijött, sugárzott az arcza az örömtől, s olyan gonosz volt, hogy a leányához lépve, egy szót se szólt neki sokáig, csak nézett rá és mosolygott és hunyorgatott a szemeivel kedélyesen, míg a szegény leány semmit sem látszott jobban óhajtani, minthogy bárcsak valami csoda által valahogy lesülyedhetne a pinczébe.

— Tetszik valami édes atyám? mert végtére megszólalni.

— Az nem tetszik, hogy te a konyhában vagy.

— Miért édes atyám?

— Mert ma mindent el fogsz sózni.

Szegény Linka, ha lehetett volna még jobban elpirúlnia, mint a mennyire már elpirúlt, még tán azt is megtette volna; mert jól értette a tréfás czélzatot, s tetézte zavarát még a szakácsné is.

— Jól teszi tekintetes uram, vigye be innen a kisasszonyt, úgy is minduntalan bajt csinál, a tojáshéjat üti a tálba, s mindenféle papirosokat éget.

Linka csititani akarta a cselédet, arra valamennyi elkezdett lármázni; végre meg kellett adnia magát, s apja karjába fogózva, elhatározni magát a nagy áldozatra, hogy a konyhát elhagyja, s a vendégek közé menjen.

Pedig milyen jó menedékhely hasonló esetekben a szegény lányokra nézve a konyha.

Most lássuk a csatatért.

A pamlagon ül egy felöl Zsuzsi néni, ki az orrát szüntelen boszantva mutatóujjával, hevesen iparkodik valamit magyarázni suttogva a pamlag másik szegletében ülö csendes asszonyságnak, kiben Károly anyjára, a jó Tállyainéra ismerünk, s kinek nincs nagyobb törekvése, mint hogy magát mentül csendesebbnek mutassa; sorsában megadva magát szótlanúl hallgatja Zsuzsi néni folyton folyó hazugságait, mikbe az olykor úgy belekeveri magát, hogy maga sem tud belölük kihatolni.

Mellette áll Sándor öcsém, ki egészen kilátszik sodrából véve, ennyi embert látva egy rakáson, bár annyira még az esze nem jár, hogy köztük két vetélytársat is gyanítson. Menyhárt úr halk hangon egyremásra tartja bölcs tanácsadásokkal, hogy miként viselje magát, mikor szól, mikor beszél és mikor valamit mond : az asztalnál késre, villára vigyázzon, a kenyeret ne harapja, hanem vágja késsel, a száját ne törülje az abroszba, a poharát fel ne döntse, a sótartóba ne körömmel nyúljon, hanem kés hegyével, a levesre ne igyék, teleszájjal ne beszéljen, az eczetet, olajat, mosdó-vizet meg ne iszogassa. Továbbá, hogy háttal senkinek se forduljon, másnak a szavába ne vágjon, nagyon ne röhögjön, s több efféle, mik Sándor öcsémnek még azt a kis bátorságát is elvevék, a mit az új attilla kölcsönzött neki.

A tulsó oldalon Károly áll, csinos fesztelen alak, könnyelmü arczán nem látszik semmi ünnepélyes feszesség, lassan enyelgve beszélget hugával, a kis pajkos Lizával, kinek hamis szemei el-el vágnak néha a tulsó oldalra, mi közben mindig talál valami igazítani valót bátyja nyakkendöjén, inggallérán, hajfürtein, egy-egy vékony pehelyszálat levenni öltönyéről, mindent oly titokban, hogy rajtunk kivül senki sem veszi észre.

Végre az ablakban áll Kálmán a költö, karjait összefonva, s hátát egy karszéknek vetve. Arcza minden elképzelhetö szerencsétlenséget iparkodik kifejezni: az ilyen boldogtalan arczoknak nagy hatásuk van a fiatal lányokra; halvány holdas kép, titkos sóhajtások, szomorú mosolygás, mikor más nevet; félre vonúlni egy szegletbe; ott a hol mindenki látja, midön a többiek mulatnak, vigadnak, s onnan világgyülölö képpel tekinteni le az emberi hiúságok piaczára; egyet-egyet köhinteni, s ha kérdik, mért köhög? szelid andalgó megnyugvással tenni mellre a kezet, s beszélni közelgö öszről, lehulló falevelekről, s édes álomról lehullt falevelek alatt, költöi hasonlatokat mondani, hogy e köhögés hangja — koczogtatás a túlvilág kapuján, s más effélék mindig biztos sikerrel használhatók tapasztalan szívek ellenében.

Ily csatarendben foglalták el a tért az ellenséges praetendensek. Legerösebb közöttük

kétségtelenül a Gulyási Sajtári család. Őket a házi úr régi barátságos ismerete, korábbi igéretei és saját merészségük, s a minden ostobák védistene, a szerencse legkedvezőbb helyzetbe állitá, daczára annak, hogy a kis népfelkelés, a mindenttörő Péterke a méhek elleni harczban elölegesen demontiroztatott. Kálmán a költő eléggé veszélyes egy magában véve, verseiben forralt titkos lázítások, és szívbeli összeesküvések által, míg Károlynak a legkedvezőtlenebb helyzet jutott. Őszinte, becsületes szív, hazudni nem tudó ajk, tettetéshez nem értő arcz; hozzá még az a baj, hogy szegény édes anyja nem hogy fiára erényeket és jó tulajdonságokat iparkodnék ruházni, sőt valahányszor róla beszél, nyilt szívvel elmondja mindenkinek, hogy ez biz egy korhely fiú, a ki mind tanuló, mind juratus korában igen sok pénzt elköltött, nagy kártyás, és más mindenféle rosz tulajdonság meg van benne. Úgy hogy szegény fiúnak akár előre karjára mernök akasztani a kosarat, ha szerencséjére Lizinka képében egy furfangos kis nemtő nem volna mellé adva, ki alkalmasint megforgatja még az egész társaságot.

Gábor úr belépett, leánya kezét hóna alá szorítva, s odavezette őt Tállyainéhoz. A lyánka kezet csókolt, a két asszonyság középre ültette őt a pamlagra, mely alkalommal igen érdekes volt elnézni, mennyire iparkodik őt Zsuzsi néni beszéddel, hizelgéssel, magasztalással,

izetlen kérdésekkel elfoglalni, hogy a másik asszonyságot szóhoz ne engedje jutni.

— Oh milyen szép, milyen kedves, micsoda fehér kezecskék, még csupa gyermek s már milyen nagy gazdasszony. Láttam a kertjét, már azt meg kell engedni, hogy remek. Milyen káposztafejek! Aztán ez a frizúra. Mindig ez volt a legkedvesebb. Láttam a beföttjeit is. Fölségesek. No majd én is tanitom valamire, a berkenyét hogy lehet befözni. Soha sem evett annál senki jobbat. Csak egyszer Makkfalván legyünk. A Sándor véghetetlenül szereti. Jaj a Sándor iszonyúan szereti az édességeket, egészen apja fia. No de a legédesebbet még nem kóstolta. No, no csak ne pirúljon el maga kis bohó leányka, fogadom nem kell akkor neki több édesség.

A szegény leány töviseken látszott ülni e beszéd alatt; szerencséjére Lizinka oda futott hozzá s nyakába borúlva, menten ismeretséget kötött vele, melynek folytán alkalma lön Linkának eltávozhatni a mellékszobába, ott hagyva az egész szép társaságot a faképnél. A két leány nem is tért vissza, míg csak ebédre nem hítták öket s akkor már per tu voltak egymással. A leányoknál nagyon hamar megy az ismerkedés; daczára a különböző életkornak, a saint alliance nehány percz alatt meg volt kötve, s az első beszélgetésnek az lett a látható eredménye, hogy Linka sokkal jobb szivvel nézett már Károlyra, mint Sándor öcsém-

re; azonban Kálmán még mindig legveszélyesebb maradt reá nézve, arra csak lopva tekingetett, meglevén győződve felöle, hogy az is mindig reá néz.

Az asztalhoz úgy ültek, hogy a két asszonyság jutott az asztalföre, az öreg úr az asztal végére, mellette kétfelöl a két leány, Sándor és Károly egymásnak szemközt, még pedig úgy, hogy Sándor ült Károly testvérje mellett, s Károly jutott Linka mellé. A költö ült Tállyai szomszédságában, Menyhárt úr a felesége mellett.

A leves minden megháborítás nélkül elköltetett: a kanál, mint tudva van, a legártatlanabb fegyver; nem történt semmi baj, csupán annyi, hogy Sándor öcsém meglátva, miszerint Kálmán, a költö, akkori divat szerint nem a három ujja közé, hanem a markába fogja a kanalat, ö is úgy akart tenni, s az elsö fogást szerencsésen a kaputja ujjába töltötte.

Késöbb, midön késekre és villákra került a sor, a szuró és vágó fegyverek más szint adának a harcznak, az elsö pohár bor bátorságot, kötekedési vágyakat öntött a szívekbe, Menyhárt úr elkezdé mesélni a maga hös tetteit de dato 1809, mikre viszont Gábor úr épen nem akart emlékezni. Kálmán úr elkezdett balkézzel enni, Sándor úr utánozni akarta, s pecsenyéstül elejté a villát, erre Zsuzsi néni elkezde beszélni a fövárosi fiatalság erkölcstelenségéröl, Kálmán úr viszont azt kérdé töle, hogy

látta-e már Parlagi Jancsit? s viszont azzal állt boszút rajta, hogy visszakézzel töltött vizet poharából, mire a jó asszonyság megfogadta, hogy ha még egyszer úgy tölt neki, nem issza meg.

Sándor diák, az anyai tanácsokhoz híven mindenből evett és ivott, mert annyit már megtanúlt, kogy kosarat adni nagy megbántás a házi kisasszonyra nézve. A jó egri bor kezdett lassanként a fejébe szállni, a jóllakás ördöge mindinkább felfuvalkodottá tevé, kezdé magát oly kontemfinter érezni, mintha most is a convictusban ülne diák pajtások között, vagy juratus collegákkal szemben az arany flaskónál; mindenkinek a szavába belebeszélt, nevetett, elménczkedett nagy ész nélkül, döntögetett palaczkot és poharat, s hajigálózott kenyérgalacsinokkal; a lábait szétnyujtotta az asztal alatt fidéliter, s valami átelleni lábocskához érve, azt elkezdé koronként gyöngédeden nyomogatni, azt hivén, hogy az Linka lábacskája. Hanem az a Károly lába volt, ki ellevén merülve valami mulatságos beszélgetésbe szomszédnéjával, engedé lábával történni ezt a gyöngéd quiproquot.

Ebéd vége felé mind jobban kinyiltak szívek és torkok, kezdödött az az amabilis confusió, mikor minden ember egyszerre összevissza beszél: az a nyertes, a ki jobban tud kiabálni, a saját szavát sem hallja senki, de azért a szomszédjáét is érti; mikor elkezdödnek az anecdota

mondások, s egyik bohó, bolondos kaland, a másikat juttatja eszünkbe, a társaság kaczag, hogy könyei csorognak az orczáján mindenkinek, a dámák könyörögnek, hogy ne nevettessék már öket, az öreg urak mellényein felpattannak a gombok a rázkódás miatt, a fiatalság is úgy tesz, mintha azt nevetné, pedig egészen mást nevet, nekik van suttogni valójuk; ha kiakarod találni, mit suttognak? légy fiatal és szerelmes.

Egyedül Kálmán, a költö, tartja meg parnassusi nyugalmát, az ö arczát mosoly be nem szennyezi soha, szemei folyvást a házi kisasszonyra vannak függesztve, vagy ha oda nem, akkor átellenbe, de nem Menyhárt úrra, hanem azon is túl, az átelleni falra. Ott van egy nagy tükör aranyos rámában, Kálmán úr oda néz abba a tükörbe, s igen meglátszik elégedve lenni méltóságos tekintetével, kezeinek minden mozdulását onnan nézi ki, még az ételt is a tükörbe nézve eszi s fogait is a tükörböl piszkálja.

E dolgot senki sem látszik észrevenni, egyedül a kis csintalan Lizinka vette szemügyre, kinek gonosz szemei szüntelen járnak alá s fel a társaságon, keresve, hogy kit csipjenek meg? s a mellette ülö öreg urat szüntelen jó kedvben tartja ártatlanúl rágalmazó ötleteivel, mikre az alig állhatja meg, hogy fel ne kaczagjon; söt egyszer már félig ki is tört vele, midön Liza Sándor öcsémre mutatva, azt mon-

dá neki : „nini bácsi, fogy a diák!“ emlékébe hozván a lábnyujtogató legatus anecdotáját.

Végre Kálmán felemelkedék székéről, fogja a poharát, s haját idealisan felborzolva, egyet köhintett, jelt adván vele, hogy áldomást akar inni.

A lárma, a nevetés megszünt, kiki lecsitította a szomszédját, a gömbölyü arczok iparkodtak ünnepélyes hosszúságra nyúlni; midőn végre mindenki elhallgatott, a költő felemelé poharát és elkezdé, mondván :

— „Van egy tenger, melynek fenekén egy drága igaz gyöngy rejlik.“

— Nézze csak bácsi, sugá Liza Gábor úr fülébe, Sós Kálmán hogy beszél magához a tükörben.

Gábor ur odapillantott s meglátá, hogy Kálmán csakugyan meredten a tükörbe nézve beszél, minden mozdulatot, minden arczkifejezést onnan tesz, bámulatos önelégültséggel látszik önmagában gyönyörködni, épen mintha csak önmagának tenne szerelmi vallomást.

Gábor úr eleinte csak elbámúlt, karikára nyiltak a szemei, összeszorította a száját, rángatta a kurta ősz bajuszát jobbra balra, s majd hátra ejtette a fejét.

Kálmán nem vette észre, hogy azt valaki szemléli, miszerint ő a tükörből beszél magához, s folytatá nagy páthoszszal.

— „E gyöngy drágább Cleopatra nagy hirü gyöngyeinél, ragyogóbb a braziliai császár

diademjában levönél, e gyöngy az, melynek megnyeréseért mély tengerek fenekére leszállni a legcsekélyebb áldozat, érte meghalni üdvösség. . . .

— Nézze bácsi, hogy kinálja maga magát a pohárral a tükörben! sugá Liza a házi urnak.

Már ekkor Gábor úr úgy tele volt nevetéssel, mint a túlfütött gözkatlan, csak egy pillanat és szétpattan. Nagy melle járt alá s fel, vállai rázkódtak, arcza elvörösödött, fogait, ökleit összeszoritotta, most mindjárt — most mindjárt —

Károly ezalatt kezdé észrevenni, hogy Sándor öcsém nagyon is szerelmesen kezdi lábait nyomogatni, hogy tehát viszonzás nélkül ne hagyja e jó indulatot, ö is kikeresé a másik lábával Sándor öcsém tyúkszemét, s olyat gázolt rá, a milyet csak tudott.

— Jáj! ordítá el magát Sándor az igazgyöngyös dictió közepett, s kinjában úgy taszitotta fel az elötte álló tele poharat, hogy a vörös bor futott végig az abroszon, mint a Duna.

Csak épen ez kellett még Gábor úrnak. Az elfojtott kaczagási düh tizszeres erövel tört ki egyszerre irtózatos torkán, elveté magát karosszékében, verte az öklével az asztalt, hogy a poharak tánczba kerekedtek, az asszonyok sikoltozva ugráltak fel az asztaltól a feléjük futó veres bor elöl : „Keresztelö, keresztelö!“ ordítá Sándor jucundus veszettséggel, a mint any-

ja felé futott a bor, Menyhárt úr szedtevettézett, a leányok vihogtak, csak Kálmán állt rendületlen képpel a maga helyén, erősen eltökélve, hogy a maga dictióját, törik szakad, elfogja mondani. Hozzá is fogott három izben, a mint a kaczagás lecsendesült, de hijába! beleütött már abba a ménkő, alig szólhatott három szót, alig nézett rá Gábor úr, megint újra kezdte a kaczagást, semmi erő nem volt képes öt többé visszatartóztatni.

Végre is Kálmán kénytelen volt nagy apprehensióval leülni, a nélkül, hogy a felköszöntést bevégezhette volna.

Az öreg úr nyilván restelni látszott az egészet, de hiába nem tehetett róla, neki többet ne szóljon Kálmán, még a templomban se szóljon hozzá, mert a szeme közé fog kaczagni.

Hogy e kudarcz némileg helyre legyen ütve, Károly kapott fel egy poharat, s víg arczczal, néhány szóval befejezé a mondatot.

— Adja Isten, hogy e szép gyöngynek, kit Kálmán barátunk értett, sokáig tisztelői lehessünk; a mi annál is czélszerűbb óhajtás; minthogy e gyöngy nem valami hideg csiga, hanem egy hő szívű derék magyar hazafi keblén nött fel, a ki a hozzá leszálló buvárokkal nem itat keserű tengervizet, hanem jó egri török vért.

— Éljen, éljen! kiáltá rá a társaság, maga az öreg úr is szivesen koczintott az áldomásra, csak Kálmán nem birta megbocsátani Károly-

nak, hogy az ő szellemdús eszmejárását ily parlagi elmésséggel tépázta meg.

Hanem hijába ebéd után ne beszéljen az ember bölcs dolgokat, ha azt akarja, hogy rá hallgassanak.

Ebéd után felhívta az öreg Berkessy vendégeit egy sétakocsizásra, mely ajánlat az egész társaságtól nagy készséggel fogadtatott, a parancsok kiadattak a kocsisoknak minden részről; Menyhárt úr maga ment ki az istállóba, Marczival értekezést tartandó, ha valjon kiállanak-e a lovai egy ilyen sétát? a látlelet azonban igen kedvezötlenül ütvén ki, megegyezett Marczival egy meszely borban, a mit majd otthon fog neki kiszolgáltatni, hogy tettesse magát részegnek.

A másik két hintó ezalatt elöjáratott, egyik Berkessyéké, másik Tállyaiéké, s a vendégek úgy oszták el magukat, hogy minden család a maga fogatát foglalja el, Sós Kálmán is szinte elővezetteté a maga pegazusát, mely egy jámbor, kissé vénecske paripa volt, angolosra kurtítva, a feje hányakodásától lehetett gyanítani, hogy egy kissé kemény szájú, lábairól ítélve meglehetős futó lehetett. Végül az öreg Berkessy számára egy egy lovas cabriolet állt készen, a min rendesen szokott járni.

Már mindenki készen volt, midőn Menyhárt úr előtámad, szörnyen verve a térdeihez a kezét.

— Hjüj! micsoda szörnyüség már ez! az a

Marczi olyan részeg, a lábát sem tudja mozdítani. Mit csináljunk, mit csináljunk? Bár csak volna valaki, a ki befogná a lovaimat, elhajtanám magam. No megállj! engem így meggyalázni! Ilyen tiszteletre méltó háznál leinni magát. Mindjárt elcsapom a gazembert, mihelyt haza megyünk.

— Soha se mérgelödjék uramöcsém, szólt megnyugtatólag Berkessy, majd elosztjuk magunkat valahogy, kit ide, kit oda elültetünk; Menyhárt öcsém ide ülhet mellém. A felesége Tállyainéhoz, Károly fráter úgy is maga szereti hajtani a lovakat, a két leány sem fog megharagudni, ha egy gavallért oda ültetünk hozzájok. . . .

Kálmánnak már ekkor az egyik lába a kengyelben volt, a mint azonban meghallotta, hogy Linka mellett egy kiadó hely lehet a kocsiban, hirtelen odafordúlt a lovát bámuló Sándor öcsémhez, s elképzelhetetlen nyájassággal kérdezé töle :

— Nem szokott ön lovagolni?

— Dehogy nem, felelt vigyorogva Sándor, csakhogy nincs lovam.

— Hát üljön fel az enyémre.

— Igazán? Megengedi? kérdé az öcsém nagyon megörülve.

— Igen szivesen. Nekem úgy is fáj a derekam a mai lovaglástól, majd én valamelyik kocsis mellé felkapok.

Sándort sem kellett másodszor kínálni, ut-

czu neki esett a lónak, belehágott az egyik kengyelébe, s miután egy darab ideig megtánczoltatta magát mellette, végre valahogy felhasalt a nyeregbe, s oda fészkelte magát.

A vendégek ezalatt a Gábor úr által megszabott rendben elrendezék magukat, s ilyenformán nem maradván egyéb Kálmánon kivül, ő lett oly szerencsés, hogy a két leánnyal szemközt ülhetett Berkessy hintójában.

Csak ekkor kezdte a társaság észrevenni, hogy Sándor öcsém ül a lovon, feltünt pedig ez annál is inkább, mert lábai igen hosszúk levén, a kurtára huzott kengyelszíj miatt a térdei mind a ló szügye körül jártak; e mellett a paripának az a jó szokása volt, hogy ha észrevette, miszerint idegen ember ül a hátán, ezt a tapasztalatát különféle módokon iparkodott nyilvánítani, előbb a nyakát hányta vetette, majd elkezdett hátrafelé farolni, hogy az ember azt gondolta, most mindjárt bele megy a kútba, elvégre elkezdett ágaskodni; s e közben valami oly nevetséges vontatott éneklő nyerítést hallatott, a milyennel ritka ló dicsekedhetik.

Zsuzsi néni ijedten ugrott fel a hintóban, fiát ily állapotban látva.

— Te bolond te! Mit csinálsz azon a lovon? Szállsz le mindjárt arról a lóról? Most mindjárt a nyakát töri ki! Szállj le! szállj le!

De iszen könnyü azt mondani valakinek, hogy szálljon le a lóról, mikor épen a lónak is

az a szándéka, hogy letegye a hátáról. Sándor öcsém sem látott, sem hallott, s ha szabad valakinek, a ki nagyon hallgat valamit, azt mondani magáról: „csupa fül vagyok," úgy Sándor öcsémről is ellehetett e perczben mondani, hogy csupa ló.

Végre azonban a paripa, miután kipróbálta lovagját, s tapasztalá, hogy az nem esett le a nyeregből, egyet nyerített, s minden további utasítás nélkül nyargalt ki a kapun, keresztül az átellenben fekvő szérüs kerten, ragadva magával az elkárhozott lovagot, ki kétségbeestében elhajítá a kantárszárat, s két kezével elöl hátúl a nyeregkápába fogózott.

— A fiam! a fiam! Elölik a fiamat : sikoltoza kétségbeesetten Zsuzsi néni.

— Ne féltsd a porontyát! kiálta rá Menyhárt úr. Egy kis leesésbe még ki nem törik a nyaka. Nem látod, hogy készakarva sarkantyúzza a lovat, csak menjünk, majd utólér bennünket a kertek alatt.

Erre megcserdültek az ostorok, a három fogat kirobogott az utczára, végig a helységen, sebesen, mint a szél. Zsuzsi néni minden embert megkérdezett, a kit elötaláltak, hogy nem látott-e egy lovas embert ezen nyargalni? Persze, hogy senki sem hallotta a szót a kocsizörgés miatt.

Majdan kiértek az öreg úr jószágára, végig hajtattak a szép egyenes fákkal beültetett utakon, megnézték az aratókat, itt ott már kalan-

gyákban volt a buza, boglyában az árpa, a kukoricza zöldellett még buján a sárga tarlók között széles táblákban, itt ott aranyszinü dinnyék, uritökök villogtak ki közüle. De Zsuzsi nénit most nem gyönyörködteté sem a buza, sem a kukoricza, mert Sándor nem látszott sehol; végre Tállyainé azzal nyugtatá meg, hogy bizonyosan visszament a házhoz, és most odahaza van békében, mely gondolat csakugyan meg is vigasztalá a jó asszonyságot, annyira, hogy minden tábla vetést meg birt becsülni futtában, hogy hány véka megy bele?

Egy kis órai kocsikázás után, a társaság jól kirázatva magát, ismét hazafelé fordúlt, a hintók víg ostorpattogás közt gördültek be az udvarra, Zsuzsi néni első szava az első meglátott emberhez az volt, hogy „hol a fiam?“

Senki sem tudott róla semmit.

— Hol a fiam? A Sándor fiam hol van?

Bizony nem látta azt azóta senki, hogy el vitte a ló.

A jó asszonyság is megereszté erre jajveszéklési gyeplöjét:

— Oda vagyok! Elveszett a fiam örökre! a fiam Sándorom! A másikat összegyilkolták a méhek, ezt meg, ehen van, elölte a ló. Oh bár soha se jöttünk volna ehez a házhoz, vagy inkább döltünk volna fel az úton, s tört volna ki a nyakunk. Te vagy mindennek az oka, te vén bolond! minek akartad ilyen fiatal korában megházasítani a fiadat, már most ott van ni,

futhatsz utána a világba, aztán meg a te bolond kocsisod, a miért be nem tudott fogni, aztán meg az úr, minek engedte arra a veszett lóra ülni, ha ismerte. Már most hol a fiam?

— De hol a lovam? mondá Kálmán, nem kevésbbé levén megijedve azon, hogy Sándor elvitte a lovat, mint Zsuzsi néni azon, hogy a ló elvitte Sándort.

— Oh Istenem, Istenem! hogy kell haza mennem a fiam nélkül?

— De hogy kell nekem haza mennem a lovam nélkül?

No iszen erre aztán összeteremtette Zsuzsi néni úgy a poétát, hogy jobb lett volna neki vakon születnie, sőt hogy beteljék a pohár, sorba vette az egész háznépet, s kijuttatott mindenkinek, a leányoknak azért, hogy mért nem ültették Sándort maguk közé? akkor nem veszett volna el, az öreg Berkessynek, hogy mért engedte bort inni? különben nem mert volna felülni a lóra, és végre minden renden és nemen lévő embereknek, hogy mit tátják a szájukat, s mért nem szaladnak, ki merre lát, keresni az elveszett fiút?

Utoljára nem álhatta Menyhárt úr a lármát, s belemordúlt.

— Ugyan, mit sápitozol, adta vette porontyán. Bezzeg ha engemet is igy megsirattak volna, mikor Győr alatt jártam, pedig ott lövöldöztek is. Majd visszakerül bizony, ne félj;

rosz pénz nem vész el; embert még nem loptak ebben a százesztendőben, s ne félj, hogy a te fiadon kezdjék, s ha eltéved az ebanyja, itt az urambátyám, majd currentáltatja.

E szavak véghetetlen keserün esének Zsuzsi néni szívének. Hogy egy apa ily kegyetlenül tudjon beszélni elveszett fiáról, az égre kiáltó! nem tudott neki mit válaszolni, berohant a kis mellékszobába, a hol Péterke feküdt és kuglofot evett, s ott ráborúlva megmaradt gyermekére, elkezde zokogni hevesen; erre Péterkének is kifordúlt a szájából a kuglof, s neki kezdvén a bögésnek, versenyt sirtak mind a ketten egymás barátságáért.

Berkessy azonban komolyan szívére vette a dolgot, s fellármázva cselédeit, kit gyalog, kit lóháton neki indított, hogy szerteszéjjel keressék az eltünt ifjút, s tudakozódjanak utána fütől, fától, s hozzák vissza a hol kapják.

Már csak mi is indúljunk neki és lássuk, mi lett belőle?

A hogy a paripa keresztül vágtatott a szérüs kerten, egyszerre félrekanyarodva neki vitte a kenderföldeknek Sándor úrfit, ki sehogy sem birta a lovat sem feltartóztatni, sem másfelé téríteni, hanem csak lehasalt a nyakára, sorsára bizva magát s gondolva Mazeppára, a kit Ukrániába vitt a ló. Ő sem várt egyebet, minthogy odáig meg nem áll vele.

Később a ló kijutott az országútra, s elkezde szabályos galoppban nyargalni előre. Sándor

ijedten tekintgete hátra, s tapasztalá, hogy az elhagyott helység mindig messzebb marad, végre egészen elvész a háta mögött, már csak a tornya látszik, később ismét elötte kezdenek egy ismeretlen város tornyai elötünedezni a láthatáron: a ló csak futott megállapodás nélkül. Jöttek ugyan néha szemközt az úton idegen emberek, Sándor eleget is kiabált nekik, hogy tartsák fel a lovat, de azok mind arra értették, hogy térjenek ki, s azt hivék, hogy valakivel felfogadott, hogy hány percz alatt ér **-re a megyei székvárosba, vagy tán orvosért, vagy tüzi fecskendökért nyargal; egyszóval engedték futni, a merre a lónak tetszett.

* * *

Hat nap múlt el azalatt, a mióta a szép özvegy Julia, Nánásy bácsit beleeresztette a világba, hogy hordja szét férjhezmenetelének hirét, csöditse össze a lakodalomra az atyafiságot, s hozzon dispensatiót s vásároljon Pesten menyasszony ruhákat és süteményeket. Mindez szépen meg is történt. Az utánna küldött staféta mindenütt egy órával később érkezett, miután ö elment, s ilyenformán **-re is visszaérkezék, a nélkül, hogy a futárral beszélt volna, s benyit nagy skatulyákkal a hóna alatt szépséges szép hugocskájához, ki már akkor azon gondolkozott, hogy megszökjék a vármegyéből.

— Itt vagyok galambom. Mindent elvégeztem. Itt az egyik menyasszonyruha, ezt készítette Varga, itt a másik, ezt csinálta Keresztessy, itt a zsebemben a dispensatió, jönnek az atyafiak is mind; hátul egy ferslagban a czukorsütemények.

Julia reszketett a méreg miatt; az utósó szavaknál dühösen csapott rá az asztalra tett skatulyára, hogy az menten összehorpadt.

— Vigye maga a menyasszonyruhákat a pokolba! a dispensatiót is vigye a pokolba: a tortákat! atyafiakat! maga is ott maradjon.

Nánásy bácsinak szeme szája elállt erre a fogadtatásra, csak járt a szája, de hangot nem adott. Épen nem volt képes semmit is gondolni, csak bámúlt, azt látva, hogy Julia az utóbbi szavaknál kétségbeesetten sirva dül le a pamlagra s fuldoklásig zokog.

Nánásy bácsi nem arra volt születve, hogy ily bonyolódott eseteket megbirjon magának magyarázni. Mikor az ember a rábizott dolgokat a legpontosabban rendezé, mikor azt hiszi, hogy jutalmat fog kapni, — egy pár puszit, — s kap e helyet egy pár skatulyát a fejéhez vágva. . . . Meg nem foghatta az egészet.

E pillanatban lórobogás hallatszék az udvaron, s Julia szobaleánya hüledező képpel rohant be az asszonyához, alig birva kimondani, a mit akar:

— Kisasszony, — tensasszony, a Kálmán úrfi paripája.

— Be ne merjék bocsátani! kiálta Julia, indulatosan felugorva helyéről.

— De nem Kálmán úr ül ám rajta, hanem egy idegen ifjú úr, a kit soha sem láttam még.

— Kicsoda?

Hogy kicsoda? arról meg már mi tudunk beszélni. A szerencsétlen Sándor az, kit a ló elhozott a szomszéd faluból, be a város közepére Julia lakásáig, ott nyitva találta a kaput, benyargalt az udvarra, kétségbeesett lovagjával, a folyosó előtt aztán szépen megállt, ismerős röhögéssel üdvözölve a künn álló cselédeket.

Az események psychologiája itt a lóban rejlik. Kálmán mindennap megszokta látogatni Juliát lóháton, s ilyenkor a kedveskedő delnő mindig czukrot adott a paripának saját gyöngéd kezecskéiből, s ezzel úgy elkényeztette a lovat, hogy az gyakran erőnek erejével oda vitte a tulajdon gazdáját is Julia udvarába, s nem lehetett neki végig menni azon az utczán a nélkül, hogy be ne térjen a házba. Azonban, mint az előzményekből tudjuk, Kálmán hat nap óta nem volt már Juliánál, s a paripa annyi idő alatt nem kapott czukrot. E hanyagság sehogy sem fért a fejébe, pedig mint mondják, a lónak elég nagy a feje; az emlékezetes délután tehát föltevé magában, hogy nem azért született ő lónak, hogy újra lóvá tegyék, s a mint ismét felkantározva érzé magát, neki indúlt, s makacs következetességgel addig

semmi rángatásra és döfölésre meg nem állt, míg **-re beérve Julia udvarába nem jutott, a mikor aztán a folyosó előtt elkezde vígan röhörészni, várva a czukrot.

Szerintünk az események legtermészetesebb magyarázata ez; a mennyiben egy ló jellemét képesek vagyunk felfogni.

Sándor csak lefordúlt a paripáról, a mint az megállt vele; sem látott, sem hallott, sem egy szónak ura nem volt. Szétvetett lábakkal, meggörbedve neki támaszkodék tenyereivel a falnak, s úgy mászott végig négykézláb tapogatózva az ajtóig, melyet épen akkor nyitott ki Julia, hogy meglássa, ki jött?

Senki sem ismeré a Lázárt.

Kicsoda? micsoda? Mit akar? hogy jött ide?

— Jaj — ne kérdezzenek tőlem semmit; nyögött a szerencsétlen lovag, oda vagyok, — meghaltam, — sem kezem, sem lábom nem az enyim, — fektessenek le, híjanak doctort, mindjárt kiadom a lelkemet, — jaj a derekam! jaj!

Julia valami irtózatos szerencsétlenséget kezde gyanítani, s a legöszintébb részvéttel hirtelen orvosért üzé cselédjeit, addig is lefekteté az elkárhozott kalandort, s minden kitelhető női gyöngédséggel gondoskodék szükséges ápolásáról, mig végre az orvos megérkezvén, megnyugtatá a beteg állapotja felől, miszerint a nemesebb részek nem szenvedtek a

lovaglás viszontagságai alatt, s néhány órai nyugalom helyrehozand mindent. A Berkessy háznál ezalatt minden órán nőtt a veszedelem. Gulyásiné lélekzetet sem hagyott venni senkinek, mindenkit kergetett a fiát keresni, s minden megérkezőtől követelé, hogy adja elő, hová tette? Utoljára görcsöket kapott, le kellett fektetni, födöt melegíteni rá, herbatét itatni vele, egész éjjel jajgatott, majd felvette a házat. A szegény két leány és Tállyainé, kik szüntelen ágya mellett virasztottak és ápolták, korán reggelig be nem hunyhatták a szemeiket miatta. Menyhárt úr azalatt nyugodt lelkiismerettel szunnyadt a mellékszobában, minden órában fel kellett ránczigálni, hogy ne horkoljon olyan nagyon, mert a beteg ujra görcsöket kap.

Végre hajnalhasadtára elszunnyadt a gyötrött patiens, a fáradság és a nyögések elnyomták, Tállyainé is ledült a pamlagra, a mint egyszerre elkezdi a hajdú oda kinn a folyosón porolni a kaputokat rettenetes nagy puffogással.

A két leány hirtelen kifutott lelkendezve.

— Csitt! ne zörögjön most, épen csak most aludtak el.

— Hisz a vendég urak kaputjait tisztogatom, mentegetőzék a hajdú.

— Nini, valami kiesett az egyiknek a zsebéből; szólt odaugorva Liza, s felkapta a tárczaalakú csomagot, mely az öltönyből kiesett.

— Ahán! monda a hajdú, bizonyosan Sós Kálmán úr zsebeiből esett ki.

A csomag táblájára ez volt nyomtatva, arany betükkel: „Napló“

Ki venné rosz néven egy pár fiatal leánynak, ha egy rájuk nézve nem épen érdektelen fiatal ember naplója kezükbe jut, hogy meg nem állhatják, miként egy kissé lapozgassanak benne. A mi két leányunk is hirtelen félrevette magát egy oszlop mellé suttogva, vihogva s nagy hirtelen végig pörgeték ujjaik közt a rejtélyes tárczát. Tele volt az irva mindenféle verssel, olykor egy száraztott virág, vagy egy hajból font nefelejts hullott ki belöle, azt visszatették oda, a honnan kiesett, egy-egy verset elolvastak, s elfojtott kaczajjal mulattak rajta, hisz a vers oly ártatlan dolog; egyszer azonban, a mint egymás kezéből kapkodják a tárczát, Linka véletlenül egy lapra nyit, melyen első tekintetre valami ismerös verset talált megpillantani; olvassa: hát épen ugyanaz, melyet tegnap a Regélöben saját magához irva olvasott, azzal a csekély különbséggel, hogy ennek a felirata nem B. Linkához, hanem Cs. Juliához szólt, s a mi ott barnának volt irva, az itt szökének jutott, ott fekete szemek, itt nefelejts szemek; különben minden angyal és tündér ugyanazon a helyen; épen azok a szívfájdalmak, ugyanaz a meghalni készülés, és igéret a túlvilágon való találkozásra.

Linka úgy érezte magát, mint a ki elfogad

egy köszönést, s akkor veszi észre, hogy nem neki köszöntek; hirtelen elveté a naplót s befutott a szobába, azt hivé, hogy száz szem néz arczára s mind látja rajta a szégyenpirulást. Érzé, hogy keményen meglakolt érte, a miért életében először hiú tudott lenni. Hisz azok a szépségek, azok a hizelgő mondatok eredetileg nem ő hozzá voltak irva, hanem csak szőkéből barnára fordítva. Tökéletesen kiábrándúlt.

A nap már jól feljött, midőn egyike a lovas hirnököknek, ki Sándort nyomról nyomra kisérve, végre **-en ráakadván a házra, hova őt a ló bevitte, azon megnyugtató válasszal tért vissza, miszerint az úrfinak a világon semmi baja sincsen, ellenkezőleg igen jó kezek között van, egy derék szép asszonyság ápolása alatt, ki nem engedi az úrfit addig visszatérni, míg egészen magához nem jön, hanem inkább arra kéreti becses szülőit, hogy látogassák meg őt, s legyenek vendégei addig, míg az úrfi felüdül, mert egy kicsinyt megrázta a ló.

Erre a hirre Zsuzsi néni rögtön magához tért, felkelt, meggyógyult, befogatott, a reggelit sem várta meg, hanem a mint a házi gazda megjelent, megköszöné neki iránta való szivességét, s marasztalhatatlan sietséggel felhajszolta a hintóba férjét, s bekötött pofácskáju Petikéjét, s parancsolá a kocsisnak, hogy hajtson lóhalálába **-re. A bakon a kocsis mellett ült a hirthozó legény, azon végből, hogy őket az illető helyre vezesse, mert az asszony-

ság nevét az úton elfelejtette, de reménylé, hogy a házhoz oda tud találni.

Gábor bácsi cordialiter kezet szorított Menyhárt úrral, ki már a kocsiban ülve, elmésen kiálta vissza :

— Aztán azért a processusunk nem condescendál, liquidum est debitum, s ha másként nem megy, brachialiter exequálunk.

Ezt Menyhárt úr igen jó élczének tartotta, s nevetett rajta nagyot, ilyenformán értetve alatta szép törvényes virágbeszédben a rég megigért házasságot.

A távozókat az egész háznép kikisérte, ott volt a két lány és a két fiatal ember is. Linkának láthatólag rosz kedve volt, míg Liza nem birta rejteni örömét, hogy Gulyásiékat távozni látta.

— Lina kisasszony oly borúltnak látszik, szólt theatralis édességü hangon, Kálmán.

Lina feleletet sem birt adni, félrevonúlt s elkezde Károlylyal beszélgetni, s vele a szobába távozék.

Kálmán megdöbbenve fordúlt Lizához, kiott maradt.

— Miért oly kedvetlen Linka kisasszony?

Liza nem sokat gondolkozott rajta, hogy mit mondjon? amúgy gyermekes tréfából azt találta felelni :

— Hát nem hallja, hogy azon busúl, mert Gulyásiék executióval fenyegetik.

— Kit? az öreg urat? kérdé Kálmán megrettenve.

Linkának 12 esztendöre oly éles esze, oly ravasz szemei voltak, mint másnak negyvenre sincs. A mint Kálmán nagy ijedten e szót szalasztá ki ajkain : „kit? az öreg urat?“ az eltitkolhatlan megdöbbenés, mely annak arczán mutatkozott, arra a gondolatra hozta, hogy hátha jó lenne Kálmánt ebben a tévedésben megerösíteni, s azzal igen komoly szánakozó arczczal monda Kálmánnak félig sugva :

— Igen bizony, az öreg Berkessyt. De ne szóljon felöle senkinek.

— Az lehetetlen; szólt Kálmán megzavarodva, hisz öt igen gazdag embernek tartják.

— Hja, sok embert tartanak gazdag embernek a ki nem az. Monda Liza vállvonítva, s könnyelmüen trallázva futott el onnan.

Kálmán összefont karokkal járt alá s fel a folyosón sokáig; nagyon meg volt zavarva. Képzelhette-e hogy egy tizenkét éves gyermekleány készakarva mesét gondoljon ki az ö rászedésére? Ha e mesét valami érettkoru embertöl hallotta volna, inkább kételkedhetett volna benne, de egy gyermek honnan beszélne ilyet, ha nem környezöitöl hallaná? Ez nagy baj. Az öreg Berkessyt igen gazdagnak tartották, mert mindig igen nagy házat tartott, tisztujításokon elsö volt a költségvitelben; — de hátha épen ez az oka romlásának? Már akkor csak még is jobb lesz Juliához visszatérni; az ugyan egy

kissé kétséges hírben áll, de legalább szép s bár könnyelmü és pazarló, de gazdag. A viszonyt nem lesz nehéz újra kezdeni. Egy megjelenés, egy ügyesen scenirozott fellépés, legvégső esetben egy öngyilkolási comoedia mindent helyrehozand.

Már most csak a ló volna meg, hogy haza lehetne menni. Talán megtesz annyit Berkessy hogy haza küldi a maga lovain.

Ez ohajtással belépett Gábor úr szobájába, ki ott egyedül pipázgatott Károlylyal. Az öreg ült egy nagy füles karszékben, Károly mellette állt.

Kálmán oda lépett elé, s jól kigondolva magában, hogy mit fog mondani, a miből az öreg úr ki is vehesse, nem is : hogy leányát többé nincs szándéka elvenni, egy perczig hallgatva megállt, a kráglijját kihuzogatta a haját elölhátúl felborzolta, s szokása szerint a magasba nézett.

És ime a gonoszlelkek megint eleibe állítanak egy tükröt, s ö megint elfelejtkezik magáról s ezt a szót: „uram“ mind kéz, mind fejmozdulattal maga magához intézi.

Abban a pillanatban Gábor úr, észrevéve ezt a furcsa attitudeot, újra elkezdi azt a tegnapi óriási kaczagást, melyet ezúttal Kálmán kénytelen volt tökéletesen magára venni. Az ember elvörösödött, ajkai remegtek, magán kivül volt a düh miatt.

A legnagyobb kaczagás közepett egyszerre

elhallgatott az öreg úr, mintha rögtön elmetszették volna a nevetését s a legkomolyabb képpel kérdezé :

— Mit kiván uramöcsém?!

— Uram! szólt Kálmán, alig birva hangot adni a düh miatt. Én azt véltem, hogy önben mívelt emberre fogok találni, ki levetközte azt a múlt századi fogalmat, miszerint a költöket nevetséges embereknek találták.

Berkessy komoly nyugalommal felelt :

— Én nem találom a költöket nevetséges embereknek uram, mutatják szobám falai, hol hazai irodalmunk legjobbjainak arczképei függnek, mutatja könyvtáram, melyből semmi becses irodalmi termék nem hiányzik: de nevetségesnek találom azt a fattyú költészetet, mely a gyümölcsös fa derekán innen-onnan kihajt, s csak zöldül, de még csak virágokat sem hoz : tisztelem becsülöm azokat a szép lelkeket, a kik komoly tanulmánynyal, ragyogó lángésszel lépve hivatásuk pályájára, nemzetünknek becsületére, büszkeségére válnak; de hogy minden nádi hegedüt aeol-hárfának tartsak, azt már nem cselekszem; az igazi költöt, ki gondolatival lelkünket nemesíti, a távolban is tiszteljük, de a kit csak azért neveznek így, mert rimeket farag, kinél a muzsák csak ismerös szobaleányok, kik által könnyü szerrel lehet egy üres szerelmi nyilatkozatot tapasztalatlan leányok kezébe juttatni, ki uton és utfélen iparkodik bennünket viseletével hivataláról

tudósítani, a felett legfeljebb mosolyogni tudunk, s ha a természet az én mosolygásomnak kissé erősebb hangot adott, ez nem az én hibám; mert köztünk mondva, kegyedben édes Kálmán öcsém az elébbeni tulajdonságokból vajmi kevés, ez utóbbiakból pedig annál több van. És ezt tölem öreg embertől nem szükség önnek rosz néven venni.

Kálmán nem talált szavakat az eddig megjelent dictionariumokban, e mondásra megfelelhetni. Mondhatjátok azt valakinek, hogy ezüst kanalat lopott, ez semmiség ahoz képest, midön valakinek azt mondják, hogy rosz költö.

— Uram, ha nem tekinteném, hogy ön házánál vagyok.

— Az egy cseppet se gátolja önt. Nálam a vendég az úr.

— Ily bántalmat véremmel kell lemosnom. Kiálta Kálmán magán kivül, azt még sem merte mondani, hogy a „más vérével.“

— Én nem vagyok borbély. Felelt rá az öreg úr csendes sarcasmussal.

Károly végre közbe lépett, megfogva Kálmán karját, s fülébe sugott.

— Pajtás, vedd észre, hogy nagyon nevetséges szerepet játszol, midön egy öreg ember irányában hetvenkedel.

— Miért nincsen fia, hogy attól követelhetnék elégtételt?

— Légy megnyugodva, ha csak ez kell : én fia vagyok, mert leányát fogom elvenni, s

adok elégtételt, a milyet kívánsz; de ne csináljunk zajt a dologból. Te úgy is haza szeretnél menni, majd én befogatok, s**en barátainkkal elvégezzük a dolgot.

Gábor úr nem hallá, hogy a két ifjú mit beszél, s nem is tudhatá meg, mert Károly azt állítá, hogy csupán a hazamenetelről volt szó, s minthogy neki úgy is be kell menni **-re Kálmánt is magával viszi. Ebben az öreg is megnyugodott, s nem sokára Tállyaiék hintaján a két ifjú embert látjuk eltávozni.

Ilyenformán a mily egyszerre jött, oly egyszerre el is repült mind a három kérő a háztól s ki tudja: jön-e még vissza közülök vagy egy?

* * *

Gulyásiék ez alatt szépen megérkezének **-re, s rátalálva Julia lakására, ott leszállottak. A házi asszonyság kitünő szivességgel fogadá a tisztes családot s odavezeté öket a betegen tartott ifjúhoz, kiben Zsuzsi néni fiára ismerve, nagy zokogásokkal borula nyakába, s csak azután nézte végig, milyen szép selyem hálóköntösbe, himzett papucsokba s aranybojtos sipkába öltöztette a jó fiút a házi asszony kegyessége, mely tárgyak még mind elsö férjéről maradtak.

Zsuzsi néni nem győzte a hálálkodást fiának csodálatos megmentése és gondos ápolása felett, s tizszer is elmondta Julia szemébe:

„már aztán ha ilyen derék felesége volna a Sándoromnak, akkor csak meg volnék nyugodva a sorsa felöl, akkor tudnám, hogy jó kezekre biztam.“ Julia kecsesen tudott mosolyogni e beszédre ; majdan végig vezette a derék családot pompás termein, megmutatta porczellánjait, ezüst serviceit, ékszereit ; Zsuzsi néni magán kivül volt csodálkoztában, mindent agyon dicsért, minden fölséges volt neki.

Menyhárt urat ez alatt Nánásy bácsi kapta külön, oda vitte magával a pipázó szobába, s egy lélekzet alatt megismertette Julia vagyoni állásával, beszélt tiszttartóiról, kasznárjairól, fényes összeköttetéseiről a vármegye legelőkelőbb családjaival, nem mulasztá el fölemlíteni boldogúlt férje végrendeletét, melyben özvegyének szabad rendelkezést enged még újabb férjhezmenetele esetére is. Mind ezen dolgokat Nánásy bácsi igen böbeszédü nyájassággal adta elö, s Menyhárt úr nem szünt meg mindezeket a legnagyobb figyelemmel hallgatni, alig vette észre, hogy az idö múlik.

Ebéd felett a csudálkozás tetöpontját érte, az ember nem tudta az ételeket magasztalja-e feljebb, vagy a tálakat, mikben fel voltak adva? Csupán Péterke volt magával tisztában, neki csak a mindenféle torták nyerték meg tetszését, mikben módja vala válogatni; a mit el nem birt fogyasztani, azt tömte a zsebjeibe, úgy hogy ebéd után alig tudott lépni tölük. Julia még a sapkáját is tele rakra marczipánnal és

spanyol szelekkel. A kölyök ujjongatott és tányérokat tört örömében.

— No te fiacskám, szólt Zsuzsi néni, ölébe véve a kedves magzatot, hát kit szeretsz jobban, a Linka nénit, vagy a Julcsa nénit?

— A Linka nénit nem szeretem, mert nem adott csokoládét, mikor kértem.

— Hát a Julcsa nénit jobban szereted úgy-e?

— Ühüm.

Julia mosolygott s gyöngéden megveregete a fiúcska arczát.

Ez már a hetedik nap volt, s az egész városban el volt terjedve a hír, hogy a szép özvegy ma esküszik. Az atyafiak is kezdtek érkezni, egyik hintó a másikat érte az udvarban, a ház megtelt ünnepien öltözött czifra népekkel, kik közt a családi perpetuomobile, Nánásy bácsi sürgött forgott titkolózó képpel, suttogva itt is amott is. „Hol a menyasszony?“ — „hol a völegény?“ kérdezék minden oldalról, s ő ez egyszer kivételképen senkinek sem mondott többet, mint hogy Julia öltözékével van elfoglalva.

Mig a násznép a főteremben összegyülekezett, azalatt Julia Pestről hozatott pompás öltözéket felvevé. Valódi tündér alak volt benne, szépsége föltétlen hódolatot követelt. Épen az álló tükör előtt rendezé hajéke omlatag koszorúit, midőn nyilik az ajtó, s ki lép be rajta bünbánó arczczal? A mi Kálmánunk.

Julia háttal állva felé, a tükörből meglátta a belépő alakot, s bámuló meglepetését hirtelen elfojtva, a mint visszafordúlt, nyájas arczczal tekinte rá, s gyöngéd szemrehányással monda neki.

— Gonosz ember. Engemet ily kegyetlen próbára tenni. Ha oly jól nem ismerném önnek lelkét, képes lettem volna ön felöl kétségbeesni.

Kálmán egészen felvidúlva e nem várt fogadtatáson, sebesen rohant Julia lábaihoz, s magán kivül rebegé.

— Tehát ön nem kételkedett bennem soha?

— Hogy képzelhettem volna, hogy ön engem elhagyjon? jól tudva azt, hogy az egész ismerös világ tudja már, hogy férhez megyek. Igen aljas fogalmaimnak kellett volna ön felöl lenni, ha azt feltehettem volna, hogy egy nöt, ki önt szereti, ily nemtelenül semmivé tudjon tenni. Én nem hittem azt, bizonyos voltam benne, hogy ez öntöl csak egy költöi szeszély, melylyel szívem erejét próbára teszi, s hogy az utolsó órában vissza fog jönni hozzám. A mit bizonyít az, hogy meghivásaimat nem mondtam vissza, söt a kitüzött napra minden elökészületet megtevék; oly bizton olvastam önnek jellemében.

— Igen Julia, bizton olvasál, rebegé Kálmán elragadtatva, ez csak próba volt, melyet diadalmasan tudtál kiállani, és én százszorta jobban foglak szeretni most.

Julia körülfordúlt a tükör előtt, csábító mosolylyal hajlongva Kálmán előtt, s kaczér pillantással kérdezé :

— Szép vagyok-e?

— Oh mennyei! sivalkodék a delfi s magneticus gyönyörrel borúlt Julia lábaihoz.

E perczben lépe be Nánásy bácsi, jelentvén, hogy a tisztelendő megérkezett az esküvőre.

Julia nehány csepp ess bouquét tölte zsebkendőjére s kilépett a terembe, násznagya, Nánásy bácsi karjára támaszkodva, ki menuett lépésben iparkodék szép hugát maga mellett bocsátani.

A vendégek a maguk módja szerint siettek a bájos menyasszonyt üdvözölni, a tisztelendő úr kezeit dörzsölve lépett eléje, s hivatalos mosolygással kérdezé a tisztelt vőlegény nevét.

Julia hódító tekintettel néze végig a körülálló férfiakon, melyet észrevéve Kálmán az előtte állók tyúkszemein keresztül sietett magát a szép menyasszonyhoz törni. Mire odaért, már akkorra Julia kezében tartá — Sándor öcsém kezét, s bemutatá öt a papnak.

— Im itt vőlegényem, nemes Gulyási Sándor úr.

Kálmán a falnak tántorodott ijedtében, s úgy elveszté lélekjelenlétét, hogy előbb három széken keresztül bukott, a negyediken ült egy kövér asszonynéném, annak pedig az ölébe ült, onnan is felriadva, egy almáriom ajtón

akart kimenni a szobából s midőn végre kijutott az udvarra, a szembejövő pesztonkát asszonynénémnek szólítá s kérte, hogy adjon neki egy pohár vizet, mert fázik.

Nálánál még egy személy volt még nagyobb zavarban : a vőlegény. A mint Julia odaállitá a pap elé, csak nézett, mint a sült hal, akár a halálos sententiát hallotta volna kimondani fejére. Az öregek között már ki volt csinálva régen a dolog, s Sándor öcsémet feleslegesnek tartották előre tudósitani, Julia pedig sokkal biztosabbnak tudá bájai diadalát, minthogy e merényleten kétkedhetett volna.

Sándor oda hagyta magát állítani az esketö asztal elé, mint egy áldozatra szánt bárány, s mikor a pap azt kérdezé tőle : szereted-e ezt a tisztes hölgyet, kinek kezét kezedben tartod? elfelejtett rá felelni, csak nézett farkasszemet a tisztelendö úrral, míg az apja bele nem kiáltott : „szereted hát! hogy ne szeretnéd, persze hogy szereted.“ Erre Sándor is eszére tért s utána mondta szépen az esketés formuláit. Nem tagadhatjuk, hogy egy kicsinyt vaczogtak a fogai.

A többi aztán ment a maga rendén. A rákövetkezett vigalom felszabadítá a kedélyeket szorongásaikból. Közmegnyugtatásra meg kell említenem, hogy Sándor öcsém vacsora után még tánczolt is, és levert lábáról sok embert és asszonyt.

* * *

Más nap korán reggel három fiatal embert látunk sétálni a városon kivül esö kertek egyikében, kik közül az egyik Károly, a másik két helybeli kortársa, kiket a Kálmánnali összejövetelre tanuknak hivott fel.

A Berkessyveli jelenetért csakugyan komoly elégtételt követelt a megsértett ifjú, s a tanuk elfogadandónak találták Károly ajánlatát.

A délutáni jelenet Julia menyegzöjén még tizszeresen felfokozá Kálmán verekedési vágyait, benyargalt minden kávéházat, fennhangon hirdeté, hogy holnap vagy a saját vérében vagy a másében fog förödni; hogy nem fog megelégedni azzal, hogy Károly agyába egy golyót bocsásson, hanem annak a másiknak le fogja vagdalni orrát és füleit. Hijába engesztelték, hogy márha mindezen dolgokat megakarja is tenni, legalább ne hiresztelje ki elöre, mert becsukják. Nem bánta ö! vegyék fejét, ha tetszik, de véres boszút fog állani. . . . .

. . . . Már mintegy jó félóráig sétáltak Károly és társai az említett kertben, midön végre csakugyan érkezik Kálmán két tanuja, — egyedül, s boszús arczczal egy levelet adnak át ellenfeleiknek, melyet Kálmán úr irt, s mely felolvastatván így hangzott :

„— Uraim, higgadtabb kedélylyel fontolva meg a dolgot, ugy találtam, miszerint nekem a köznapiaknál magasabb kötelességek tiltják

életemet koczkára tennem. Azon szellem, melyet a sors reám bizott, nem csupán enyim, hanem hazámé, az egész emberiségé, a mit nekem szem elöl tévesztenem nem szabad. Párbaj csak egyenlö ranguak között lehet egyenlö, s azt nem kell önöknek magyaráznom, hogy a szellemnek is meg van a maga aristocratiája. — Víjjon ki ellenem a szellemek álladalmában hasonló állást, mint enyim, akkor szivesen öszszemérem vele fegyveremet. Egyébiránt én e városból örökre eltávozom, szellememhez méltóbb kört keresve magamnak stb. stb.

A tanuk egymás szeme közé néztek, egyik nevetett, másik káromkodott, Károly bucsút vett tölük, s készen álló hintajába ülve, visszahajtatott Berkessy helységébe.

Az úton szembe találta annak hintaját. Anyja, testvére, az öreg Berkessy és leánya ültek benne, s mind nagy örömriadással voltak, a mint öt meglátták. Valami ismerösük, a ki Kálmán hetvenkedését meghallá a kávéházban, sietett öket még az éjjel tudósítani, s ezek most valamennyien hajtattak nagy lóhalálában **-re, s végtelenül megörültek, Károlyt épen látva visszatérni, kivált midön ez arról is megnyugtatá öket, hogy az egész dolog minden baj nélkül ment végbe.

Könnyebbség okáért aztán Berkessy átült Károly hintajába, s mindnyájan hajtattak vissza az ö lakára.

Útközben előfogta az öreg úr Károlyt, hogy miért akartak vívni? s megtudva annak az okát, nagy szemeket meresztett.

— Hát mi jogod van teneked én helyettem elégtételt adni?

— A mi joga van a fiúnak az apa helyett. Berkessy elmosolyodék.

— De te én nekem nem vagy fiam.

— De lehetek az.

— Hm öcsém. Hisz az igaz, hogy te derék jó szivü fiú vagy, hanem azt mondják rólad, hogy nagy korhely is vagy.

— Jól mondják. De hát nem mellettem szól-e az is? Ha nem lettem volna korhely, akkor az következnék, hogy ezután leszek az.

— Igen, de ki biztosít engem arról, hogy ezután nem fogsz az lenni : minthogy eddig voltál?

— Jól van, bátyám : adjon egy esztendei határidöt; ha egy álló esztendő alatt valamit hallani fog rólam, a mi ellenem szól, akkor be se ereszszen a házába többet; ha pedig esztendeig meg tudom mutatni, hogy a mit kimondtam, azt megtartani erő is van lelkemben elég. . . .

— Akkor meg ki sem eresztelek a házamból többet, — egészíté ki az öreg úr a mondatot.

* * *

Egy év múlva újra látjuk ismerősinket.

Károly megtartá fogadását; vas következetességgel vivé ki, a mit megigért, eljárt ugyan a falusi dinomdánumokba, de soha az idő alatt még csak egy barátságos pohár bort sem lehete rádisputálni, ott ült valamennyi részeg ember között egyedül józanon, s még csak egy társas játékban sem lehete rávenni, hogy kártyát vegyen a kezébe. E helyett gazdaságát hozá rendbe, és nyelveket tanult. Egy év alatt mint a legrendesebb, legmíveltebb fiú lön kihirdetve a környékben. Mondanom sem kell, hogy most is az.

Linát nőül vette, és a leghívebben szereti; hét tél, hét nyár meg nem zavarta családi boldogságukat. E boldogság leghívebben szokott felirva lenni a nő arczán, s Lina arczát az évek haladása szépíti.

Sándor öcsém is boldog; elég szép feleséggel, elég sok pénzzel, s elég nagy együgyüséggel bir, hogy boldogsága tökéletes legyen, Zsuzsi néni minden évben meglátogatja őket, s viseli menyének divatból kiment selyem ruháit.

Ábrahám úr is boldog: elvette Boriskát; legalább most nem kell neki bért fizetni.

Kassay Lőrincz bácsi is boldog. Az atyafiak, a látogatók soha sem fogynak ki a házából, leányának minden ujjára jut egy kérője, s köztük nem utolsó helyet foglal el a már jól

felnött Péterke, a mi tudniillik a fejek nagyságát illeti.

Csak Kálmán boldogtalan most is. A nagy reményü szellemből az idő jártával meghasonlott kedély, félre ismert lángész leve. Valahányszor rosz verseket olvastok, gondoljatok reá s legyetek iránta szánalommal.

II.

A FALU BOLONDJAI.

II

A FALU BOLONDJAI

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Nálunk még nincs országos intézet azon boldogtalanok számára emelve, kiknél a lélek megszakasztá örök összeköttetését isteni eredetével. Azt tartók, hogy a hol az okos embereknek sincs házuk, hogy lenne a bolondoknak? Ilyenformán hazánkban csaknem mindegyik városnak, falunak meg van a maga bolondja, kiket minden gyermek ismer, s később midőn a gyermekek megvénülnek, még a vén emberek is, mert a bolondok sokáig élnek. Az emberek megszokták őket úgy tekinteni, mint a közönség árváit, s a helyett, hogy lánczokat raknának rájok, s kemény rostélyok mögé zárnák, hagyják őket ártatlan hajlamaik után járni, kóborolni magányos erdőkben, összeszedni haszontalan mezei virágokat (az őrültek mind úgy szeretik a virágokat), vagy elheverészni naphosszant a verőfényen, bámulni a tele holdat s ujjongatni széles kedvvel az utczákon, s senki sem törekszik őket megfosztani az áldott szabad légtől, az úttalan erdők utáni vágytól,

a megszokott méla badar beszédektől, s a rokonszenvü holdvilágtól. Mindig akad jó lélek, ki ha megéheznek, enniök ad; ha elrongyosodtak, felruházza öket, s a hol elestelednek, ott megviradnak, mint a ki örökké utazik. S midön rájuk jön a gonosz óra, hogy végig futkosnak az utczákon, s bekiabálnak az ablakokon, az emberek azt mondják: „a jó bolond“ s nem iparkodnak öket elfogni, elzárni, elhallgattatni; hisz az örültnek legnagyobb kín a pihenés és hallgatás. . . .

Némelyik már olyannak született; ez talán boldog; de hát a kit az idö tett azzá, kinek arcza épen oly derült, oly okos volt egyszer, mint másoké, minö eseményeknek kellett azzal történni? minö húrok szakadtak meg ott a szívben, hogy a lélek önmagára ne ismerjen többé? Néha csak egy pár szó maradt meg nálok az elmúlt idök emlékiböl, a ki hallja e badar szavakat, megcsóválja fejét: „szegény bolond“ és ki tudja azon nehány szóban mily szomorú élet töredéke jár föl kisérteni? . . .

Nehány év elött Csongrád megye egyik népesebb helységében voltam sok ideig, s ez alatt többször volt szerencsém az ottani tisztes földmivelökkel társalkodni. Mint tudva van, ott paraszt embernek hivatik s bundában és vászon-köntösben jár akárhány jómódú gazda, ki áll százezer forintnyi értékig.

Egyikéhez e derék gazdáknak gyakorta járatos voltam, egyszerü ép kedélye, elmés jó

izü tréfái sokszor elmulattatának, utóbb szinte megvárta tölem, hogy a hol egy családi ünnepély volt a háznál, névnap, kukoriczatörés, vagy disznótor, abból el ne maradjak.

Egyszer épen kenyérsütés idején találtam oda vetödni. A konyhában fogadott el, mert ott volt a felesége is, egy derék piros pozsgás tüzről pattant menyecske, ki a parázstól izzó kemencze elötti mélységben ülve, saját izmos kezeivel hányta be a sütölapáton mind a tizenkét kenyeret, melyeket maga dagasztott és szakasztott, pedig volt vagy hat szolgálója.

Nem is állt ott egyébért a gazda, mint hogy a kemencze szája elé kihúzott halom parázsból gyujthasson pipára s szidassa magát a feleségével, ki a nagy sürgös munkában pörölt mindenkire, a ki nem mozgott oly sebesen, mint ö, s ez nagyon illett neki.

A tüzhelyen már készen állt vagy tiz darab lángos, ki lúdzsirral, ki szilvaízzel megkenve, s két nagy zöld tálba felrakva, melylyel is engem belépöt rögtön elkezdtek kinálni, az asszony azzal biztatva, hogy ö sütötte, a gazda pedig valami borfélét emlegetve, a mit jó lesz majd reá inni.

E nagy sürgés forgás közben, mialatt Kata asszony a hosszú lapátnyéllel olyakat döfött a háta mögött ácsorgó cselédeken, hogy azt sem tudták, hol álljanak meg? belép nagy csendesen az ajtón egy vén összetöpörödött anyóka, elöbb csak a fejét dugva be, s nagy mosolygón

széttekintve, majd az eléje rohanó kutyák fejeit czirógatva össze s köszöngetve nékik, mintha ezek csak olyan ismerősei volnának, mint más akárki a háznál.

Majd nagy kuttogva közelebb jött, meg megállva, mintha azt várná, hogy hívják, s ismét neki bátorodva.

Rajtam kivül senki sem látszott öt észrevenni, a kenyérsütési mozgalom annyira elfoglalhatta mindenki figyelmét, vagy talán másra nézve nem is volt e megszokott torzalak annyira feltünö, mint rám, ki elöször láttam.

Termete össze volt görnyedve egészen, úgy hogy az egész alak alig látszott négy lábnyinál magasabbnak, feje födetlen volt, a sürü és hosszú egészen fehér haj egy hosszú tekercsbe fonva, mint a hogy fiatal lányok szokták viselni. Arczvonásait ezer ráncz kuszálta össze, szája örökké mosolygásra volt széthúzva, s félig nyitott szemei mintha mindig egy pontra néznének, alig látszottak néha megmozdúlni. Csak fejével tett olykor egy egy döre bólintást. Ruháján és kötényén százféle tarka folt látszott egymásra varrva, egyik kezében egy nagy csomó közönséges útfélen termö mezei virág volt, a másikban nehány szál fenyöfa forgács, mit az útfélen szedett fel, a hol épitettek.

A mint belépett, rögtön meglátta, hogy idegen is van jelen, s csodálatos szemérmetes naivsággal iparkodott arczát elrejteni a kezé-

ben tartott virágcsomóval, így sompolygott oda Kata asszony háta mögé, ki épen akkor tette lapátra a tizenkettedik kenyeret, s a virágcsomóval rá ütött annak vállára balga vigyorgással.

— Hühü, néném asszony itt vagyok ám.

— Ejnye de jó, épen rád vártam — felelt vissza a menyecske. Te kellettél ide nekem, látod.

— Hühü. Hoztam kendnek szép virágot elültetni; aztán hallottam hogy süt, hát fát is hoztam.

Ezzel azt a két szál forgácsot oda tette Kata asszony ölébe.

— No látod. Ha ezt nem hozod, hát már most mivel füteném be a kemenczét? Hát lángos kell-e?

— Hühü. Kell ám. Szólt a döre, s nyujtotta érte a kezét.

Kata asszony oda nyujtott neki egy nagy darabot.

— Nesze, hanem megedd. Itt előttem edd meg.

— Hühü. Elviszem Jóska bácsinak.

— Jóska bácsinak nem kell. Jóska bácsi azt izente, hogy magad edd meg.

— Igazán azt izente? kérdé a vén leány mosolyogva, s azzal nagy sohajtva elkezdé a lángost nyelni. Meg sem rágta, nem is igen volt már mivel: s valahányat nyelt, mindig egyet fohászkodott utána, s mikor végre azt

gondolta, hogy senki sem nézi, hirtelen eldugta a megmaradt darabot a kötényébe s úgy látszott rajta, mint örül, hogy e ravaszsága oly szépen sikerült.

— Mit csinál azzal, a mit eltett? kérdém Kata asszonytól.

— Elteszi a bolondos, — Jóska bácsi számára.

A ném ber meghallotta, hogy Jóska bácsiról beszélnek s kiváncsi örömmel ütötte fel fejét:

— Mit izent Jóska bácsi?

Egy czirmos szolgáló tréfásan ráfelelt:

— Azt izente, hogy számláld meg azt a tál mákot, hány szem van benne?

Az örült minden szó nélkül felkelt s oda ülve a mák mellé, elkezdte azt szemenkint számlálni.

— Miért tréfálnak így vele? kérdém én megsajnálva a boldogtalant, mire Kata asszony oda ment hozzá s megfogta a karját.

— Hagyd el no, jó Marcsa, hazudott az Erzsi, nem azt izente néked Jóska bácsi.

De az örült csak nem akart felhagyni a számlálással.

Kata asszony ekkor oda mutatott rám, szemével intve, hogy hagyjam rá, a mit mond:

— Nézd: ez az úr Jóska bácsitól jött, azt az üzenetet hozta, hogy csak eredj haza, aztán maradj szépen veszteg s ne sokat járj a Tiszára. Úgy-e?

Én intettem, hogy úgy van.

Erre a tébolyodott nagy örvendve oda jött hozzám, megfogta a kezemet, sokáig szemembe nézett ijesztő szemeivel, s aztán vigyorogva mondá:

— Hühü; majd olyan szép legény, mint a Jóska bácsi.

Ez elég hizelgő bók volt reám nézve, de én még is jobb szerettem volna már, ha nem nézett volna rám ez a boldogtalan teremtés, azokkal a tétova szemekkel s egy ezüst pénzecskét vettem ki zsebemből, oda nyujtva azt neki.

Az örültek nagyon szeretik a pénzt.

Ez is, a mint kezébe adtam az ezüstöt, egyszerre jójczakát kivánt mindnyájunknak, s nagy sietve elkotródott.

— No ezt most megint elküldi Jóska bácsinak. Szólt nevetve Kata asszony.

— Hogy hogy? kérdezém én kiváncsian.

— Hát bele dobja a Tiszába, ott a hol legmélyebb a víz; akármit kap, a minek Jóska bácsi hasznát veheti, az mind vándorol a Tiszába.

— S ki hát az a Jóska bácsi?

— Senki sem az lelkem. Soha sem élt az a világon. Csak úgy felkapta, mint a féle bolond.

— S mindig örült volt ez?

Erre a szóra egy vén mindenes, ki ott ült eddig a kuczkóban, nem állhatta meg, hogy bele ne szóljon.

— Nem volt biz az uram.

— No én ilyennek ismerem, a mióta eszemet tudom, feleselt Kata asszony.

— Hiszen kegyelmed még harmincz esztendöt sem ért. Az elött történt az sokkal.

— Hát kend tud róla valamit? kerdém én érdekelten fordulva az öreg felé.

— Dehogy tud, sietett helyette felelni Kata asszony. Csak szeret mesélni, mikor bolondra akad, a ki hallgassa. Ne vegye magára ifjú uram, ez csak szavam járása.

De én nem hallgattam Kata asszonyra, s tovább kérdezém az öreget.

— Talán szerelmében örült meg ez a szegény leány.

— Oh majd mit mondok! pattant fel a menyecske. Szerelmében? Tud is egy paraszt megbolondúlni szerelmében! No majd annak való az : megbolondúlni a nagy szeretet miatt! Urak szokták azt csak, édes lelkem.

— Hát te nem bolondúlnál meg utánam, he? evödék vele a férje, karcsu derekát átfonva.

— Elmenj! kiálta ez, a kezére ütve. Volna is miért?

A vén mindenes ez alatt megrántá kaputom hátulról s oda sugta.

— Nem szeretek itt beszélni, jó uram, mert kinevetnek vele. Hanem ha akarja hallani jöjön el estefelé. Kiállok a kapuba s majd ottan elmondom. Szomorú historia ám az : érdemes lesz meghallani.

Kata asszony még sokáig elzugolódott e tárgyon; az alatt kisült a kenyér, kibontotta a kemenczét, kiszedte egyenkint a nagy gömbölyü fényes hátú kenyereket, gyönyörü piros ropogós gyürke-szalaggal a féloldalaikon, s valahányat kivett, mindannyiszor mondá :

— Hiszen majd én bolondúlnék meg utánad, csak azt lesd!

Este felé azon menve, láttam, hogy az öreg mindenes már a kapuban ülve vár.

— Adjon Isten. Mondék neki, helyet foglalva a meszelt padkán.

Ő szépen odább huzódott, hogy elférjek mellette, s viszonozva köszöntésem behúzta fejébe süvegét jó mélyen, s megtömve kurta szárú pipáját, nagy vesződséggel kicsiholt egy körömnyi tüzkövön.

— Megengedi kegyelmed, hogy elébb rágyújtsak, mert már én gondolkozni sem tudok, hacsak a füstit nem látom.

Én hallgatva billenték fejemmel, mire az öreg hozzá fogott a szóhoz.

— .... Nem is emlékezik ám már arra senki, mert jó hatvan esztendő múlt el azóta, hogy ez a dolog történt. Mezitlábos gyerek voltam még magam is, s csak az a csoda, hogy el nem felejtettem. Ez a bolond asszony, ez a ránczos képü, akkor szép fiatal hajadon volt, s az a Jóska bácsi, a kit annyiszor emleget, az volt az én testvérbátyám. Nem volt akkor kettőjöknél szebb pár a parasztok között, azóta is

régen nézem a felnövő ivadékot, soha sem termett náluknál különb. A szüléink keresztkomák voltak, a Marcsa anyja tartotta a bátyámat és engemet is a keresztvizre; s az én anyám Marcsát; együtt gyermekeskedtek, együtt jártak iskolába, együtt mentek az úrasztalához, husvét vasárnapján. . . . Hej biz az a jó pap, a ki bennünket keresztelt, rég a mennyországban prédikál már, s az a derék kántor, a ki bennünket oktatott, odafen üti most a tactust az angyalok előtt! . . .

Az ifjú legény és ifjú leányzó gyermekségétől kezdve úgy egymáshoz szokott, hogy nem is gondoltak egyébre, mint hogy örökké együtt fognak élni, nem is hítta az anyám a szép Marcsát egyébként, mint „kis menyemasszonynak“ s mikor mind a kettő tizennyolcz esztendős volt, a szülők elhatározák, hogy a mint az Isten a farsangot megengedi érnünk, összeadják őket.

A bátyám csak mind azt mondá, hogy ne várjunk vele farsangig, addig még kitudja, mi nem eshetik? s jól sejtette a szegény, mert a mint leszüreteltek, a Marcsa apja az én apámmal egy este elmentek bort fejteni a pinczébe ketten, ott a halálos levegő leütötte őket lábaikról, mire rájuk akadtak, halva volt mind a kettő. A gyász nagy volt mind a két háznál, egyszerre halva mind a két apa; de Marcsáéknál még nagyobb baj is volt, mert az öreg egyúttal egyházfi is levén, a mint holmi pénzek for-

dúltak meg a kezén, azokból mintegy kétszáz forint hiányzott. Hová lett, hová tehette? azt soha sem lehetett megtudni, mert a halál oly hirtelen érte. A tisztelendő urak, a kik a számodásokat átvizsgálták, voltak annyi jósággal a jámbor özvegyhez, hogy nem hozták nyilvánosságra a dolgot, sőt megigérték, hogy egy egész esztendeig nem fogják háborgatni érte, addig iparkodjék valahogy kipótolni, mert azután nem lehet tovább titkolniok.

Hanem az anyámat nagyon megzavarta ez eset, a mint tudomására jött. Szó sem volt már a farsangi összekelésről, ő szegény jó asszony volt, de hogy engedhette volna meg, hogy a fia egy olyan ember leányát vegye el, a kinél a közönség pénze elveszett, s a kinek tán egy esztendő múlva elveszik a házát e csúfos adósság miatt? a két fiatal szerető eleget sírt rítt, de hiába, az anyám csak azt mondta, hogy ha Marcsáék esztendő alatt a hiányzó pénzt ki tudják teremteni, akkor engedi meg bátyámnak, hogy a leányt elvegye és máskép soha. A bátyámnak fel kellett fogadni, hogy addig az esztendeig soha Marcsával össze nem jön, s hogy könnyebben megtarthassa a fogadást, be kellett neki szegődni ide egy tiszai malomba molnárlegénynek; így aztán a viz választotta el őket. Ez alatt csakhamar még az anyja is meghalt Marcsának a sok bú és gond miatt, s a leány egyes egyedül maradt. De lássa kegyelmed a szeretet csodákat tud tenni. Mikor már

nem volt senkije a leánynak, oda jött az anyámhoz és azt mondta neki : „kegyelmed a fiának csak akkor engedi meg, hogy engem elvegyen, ha az apám tartozása kilesz pótolva, mielőtt napvilágra jönne. Jól van. Még esztendő van hátra; addig dolgozom éjjel nappal, türök, fáradok, éhezem : de előteremtem azt a pénzt.“

S ekkor hozzá kezdett fogadása teljesítéséhez. Oh uram, kegyelmed nem képzeli azt, milyen sok pénz szegény paraszt embernek kétszáz forint, ha azt becsületes fáradságos keze munkájával kell megszerezni, a mig az garasonkint összegyül.

A jámbor hajadont ez órától fogva senki sem látta dolog nélkül, a templomon kivül. Télen át szüntelen rokkáján ült, olyan fonalat font, mint a selyem, megszötte maga vászonnak, — csak úgy kapták a faluban. Korán reggel már baromfiai után látott, tojását, csirkéit maga hordta eladni a városba; a házon túl volt egy kis kertje, azt beültette virággal, zöldséggel : abból több jövedelmet csinált magának, mint némely korhely paraszt negyedrész telkéből. Nyáron elment részt aratni, s a mi életet kapott, azt ismét pénzzé tette, kis malaczkát hizlalt polyván, és paréjon s öszszel eladta mint hizott sertést. És uram, soha sem látta annak kéményét senki is füstölögni álló esztendeig, egy kis száraz kenyér volt mindennapi eledele, és még is olyan jól gondját viselte az Isten, hogy nem csak szépsége nem fogyott,

söt oly egészségesnek, oly pirosnak látszott a sok munka és szükölködés között, mintha tejben vajban fürösztenék. A szeretet tartá benne a lelket! Bátyámmal nem volt szabad neki összejönni, de én hordtam egyiktől a másikhoz az izenetet. Gyakorta, szép nyári estéken, mikor senki sem tud még aludni, én a bátyámmal ott voltam a malomban; ő kiült a malom tombászára s elővette furulyáját, s elkezdte rajta azokat a szép nótákat fújni, miket senki sem tudott nálánál szebben. A tulsó parton szép leányzók jártak le a vizre, korsóikat megmeríteni, vagy ott mostak gyolcs ruhákat, fehér lábaikkal bele állva a folyóba. Azok meghallották a dalt, s vissza énekeltek rá. De csak egynek hangját hallotta az én bátyám; az énekelt a legszebben a legszomorúbban, hogy az ember szemei könybe lábadtak bele; kiismerte annak hangját száz leány éneke közül. Néha volt olyan jó napja, hogy a gazdájától egy pár órára szabadúlhatott, akkor megizente Marcsának, hogy jöjön este a füzes sziget irányába. Az egy kis füzfás zátony a parttól négy öt ölnyire. Ide aztán csónakon kijött a szerető, átellenben a parton állt kedvese, s itt elbeszélgettek reggelig a vizen keresztül, így tettek eleget anyám parancsának s a maguk szivének. Összejöttek, enyelegtek s még is távol voltak.

Ez így tartott szüret idejéig. Marcsát nem csak legszebb leánynak tartották már a faluban, hanem egyúttal a legjobbnak is. Még nem

forrt ki az új bor, mikor egy reggelen bejött anyámhoz a jó Marcsa, s leszámlálta a nagy tölgyfa asztalra előtte mind a kétszáz forintot, mind jó pengő huszasokban, egy kis pénz hija sem volt, s megkérte, hogy vigye el vele azt a tisztelendő urakhoz. A jó uraknál azt mondák, hogy meglelték a megholt öregtől eltett pénzt a gerenda közé dugva, s azok pecsétes irást adtak róla. Soha sem tudta meg rajtunk kivül senki, hogy az a szép Marcsa keresményéből gyült össze.

Visszajövet bevitte magához az anyám a szép Marcsát; befonta a haját szép szivárványos szalag közé, gránátgyöngyöt kötött a nyakára, pillangós czipőket húzott apró lábaira s szépen felöltöztetve elvitte magával, — nem mondta, hogy hová?

Nekem velök kellett mennem a Tiszáig. Ott egy csónak volt épen a révben, annak az evezösét megkértük, hogy vigyen bennünket abba a malomba, a hol a bátyám szolgált, s mind a hárman beleültünk a ladikba.

Mintha most is látnám magam előtt azt a szép fiatal hajadont, a mint ott ült anyám mellett, szemérmesen elpirúlva s ragyogó szemeit lesütve. Sejtette már, hogy hová megyünk!

A bátyám messziről megismert bennünket, s meglátva, hogy arra tartunk, s hogy kedvese édes anyja mellett ül jobb felöl, örömében ő is leugrott a csónakjába, s eloldva azt, fogta az

evezöt s oda evezett elénk, hogy annál hamarább találkozhassék velünk.

A mint oda ért, s ö is, kedvese is egyszerre üték fel szemeiket, alig tudták, mi történik velök! repülni szeretett volna mind a kettö, egymás ölébe rohanni. Jóska oda kormányozta a ladikot mellénk, hogy bennünket átszedjen a magáéba, s felállt a ladik orrába, karját Marcsának nyujtva, hogy menyasszonyát, a ki reszketett az öröm miatt, átsegítse amoda.

Ebben a szempillantásban a ladik egyet billent, s a bátyám egyszerre a két csónak közé bukott, s ott szemeink láttára elmerült.

A szerencsétlen menyasszony, ki már nyujtotta kezét völegénye felé, a kiért annyit türt, annyit fáradott, a mint azt maga elött a vizbe bukni látta, iszonyú sikoltással utána vetette magát a csónakból a Tiszába.

Szegény anyám és én kétségbeesve tördeltük kezeinket s segítségért kiáltoztunk. A közel malmokból rögtön siettek a molnárok csónakaikkal s Marcsát, ki bö ruhái miatt a viz szinén lebegett, nem sokára kifogták, de bátyámat nem lelték meg többé; nem kaptunk meg egyebet, csupán a viz szinén uszó bokrétás süvegét.

Anyámat három nap múlva megütötte a szél, a szegény menyasszony pedig forró betegségbe esett, hat hétig feküdt bele, inkább halott volt, mint élö, s a mint fellábadt belöle, oda volt minden szépsége; alig lehetett ráismerni többé.

Eleinte csak azt láttuk rajta, hogy nagyon bús, elgondolkozó, naphosszant sem szólt egy szót is, hanem azután megütközve láttuk, hogy lejár a Tisza partra, s a mint a molnárok csónakokkal érkeztek a révbe, kérdezgetni kezdi tölök : „mit izent a Jóska bácsi?“

Még azt hittük, hogy ez a baj csak hagymáz-betegségéből maradt meg nála, a mikor szinte mindig Jóskával vesződött; de hova tovább, mindig fonákabb dolgokat kezdett cselekedni; haza ment, otthon minden széket, asztalt egymásra hányt, minden nap kimeszelte a házat, azt mondva, hogy takarít, hogy rendben legyen minden, mikor Jóska bácsi megjön; majd ismét egyre másra ölte apró marháit, sütött főzött, hogy ő menyegzőhöz készül. E mellett egyre vadúlt, egyre zavartabb lett, senkit sem ismert már névszerint, a templomban fenhangon beszélt, az utczán imádkozott és dalolt összevissza, semmi munkát nem akart és nem tudott tenni, összetépte a fonalat, azt állítva, hogy úgy többet adnak érte, s üres tojás héjakkal ült ki a vásárra. Végre rá jött a bujdosás; egy este eltünt hazulról, öt nap kerestük mindenfelé, hatod nap találtunk rá a rét közepén, elbujva a nagy nád közé, ruhái mind összetépve, arcza mind összekarczolva. Ez időtől örökké tébolyodott maradt a szegény leány. A szépséget mintha a szél lefútta volna róla, négy esztendő alatt oly vén, roskatag anyóka lett belöle, mint a milyen most.

És annak már hatvan esztendeje. Azóta mindenki elfeledte a történetet, a legvénebb emberek úgy ismerik öt gyermekségök óta, mint bolond Marcsát, a ki nem érez sem hideget, sem meleget, elkoplal napokig s eszik a míg előtte lát; fölszed minden tarka rongyot, és azt köntösére varja, ifjat, vénet, nénjének, és bátyjának szólít, s a kinek csak egy szavajárása van: „mit izent a Jóska bácsi?“ A ki mit felel a szóra, azt megcselekszi, s a mi ajándékot kap, azt elviszi a Tiszára, és abba beleereszti: „kell az a Jóska bácsinak.“

Az emberek kaczagnak rajta, és senki sem tudja, hogy ott a viz fenekén az ö völegénye fekszik; a vig lánykák a fonóban sok tréfát üznek belőle, s egy sem gondol arra, hogy ez a ránczos, utálatos kép egykor oly vidám, oly mosolygó lehetett, miként akárki közülök. Ilyen az élet jó uram.

Az öreg kiverte pipáját, az idö beesteledett már; én megköszöntem a mesét, s kezet szorítva véle, haza ballagtam gondolkozó fővel.

Milyen különös, hogy a paraszt is meg tud örülni szerelmében! mikor az oly úri dolog....

Egy más esetet hallottam egykor Békés megyében egy jámbor örültről, ki igen szorgalmas dolgos ember volt különben, alig lehetett rajta valami jelét a háborodásnak észrevenni, csak ha azt a nevet említék előtte „Gyuri“ akkor egyszerre felugrott, akár evett vagy dolgozott, elhajítá kanalát, vagy fürészét

s elkezdett szaladni és futott, a míg fáradtságtól aléltan össze nem roskadt.

Sokszor megfuttatták így pajkos legények oktalan tréfából, vagy véletlen kiejtett szó miatt rohant el örjöngve; egyébiránt pedig a legcsendesebb, szelidebb ember volt a világon s úgy el lehetett vele beszélni, mint más akárkivel. Ezzel az történt, hogy több év előtt, mint juhász legény, egy másik bojtárpajtásával együtt, kihajtotta a juhokat a legelőre egy szép derült decemberi napon. Azon a télen még nem volt fagy s az egész mező oly zöld volt, a nap oly melegen sütött, mint máskor tavasz derekán.

A két pásztor jó messze elhajtotta nyájait a tanyától, midőn este felé egyszerre elkezde észak felől éles, csipős szél támadni, az idő egy óra alatt megváltozott, nagy sötétkék felhők tódultak a láthatárra, úgy látszott, mintha azok bömbölnének oly irtózatosan az északi szélben. A havas zivatar futárai, a hollók, egész seregestől támadtak az égre, ijesztő károgást vegyítve a vihar hangjai közé.

A két pásztor hirtelen összeterelte a nyájat s haza felé kezdé hajtani. Alig haladtak azonban mintegy hatszáz lépésnyire, midőn az egész látkör elsötétült, a hópelyhek elkezdtek sürün omlani, kavarogva a süvöltő szélben, s nehány percz alatt ellepve a nyomást, mely a pásztoroknak útmutatóul lehetett hazáig.

A hideg érezhetőleg nőtt, a föld cseréppé

volt már fagyva lábaik alatt, s ők nem tudták többé merre menjenek? Az éjszaka beállt s bár merre haladtak, kémlelözve, hallgatózva, sehonnan sem csillámlott eléjök a vezérlő gyertyavilág, nem hallatszott a tanyai kutyák ugatása. El voltak tévedve a nagy sík rónaságon a hóförmeteges éjszakában.

Mit tegyenek e helyzetben? A bárányokat nem lehete tovább hajtani, mert azok összebujtak egy falkába, fejeiket összedugva.

— Tegyünk úgy, mint a bárányok, szólt a két juhász egymáshoz, s leterítve szüreiket, lefeküdtek egymás mellé, szorosan átölelkezve s testük kölcsönös melegével óva egymást a a megfagyástól.

Igy várták végig a hosszú, viharos éjszakát; a szélzúgás, a hóesés egy perczig meg nem állt az alatt, a hófuvat behordta mind a kettőt. Pista — így hítták az egyiket, — egész éjszaka nem tudta behunyni szemeit, mindig hallotta a varjúkat feje felett kiáltozni, s úgy hallgatta, mint üvölt egyre az északi vihar, mintha valami nagy szörnyeteg panaszkodnék, hogy fázik és jajgatna és dideregne bele: hanem társa Gyuri elaludt, bármennyire suttogá emez fülébe: ne aludjál, félve attól a rémséges álomhorkolástól, s a magányos ébrenléttől. Később elhagyta a horkolást az alvó, s csak halkan lélekzett, utóbb azzal is lassankint felhagyott. A mint végre elmúlt a tengeréjszaka, s a hófelhök kitisztúltak s feljött a nap, végig

nézni a megőszült világon, Pista is fel akart kelni, s költé társát, ki még akkor is rá volt borúlva s karjait nyaka körül fonva tartá. De az nem akart ébredni.

— Gyuri ébredj! kiálta ijedten; az elaludt örökre. Meg volt fagyva.

A mint a pásztor azt észrevette, hogy társa meghalt, rémülten akart annak öleléséből kibontakozni; de a holt karjait lehetetlen volt szétfeszítenie, oda voltak azok szorúlva mereven társa nyaka körül.

A megrémült juhász, kit az erőszakos halott leküzdhetlen erővel tartott magához ölelve, arczát arczára feszítve, s hideg, mozdulatlan szemeivel egyenesen szemeibe nézve, rémséges futással rohant az avarnak, s csak a szerencsének köszönhető, hogy a keresésére kiindúlt tanyai emberek reá akadtak, a mint rémitő terhével futott eszeveszetten, szüntelen azt kiabálva : „Gyuri ébredj, Gyuri bocsáss!“

Azok megszabadíták nagy munkával holt társa kezeiből, de az ember e pillanattól megőrült. Senkit sem bánt, senkinek sem vét, beszél okosan, csendesen, de ha társa nevét említik előtte, futni kezd, míg világot lát maga előtt, s ereje el nem hagyja.

Nem mindig ily búskomor alakot hord az őrültség, néha nevető álarczot tart maga elé; kivül kaczag, tréfál, elméncz ötleteket kohol,

sajátszerü ravaszságával mulattat, nevetésre gerjeszt, ki tudja mit érez belöl?

Ily jókedvü örültje volt Erdélynek, kit a környékbe messze ismertek s nem híttak máskép, mint „bohó Boris“-nak.

Soha sem lakott egy hétig egy helyben, a hol megunta magát, vándorolt odább, egy gitárból állt minden úti készülete, azt nyakába akasztotta, s énekelve ment a szomszédba. Érts alatta szomszéd várost.

Mindenütt terített asztal várta, mert ö nem várt kinálásra, otthon volt minden úri háznál, s parancsolt az egész háznéppel; akár fogadták, akár nem. Ruházata is csak úgy termett, mint a mezök liliomának, minden szabóárjegyzék nélkül. Nem mintha a földből nött volna ki számára viganó, és pufándli, hanem ha megúnta valamely öltözetét, vagy az únta meg a tovább tartást, a legelsö úriháznál, hová bevetödött, felvette a házi asszonyság legközelebb talált öltözetét, a legkomolyabb arczczal állítva, hogy az neki igen jól fog illeni. S az erdélyi úrhölgyek mindig oly nagylelküek voltak, hogy meghagyták öt ezen hitben, — az az hogy az új ruhában.

Egyszer egy derék úrasszony grófné, megszánva a szegény Boris bizonytalan életmódját, odavette öt magához, megigérve, hogy eltartja öt holtig.

Ezen derék úri hölgynek az az egy különös szokása volt, hogy nagyon sokat ábrándozott,

a királyhágóntúli délczeg daliák után, s az a masik, hogy ha valamelyik kegyetlenül bánt érző szívével, mindjárt elájult, s az a harmadik, hogy mikor elájúlt, megvárta, míg az egész háznép összeszalad segélyére, s a míg csak egy is hiányzott, addig fel nem akart ocsúdni.

Bohó Boris szüntelen az úrhölgy mellett lévén, neki jutott e különösségekből legtöbb adag. De ez öt nem zavarta meg. Ha a grófnő szenvedélyeiről beszélt, beszélt ő is a magáéról; ha a grófné nagyot sóhajtott, sohajtott ő két akkorát; ha a grófné keserveit leirta prósában, ő leirta a magáét versben, s ha a grófné jobbra ájult a pamlagon, ő meg elájult balra, s oly állhatatosságot tanusított e részben hogy egy félórával mindig tovább tudott ájul, tan maradni, mint a grófné; ha pedig görcsöket kellett kapni, mikor még a grófné csak a nyögéseknél volt, már akkor ő úgy ordított, hogy a háznép összeszaladt.

Végre megsokalta ezt is. Egy napon fogá gitárját, egy kiflit dugott a zsebébe, s kijelenté, hogy utazik.

A derék úrhölgy megütközve kérdezé, hogy miért?

Bohó Biri egy szelid accordot adva gitárján, s ideálisan lábujjhegyre emelkedve, büszke öntudattal viszonza.

— Sok egy házhoz két bolond!

III.

A VILÁG VÉGE.

„1815-ben a ki nem fúl ködben,
1816-ban a ki nem hull dögben,
1817-ben kit agyon nem vernek,
Tartsa magát jövő évben szerencsés embernek."

Valami bohó azt a mulatságot csinálta magának, hogy ezt a jóslatot kiírta valami kalendáriumban; a kalendáriumok akkor is olyan elismert tekintélyek voltak mindenféle jóslat dolgában, miként most; kilencz ember közül tíz elhitte a rettentő jövendömondást, s a tizenegyedik is csak fennhangon tagadta, de magában elismerte: hogy mégis lehet abban valami.

A kritikus három év azután el is jött, el is múlt. Az aggodalmasabb hivők intézkedtek, hogy az ember ne fúljon ködben, inkább fúljon borban; ne is hulljon dögben, inkább hulljon szerelembe, s elvégre a harmadik esztendőre nemcsak hogy agyon nem vertek senkit, de úgy elkonferenciáztak mindennemü verekedést, hogy a journalisták vérszomjú serege

epedve ragadozott ki egymás kezéből minden sérelmezett szabólegényt, a kinek az orrát betörték a kocsmában, hogy legalább mégis valami vért mutathasson közönségének, s egy toronyból leesett embernek a hireért még Angliából is eljöttek.

Szóval olyan nyugodalom és boldogság telepedett le az egész világra, hogy az ember szökhetnék volt belöle, s nemhogy a már meglévő emberek haltak volna rakásra, de még a kik az előtt nem voltak, még azok is egyremásra születtek.

Ezen segíteni kellett valahogy. Az emberiségnek nem szabad unatkoznia, mert akkor azután mindig tilos gondolatokon jártatja az eszét : „otium pulvinar satanae“ valamivel föl kelle őket rázni e „sátán párnájáról.“

Lőn tehát, hogy a beközelgő 1818-dik évet megelőzött hónapokban az embereket egyszerre ismét üdvös szeppenés fogta el; kávéházakban megálltak a tekeasztal mellett, kocsmákban összedugták fejeiket, piaczokon szájról-szájra suttogtak valamit, a mire minden ember képe meghosszúlt, megsápadt, úriasszonyságok kezdtek a templomba járni, kofák óbégattak a vöröshagyma halmok között, s didergő családapák reszkető kézzel húzták elő a fidibuszt zsebeikből, melyre a veszélyes négy sor volt fölirva, a mi újra megszerzé a rémület mulatságát a világnak, s olvasták vaczogó fogakkal a kályha mellé huzódó családnak :

„Ezernyolczszáz tizennyolczban lészen világ vége.
Tüzzel, vizzel, kőesővel elpusztulunk végre.
Ég leszakad, föld elsüllyed sötét semmiségbe.
Térj meg ember bünеidből, hogy juss idvességbe.“

A jóslatot olvasták a világ minden sarkán, minden nyelvén. Hogyne? Ez olyan előadás volt, a mely mindenkit érdekelt.

A spanyol azt mondta rá: „annál jobb! ha egyik világrész elsülyed, a másikban úr lesz megint Spanyolország.“

Még akkor cursusban voltak az arany imperiálok, a kettős földtekével hátlapjukon s e büszke fölirattal: „unus non sufficit.“

Az angol azt mondta rá: „Well, én is ott akarok lenni. Ez ritka látvány lesz.“

A német készíté a thermometrumot, barometrumot, quadranst, astrolabiumot, mágnestüt és perspectivát, hogy az utólsó itéletnapját systematice élvezhesse.

A franczia árverezte az utczára nyiló ablakokat, a honnan jobban lehete látni a világ elmulásának ünnepélyét.

A hollandi elkészíté kereskedelmi mérlegét, hogy az itéletnapján számadásai rendben találtassanak.

Az orosz abban nyugodott meg, hogy az ő kalendáriuma szerint tizenkét nappal később lesz a világ vége, tehát legalább tizenkét napig ő lesz az egész világon az úr.

A török azt mondta: „La illa, il Allah. Ha mi nem akarunk az égbe menni, az ég jön mi hozzánk. A többi a próféta dolga.“

Hát minálunk mit beszéltek?

„Ha már úgy is elveszünk, hát legalább vigadjuk ki magunkat.“

Persze, hogy a melyik kalendárium-csinálónak csak egy csep esze volt, az mind valamennyi úgy megrakta a junius hónapot jégesővel, zivatarral, forgó-szelekkel és földindulásokkal, a hogy csak hozzáfért, úgy hogy a ki egy kalendáriumot megvett, dehogy kapálta az föl a szőlőjét abban az esztendőben. Azt is bámulni lehet, hogy az emberek föl nem gyujtogatták városaikat előre, nagy rettegésükben.

. . . No de azonban engem nem azért tartanak a naptárszerkesztők tyúkkal, kalácscsal, hogy én a kalendárium-csinálókra rosz élczeket gyártsak, hanem hogy irjak nekik novellát valami kegyetlenül érdekes tárgyról.

Mi lehetne pedig érdekesebb tárgy novellának, mint az itéletnapja, a világnak vége? Ez még tudtomra nincsen igen nagyon elkoptatva.

Tavaly úgy is elsülyesztettem már a közönség kedveért egy világrészt, most a kegyes olvasó engedelmével essünk neki a másiknak.

* * *

Történt tehát itéletnap előtt hat héttel, hogy Benedek Ádám nagy uram, ezzel a szóval bukék be saját salva guardiája ajtaján: hogy „jön az üstökös csillag,“ s azzal úgy üté szájába kurta pipaszárát, hogy majd a tarkóján jött ki a vége.

Hanem — most jut eszembe, hogy gentlemenek számára irok, a kiknek előbb be kell mutogatnom rendes forma szerint a magam embereit, mielőtt szóhoz hagynám őket jutni.

Tehát nemes Benedek Ádám úr, a kit van szerencsém ezennel profillal a föld felé bemutatni, érdemes fakereskedő — itt meg itt, — visel csizmábahúzott kimondhatatlant, zsinóros megismerhetlent és piszkos leoldhatatlant, fekete selyemből. Jellemére nézve kálvinista; szerkesztői megjegyzésbe tévén, hogy a papbért nem fizeti. A felesége egészen más nyakú felekezethez tartozik.

Benedek úr képe gömbölyüre van beretválva, bajusza rövidre nyirva, hanem kárpótlásúl az orra hegyéből nőtt ki vagy tizenkét szál ször, a mi azután tökéletesen hasonlóvá teszi a kaengurúhoz.

Benedek úr két dologról nevezetes a városban, első az, hogy minden embernek a tyúkszemére tapos, a kivel beszél, második az, hogy olyan rekedt, hogy maga is alig érti, miről beszél?

Mind a két természeti rendkivüliségnek egy psychologiai oka van : az, hogy Ádám úr mindig iszik.

Költőileg ezt így lehetett volna mondani : „vizsgálja a csillagokat a kancsó fenekén," vagy „Bacchus társaságában találja kedvét," vagy „áldozik a venyige nedvével;" hanem már hiá-

ba : mióta a szalontai kanász arczképét kiadtam, magam is úgy el vagyok parasztosodva, hogy egyenesen kimondom, miszerint Benedek Ádám úr mindig iszik.

Iszik? Hiszen minden ember iszik. Ez nem jellemvonás.

Iszik ám más ember is szomjúságból, vagy szenvedélyből, vagy ha jó bort kap, meg barátságból; de Ádám úrnak ez a professiója; ő iszik mindent, a mi fluidum : a jó borra megiszsza a lőrét, korán reggel a sört, ebédután a pálinkát, este dévaj fiúk káposztalével keverik a borát, olajat töltenek közé, ő megiszsza azt is, marék paprikát a borban, medveczukrot és asztalos-enyvet krampampuli között, gáliczkővel és tentával föleresztett puncsot, szóval minden feldönthetőt megiszik, és az ránézve mindegy.

Ebben fekszik a talentum.

A rekedtséget illustrálja még az, hogy beszédközben hallatlanúl hadar, úgy hogy rendesen csak az első, meg az utólsó szót lehet megérteni abból, a mit mondott; a többiről nem tudhatja az ember, hogy egy ütet taplót kért-e, vagy az apja lelkét szidta?

Már most tehát emeljük föl a földről a nagy uramat, fektessük le az ágyba, engedjük álmában beszélni; és mutassuk be a család többi személyeit.

Benedekné nagyasszonyom : a tisztelt úr életpárja : tetszik látni, hogyan mosolyog; ő

mindig mosolyog; szája, szemei egészen ráállnak már a mosolygásra.

Ö mosolyog a szabóra, ki a ruhát elrontotta, az urára, mikor későn jön haza, a szolgálóra, mikor tányért tört, a szomszéd úrfira, mikor látogatóba jön; hanem azért a szabót megvárakoztatja esztendeig a fizetetlen contóval, az ura nem várja az ebéddel, a szolgáló béréből lehúzza a kárt, s a szomszéd úrfi előtt elcsukja leányát.

Előlünk nem fogja elcsukni. Ilyen úritársaságban, mint a miénk, kérem alássan! Szerencséjének fogja tartani. Ha kérdik kik vagyunk? úgy teszünk, mint a csizmadia-legény, ki arra a kérdésre, hogy miféle ember? azt felelte: „a bátyám fiskális," mi azt fogjuk felelni: „egyik közülünk báró."

A nagyasszony mosolyog, szemeivel alázatosan hunyorít; a kis Czenczike pirúl és lesüti szemeit: (stereotyp bevezetés); valami ruhát varr: (prózai foglalatosság); nincsen semmi frizúrája, simára fésült haj, hátúl a la giraffe magas fésüre tekerve. Kicsinyt halvány, de eléggé szabályos ábrázatocska; szép metszésü száj; (kár, hogy a fogaival harapja a czérnát); szépen hajló és gömbölyü nyak (azok a pogány divatú krézlik nagy részét eltakarják); a rút tollal béllelt bő ruhaujjak csak a kezecskéi végeit engedik láttatni, azok szép fehérek, csak az a csunya gyüszü ne ülne az egyik ujjon, (nincs förtelmesebb eszköz a világon a gyüszü-

nél); a lábacskákból is megláthatni annyit, a mennyi épen szükséges : a restauratió alatti divat zegzugos ruhaszegélyzetei nem voltak olyan irigyek, mint a mostani fodortorlaszok.

Szóval csinos kis alak; holmi kisvárosban megjárja szépnek, s ideálja lehet holmi uradalmi hivatalnoknak, városi ügyvédnek s practizáló orvosnak.

Már most vigyük át az emberszólást a szomszédba.

Ottan lakott Daykayné nagyasszonyom, a jó lélek, egy igazán kegyes, mindent hivő személy, a ki elhitte, hogy a lelkek hazajárnak, hogy az álmok jelentenek valamit, hogy a kik egymásnak köszönnek, azok egymást becsülik is, hogy a kenyeret nem jó késsel aprítani a tejbe, hogy a tirol házalók, azért mert mindenkit tegeznek, nem csalják meg az embert, s más efféle kisvárosi babonákat.

Ennek az asszonyságnak volt egy fia, ki épen most tette le az ügyvédi censurát. Jellemzésére föl kell említenem, hogy pataki deák volt, s mint ilyen, minden egyéb világrészből előkerülő tanonczoknál fölvilágosodottabbnak tarthatván magát, rendkivül szeret disputálni. Szabadelmű és nyakravalót nem visel, nem jár névnapokat köszönteni a város elöljáróihoz, sőt még a városkapitány beszédébe is bele mer szólni, sőt még az is kitudódott róla, hogy nem kapczával tekeri be a lábát, mikor csizmát húz, hanem harisnyát ölt, s elől gombolja

az ingét, nem hátúl. Vakmerő újító. Ezért mint igen kellemetlen egyéniség van kikiáltva.

De senki sem találja őt annyira kiállhatatlannak, mint az örökké mosolygó szomszédasszony, kinek erre az a különös oka van, hogy valaha Daykayné asszonyság férje az övével kereskedőtárs lévén, amannak halála után a kegyes özvegy mind hasztalan sürgeté Benedek uramat, hogy adjon neki számot a közös tőkékről, a jó szomszédasszonyság évről évre talált valami mentséget, a mi ezt elhalasztotta, s a kegyes, hivő szomszédasszony mindig türelmesen várakozott, s azt mondta, hogy jó emberek ezek a szomszédok, lám pulykát, libát küldenek minden ünnepnap, s Benedekné sohasem süthet kalácsot s affélét, hogy neki ne küldene belőle.

Hanem, hogy ez a nagy kamasz fiú így felnőtt, a dolog aggodalmassá kezdett lenni.

Ez prókátorságra adta magát, természetében van a kételkedés, fürkészés, hittagadás; hivatalában a veszekedés, pörlekedés; ez bizonyosan azon fogja kezdeni pályáját, hogy egy szép napon megfogja Benedek uramnak a gallérját, s azt kérdi tőle, hogy mit csinálnak a számadások? Arra pedig Benedek uram, mind a mellett, hogy olyan sebesen tud beszélni, még sem fog egyhirtelen megfelelhetni.

Ezért is nem fogadta szivesen Benedekné asszonyság Károly úrfit, midőn ez átpillantgatott hozzájok, pedig biz annak nem is arra volt

gondja, hogy a számadásokat tisztába hozza, sőt inkább arra, hogy a szép Czenczike szemei által minél nagyobb zavart idézzen elő saját számadásaiban.

Ez időben jött tehát az a fatális esztendő, mikor a kalendáriumokat így telerakták kőesővel, békahullással.

Daykayné nagyasszonynak minden ez évben megjelent kalendáriuma megvolt, ott függtek szépen a szegen: a kassai, azzal a perspectivás emberrel a tábláján, a löcsei, azokkal a hires anecdotákkal, a komáromi, a bevehetetlen várral, és a budai, az éggömböt czirkalmazó tudóssal; és azok mind egytől-egyig megegyeztek abban, hogy sokkal jobb volna a világra nézve, ha épen nem volna a világon, mint oly gyalázatosan elmúlni, a hogy az a folyó esztendő julius 18-dik napján délutáni 5 óra 11' és 6"kor pontosan véghez fog menni. Látható egész Európában.

Benedekné nagyasszony minden este átfutott Daykayné nagyasszonyomhoz, és mindig előhozta neki ezt a rettegtető thémát; hogy mi lesz hát a világból, hogy ha nem lesz? Hogy hullanak majd le a csillagok a földre; a nap hogy borúl örök sötétségbe, a kutak hogy okádják a forróvizet, a föld széthasad és tüzet bocsát ki, villámlás, mennydörgés s emberek jajgatása mellett összedöl a világ, és lészen az egész hamuvá és porrá, miként az meg van irva.

A jó öreg asszonyság csak a fejét rázta. Boldogok azok, kiknek ezt meg nem kellett érniök : de hát hiába, valakinek mégis csak el kellett itéletnapig élni; nyugodjunk meg a keserü pohárban, mely számunkra tartatott meg.

Az egész világ félt és remegett, mindenki aggodalommal várta az elközelgö rettenetes napot, csak Károly nevetett nagyokat, mikor a két asszonyság sohajtozva kérdezé töle, hogy hát ö nem reszket-e?

„Hitetlen gonosz ember! Abban az iskolában mind elrontják a fiatal embereket. Ez semmit sem hisz. Ez nem keresztyén.“

Károly hiába allegálta, hogy hiszi biz ö mind azt, a mi az itéletnapjáról meg van irva, csak úgy, mint más igaz keresztyén; hanem azt már nem hiszi, hogy ebbe akár a kalendárium csinálóknak, akár a csillagvizsgálóknak, akár más gyarló embernek valami beleszólója legyen; hogy azt emberi észszel elöre meg nem jósolhatja senki, és ha valaki azt mondja, hogy ö elöre tud csak annyit is, hogy egy hónap múlva milyen idö lesz? az hazug, csaló; s a ki hisz neki: együgyü és balga: — az ilyen mentséggel csak roszabbá tette az ügyét; Benedekné nagyasszonyom azt is mondá róla, hogy apostata, lehetetlen, hogy az ördöggel valami contractusa ne legyen neki, a mint ezt a szinházban látta doktor Faust szinjátékból.

Daykayné asszonyság sok keserü könnyet hullatott fiának hitetlensége miatt, s ezt is

egyik oknak tulajdonítá, miért a világnak el kell múlni.

Vajjon ezt a keserü órát hol lesz legjobb bevárni? A szabad ég alatt-e, vagy a templomban? Talán mégis legjobb leend ágyban fekve várni el a csillagok összeütközését, úgy veszni el csendes paplanok közt.

Egészen más izlése volt e tárgyban Benedek uramnak. Ö már két héttel a kritikus nap előtt csapra üté valamennyi hordóját a pinczében, s igaz elszántsággal elkezdé azokat fenékig üríteni.

Ha azután Benedek uramat ismerösei, jóakarói figyelmeztették, hogy talán jó volna néha-néha változtatás kedveért ki is józanodni, ő ezeknek csak azt szokta felelni: „Minkredre?“ a mi sthenographia nélkül annyit tesz, hogy „minek volna már az erre a rövid időre?“

És ez a legegyenesebb logica; ha már egyszer el kell múlni a világnak, legalább az a kis bor, a mi imitt-amott megmaradna, ne veszszen kárba.

Következett azonban a nagy nap; a megelőző estén senki sem beszélt egyébről; a mészárosok mondták a szolgálóknak, hogy ma vigyenek húst holnapra, mert holnap ki tudja : kapnak-e? a pékek fenyegetöztek, hogy holnap még kisebb zsemlyét fognak sütni, a kofák árulták nyakraföre az éretlen gyümölcsöt, hiszen úgy sem volna már ideje megérni; s egy aznap született gyermek fölött minden ember

összecsapta kezeit : „hát ez mit akar még itten ? no ez ugyan jókor jelenti magát!“

Daykay Károly pedig egész nyugalommal sétálgatott a házuk mögötti kis kertben, olvasgatván szép csendesen a maga „Rousseau“ját, míg philosophi nyugalmát valami kellemes tünemény meg nem háborítá.

Az a jó szokás van kicsiny városokban, hogy a kerítések csak olyan magasak, miszerint egyik szomszéd a másik kertjébe átpillanthasson. Károly észrevevé a kerítésen át, hogy Czenczike ott jár a kertben, s adieu philosophia, becsapta a könyvet, s menta kerítéshez. Nagyvárosiak semmit sem irigyelhetnek annyira a provinciától, mint ezt a kerítésen-keresztüli társalgást. Ez megfizethetlen kincs; ifjú ember és ifjú leány a legilledelmesebb egyedüllétben beszélgethetnek egymással, köztük van a kerités. Senki sem ellenörködik fölöttük, de örködik a kerítés; a kerítés szigorú garde des dames. Ha valaki meglátja öket, meg nem szólhatja érte, a kerítés is ott volt, nem voltak egyedül.

— Jó estét kis szomszédasszony.

— Jó estét Károly bácsi.

— Mit csinál kis szomszédasszony? öntözget? gyomlálgat?

— Dehogy öntözök, dehogy gyomlálok. Sohajta Czenczike ; virágaimat rakom cserepekbe.

— De hát miért?

— Ki tudja, micsoda változás lehet holnap? nem akarom, hogy itt veszszenek.

— Hát maga is hiszi azt?

— Én Istenem, hát mit tegyek?

— Az igaz, hogy a hölgyek arra születtek, hogy higyjenek. Hát azután hová teszi azokat a virágokat?

— Beviszem a szobámba.

— De ha a világ elvesz, a szoba is elvesz.

— Legalább velük együtt veszek el.

Czenczike közel volt hozzá, hogy ríva fakadjon, Károlyt csak is ez gátolta, hogy el ne kaczagja magát.

— Jobbat mondok én annál; adja ide azokat a virágokat cserepestül, majd én elteszem a szobámba, az nem fog elsülyedni.

— Ugyan már . . .

— Mert én nem hiszem a jóslatot, s a hit köszikla.

— De hisz magának épen nincs hite.

— Nincs hitem az emberek bohóságaiban, de van az Isten bölcseségében. A mi nem lehet az nem lehet.

— Hát nem sülyedhet el a föld?

— Hová sülyedne? hisz a föld gömbölyü, s nincs alatta semmi, a mibe sülyedjen, körül van éggel.

— Hát ha a csillagok leszakadnak?

— Galambom szomszédasszony, azok olyan messze vannak, hogy ha most elkezdenének ránk esni, megőszülhetnénk békével, mire ide

jutnának. Azután hol férne el itt annyi csillag minálunk, mikor az mind milliomszorta nagyobb mint a mi földünk? Különös emberi önhittség azt képzelni, hogy a bölcs Isten ezt az egész szép világot össze fogja rontani, csak azért, hogy ilyen apró lényeket, mint mi vagyunk, eltemessen vele.

— De hát ha az üstökös beléütközik a földbe?

— Lelkem Czenczikém, az üstökös nem keményebb test, mint a mi felhőink, s ha csakugyan olyan közel találna egy jönni hozzánk, hogy a mi földünk az üstökébe markolhatna, akkor az a mulatságunk lenne, hogy ez ragadná magával az üstököst, s csóválná maga körül, mint egy második holdat. Oh a föld nem hágy olyan könnyen tréfálni magával.

Czenczike azonban csak mégis szedegette föl a virágokat a földből, rakosgatta cserepekbe; mire azután Károly addig kérte, hogy bízza ő rá azokat, majd gondjukat viseli, hogy egyenkint átadogatta azokat neki a kerítésen, miket Károly azután szépen elhelyezett kerti szobájában.

Míg a kerítési jelenet folyt, melyben az ifjú bölcs néhány száz virágcserepet, s egypár forró kézszorítást nyerhetett, folyt azalatt egy másik jelenet ugyanezen világvégezeti thémáról benn Daykayné asszonyom szobájában, melynek az lett a finálója, hogy Károly elveszté vagyonának legalább harmadrészét.

A jámbor mindent hivő asszonyság ott ült nagy karosszékben, mit kerekeken lehetett előre hátra tolni; abban szokott ő naphosszant üldögélni és ott siratta a világot.

— Bizony, bizony édes kedves szomszédasszonyom; utóljára látjuk egymást ezen a mai napon; sohajtoza Benedekné szomszédasszony. Már holnap ilyenkor mindennek vége lesz. Már a piaczon is kidobolták, hogy minden ember kád vizet tartson készen az udvarán, s a tüzifecskendőket most próbálják a városház előtt. A városkapitány egész családjával átköltözött egy hajóra. A macska is érzi a veszedelmet, mert a múlt éjszaka elveszett a háztól, s azóta haza sem került; a béka pedig tegnap fényes nappal bejött a szobába. A szolgálók az éjjel tüzes embert láttak az udvaron, s az egyik azt álmodta, hogy minden ember mezitláb járt az utczán.

— Az pedig roszat jelent.

— Én magam is hallottam, hogy valami úgy zúgott, morgott a föld alatt, mintha szekérrel járnának a pinczében. Azt is mondják, hogy véres eső fog esni a napból, s a kutak tele lesznek méreggel. Minden molnárnak meghagyatott, hogy ha sülyedni talál a város, készen legyenek ladikjaikkal. Jaj, csak el ne sülyednénk, inkább tüz által vesznénk el. De bizony az sem jó. Legjobb volna tán, ha egyszerre ránk szakadna az egész világ. Én bizony azt sem tudom, hogy mit kivánjak?

E halálos ijesztgetésnek közepette betoppan a szobába Benedek uram, hoz a hóna alatt egy nagy csomó irást, s megállva Daykayné előtt azt mondja neki :

„Szomszon! (értsd: szomszédasszony) Ihloztamaszámst! (Ihol van, elhoztam a számadásokat).“

Daykayné nagy szemeket mereszte, míg saját felesége dühösen támadott rá :

— Oh te gonosz eszeveszett ember, már micsoda istentelenséget követsz te most el, hogy idehozod azokat a számadásokat, mikor mi a lelkem szomszédasszonynyal a legérzékenyebb búcsúvételben vagyunk. Ebben az órában az embernek halálos ellenségével is ki kellene békülnie, s te még azon vagy, hogy minket most ezekkel az ostoba irásokkal összeveszíts.

Benedek uram ohajta olyas valamit mondani, hogy : „hiszen te magad mondtad, hogy jöjek ma vele ide;“ de nem juthatott szóhoz.

— Nem, lelkem szomszédasszony : szólt Benedekné érzékenyen megölelve Daykaynét. Ilyen világidolgok meg nem fogják háborítni a mi utólsó óráinkat. Ha énnekem atyámat, anyámat megölte volna is kegyelmed, ezen a napon megbocsátanék érte.

Daykayné sírva viszonzá, hogy ő is úgy tenne.

— És ha nekem Daykayné asszonyom a fél világgal adós volna, azt sem keresném rajta ezen a napon.

Daykayné helyeslé : biz ő sem.

— Mit érnek most már nekem az én házaim, kereskedő-bódém, kertjeim, teheneim, szántóföldeim, minden világi gazdagságom? Mit ér, ha az egész világnak el kell veszni? Bánom is én, akármi van a te számadásaidban. Tizezer, húszezer forintot kell nekem kapni, vagy fizetni? Mit ér az? Minden vagyonomat is odaadnám, hogy megválthassam magamat, meg az én kedves szomszédasszonyomat. De hát már most ez mind hiába. Takarodjál azokkal a hitvány irásokkal! Add ide. Hadd tépjem szét; itt a szomszédasszony szemei előtt. Adj egy kalamust, én ráirom, hogy nekem semmi követelésem sincs az én jó szomszédasszonyomtól; az én lelkemet ne nyomja semmi viszálkodás, hogy én könnyü szívvel nézhessek a holnapi nap elé. Minket semmi harag el ne távolítson egymástól.

A buzgó asszonyság valahol megsejtett egy kalamárisba ütött tollat, s azt megragadva, ráirta a számadások táblájára, hogy ő a maga részéről lemond mindennemü követeléseiről, a mik öt az ő kedves szomszédasszonya irányában illethetnék.

A jámbor Daykayné elgondolta magában, hogy hát ő minek tartogasson özönviz előtti igényeket egy itéletnap utáni világra; több a béke és a nyugodalom minden gazdagságnál. Tegyünk le minden követelésünkről kölcsönösen édes szomszéd, s haljunk meg, mint jóbarátok.

Ő is aláírta a számadásoknak, hogy minden igényéről látatlanban lemond.

Benedek uram még akart valamit mondani, de tisztelt oldalbordája kituszkolta az ajtón, s azután egyedül maradván szomszédasszonyával, nyakába borúlt, megölelte, s ott sirtak ríttak estéli 9 és $^1/_2$ óráig, míg Benedekné asszonyt haza nem hitták vacsorálni, mire ő könyeit törölve mondá :

— Oh! minek is most már az embernek vacsorálni többet.

Megviradt végre az itéletnapja; gyönyörü juliusi reggellel nyitott be; még küzdött az utólsó csillag az ébredő nap fényével, azután az is elmerült a támadó rubin-tengerben, a fák zöld levelei repdesve köszöntgeték a hajnal szellőit, s a mezők füvei és millió virága dicsekedve mutogaták ragyogó harmatcsepjeiket.

És ennek a szép világnak már most hát el kell múlni?

Mi oknál fogva? Mi haragította meg rá a teremtőt? minő jelek mutatják a természetben? arra senki sem tudott volna felelni. — Igy volt az megjövendölve.

Mindenki abbahagyta a munkát, mühelyek megüresültek, boltok zárva maradtak, gyermekek nem bocsátattak iskolába, a népség nem mert a házakban maradni s csoportostúl tolongott az utczákon, sietett ki a mezőkre; az ájtatosok beültek a templomba, a gyöngébb szívüeket ágyba fektette a félelem, s talán egy

sem volt, a kinek szíve meg ne döbbent volna ennél a gondolatnál: „hátha mégis?“

Még tán a nagy stoicus, a mi tudós Károlyunk is gondolt erre, a midön korán reggel sorra öntözgeté Czenczike virágait: „van-e ezeknek még szükségük több öntözésre?“

Hogy szomszédja Benedek úr nagyon is tele volt ilyenforma gondolattal, azt bebizonyitá, a midön korán reggel vette a kalapot, lement a pinczébe, leült két hordó közé, s gondolta volna magában: „si fractus illabatur orbis,“ ha történetesen diákul régen el nem felejtett volna.

Csak az egyik hordó volt még félig, a másikban már nem volt semmi, a többiben pedig épen semmi. Benedek úr tiszta szívvel elmondhatá a megmustráltatáskor: „a mi rám bizatott, azt elvégeztem.“

Jött végre a jóslatterhes óra, közelgett a percz, melyben mindennek el kelle múlni: a nap-vérfolyás, föld-hasadás, csillagszakadás pillanatja. Kinek órája volt, elövette s számlálgatta rajta a perczeket; már csak első perczek voltak hátra, végre csak a másodperczek; — átalános szívnyomás ült minden nép fiainak és leányainak keblén, . . . még egy percz, még egy, . . . most itt az utólsó pillanat. . . .

. . . És azután széljelnéztek az emberek:... a nap csak úgy ragyogott az égen, mint azelőtt, fü, fa csak úgy zöldült, a föld meg sem mozdúlt állóhelyében.

Az emberek megtapogatták egymást és saját magukat : tehát csakugyan élünk? tehát nem vesztünk el? Ezen a világon vagyunk-e, vagy már meghaltunk, de nem veszszük észre?

Az erösebb hitüek azt mondták, hogy „ohó! nem kell még örülni, az órák járnak roszúl, a budai csillagvizsgáló-torony szerint volt értve a világ vége, az pedig meglehet, hogy késöbben jár.

Még azután tehát elmúlt egy aggodalmas óra; hanem a mint egy órával túl a kirendelt idön sem akart elérkezni a végsö itélet, akkor elkezdtek az emberek elöször lassan, azután hangosan nevetni, elöször egymáson, azután magukon, úgy hogy az órában az egész szárazföldön nem hallatszott egyéb egy óriási kaczajnál : hogy nem jött el a világ végsö órája! hogy megcsalták egymást az emberek, és az mi szépen sikerült; mindenki mást csalt meg, mert hiszen maga senki sem hitte, s ezen most pompásan lehetett kaczagni.

Mindjárt megtelt minden csapszék, elöjöttek a hegedük : ittak, ettek, éneltek : lön nagy táncz és kurjongatás! . . .

Hát a templom? hát az Isten?

Benedekné asszonyom is most mosolygott még kedvéből. Az itéletnap fejében szépen aláiratta szomszédasszonyával a számadást. Annyi világi szép jóban nem kell mással megosztozni. Nagy gyönyörüséggel vette elö fiókjából azt a számadást, hogy meggyözödjék

róla : miként most is rajta van azon az irás.

Hát a zsoltár? hát az Isten?

Hejh, zsoltárral és Istennel kevesen foglalkoznak akkor, a mikor jól megy dolguk, a jó öreg Daykayné vette elö csak a jó Szikszayt, hogy hálákat adjon az úrnak e csodás megszabadulásért s eszébe sem jutott volna, hogy ő neki milyen nagy kára van abban, hogy a világ el nem múlék?

Lön azonban, hogy az Úrnak nem tetszék ez az égig törö kaczaj, mit az emberek támasztának, tréfát és játékot üzve az ö rettenetes itéletéből; a mely kimondá, hogy egykor föld és ég semmivé lesznek. És ime egy por fia megmeri annak óráját jövendölni, a mi az örök titkok könyvébe van irva, és a balga vakhit utána megy e hírnek és retteg töle, és a midön be nem teljesült az, a helyett, hogy hamut hintene fejére és mondaná : „óh én bünöm, én ostobaságom, ki megcsúfoltam magamban az Isten lelkét, mert hittem azt, a mit ember mondott, Isten nevében," megy dalolni, tánczolni hegedüszóra, és kaczagva fordítja arczát az ég felé, mintha azt kérdené : „honnan jöhet hát a veszedelem?"

Egyetlen szavára az Úrnak, egy rövid percz alatt, egyszerre elborúlt az ég! Fekete felhötömegek emelkedtek ki a láthatárból s gyorsabban, mint a gondolat, választák el a földet az égtöl. Mintegy rettentö zenekar, dördült

meg egy pillanatban Európa nyugati szélétől a keletiig a villám, s megrázkódtatá a nyomorú földet köröskörül.

A szélvész nekiereszté csattogó szárnyait, a forgószél óriás daemona végig tánczolt a zúgó zene mellett tengereken és szárazon, ott hajókat sodorva a felhök közé, itt öserdőket tépve pozdorjává, míg a villámos felhök öléből ökölnyi jégdarabok omlottak alá, elpaskolva virágot és állatot, szörnyü szegletes jégcsodák, mintha szeges buzogányok volnának.

Hol vagytok vidám, könnyelmü, kaczagó emberek?

Ah ilyenkor minden féreg bú az ég alól. Ime szakad az ég! tüzben, jégben hull alá a földre, a villám harsog a városok fölött s megrendíti a földet, midön lecsap belé s a jégeső dörögve pattog a tetökön, hová a reszketök meghúzták magukat. Rejtsd el magadat ember és remegj! Bizony itélet ez.

Ez óriási jelenet alatt mik folyhattak oda lenn a sötétben, a beszélő állatok között?

A jámbor Daykayné ölébe szorítá bibliáját és nyugodtan ajánlá lelkét Isten irgalmába, de nem úgy szomszédja, a mindig mosolygó Benedekné asszony. Csak a legelső villámcsapásra ijedt föl, annyira el volt merülve a kiterített számadások vizsgálásában, összeszámítgatva, mennyire lehessen becsülni Daykayné engedékenységét, a mint egy lúdtojásnyi jégdarab mind

a két ablakán áttörve épen odacsapott az irások közé.

— Isten irgalmazz!

Az utczákon sikoltozó nép szaladgált, lélekvesztve kiáltozva Isten kegyelme után.

Egyik villám a másikat üldözte, egyik mennydörgést a másik múlta fölül; a szél szabadon süvöltött már a betört ablaktáblákon keresztül.

A mindig mosolygó asszonyság most elfeledte, hogyan kell vidám arczot mutatni? Ő csak csalfaságból ijesztgeté áldozatait a világ végével s íme most az komolyan beteljesül, és ő a túlvilág kapujában olyan terhet ruházott a nyakára, a mi öt egyenesen lerántja, le a legmélyebb másvilágra, a minek a nevét kimondani sem jó.

Hirtelen összenyalábolá mind az iratokat s a zivataron, jégesőn keresztül futott ki az utczára, és a szomszédházba, ott beesett a szobába, és kitálalta a szoba közepére valamennyi számadását.

— Itt vannak! Nem kellenek. Semmije sem kell nekem a szomszédasszonynak. Óh Isten irgalmazz. Visszaadom mindenét; ne száradjon a lelkemen! Ne száradjon az én lelkemen.

A jámbor Daykayné nem gondolt egyebet, mint hogy a szomszédasszonynak ijedtében elment az esze. Kérte, hogy ne lármázzon: hanem hallgassa, hogy ő énekel.

Igen. Éneket hallgatni. Lehet is aztmikor úgy

csattog odakünn, úgy veri a jég az ablaktáblákat, szerencsére vastáblák voltak : Károly csukta be.

Benedekné asszonyom eldugta a fejét a vánkosok közé, úgy hogy a sötét szobában észre sem lehetett venni.

Károly gyertyát gyújtott, hogy jobban lássanak, és azt nagyon okosan tette, mert abban a perczben rohant be a szobába Czenczike is, szétzilált fürtökkel és derangirt öltözetben, ki a mint Károlyt meglátta, egyenesen a nyakába borúlt s átölelte mind a két kezével, azt rebegve fülébe :

— Óh Károly, kedves Károly, ha meg kell halni, haljunk meg együtt.

A szegény gyermek, midön anyját a szomszédba futni látta, ö is utánaszaladt, s gondolván, hogy úgy is itt az utólsó óra, elárulá rejtegetett titkát.

Károly gyöngéden magához ölelé a leánykát, s biztatólag mondá neki :

— Ne féljen kedves Czenczikém, nemsokára vége lesz a zivatarnak.

— Vége bizony a világnak, nyögé fájdalmasan Daykayné. Jobb, ha készülsz az Isten elé.

— Mindig előtte állok, anyám, és épen úgy bámulom öt a falevélben, mint a zivatarban. Vannak azonban emberek, a kik nem hallják meg másképen beszédét, mint ha mennydörög, azoknak szól ez a leczke. Adja az ég, hogy okuljanak rajta.

— Ne beszéljen, ne beszéljen! rikácsolá Benedekné; a maga hitetlensége lesz az oka, hogy mi sülyedünk el legelőször.

— Kicsinyhitüek; mond Károly; s már lassabban kezdtek koppanni a táblákon az esőcseppek. Odament, kinyitotta az egyiket. Nézzék: a szivárvány fönn az égen, az isteni irgalom zászlója. Sokkal szebb ez a természet, hogysem azt a teremtő a mi büneinkért oly hamar elrontsa.

A két asszonyság valódi könyeket sírva adott hálákat az égnek, hogy még egyszer megmutatta nekik mosolygó kék színét; s Daykayné ez órától fogva elismeré Károlynak, hogy erösebb az a hit, mely ismerettel párosúlt, mint tudatlansággal, s azontúl ha Károly azt mondta valamire: ez nem lehet! azt, legalább nyilván, nem merte hinni.

De hát Czenczike? A nap újra kisütött, s ha valami még egyszer pirosabb lett töle, az az ő arcza volt. Most már nem bánta volna, hogy ha titkát el nem árulja vala ijedtében. A halál küszöbén nem lehet tettetni.

Károly észrevette a leányka zavarát, s azt indítványozá, hogy nézzék meg az eltett virágokat: nem történt-e valami bajuk?

Oh azok épen maradtak. A zivatar más oldalról jött, ezek fedve voltak Károly szobájában s igen szépen zöldültek mind.

Károlynak az a megjegyzése volt rá, hogy miután már a virágok úgy is olyan jól érzik

magukat ide át, nem volna-e czélszerübb, ha azoknak szép gazdasszonyuk is ide költöznék közéjök?

Ezzel a kérdéssel természetesen az édesmamához utasíttatott, a ki e pillanat örömében maga is férjhez ment volna akárkihez; ilyenformán a fatális számadások mégis csak legjobban ki lönek egyenlítve — Károly és Czenczike által.

Beléegyezésül Benedek úr is fölkeresteték. Ott feküdt ő most is az ászokon, a feje lelógott a földre, a kulacsot a markában tartá. A mint sok rázás és fülbekurjongatás után fölébredt, első pillanata a kulacsra vetödvén, örömteljesen kiálta föl, a hogy csak rekedt torkán kifért;

„Hálpaklacs!“

A mi széljelhúzva talán annyit jelent: „hála légyen a papnak, a másvilágon is van kulacs.“

Persze capacitálták, hogy még most csak az innensö világon vagyunk, a miért nagyon megneheztelt; mert ő már a mi kis maradék bora volt, azt is kieresztette a földre, hogy a hordóban ne maradjon. Sehogysem volt megelégedve ezzel a kimenetellel, kivált még miután azt is megtudta, hogy a jég minden szölöt elvert a határban.

Hejh! de nemcsak a határban, hanem elkezdve Spanyolországtól végig az egész szárazföldön keresztül dúlt a rettenetes vihar, elpusztítva egy hosszú vonalban Frank- Német- és

Magyarhont, fölkerülve déli Oroszországnak, míg végre a tatár sivatagokban enyészett el!

Az Úr csak egy újját mozdítá meg s egy betüt írt vele a föld lapjára, mely sokáig, évekig meglátszott azon, kifacsart erdök, letarolt mezök nyomain.

A kik mást is tudnak olvasni, nemcsak az iskolában tanított betüket, ebből a leírt nagy betüből megtanúlhattak egy mondást:

„Ne játszék azzal az ember, a mi Isten dolga!“

Büvészek, naptárszerkesztök, asztaltánczoltatók, kopogószellemek: hagyjatok békét a jóslatok szent munkájának, mert az Úr föl talál gerjedni miattuk és a jövendömondót szavánál fogja.

(Vége az első kötetnek).

NÉPVILÁG.

ELBESZÉLÉSEK.

IRTA

JÓKAI MÓR.

II. KÖTET.

PEST.

KIADJA HECKENAST GUSZTÁV.

MDCCCLVII.

R
1965

Pest, 1857. Nyomatott Landerer és Heckenastnál.

TARTALOM.

Lap.

A népdalok hőse 1

Keselyeő Péter 31

Kötél áztatva jó. (Komáromi mendemonda) 55

Emberek és kétlábu állatok. (Orbis pictus) 69

Sic vos non vobis 87

A hazajáró lélek 105

A rézpataki lelkész 135

A NÉPDALOK HŐSE.

Ki ülteti a mezők virágait? .... Ki tanítja a pacsirtát énekelni? .... Ki teremti a népdalt?

Honnan jönek e zengzetes, sajátos énekek? miknek verse és dallama egyszerre látszik születve lenni; senki sem tudja hogy kitől?

Ki az, ki a titokban költészetet és dalt teremt, melynek minden képe, minden hangja oly igaz, oly remek, oly nemzethü, s kinek nyomára nem akadni, mint a holt madár csontjaira?

Minden évben uj meg uj dal keletkezik a nép ajkán, vidékről vidékre terjed, arató leányok a mezön, halászlegények a folyamon eltanulják egymástól; nem tudni meg soha, ki volt az első, a ki azt énekelte?

Hol lakik ez a kimerithetlen költészet? Ez a pazarlás mindennel, a mi szép, a mi ragyogó, a mi kedves.

Melynek öröme hajnalhasadás, bánata permetező felhö, szerelme tavaszi napsugár, elválása tengervégtelenség, ábrándja csillagos ég, gyásza feketére festett éjszaka.

Izenetet küld a fecskétől, szeretni tanul a gerliczétől, liliom harmatában mosdik. Patakok partjára megy sírni, virágos réteken sétál, tenger fenekéről hoz gyöngyöt, melybe szerelme nevét foglalja. Illatos levélen alszik, lovát czédrusfához köti, rózsabokor alatt csókol, virágos kertbe temetkezik, rózsát ültet a sírdombra s azt hü szeretőknek hagyja.

Szerelmében hű és gyöngéd, keservében andalgó, jó kedvében elmeszikrázó, mámorában genialis, — és mindenütt magyar, minden izében, szavában, dala hangzatában, tárgyai képében — magyar eltagadhatlanul.

Hol van az, ki mindezeket teremti? Ki van hivatva arra, hogy lelke túlömlő érzelmeinek szavat, hangot adjon, ki van hivatva arra, hogy beszéljen a nemzet ös szokásairól, a vigadó bánatról, a fehér házról a távolban, a pusztai délibábról és a kedvencz paripáról, s minden szavát ihletként kisérje a nemes, a vérben edzett szabadság, minden dallamát az oly ismeretes, az oly lelkesitő keserv? Hová lettek, ki ismert egyet közülök valaha? Ki ismer most, midön évről évre uj dal, uj zene kel ki a nép ismeretlen rejtekéből, s köröskörül megteszi utját a hazában, s rövid idő mulva ismét másiknak ad helyet.

Vagy tán ugy születik a népdal, mint a felhö? Minden nap uj meg uj van az égen s még sem látta senki, hol és hogyan támad?

* * *

A Szinyva partján állt valaha egy patakmalom, mely a *falviak birtokához tartozott. A molnárja jókedvü ősz legény volt, a kiről azt dalolta a környék népe, hogy „mikor másnak reggelt harangoznak, akkor neki reggelt hegedülnek.“

A czigány soha sem szakadt ki házából s ha néha kedve kerekedett, egyik faluvégétől a másikig muzsikáltatta magát.

Egy fekete ragyás czigánylegény, körülbelül olyan vén, mint ő maga, volt mindennapos kedvencze. Olykor reggelig elüldögéltek együtt a malomban, a vén molnár dalolt összevissza, a vén czigány hegedült elöre hátra, maga sem tudta mit, a köny mindkettő szeméből kicsordult, maguk sem tudták miért?

S mig az öregek igy busultak pohárbor és hegedüszó mellett, a tornyos nyoszolyában egy kis álmatlan leány ült guggolva, a molnár unokája Piroska, nagy sötét szemeit le nem vette nagy apjáról s ha elnyomta az álom, álmából ismét felzokogta magát s ha aztán reggelenként a mezőkön elindult tévelyegni, a mult éj mámoros emlékei megujultak lelkében, valami vágyó ösztön, mely a virágot nyílni, a csalogányt énekelni parancsolja, ajkaira hozta a futó accordokat, elkezde magában dudorászni, valamit érzett, a mit mindenki sejt, mig lelke fiatal, valamit, a mi nem öröm és nem fájdalom, mégis édes és keserü egyszerre, nem szerelem, mégis epeszt, nem vágy, mégis túlöm-

lengő, — ez a költőiség! Ki lehet tépni a szivből e virágot, el is hervad az magától, de egyszer legalább kihajt mindenki lelkében.

A néma dalnak szavak kellettek, a letépett virág, az erdők susogása, gerliczék csókolódása, felhők repülése megadta az első képeket, a szív hozzá gondolta a többit s mikor az arató leányok közeljártak az erdei malomhoz, valami édes, busongó dalt hallottak a rekettyés közül előtünedezni, mely még eddig ismeretlen volt előttük. Figyelve megálltak, aztán tovább mentek, otthon eszükbe jutott a dal, elénekelték a kalákában, a legények eltanulták, odább vitték, igy terjedt faluról falura, mindenütt talált rokonérzelmü hangot, mely hozzá adva az első accordot versekkel szaporítá, egy év alatt az egész hon ismeré, senki sem tudta, hogy honnan került?

A vén molnár egyre öszült, a kis leány egyre szépült, piros arcza, sötét de szelid szemei, sugár szemöldöke, mosolygó ajkai, virágszál termete, rég bucsujáró helylyé tették a vén molnár malmát, rajzott körülte a közel falvak legénysége, mind ide járt buzáját örletni, pedig malmot kapott közelebb is.

És nem sokára szájról szájra szállt a népdal:

„Szinyva mellett van egy malom,
Bánátot örölnek azon.“

* * *

Forró nyári délután volt, az aranynyá érlelt mezőn vig legények, vig leányok rakták a kepét, messziről halatszott a légben elmosódott daluk:

„Buzát kötöttem keresztbe;
Nem tudom hány van ezerbe?
A hány szem van egy ezerbe,
Annyiszor jussak eszedbe.“

A légben a pacsirta ábrándozott, mindig közelebb emelkedve az éghez, a dülő útakon hatökrös szekér halad nagy csöndesen, egész szántóföld terméke volt rá fölrakva, tetejében ült a pórleány, piros kendője messzire virított, mellette ballagott a béres, hosszu ostorával kongatva néha.

A patak mentében zöldellett a pázsit, bársonyszalagot vonva a sárga vetések között, a fehér tehénnyáj elszéledezett rajta, le-lejárva a hüs forrásvizhez; a pásztor aludt egy boglya árnyékában.

A malom kerekei közül csak egy járt kelepelve, a többi öt zsilipjén harsogva zúdult keresztül a szolgálni kényszeritett hullám, fehér habbá törve leestében; egy lépéssel odább már ezüstlő halacskák uszkáltak benne, fel-felszökve a döngő aranylegyek után.

Egyike volt azon méla csöndes nyári óráknak, a mikor minden hang meghallik, a távoli harangszó, a tévedező ének, a mezei madárdal, a pásztorfurulya, a patakzúgás, s a napsugárban uszó aranylégy döngése.

A malom elején kis virágoskert tarkállott, mely fölött zöld árnyékot tartott a felfutó folyondár, az ablak előtt egy nagy rózsatő virított, minden ága külön szinü és fajuvá oltva, virágos lombjai az alacsony ház tetejére hajlottak alá.

Az illatos árny alatt barna kis leány élesztgeté virágait, mik lankadtan hajták le bimbós fejecskéiket a forró nap hevében. A napsugár, mely a zöld levelek közül meglopta olykor a védő árnyat, rózsapirt csalt elő arczán, a nélkül, hogy annak fris zománczát elperzselné; tán a mi égető volt bennök, azt mind szemei szivták föl?

Messze a sárgult mezőkön egy lovag járt kalandozva, majd ide majd oda tévedt, néha nekiereszté fekete paripáját s nyargalt, porfelleget verve, majd ismét nekilassult, hagyta magát lovától vitetni, a merre annak tetszett, le-leszált egy virágot leszakasztani, azt kalapja mellé tüzte s ismét barangolt tovább, az aratókhoz ért, valamit látszott tőlük kérni vagy kérdeni. Egy eleven menyecske előkeresett egy zöld korsót a füből, felnyujtá neki, a lovag jót ivott belőle, megköszönte s barangolt ujra tovább.

A kényére hagyott paripa a patak felé tartott, a lovag csak akkor vette észre, mikor már benne állt. Megveregette lova nyakát, utána ereszté a kantárt, s mig lova tüszkölve szítta a habot, gazdája az ezüst halacskákat nézte,

mik egy lépéssel odább farkcsóválva szökelltek a napsugáros vizfenéken.

Szép délczeg legény volt a lovag. Életerős arczán valami ábrándos magánkivüliség volt feltünő, mely meglátszik azoknak arczain, kiket sorsuk nem azon körben szült, melyre hajlamaikat teremté; az életszinü arcz minden vonásai ugy illettek egymáshoz, a merész vágásu orr, a nagy árnyékos szemek, az egyenes sürü szemöld a redötlen homlok határán, a pörge bajusz, a természeti göndörségü fürtök, s rajtok a kis kerek kalap, melyről hosszan lengett a buzavirággal vegyes árvalányhaj. Csak a búskomolyság volt ez arczon idegen. Nem ily arczokhoz van kötve a méla barangolás eszméje, vig pohárcsengés közt, szenvedélyes hölgykarokban, vagy csaták viharainál kell ily alakot keresni.

A paripa prüszkölve emelé ki fejét a patakból, a lovag sarkantyuba kapta s egy szökéssel átugratott a patakon s tova nyargalt. Hajló termete negédesen ingott jobbra balra a paripán, fehér ingujjainak patyolatja habbá dagadozva repült utána s a bétyárosan kötött fátyolnyakkendö rojtjai körülrepkedték vállait.

Mikor a malom mellett elhaladt, önkénytelen meglassitá lépteit s csüggesztett fövel tekinte oldalt az oly hivó külsejü lakra, melynek elejét virágbokrok lepék el, azok közül szállt fel a kémény kékes füstje.

A molnár leánya élesztgetett virágaival volt

elfoglalva s nem vette észre a közelitö lovagot, kinek szemei a virágos bokrokon függtek a nélkül, hogy a mögöttük levő lányt láthatnák s már elhaladott a malom előtt, midön váratlanul édesen csengö dal üté meg füleit :

„A pünkösdi piros rózsa
Kihajlott a kocsiutra.
Ha arra jársz, szakassz róla,
Rózsa nélkül ne járj soha.“

A legény visszafordità lovát s egészen közel nyargalt a malomhoz. A lódobogásra elölépett a dalos leányka.

A lovag félszemére csapta kalapját, arczáról eltünt amaz idegen kifejezés s ugy illett neki az a kaczér, negédes kacsintás, mely azt fölváltotta. Ugratta, tánczoltatta paripáját elöre hátra, mintha nem birna vele, pedig csak azért tevé, hogy tovább függhessen szemeivel a szép gyermek arczán.

— Isten jó nap édes hugám! szólt kalapját megemelve s közelebb toporzékolva.

— Fogadj'Isten, édes bátyám! Kend roszkor jött, az apám nincs idehaza, s addig csak egy köre örölünk.

— Nem keresem én sem apádat, sem a malmát, engem a rózsaillat csalt ide, egy rózsát jöttem szakítani.

A leány felnézett a legényre s elpirult.

— Majd szakítok én kendnek egyet, monda s oda szökött a rózsabokorhoz, lehuzta egyik ágát, leszakította róla a legszebb félig kinyílt

bimbót, a tövis megszurta ujját, nem törödött vele, odanyujtá a virágot a lovagnak.

A legény a nyujtott rózsa helyett a leány kezét fogta meg s mélyen nézett szemeibe.

A lány lesütötte azokat s zavart höséggel hebegé :

— Szebbet maga sem lelne kend.

A legény közelebb vonta öt magához.

— Te magad vagy a legszebbik rózsa, terólad szakasztok egyet; — s azzal hirtelen alá hajolva lováról, magához karolta a lányt s egy égö csókot nyomott arczára s azzal nyargalva odább ment.

A lány reszketve maradt el virágai között, arcza égett, keble hevült, szemeit nem merte felvetni. A leszakasztott rózsa kezében maradt, sokáig mélázva nézett rá, aztán megszánta a szegény letört virágot, elültette ablakában egy cserépbe, megöntözte s azt hivé, hogy még megéled, s alig vette észre, hogy keze vérzik annak tövisétöl.

A lovag alakja elveszett a távolban; messziröl hangzott az arató leányok dala :

„A hány szem van egy ezerbe,
Annyiszor jussak eszedbe.“

* * *

A *falvi család egy volt a legtekintélyesebbek közül B* megyében. Férfitagjai mind a megye legelökelöbb hivatalait viselék, söt voltak közöttük aranykulcsosok is; egy idöben

a magyar ember boldogsága nem volt tökéletes hivatal nélkül.

A legutóbbi családfő *falvi János mint alispán halt meg, s e czim még sirkövére is rákerült.

Két fia maradt, Endre és Albert.

A nagyobbikra jókor keresztet vetett minden bölcs szemlélő; az akkori nevelésnek főczélja volt az embert tudóssá nevelni, s Endrén e törekvés nem fogott. Nyers, egyszerü maradt, mindig szántott-vetett, vadászott, lovagolt, s nem háborgatá a betük holt lelkeit.

Albert azonban tanult szorgalmasan, a holdvilág átsüthetett rajta, ugy elvékonyodott a betünézésben; minden mozdulatán meglátszott a legfinomabb nevelésre mutató készség, irt verset is, roszat ugyan, de sokat, s tudott diákul beszélni és hallott francziául. El is vette jutalmát érte, mert már patvarista korában a főispán asztalánál ebédelt.

Bátyja ellenben késő korára is nyers falusi suhancz maradt, nem értett egyébhez, mint a gazdasághoz, s mit ért az, hogy termete erős volt, mint három emberé együtt s arcza deli és férfias s lelke őszinte és érzelemteli, ha hiába járt iskolába!

Mig az ifjabb testvér az anyai háznak naphosszant czimertartója volt, vendégeket fogadott el, azokat mulattatá, patronusai előtt hizelgett, cliensei előtt tekintélyt tartott, hölgyekkel kaczérkodott, táblabirákkal vitázott,

azalatt Endrét reggeltől estig nem lehete otthon látni, korán hajnalban, mikor még mindenki aludt, paripájára veté magát s késő éjszaka, mikor ismét mindenki aludt, vetődött haza. Tudja Isten hol járt azalatt!

Egy este a családnő, az özvegy *falviné megparancsolá cselédeinek, hogy fia bármi későn fog haza térni, küldjék szobájába.

A fiu sokáig váratott magára. Éj volt, midőn az udvarra bevágtatott, a cselédek tudtára adák, hogy anyja vár rá s ő azonnal sietett tiszteletére.

A jó asszonyság nagyon rosz kedvre volt hangolva s midőn Endre rövid szives üdvözlet után a nélkül, hogy kinálást várna, leült mellé a pamlagra s árvalányhajas kalapját maga mellé helyezte, elhuzódott töle s szigorú szemölddel tekinte rá.

— Hol jársz annyi ideig? kérdé töle végignézve pórias öltözetén.

— A mezőn anyám. Láthatja ön ruhámról; takaritás után látok.

— Minek az? Elvégzi azt ispán és cseléd. Egészen elpóriasodol. Hozzád méltó viselet-e ez? Minden léptedet tudom. Te nem csak szilaj, hanem aljas is kezdesz lenni. Tán azt hiszed, titok előttem, miszerint nem egyszer gulyások, csikósok közé vetődöl s órákik eldözsölsz, elmulatsz velök?

— Jó emberek azok anyám.

*falviné, ki különben is idegszenvedő volt,

a nyers, naiv fiu különös feleleteire mindannyiszor kaczajgörcsöt kapott, szobaleány s társalkodónője nagy gonddal tudták magáhoztéríteni a fuldokló nevetésből, miközben az Istenhez kiálta, hogy szüntesse meg pokoli kinjait s engedje meghalni.

A mint magáhoztért, folytatta a beszédet :

— Te esztelen vagy. Lehet-e egy *falvinak hivatásáról annyira megfeledkezni, hogy igy viselje magát? Azért szerzé-e annyi ösöd neved számára a tiszteletet, hogy benned egy kóbor országkerülöt lásson fölmagzani? Mi lehetnél, ha akarnál? Öcséd négy évvel fiatalabb nálad és már szolgabiró. . . .

— Rosz biró, de jó szolga, veté közbe Endre.

*falviné ajkába harapott, arczán idegzetes rohama elöjelei vonaglottak végig, de ez egyszer elnyomta a kitörést.

— Hagyjuk e tárgyat anyám, szólt Endre, kérlelöleg fogva meg anyja kezét; — önt jobban meghatja ez indulatosság, mint engemet. Kimélje egészségét.

— Nem fogom. El kell mondanom, a mi szivemen fekszik, ha bele halok is. Te minden reményemet semmivé tevéd, akarom tudni, hogy van-e még, a miért rád gondoljak? Lehetnél nemes tiszteletben, tekintélylyel elhalmozott, miért sülyedsz erövel a porba, a megvetésbe?

— Nekem jól esik ott lennem anyám. Én

nem irigylek senkit, nem vágyok semmi után. Én boldog vagyok, ha kün lehetek a mezön, mely a kenyeret adja önkényt, a parasztok közt, a kik szeretnek, az állatok közt, a kiket szeretek. Nekem nyomasztó a lég ott, a hol e feszes, hajlongó embereket látom, én nem mosolygok arra, a kit nem szeretek, nem bókolok az előtt, a kit nem tisztelek s ez nekem jól esik. Szabad vagyok, mint a madár.

Nem lehetsz az. Férfinak, ki oly állásban van, mint te, kötelességei vannak, mik e szabadságot korlátozzák. Kötelességei, mikkel hazájának, családja nevének és utódainak tartozik. A magyar nemes ugy sem azért viseli a hivatalt, hogy abból megéljen, hanem viseli becsületből, büszkeségből. Az áldozat tőle és nem haszon neki. Öseid mind hazájuk szolgálatában öszültek meg.

— Ha harcz volna, én is tudnám, mint kell szolgálni a hazának. Roszkor születtem; békesség van; most az irástudók uralkodnak; haszontalan vagyok, mint a holdvilág nappal. Belőlem semmi sem lehet, fejemet lehajtva vallom meg, hogy semmi.

— Lehet még egy. És annak lenni kötelesség; és ez a kötelességek legédesebbike. Még lehetsz jó becsületes férj.

Endre arczán e szóra idegenszerü, borongós kifejezés foglalt helyet, oly melancholicus ellentét az életvidám arcz külsejéhez. Elhallgatott. Anyja folytatá :

— Nem kényszeritek rád senkit. — Hagyok választani ismeröid közül. — Bármelyiket hozod házamhoz, anyja leszek, szeretni fogom, a kit te szeretsz.

Endre fölkelt helyéből, megcsókolta anyja kezét, kalapját vevé s menni készült, *falviné visszatartá.

— Feleletet várok.

— Egyiket sem anyám. — Soha — senkit.

— Mit mondasz?

— Szabad vagyok, mint a madár.

*falviné összerogyott az idegrázkodás ujabb rohama alatt, a kínos convulsio kaczagni kényszerité, mig idegei pokolfájdalmat szenvedének. Midön magához kezde térni, fiát még ott látta állani. Fölemelé rá száraz ujját.

— Te fogsz a sírba vinni. Monda és közben nagyokat kaczagott. De lesz gondom rá, hogy halálomnak ne örülj.

Endre ismét lovára veté magát, késő éjjel kilovagolt az apai házból. Három napig nem látták otthon.

Anyja azalatt ugy kaczagott, ugy kaczagott; mindenki azt hitte : hogy meghal.

Három nap mulva a faluvégen énekelték a legények s a cserényen a gulyások :

„Nagy a világ! végtül végig bujdosom :
De bánatom felejteni nem tudom.“

* * *

Három napig öntözte a kis lány a rózsát patakvizzel, orczáját könyeivel. Elhervadt mind

a kettő. Harmadnap este egy lovaslegény zörgetett a kis malom ajtaján.

Piroska futot azt felnyitni, s nem birta elnyomni ajkán a sikoltást, arczán a megtérő hajnalt, midőn azt látta maga előtt, kiről annyit gondolkodott a nélkül, hogy nevét tudná.

Ugy álltak egymással szemben, mint kik régi, régi ismerősök; három nap, három éjjel gondoltak és álmodtak egymásról.

Piroska bevezette apjához a legényt.

Kancsóbor mellett ült az öreg, padka tetején a vén Csillás. Ott ríkatta hegedüjét az öreg czigány, hehunyta szemét, hátát a kemenczének vetette, a nyirettyü alól kiszabaduló hangok lehettek tévedező lelke gondolatjai, vigan, szomorúan, andalgóan, eszeveszetten, majd mély érzelemmel, majdn ekivadulva. Behunyta szemét, nem bánta, hallja-e valaki, vagy sem? magának hegedült, néha a köny végig futott ragyás barna arczán, másszor ismét egy muló mosoly. Annyi érzés, annyi mélység, annyi kedély volt e tévedező, szabálytalan, alaktalan hangokban, az ember szinte képzelte látni a lakodalmas népet nekipirult arczával, rozmaringos kalapjával, a selyem-táncz között vigan ujjongatva, majd ismét a párjavesztett leányt, ki völegénye sirjára mezei virágból busan dudorázva halottkoszorut köt, s a megvetett legényt, ki hütlen szeretője ablaka alatt muzsikáltatja magát s nagyokat kurjant vigadva, hogy a szive majd megszakad; majdan

a pajkos, szökdécselő, ficzánkodó hangok elölebegtetik a fonókák, a kalákák fürge csoportozatait, a leánysereg vinczároz, a legény benéz az ablakon, észreveszik, felsikoltnak s a vig sikoltás hangjából megint alábágyad a zene a bucsuzó kedves siralmáig, ki elmegy a harczmezőre s előre érzi, hogy ott vesz.

A vén czigány zenéjébe olykor a borozó öreg is bele dúdolt, a hol ismerni képzelé a dalt, s öklével verte az asztalt, mikor a czigány egészen mást húzott, mint a mibe ő belekezdett.

A belépő idegen nem zavarta meg a mulatókat, az öreg fogadj'-Istennel vette, a czigány észre sem vevé. Piroska széket tett neki apjával általellenbe, megtörülte köténykéjével s leült félre guzsalya mellé, pillantását néha rálopva.

A jövevény megpödörinté pörge bajuszát, félkönyökkel az asztalra dült s egyenesen ott kezdte, a miért ide jött.

— Jámbor bátya, nekem tetszik a kend unokája; keveset szólok, sokat mondok : adja nekem feleségül!

Az öreg felhajtotta poharát s az üveg fenekén keresztül ravaszul kémlelt az ifju arczába.

— S ki és mi légyen kend aztán öcsém uram?

— Gulyás vagyok az alföldön, magamnak van tanyám, gulyám, élek a magam emberségéből.

Az öreg fejébe nyomta kucsmáját s elkezde dalolni : „én vagyok a petri gulyás“ a czigány utána czifrázta.

— Igyék kend egyet öcsém uram, szólt és kögött s tele tölté az ifju poharát és nézte annak arczát, mig a poharat kiitta. Tehát kend gulyás az alföldön? Igen derék. Mióta ismeri kend Piroska lányomat?

Az ifju szivében az első pohárbor lángot vetett. Rátekinte szerelmesen a huzódozó lányra és felele :

— Nem régen, de igen nagyon.

— Igen nagyon ... utánzá az öreg s figyelmesen nézdegélt rá poharán keresztül.

— Örömest látom a kérőt házamnál, folytatá az öreg, hanem már azt ugy szoktuk mindenha, hogy mikor ily meggondolásra méltó ügyünk van, elébb egyet aluszunk rá, az álom jó tanácsot ád. Holnapreggelig légy nálam, akkorra majd megálmodjuk, hogy mit tegyünk?

Az öreg és az ifju még azután sokáig ittak és daloltak együtt. Piroska font, százszor változtatta színét, s ugyanannyiszor elejté az orsót. A czigány félig aludt és hegedült.

Éjfél felé fölkelt az öreg, mámorosnak látszott, az ifjunak kimutatta helyét a padláson, maga kiment a malomba, az öreg czigány a sutban elaludt, Piroska kis kamrájába távozott.

Az ifju bortól és szerelemtől elázva leveté magát az illatos szénába s nagy mámorosan elkezdé dúdolni :

„Csalom a szemedet,
Te is az enyimet;
Csókolom a szádat,
Piros kis orczádat,
Te is az enyimet,
Én is a tiedet.“

A padlat hasadékain halvány mécsvilág sugárzék fel hozzá aranyfonálként, s reszketeg, alig hallható dal, édes tündérhangon rezge fel: „álom, álom, édes álom.“

Nem sokára minden nesz elcsöndesült, az álmak tündérei leszálltak a szerető lelkekre.

A malom udvarából egy szekér távozott el késő éjszakán; senki sem tudta, hogy azon az öreg molnár megy. A zörgés elveszett a malomzúgás között.

* * *

A hajnal első sugara fölkelté az aluvókat. Az ifju a kis kertben találta Piroskát a rózsabokor alatt.

— Mit álmodtál, gyöngyvirágom? kérdé töle.

— Kend az első elmondani, szólt az rózsalevelkéket tépegetve.

Én aranymezőt szántottam ezüstekével, igazgyöngyöt vetettem bele, rózsát arattam róla, fészket csináltam belőle czédrusfa tetején, a fészekbe páros gerlicze ült, az egyik én voltam, a másik te voltál.

A lány lehinté a kötényébe tépett leveleket s elmondá álmát.

— Én azt álmodám, hogy meg voltam halva, eltemettek egy magas hegytetőre, sirom körül rozmarin virágzott, a lányok odajöttek tánczolni, letépték a rozmarint, megfonták menyasszonykoszorunak és ugy sírtak valamennyien.

— Hát én rólam nem álmodtál?

A lány elhallgatott. Csak felét mondá el álmának.

A szeretők andalgását kocsizörej zavarta fel. — A molnár érkezett haza.

— Bátya! kend tán nem is aludt, hogy olyan korán odajár? kérdé töle az ifju legény.

— Aluttam is, álmodtam is, viszonzá neki az öreg. Ha senki sem akadályoz, három hét mulva eljöhetsz Piroskáért. Addig gondold meg magadat s maradj otthon.

Az ifju megigérte, hogy ugy tesz; elbucsúzott Piroskától, megcsókolta az öreget, felugrott lovára s a mig láthatta a házat, visszavisszanézett.

Piroska elmerengve nézte a hervadt virágot, melyet számára szakasztott s mely a cserépben elszáradt. A vén molnár, mintha észre sem venné, dúdolta magában, a garatra buzát töltögetve :

„Mikor az a száraz bokor kivirít,
Akkor leszek kedves rózsám a tiéd.“

* * *

Három napig nem látták *falvi Endrét az annyai háznál, negyed' nap délre vetödött haza. Hidegen fogadta mindenki.

A teremben, hol ösei arczképei függnek sorban, ott várt rá anyja és testvére.

Beléptekor öcscse, a szolgabiró, egy síma haju ifjoncz, gúnyosan nézett rajt' végig és sebzö-tréfásan kérdezé töle, ugy téve, mintha mentéjéröl porolna le valamit :

— Hol lisztezted el magadat?

Endre, lelkében találva, fordità kigyuladt arczát a kérdezöre, ki hidegen mosolyogva, szánakozni látszott rajta. Szemei villámok voltak, de testvére arcza jég volt.

Oly közel álltak egymáshoz, hogy lehelleteik találkoztak.

Ekkor egy halvány reszketö alak furódott közéjük. Édes anyjuk. Kétfelé választá öket. Albertet elfedte testével s kezét kinyujta Endrére.

— Roskadj össze. . . . Mindent tudok. . . . Azon ember, kinél az éjt töltéd, maga volt itt, téged elárulni.

Endre dühés szégyentöl ordíta fel. Mit mondott, maga sem tudá, de az iszonyu szó lehetett. Anyja átokkal felelt rá.

— Átok reád, ha azt teszed, ha valaha még oda mégysz.

— Oda megyek ez órában, és soha ide többé vissza! szólt az elátkozott fiu; s fölpattant paripájára és elrohant az avarba.

Utána hangzott a karczaj. Édes anyja beteg kaczagása, a ki átkot mondott reá és kaczagott és maghalt bele.

* * *

Azon éjjel valaki felgyujtá a szinyvai malmot.

Mire a közel falvakbol oda ért a segítség, az egész ház lángokban állt, a patak lángvörösen lövelt az égő üszkökön keresztül.

A távolban egy száguldó lovagot lehete látni, ki fekete paripáján egy fehér alakot visz magával s az éj sötétében elvész, egyszer-egyszer elötünve, a mint afellobbanó láng fénye az éj sötétében utána világít.

* * *

A lány reszketve simul ismert lovagja keblére. Az apai ház lángjai pirossá festik halvány arczát. — Öltönye könnyü éji patyolat; a mint öt kedvese a lángok közül kimenté, fázva, félve simul annak keblére s öltönyébe takarózik. A lovag édes szóval, édes csókkal élesztgeti. Semmi hang, semmi zaj, csak a szél üvöltése s a paripa robogása.

Hajnalra egy dombhoz érnek. A domb felett kis kereszt van, ott leszállnak megpihenni.

A lány nem kérdi, hová? nem kérdi, med. dig fognak menni. Otthon érzi magát szeretője keblén.

— Mi néven hívjalak angyalom? kérdi az ifjutól.

— Ha angyalnak neveztél, minek lennék egyéb?

— Másik nevedet mondd!

— Az a másik „Bandi.“

. . . . . Egy év mulva egy hires kalandorról beszélt a félország, kinek neve Angyal Bandi.

A *falvi ház soha sem látta az eltünt fiut többé.

* * *

Elhervadt a letört rózsa. Elhervadt a letört lány.

Kedvése elment világgá, valami szerencsét keresni, olyan soká oda maradt!

Piroskát elhagyta egy ismeretlen földmüves házánál, azt igérte : nem soká visszajön.

Nap jött nap után, de a várt kedves nem; a lány hervadt, enyészett.

Senkinek sem mondá, mi baja? belül emésztette valami, arcza halványult, szemei ki voltak sírva.

Egyszer a szegedi puszták felől egy lovas jö közelítve. Fekete lováról, göndör fürteiről megismerni benne Bandit. Csak arcza más, mint egyébokor, nem oly szomorú, mélázó; tekintete büszke és boldog. Egy kis félreeső tanyát bérelt ki Szeged környékében, oda fogja vinni kedvesét, ott fognak élni boldogul. Az alkony fénye piroslik örömtöl derülö arczán.

Sehol sem tér be a csárdákba, hogy min-

nélelébb ott lehessen váró kedvesénél. Körös-körül szól az estharang. A faluvégeken játszannak a lányok s éneklik :

„Harangoznak Csengerbe,
Vajjon ki halt meg benne?
Egy szép barna legénynek
Szeretője, szegénynek.“

A lovag vágtat tovább, az ének utána hangzik.

Már látja a falu tornyát, melyben kedvesét elhagyta; — majd a házat; — az ablakban valakit vél látni : — éneket is vél hallani. Az ének a temetőből jön. Ott játszadoznak a lányok egy uj sír körül, virágokat raknak rá és éneklik az ákászok méla susogásai közt :

„Nem jöttél a nézésemre,
Jöjj el a temetésemre;
Vess rám egy-két kapa földet —
Talán megérdemlem tőled . . . .“

A kis piros lány, a távol vidék csalogánya, rég a sirban alszik.

Bandi leborult sirjára, először sírt életében. Ez órától fogva lett Angyal Bandi haramia.

* * *

A csalogány elhallgatott, holló szólalt meg helyette.

Az édes szerelmi dalok, a bús temetői nóták helyett vad borénekek és sötét rabló-dalok szálltak szájról szájra, vidékről vidékre.

Angyal Bandi hires lett a Hórtobágyon.

Elvadult, elzüllött, semmiben sem volt öröme többé. Ivott bort, ölelt lányt, szórta a pénzt, átkozta a világot, egy sem adott neki gyönyört.

Élete jobb fele, a kis piros lány, sirjába volt betemetve.

Körüle csoportosultak a vidék szegény legényei, más körülmények közt tán megannyi hös és lángész! Együtt ivott velök a csárdában, együtt tüzelt a pusztai éjben, együtt járt velök a ménesekre. Egy sem volt nálánál legényebb, ki ugy győzte volna a bort, kit a lány ugy szeretett s kitől ugy félt volna a környék. De hogyha olykor egyedül poroszkált végig a határtalan pusztán, észre sem véve az utast, ki elöle félve menekült, búsan dúdolta magában:

„Holló károg utam elé,
Holló követ mindenfelé;
Kezemben a csákány pereg,
De szememből köny csepereg.“

Az árvalányhaj búsan csüggött le arczába.

* * *

Év mult év után. A hirhedett rabló ellen egész megyék tartottak hajtóvadászatot; — soha sem tudták elfogni.

A pusztán elárulá a porfelleg üldözői közeledtét; az erdö elfedé nyomát hulló levelekkel; a köznép elrejté, eltagadta; ha aludt, paripája

fölnyeríté a veszély közeledtekor, s ha lován ülhetett, három megye sem ért akkor nyomába.

A madarasi utfélen állt egy csárda, ott lakott egy szép menyecske; szép, de gonosz. Rablók, zsiványok látogatták, hozzá hordák rablott kincseiket, nála fogták el öket rendesen. Bandi megvette az asszonyt aranyon ezüstön, aranyért ezüstért eladta az asszony Bandit.

Egy éjjel fölveré a rablót álmából paripája nyeritése, mely kün a kapubálványhoz volt kötve. — Bandi föl akart ugrani, a menyecske visszatartá.

— Szomjas paripád, azért nyerit, majd megitatom, monda megcsókolva Bandit s kiment felnyitni az ajtót. A biztos és hat pandur jött be rajta.

— Add meg magad! kiálta a biztos, fegyverét a rablóra fogva. Ez felugrott fekhelyéről, sebesen mint a villám, odaugrott a biztoshoz, derekánál fogva nyalábra kapta s fejét hóna alá fogva, annak két sarkantyus lábával elkezde a pandurok közé csapkodni.

E különös kétágu fegyverének nem csak azt a hasznát vette, hogy minden ütéssel kettöt ütött vele, hanem egyuttal azt is, hogy a pandurok nem mertek rátüzelni, nehogy a biztost találják.

Pár percz mulva paripájáig sulykolt magának utat Bandi eleven buzogányával, ott ellökte a biztost magától, a kötöféket nem volt ideje

leoldani, egy rántással elszakitá s azzal fölpattant lovára.

Mikor lötávolságra volt, megállt, visszafordult, megvárta, mig a pandurok is felülnek lovaikra s azzal kalapjával intve, kiálta nekik legénykedve :

— Már most csak utánam urak!

A mint azonban a sikra kiért, akkor vevé észre, hogy körül van fogva, kétfelül vasvillás népség állta el utját, hátul a lovas pandurok s előtte a széles Csörsz árka, mely a hol legkeskenyebb is, három ölnyi széles.

— Ejh! ott ugorjunk, a hol árkot látunk, kiálta a rabló, fejébe nyomva kalapját s azzal neki szorítá lovát az ároknak. A népség borzadva nézett utána. Lehetetlen volt ott nem vesznie. Maguk üldözői is visszatarták lovaikat, nehogy utána vesszenek.

Hah! Egy átalános kiáltás hangzék az üldözők ajkán, a rabló e pillanatban a széles ároknak ugratott. Mint a madár, repült vele a paripa a mély földsánczon keresztül, serénye lengett utána, s azon percz másik felében a gát túlsó felén állt meg.

A csodálkozás önkénytelen kiáltása hangzék minden szájról. Azt hivé mindenki, hogy a rabló megmenekült, azon szökést nincs ki megtegye utána; Bandi megállt a gát felett, valamit kiáltott hátra, akkor elkezdett vele lova ágaskodni s a következő pillanatban hanyatt vágta magát vissza az átugrott árokba.

A nép odarohant. Bandi kificzamult lábbal feküdt az árok fenekén. Kérte, hogy fogják meg, ugy sem menekülhet tovább. Senki sem mert hozzá nyúlni, ismerték hires erejét s fegyvereitől tartottak.

— Ne féljetek tőlem többé, szólt és kilövöldözte fegyvereit a levegőbe. Akkor tették rá a vasat.

S nem sokára szájról szájra szállt a népdal:

„Lám megmondtam Angyal Bandi,
Ne menj az alföldre.“

* * *

Törvény elé álliták a rablót. Nem tagadott semmit. Senkit sem árult el. Magára vallott mindent.

A birák egyike, a *falvi család utósó férfitagja, midön meglátta a rablót, valami idegen borzadályt érze végigfutni lelkén.

— Nem laktál soha B* megyében? kérdé töle.

— Soha életemben, felele a rabló.

— Mi volt az igazi neved?

— Angyal Bandi voltam mindig.

— Rokonaid nincsenek?

— Sem e világon, sem a más világon.

Itélete kimondatott. Halál volt.

— Meg is érdemeltem, meg is köszönöm. Szólt a rabló nyugodt arczczal.

*falvi Albert odament hozzá; ez ember nem

mert a zsivány halálára szavazni. Zavartan néze annak arczába. „Ki vagy te? ki vagy te?“

— Rabló vagyok, nevem Angyal Bandi.

Mondják, hogy *falvi Albert minden helyet összejárt, hogy a rablónak kegyelmet szerezzen. Hasztalan; meg kellett halnia. A büntető igazság engesztelő áldozatot kivánt.

Halála éjjelén ellopták a rabló társai, holttestét a vesztő helyről s napok mulva hetek mulva szájról szájra szállt a népdal :

„Tisza mellett van egy hajó kikötve,
Abban van egy barna legény megölve.
Jertek lánykák öltöztessük biborba,
Temessük el egy nefelejtsbokorba.“

KESELYEŐ PÉTER.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Ne szólj szám, nem fáj fejem.

Ha én minap a b***i bucsún nem lettem volna, nem hallottam volna Keselyeö Péter uramnak az ö viselt dolgait, ha nem hallottam volna Keselyeö Péter viselt dolgait : most azokat nem írhatnám le, s ha le nem írnám, jövö héten nem vernék be érte a fejemet.

Igy azonban nagyon biztat a reménység : hogy e kedélyes megtiszteltetést aligha ki fogom kerülni.

Megteszek egyébiránt mindent, mit saját drága böröm épségben tartására elkövethetek s ráfogom : hogy avült irományok között találtam egy penészes krónikát, melynek sem címe, sem táblája; ebböl irtam ki az egész épületes történetet, a kinek azután haragja talál támadni, üsse a krónikát — azt nem bánom.

Kezdödjenek tehát a krónika szavai, mely Keselyeö Pétert megénekelte, mondván :

— Azon idökben pedig híres név vala Keselyeö Péter neve a maga falujában, mely-

nek hallatára szétszaladt a gulya, mint mikor a csordás kalapzsírt dohányzik. A legjobb sütőfőző gazdasszony kovásza keletlenül maradt, ha e név jutott eszébe, mikor bedagasztott. A gólya megsántult a levegőben, ha e nevet kiálták utána. A bika neki ment az embernek, ki ezt szemébe mondta; inkább vörös posztóval kinálta volna. Ki Keselyeő Péternek jó napot talált kivánni, szent igaz : hogy kihullott a kerékszege, vagy a pinczetokja fordult fejtetőre. Ki pedig jó napot nem kivánt neki, okvetlenül összeveszett odahaza a feleségével, vagy a szomszéd kutyája harapta meg az ajtóban. Egyenlő baj volt neki köszönni, vagy nem köszönni.

De vágtatott is ám előle minden jótétlélek, a mennyire csak beláthatta szemeivel, s ha valaki véletlenül utczaszegleti bekanyarodásoknál találkozott vele, bizony még azt is elfelejté: hogy kinek hiják? ijedtében.

Lakása vala neki a falu közepén, az is meglehetős rongyos. Azon utczafélen, a melyen ő lakott, gyönyörüen virágzott a paréj s a czigányzab; mert az ő ablaka alatt még a szénás szekér sem mert járni, saját szomszédai is a kertek alól szökdöstek tulajdon házaikba.

Mi volt légyen tulajdonképeni oka e félelmes respectusnak, mindenki tudni fogja, mihelyt megmondom. Megmondom tehát, ha addig élek is : Keselyeő Péter — — poéta vala. Ő volt a falu poétája.

Azon faluban mind e mai napig háromszor fordul elő egy évben a nagypéntek s a miatyánk egy sorral hosszabb, mint másutt t. i. „és szabadíts meg minket a poétától!“

Mert Keselyeö Péter olyan ember vala, a kivel nem találkozhatott az a boldog teremtés, a kire ő stante pede verset ne mondott volna. Már ez mindenkinek kijárt, mint az egy bizonyos halál, ettől semmi imádság meg nem szabadítá az embert, ezt ki kellett állani, mint az olvasatlan huszonötöt, mit a vármegye dictál. Ez egy eleven népijesztő, egy kétlábu pasquillus, egy cadentiaokádó sárkány, egy cornu copiae, tele verssel, mely mindenkit megöklel, egy fergeteg, melyből hexameter esik; szóval egy poéta volt, amolyan a javából, a kinek kedveért a jégeső elveri a határt.

Ha találkozék ködmenes emberrel, kinek ködmene nagyon meg volt ólompitykékkel áldva, hijába került az a tulsó utczafélre; ki nem kerülé, hogy ilyforma verset ne halljon :

„Oh te zsíros ködmen, van rajtad pityke de ötven!
Mit használ de a kincs, zsebbe ha poltura sincs.“

Ezzel aztán elmehetett.

Vagy ha találkozott csinos menyecskével, kinek talán czifrább kendö volt a fejére kötve, mind minöt otthon viselnek, rögtön lenyelvelte:

„Úri dáma volnál
Ha még czifrább volnál
Otthon két könyökig
Czafatos nem volnál.“

Ha vasas szekeret látott maga felé döczögni, azt is megszólta :

„Fakó kocsi; kenderhám :
Nemes ember; szürdolmán.“

Ha hintó robogott felé, ezt is megszólta :

„Szállj le Balázs a hintóbul, mert nem pénzed ára.
Ha elmulik zsidóünnep, nem marad csizmára.“

Ha falusi gentleman szállinkózott felé, tollas pörge kalapban, sarkantyuzott lábbal : hijába hányta vetette magát, sententiáját el nem kerülheté :

„Nem mind kokas ám az, ki sarkantyuval jár;
S a ki bóbitát hord, az sem mind struczmadár.
Hej nagy vitéz vagy te — a kemencze mellett,
De még nagyobb tudós — a csutora mellett.“

Nagyon csalatkozott volna, ki ilyenkor úgy akart volna rajta satisfactiót venni : hogy öt végig döngesse, mert minden ütésre új verset mondott volna, s utójára is ő győzte volna tovább verssel, mint amaz ütleggel.

Elvégre annyira félelmetessé tette magát a jó úr minden eleven teremtés előtt, hogy még a kutya sem mert rá csaholni, mert azt is rutul visszaverselé :

„Elpusztulj oktalan állat és ne voníts!
Mert tudd meg ezennel, hogy a gazdádnak is
Vagyon kutyabőre, ugatni még sem mer;
Te se légy gazdádnál tehát különb ember.“

Utoljára mikor már futni kezdtek elöle, a lelketlen tárgyakat kezdte infestálni. Verseket

irt a házak falára, a kerítésekre, a kocsmaajtókra s mindenüvé hova csak verseket lehet írni. Egy új házra felvöröskrétázta : „Congeries lapidum multis congesta rapinis“ — egy kert kerítésére : „a paréj s laboda itten övig érnek, tégedet kisasszony szörnyükép dicsérnek“ — máshova : „ez az utcza térdig sáros; itt lakik a komisszáros“ — az urasági vadaskert kapujára : „vagyon a bakoknak itt nagy sokasága, öket lövöldözi a kert urasága —“ Szijj Gergely uram ablaka alá, ki a feleségét gyakorta meg szokta tépázni : „ezen házban lakik vitézlő Szijj Gergő, kinek felesége nem ritkán pityergő.“ — Tábor Jánosné asszony házára : „Tábor Jánosné is ide haza volna, ha a pálinkás bolt oly közel nem volna.“ A mester falára :

„Mester uram pedig, tudós Ostyepka Pál
Odakinn a kertben kukuriczát kapál.
Préceptor a mezőn bibicztojást keres;
Tanítja a népet kaloda és deres.“

Azonban ily epigrammaticus venájában még csak istenes volt a drága poéta úr, ez apró nyilakat csak a köznép, a vulgus irányában szokta ő használni; de ha aztán elővette epicus haragja villámló pallosát, hogy a szomszéd tisztartó kihágásait distichonos hőskölteménynyé aprítsa vele, vagy plane dramai buzogányának megsemmisítő kommancsát emelte föl, hogy az urodalmi fiscus fiát s az ispán öregebbik leányát figurázza ki, egy comico-allegorico-

tragico-melodrámában: akkor iszonyubb volt az isszonyunál. Az ily kipoétázás képes volt bárkit is örök esztendökre scarttá tenni; miképen hogy egy compossessort, ki öt egyszer szemtöl szembe „vén hóbortosnak“ nevezte, csakugyan tragice üldözött ki a vármegyéböl. Theatrumot írt róla s három szál promoveált borbélylegénynyel, kiket az uton elfogott, az urasági pajtában el is játszatta azt, az egybegyült krumplival fizető közönség nagy épülésére. A megczélzott táblabiró és illetöleg compossessor perse hogy felrontott a szinpadra, mihelyt tulajdon jó magát látta azon kiparódiáztatni, s rezes csákányával szétverte az egész három legényböl álló Thalia táborát; de a scandalum mégis örökre rajt száradt szegényen, s utóbb is buvában világgá bujdosott s agyonitta magát . . .

. . . Ilyen veszedelmes hirü lélek volt Keselyeö Péter uram a maga falujában s méltán félt ötöle minden jó keresztyén s nem vala cseléd, ki öt szent Györgytöl szent Jakabig ki birta volna állani; egyébiránt ö philosophus volt s ekképen cseléd nélkül könnyen ellehetett. Otthon nem fözetvén, delenként el-elvetödött a földesurasági kastélyba, hol ebédre rendesen ott feledte magát, s az uraság, kinek ö nagy tréfájára szokott lenni, mindenkor szivesen vette e megtiszteltetést; a rosz világ még azt a motivumot is hozzá ragasztja: hogy a fentisztelt uraság rettegett Péter úr processualis természetétöl, kinek eldödei egykor a fél

falut birták, s ki ennél fogva mihelyt valakire megharagudott, rögtön azzal fenyegette : hogy pört akaszt nyakába s kitudja minden világi javadalmaiból.

Akár inde, akár unde, Péter úr nem szokott odahaza főzetni. Tehát szakácsnéra nem volt szüksége.

Udvarán akkora kutyalaboda termett, hogy egy spanyol regement elbujhatott volna benne. Egyébiránt ez is Isten plántája; kár lett volna kiirtani. Tehát kertészre nem volt szüksége.

Szobájában semmi keresete sem volt a söprünek, mert akárhová lépett az ember, papirosra és tudományra lépett. Tehát takarítóra sem volt szüksége.

Csupán egy emberre volt szüksége s az egy tizennégy esztendös hájfejü szotyák tót kamasz volt, ki négy esztendő alatt tett annyi elöremenetelt a magyar nyelvben: hogy a koplalást meg tudta különböztetni a jóllakástól, egyébként a hátba-ütésen kivül semmi sem fogott rajta.

Hivatása, melyre öt a poéta használta, más vékonyabb fejü embert bizonyosan szárazkórságba ejtett volna, mely is abból állott : hogy mikor a vátest szörnyen utolérte a költöi dühösség, fülön ragadta a herskót és szobájába czepelve, rázárta az ajtót, akkor maga elé ültette s elövett egy drámat, vagy költöi epost s felolvasta neki: A herskónak pedig hallgatni kelle. Ebböl állt a herskó hivatása.

Eleinte nehezen ment neki a hivatal. Mikor a poéta legelőször olvasott fel neki egy gyilkos égető vad tragoediát, a fiu a harmadik felvonásnál egyszer csak elkezdett fütyürészni; azonban egy pár sokat igérő poflé hirtelen elszoktatá ez ominosus nyilatkozatoktól, s nyugodtan hallgatta azontul véges végig az egész istentelenséget.

Mikor aztán Péter úr az utolsó szónál lecsapva a manuscriptumot, keresztülizzadt, de önelégültségtől ragyogó pofával tekinte az egy szál publicumra, meglátandó darabja hatását s meglátá azt ott ülni iszonyan kifordított pofával, tátva maradt málé-szájjal, és szemekkel, minők a sült pontyé.

— Hát te nem sírsz ilyenkor, érzéketlen békasófajta?! rivalla rá.

A fiu vigyorgott.

— Nem hatották meg ifjui kebledet e könypatakot árasztó érzelmek rohanó lavinái?!

A fiu még jobban vigyorgott.

— Hát még a toronytetejéről lerohanni készülő szerencsétlen szerelmes monologja sem birta-e felkölteni buta részvétedet?!

A fiu röhögni kezde, hogy a szája két vége a füleit fenyegette.

— Tyhüj! ordíta a vátes, hol az a bot? Te ilyen, te amolyan, érzéketlen, buta, szívtelen, baromi vadállat! s azzal fogta a ficzkót végig lazsnakolta, minden epithetont egy-egy nyomatékos ütleggel nyomva be a hátába; a mi-

kor aztán az eldöngetett fiu elkezde amugy istenigazába acsarkodni, fogta a vátes a kérdéses drámát, s muzsikaszó mellett még egyszer elolvasta a bögni nem szünönek azon három ívnyi monológot, melyet egy szerencsétlen szerelmes tart az alatt, míg a toronyból lefelé esik.

Második alkalommal Péter úr alkalmasint több comicai fölfogást sejtve publicumában, egy vigjátékot olvasott fel neki négy szakaszban, melynek címe „a zord tél, a kellemes tavasz, a meleg nyár, és a bús ösz.“ A zord tél alatt huszonhatszor ásított a lefülelt solopublicum, a kellemes tavasznál szépen elszenderedett, versenyt hortyogván a felolvasó elmés productiójával, a meleg nyárnál megcsipte egy légy az orrát, mire fölébredt s addig nem nyugodott, míg a legyet el nem fogta, s szányait kitépve odább nem ereszté; a bús ösz vége felé pedig úgy elbusulta magát, hogy mikor a vátes letette az irást s közönségére kezde sandítani, ez, gondolva: hogy most itt az idö, melyben sírnia kell, neki állt a két öklével szemeinek s megnyomva azokat, lehúzta a szája két végét s elkezde bögni, kísálkodni, mint a kit sással metélnek; majd fölvette a házat ordításával.

Hijába mondta neki a vátes: hogy itt most nevetni, röhögni, kaczaj miatt convulsiókba kell jöni, hogy itt becsületes érzésü embernek székestül kell hanyatt esni a nevetés miatt;

a fiu egyre bömbölt, mint a nilusi behemoth s irgalmat, kegyelmet ordított.

Végre miután látta a költő, hogy itt sem szidás, sem szép szó nem segít, megkapta mérgesen a herskó egyik mezítlábát s elkezdte a talpát csiklandani, mely elmés violentia következtében végre azon kivánt örömben részesült, hogy a romlatlan szivü kebelnek ordítással kevert kaczagásában gyönyörködhetett mind addig, míg a romlatlan szivü kebel a másik mezítlábával jól hasba nem rúgta . . .

Igy apródonként belevezette a vátes conventionatus közönségét a drámahallgatási mütételekbe elannyira, hogy az végre magától el tudta találni, hogy mikor kell kérlelhetetlenül jajveszékelni? vagy pedig bukfenczet hányni a röhögés miatt. Elsöbbi esetben tudniillik rendesen a vadászcsizmákat húzta fel a szavaló, utóbbi esetben pedig a papucsot. Ez volt emblematicus decoratiója a költöi mütétnek.

Egykor eszébe jutott a poétának : hogy ő testamentomot tesz. Behívta hüséges hallgatóját legtitkosabb kamarájába, érzékenyen megszorítá annak kezét s odavezetve öt egy rozzant verschlaghoz, mely szinig volt töltve irott papirossal, igy szóla neki büszke önérzettel : „Herskó fiam! te becsületes tiszta jellemü ifju vagy, teljes életedben hüséges voltál hozzám, s én nem tehetem, hogy erényeidet jutalom nélkül hagyjam. Igen, én boldoggá foglak tenni; de csak halálom után, mert halálom

okvetlenül megkivántatik arra : hogy boldogságod oklevele hitelesíttetessék; nézd ezen irományokat, halálom után ezeket mind tereád hagyom. Ötvennégy drama, huszonhat epos, háromszázkilencz ballada és elegia, nyolczvan satyra és egy rímlexicon, mely maga országokat ér, vagynak itt elrejtve. Bámulsz, ugy-e, hogy ennyi kincset reád bizok? de mint fogsz még bámulni, ha én szememet behunytam, s te minden levelét ez irományoknak ugyanannyit nyomó banknótával fogod becserélni. Kapkodni fogják töled minden betümet, vigyázz : hogy olcsón ne add. Ez a háladatlan nemzet, mely most engem üldöz, majd kiásna még engemet síromból s bizonyára pyramist fog számomra emelni, mikor már nem leszek. Országgyülésen fogják elhatározni munkáim kiadását. A hírlapok tele lesznek dicséretemmel, sarczképemet híres festök fogják dictálás után lemetszeni. Herskó fiam, a te szerencséd akkor meg van alapítva, ne cserélj te akkor a herczeggel sem; mert mi egy herczeg dicsősége, azon dicsőséghez képest, mely egy halhatatlan költö és dramairó homlokáról hüséges inasának homlokára ragyog?! S most jer, ölelj meg, te romlatlan erényü s tiszta lelkü ifju!

A romlatlan erényü s tiszta lelkü ifju megölelte a vátest s még azon éjjel megszökött töle, annak ezüst sarkantyus csizmáját s ezüstkupakos tajtékpipáját nyájas emlékül magával vezetvén.

Ez napságtól fogva televér misantrop leve Keselyeö Péter s elbusultában oly világszidó epithalamicumot irt a pokol és a föld leendö egybekeléséröl, melyhez képest H* „utolsó itélete“ csak kiskáté s teljes elhagyatott magányosságában neki adta magát a csillagvizsgálatnak, s hinni kezdte a kisérteteket, a fatumot s nap-és éjhosszant eltársalgott a Musákkal és Dryasokkal s több efféle gonoszlelkekkel.

Azonban a sors nem hagyja veszni választottait. Bár késik is a jutalom vagy a büntetés; de el semmiképen sem marad. Valamiképen hogy Keselyeö Péter siralmas sorsának megvigasztalódása is bár késett, de el nem maradt.

Egy szép nyári reggel történt : hogy a vátes feltápaszkodván özvegy vaczkából, bal lábbal talált felkelni, mi a cabbalistica rejtett tudása szerint, veszélyekkel és bosszuságokkal garnirozott napnak volt auspiciuma. — Úgy lön. — Mert midön délben a nyájas érzelmekre költö harangszó kiszólítá vaucluse-e éhes magányiból s a drága úr szokatlanul sejtelmes zöld attilaban s gondokkal terhelt kürtöstetejü fehér kalapban ballagna a többször tisztelt mecaenas kastélya felé azon keresztyéni szándékkal : hogy mai nap világkeserveinek egész haragját éreztetni fogja a keze ügyébe esendö pástétomon , melynek kebelbuzdító illatát phantasiája orrlyukain keresztül már is érzeni

hitte s előre is két lyukat ereszte szíján a közelgő birkozáshoz : nagy megütközésére a kastély kapuját, mint egy szükséges, kötéllel fogott, szinpadi véletlenséget ily szokatlan időben orra előtt bezárva találta.

A fal mellett márványköpadon ült egymásra vetett lábakkal az urasági tizedes, sinoros dókáját a nyaka közé hányva s kurta makrájából a napvilágba pipázott. Péter úr nem akarta öt észre venni, hisz a tizedeseket még a mythologia sem tartotta figyelemre méltóknak s elkezde zörgetni az oroszlánfejekkel ékesített ajtón.

Odaben három tinónyi kuvasz felelgetett kopogtatásira, ide kin pedig az öreg tizedes monda neki „jó napot“ pipáját egy perczre kihúzva bajusza alól.

— Háladatlan cacodaemon! mormoga rá magában a poéta, — a ki még ennél is szebb napot kivánsz, mint a milyen most van; kop kop kop!

— Nincsenek ide haza nemzetes nagy uram, felele az ősz hajdu pipája hamvát tenyerébe verve — elmentek mind a bicskei búcsúra.

Kétfelé állt a füle a vátesnek rögtön ily dísztelen beszédek hallására, erre nem volt készen. Mit volt mit tenni? Megcsóválta fejét, lenyelte szomoruan az éhkortyot s négy lyukat szorítva megeresztett sziján, elfojtá a felbiztatott gyomor éhes lelkiismeretét s megnyult orral ismét hazafelé lóggatta magát.

A mint így menne, mendegélne, s keresné a legnyájasabban füstölgő kéményt, s az ürügyöt, melynél fogva azon kémény gazdájánál tiszteletét tegye, ime vele szemközt a tulsó utczavégről egy túlvilági lény közeledék felé, annyiban túlvilági t. i. hogy mind arcza, mind termete, mind ruházata a XVII-dik század kisértő lelkeitől lászott kölcsönözve lenni. Egy sovány asszonyság volt a fentisztelt egyéniség, kiről méltán kérdezhetné immár a törvénytudó: habent ne capillarem, quae non habet capillos? — hanem annál nagyobb kalap volt a fején, még pedig szalmából, irtózatos csinált búzavirág-bokrétával rajta. Arcza e delnőnek a világ valamennyi madaraihoz hasonlított kisebb nagyobb mértékben, hanem már egy kicsinyt nagyon meg volt viselve. Alkalmasint hírt tudna mondani a komáromi nagy földindulásról. Selyemruhája hajdan sötét tulipán szín lehetett, most azonban csak ott látszanak meg rajta e színnek nyomai, hol a ránczok egymást eltakarták, másunnét mind kilopta a színt a telhetetlen napvilág. Egyik karján a tisztelt dámának colossalis, visitere járó, hímzett szatyor függött, tele egygyel mással, mely azonban épen nem akadályozta őt abban, hogy a másik kezében egy akkora napernyőt viseljen, mint egy toronyfödél, s hogy e strucztollas kalap, óriási napernyő és körülfodros selyemviganó mellé a tisztelt hölgy igen viszontagságos állapotban levő czipőket viselt, az természetes dolog.

Péter úr azt hivé magában, hogy no most akadt végtére veszendő teremtésre, kit boszúja éhszomjas voltának feláldozzon, ki haragos humora sardonicoatticus élczeinek martalékul essék s utját állta a túlvilági lénynek, ily versekkel kerekedvén neki :

„Mi hoz téged ide, jó öreg Sybilla?
Nem terem itt gomba, sem sassaparilla.
Minek a kezedben az a nagy parasol?
Inkább elsül a nap tőled, mint te attól . . .“

Hej de jobb lett volna a vátesnek vakon születnie, mint a mai napra bal lábbal kelni fel! Jaj neked! jaj annak, a ki téged verset irni búdra megtanított!

Megállott a dáma, megveté a lábát, csipejére nyomta szatyorhordó kezét, míg a parasolt, mint lobogós kopját tartá feje fölé s megrázva vuklikkal és máslikkal ékes fejét, bátran, merészen tekinte megtámadójára, mintha mondta volna „felveszem a kéztyüt“ s rögtön versben kezdett el beszélni, abban is hexameterben, még pedig olyanban, melyben egyik sor csupa **e**-, másik sor csupa **ö**-ből állott, ugymint :

„Hej ne perelj vélem te szegény vén ember e télen;
Sőt őrözd bőröd s göndör fődön ősz szö-szőröd.“

Péter úr — azt is elfelejté, hogy délelőtt van-e, vagy délután? ugy megijedt. Soha ily poétai buzogánynyal még hátba nem ütötték, mint most. Kettőt tántorodott hátra s kicsinyben mult : hogy neki sem ment a fabakternek.

E tulvilági lény senki sem lehet más, mint a tudós lány, kivel a szomszéd vármegyét ijesztgetik! gondolá a vátes nagy szívrebegés közt, mert csak ezen egy teremtés volt az a kerek ég alatt, kitöl dicsősége sugárait félté, ki még ezen szóra „galamb“ is tudott cadentiát; de titokban tartá s himzett sipkát mert annak igérni, ki azt a két magyar hazában ki tudja találni. (Maig sem találta ki senki.)

Nagyon helyesen gondolkozott pedig magában a vátes, mert az elötte álló tulvilági lény csakugyan collegája volt Apolloban, és senki más mint Miskanczai Fulvia kisasszony, ki úgy beszélte a diákot, hogy akármelyik pan dobre zdrawj táblabiró se jobban s ki erösebben meg tudta examinálni a légátust, mint maga az esperes, s ha egyszer megindult a versmondásban, addig ugyan meg sem allt, míg meg nem éhezett. Egyébiránt jeles egyéniség vala a maga nemében, míg volt mit pusztítania a magáéból, addig volt drágavilág a pipereárusoknak; miután pedig saját aviticumának nagyhamar kiment a könyökén, gondolván, hogy a költészetnek levegője a kalandos élet, saját házát egy szép csendes éjjel felgyujtá s ez idő óta negyven esztendeig járta a világot annak örve alatt : hogy ő szegény káravallott teremtés, kinek a háza elégett s szedte az indirect adót atyafitól és nem-atyafitól.

Különben az atyafilátogatásnál nincsen pompásabb élet; az ember semmiről sem ag-

gódik, ma itt, holnap ott; mindenütt, hol megszáll, szivesen fogadják; anecdotáit ebéd felett megkaczagják, az ember oly nélkülözhetlen ebédlö mellékménynyé válik, mint a fogpiszkaló; a házigazda sokkal kevélyebb, minthogy bárkivel észre vétetné, hogy terhére van, s ha itt görbe képet mutatnak az emberre, Istenhozzád kapubálvány! a szomszéd is atyafi, vagy ha még nem az, idövel az lehet, öt illesse a mevgtiszteltetés. Az ember egyik háztól a másikhoz pletykákat hord, s kávét kap érte mindenütt, kitanulja : hogy ki mikor szokta a nevenapját tartani? Ha névnap nincs: van keresztelö, kézfogó, paszita, hausmudli, lakadalom, tyúkverö, uriszék-tor, bátyusbál, szüret, hajtóvadászat, káposztakaszállás, lekvárfözés, s több efféle családi ünnep, mely patriarchális nyilt karokkal ölel minden bevetödö vendéget. Az ember élete folytonos lánczolata a különféle dözsölésnek, s ha veszi észre : hogy ruháit lenötte magáról, addig dicséri egyik másik asszonynéném kalapját vagy viganóját, míg le nem dicsérte róla.

Ily vándorló csillagokkal egy életet élt Fulvia kisasszony is, kit noha az egész vidék háta mögött szüntelen szidott, rágalmazott, de azért mégis örömest látott mindenki. A miért Péter urat kerülte a világ, ugyanazért Fulvia kisasszonyt keresve kereste. Természetesen : nöi ajkakról sokkal szebben hangzik a dorgálás, mintha bajusz alól jö.

Mig mi azonban ekként iparkodunk az érdeklett szalmakalapos tulvilági lénynyel ismeretséget kötni, az alatt Péter úr nem tudott hová lenni bálmélkodásában, amaz ő-vel gazdag hexameter sehogy sem ment ki a fejéből. Ilyet ő sokszor akart, de soha sem tudott csinálni; mint irígylette e leányt, s mint busult elötte.

„Megbocsáss, szép dáma, hogy megbántottalak,
S nézz reám kegyelmes szemmel, oh gyöngyalak.“

Ily verssel kivánta végre hibáját helyre hozni nagy szomorúan; míre a gyöngyalak diadalérzettel ekképen felele :

„Tudd meg, hogy kit itt látsz, a híres Fulvia,
Kit győzve nem látott semmi ember fia.
Megbocsátok néked egy föltétel mellett
Hogy mivel még a hold eddig meg nem tellett :
Nekem, mint Baucis egykor Jupiternek,
Mai nap szállást adsz; különben megvernek
Az Istenek téged, mint Lycaon urat,
Ki farkassá válván most a holdra ugat.“

Péter úr schachmatt érzé magát e szépséges versektől s egy enthusiasticus oh igen kivül, mely töredelmes megaláztatását teljesen kifejezé, semmit sem bírt rá mondani, hanem ott állt a földbe növe, mint Cleopatra varrótüje a pusztában.

„Jer! vörös krétával jegyzem meg e napot
A kalendárjumban, mely téged ott kapott.
Ünnep lesz ez nálam életem fogytáig;
Enyim a dicsőség mind a diófáig.“

Ily complimentet monda végre a tudós leánynak s karját nyujtván neki, büszke alázattal vezette öt pókhálos residentiájába.

Ide érvén ismét oly hosszu verset monda a Pythia, vagy mit mondok, Fulvia, melytöl Péter úr totaliter pulverisálva és semmivé téve érzé magát, nem is annyira a vers hosszasága miatt, mint azért, mivel az egészböl az sült ki, hogy a kecses dáma olyszerü szivfájdalmakkal küzködik, minöket szegény hétköznapi ember éhségnek szokott nevezni. S Péter úr nem fözetett otthon.

De Péter úr furfangos úr volt. Ismerte saját bibéjét s gyanakodva kérdé Fulviától : oh drága hölgy, míg az ebéd elkészül, nem szivesked-nél dicsö munkáid közöl egyet kettöt felolvasni, én pedig fognám hallgatni.

Ennek sem kelle több; — szivesen, igen szivesen, de nehogy terhedre essen, tessen! szóla s széket rántott maga alá és szalmás szatyorának tartalmát kiönté az asztalra. Most sült még csak ki, mi minden nem volt a szatyorban. Kis könyv, nagy könyv, friseurfösü, fél piskóta, röf szalag, czukorsziv, álmoskönyv, lutriscontro, peniczilus, ezüst sarkantyu (?), kávéskalán, smizligomb, fökötöszorító, csinált-virág, gyermekbáb, szélpaszuly, aranyos csatt, harisnyastoppoló, tütartó, fogpiszkáló, tarock-kártya, magyar kártya, franczia kártya, lószörgyürü, pakfonggyüszü, óravánkos, fél függö, egész karperez stb stb, mely után nagy zápora

a mindenféle morzsáknak hulla ki az asztalra.

Péter urnak volt oka örülni, látván hogy a tisztelt hölgy kéziratai legterjedelmesebbikét rántja elő, gondolván magában : hogy ez eltart estig, s neki telepedett s hallgatta a szép szót.

Ha van pokoli kín a világon, az bizonyára csakugyan az lehet, melyet egyik poétának kell érezni, midőn a másik poéta előtte verseket olvas fel; ha szép, akkor az boszontja, hogy nem az övé; ha nem szép, akkor az, hogy a másé.

Péter úr kínosan kezde feszengeni székén, köhögött, karistyolt, torkát ráspolá, talpával kaparta a pallót, székét csikorgatá, orrát fútta, mintha trombita lett volna, ásitott czifránál czifrábbakat; mind hasztalan! a felolvasó se látott se hallott — est deus in nobis! tele volt a tripuson költői lelkesedéssel s majd tombolt, majd nevetett saját előadásának míg Peter úr szinte kinyujtózkodta maga alól a széket.

„Mennyivel szebben irtam volna én mind ezt — gondolá magában, mégis csak derék ember vagyok én. Már hiszen extemporisálás, rögtönzés dolgában elismerem az elsőséget; de ha tol van a kezemben, már akkor ugyan én maradok a gáton. Jól van, kisasszony, jól van (ezt már fenhangon mondta); de már most hallgasson énreám, nekem is szép munkáim vannak, hallgassa csak meg ezt az egyet, nézze csak; igen szép!“ De beszélhetett annak, már

ha egyszer neki megindult kereke, futott mint a hegyről alá rohanó kö megállíthatlanul.

Péter úr mindig nagyobb indignatióba kezdett jöni, utójára nem állhatta tovább; előrántott az asztalfiókból egy csomó irott papirost, belekönyökölt s elkezdett ő is fenhangon declamálni s ekképen olvasának egymásnak kölcsönösen; egyik sem hallotta a másikét, de annál inkább a magáét. Péter úr később gyertyát is gyujtott s mire mindkettő lejárta a keserédes mütételt, ragyogó arczokkal tekintének egymás szeme közé, mintha mondták volna: ugy-e ez már csak szép volt! Mindenik saját müve hatásának tulajdonítá a másik arczának boldog elégedettségét.

„Már most szentem barátom, jerünk ebédelni.“

„Ebédelni, lelkem adta? hiszen a bakter épen most kiáltja az éjfélt“ . . .

* * *

Három hét mulva Apolló választottai megértve a sors kölcsönös intését, mint férj és feleség tisztelheték egymást s azóta Péter úr nem ír többé verset, hanem feleségét naponként megdöngeti. Fulvia asszony pedig oly kozmás lencsekásákat föz minden héten háromszor, hogy a ki belé kóstol, megtanul töle czigányul.

* * *

Eddig terjedtek a krónika szavai; én nem tettem hozzá semmit, én el nem vettem belőle semmit : én hozzám se tegyen már most senki semmit, belőlem se vegyen el senki semmit.

KÖTÉL ÁZTATVA JÓ.

(Komáromi mendemonda.)

Azt beszélik Borsos István uramról, hogy ő nagyon okos ember mindig, a mikor nem iszik.

Ez ugyan vakmerő állitás; miután a borban igazság és bölcseség van; a ki bort iszik, az idegen nyelveken beszél s mindenféle tudományból bevesz, a bortul az ember verseket tanul irni, a bortul a gyáva bátorságot tanul, a csizmadia politizálni, a politicus csizmát varni; söt vannak egyátalában olyan természetek, a kik csak akkor értenek igazán a maguk hivatásához, a mikor illő mértéke által e háládatos nedvnek elmetehetségeiket felfrisiték. Meglehet azonban, hogy Borsos István uramnál ez a megforditott viszony a természet különös játéka volt : ő csak addig volt bölcs ember, a mig meg nem nézte : mi van a pohárban? mihelyt azon átesett, nem lehetett vele birni; házsártos, kötelezkedő lett, pörölt verekedett; pedig különben olyan jámbor ember volt mint a bárány. Az ismerősei már azt az elménczséget csinálták felőle : hogy „délelőtt Borsos, délután Paprikás.“

De ki volt hát Borsos István uram? hogy ilyen nagyon meg kell róla tudni, milyen volt? hogyan volt?

No ugyan látszik rajtad, tisztelt olvasó, hogy nem vagy Komáromba való, különben nem kérdeznéd, hogy kicsoda Borsos István uram?

Hát nem ismernéd azt a derék szálas hajdú káplárt, ki a városháza előtt szokott strázsálni minden kedden meg csötörtökön zöld dolmányban, kék nadrágban, sárga zsinórral kihányva? a legmagasabb legény valamennyi városhajdú között. A bajusza is ugy áll kétfelé, mint a ludlelke, a kit a nyárson keresztül szoktak ütni. Ő szokta a tekintetes főbiró urat a sessióból haza kisérni mindig, s a vendégeket ő hivogatja össze, mikor a Füzitön nagy halebédeket adnak a magistratus urai. Ő ül a bakon, mikor a város kocsija utazik valahova azzal a szép négy lóval oculátára, vagy deputatióba: Ejnye, hát azt sem láttad, mikor a piaczon a kofák kosaraiból kiforgatja az éretlen baraczkot? félnek ám töle nagyon! no, vagy mikor urnapja van s körülhordozzák a templomi zászlókat, hát akkor nem emlékezel arra a hatalmas nagy férfira, a ki lobógó mentében, csattogó tarsolyos karddal, forgó kokárdával szokott menni a főtisztelendö ur előtt s viszi az egyik ezüstnyelü lámpást. No, ez az a Borsos István, a kiről beszélek. Ha pedig mind ezekre nem emlékeznél, az annak a tanu-

sága, hogy soha sem laktál Komáromban, a mi persze nem a te hibád.

Borsos István uram a legjobb ember volt a világon, a milyet csak ismerni lehet. No hogy estenkint mindig kótyagos fövel szokott haza menni, az igaz; meg, hogy a feleségét rendesen megveregette az is igaz; hanem egyéb hibáját azután keresve sem lehet feltalálni.

Egyszer, — épen a kukoriczatöréskor történt, — ugy emlékezem rá, mintha tegnap esett volna, abban az esztendöben, a mikor a kalvinista toronyba felhúzták az uj harangokat; tekintetes Komárom vármegye nagy ünnepélyhez készült, a főispán urat igtatták be, a mit magyarul ugy hinak, hogy instellatio.

Jajh, milyen pompa volt az, milyen fényesség az egész városban : az egész nemesség lóháton jött be a vágóutczán végig, nagy zászlókat vittek elöl, tele pántlikákkal, koszorukkal, a tekintetes főbiró urak vezették a járásokat az esküdt urakkal, ki piros, ki világos kék mentében, sujtásos dolmányban; volt ott egy ur, a kinek csupa aranyóra volt mindenik gombja helyében, a másiknak még a kengyelvasa is csupa merő ezüst, maga pedig a főispán ur egy pompás aranyos hintóban jött, mellette tizenkét uri lovas, olyan szépek, hogy nem lehet azt leirni. Az utczákon kétfelöl pedig egész a vármegyeház kapujáig, ott álltak a czéhek felállitva sorban a maguk zászlóikkal, hat ember kellett a takácsczéh zászlóját emel-

ni, nyolcz a molnárokét, a csizmadiákét sem birta el kevesebb öt mesternél, az egyik piros selyemből volt, a másik kékes szürkéből s száz meg száz szalag lobogott mindegyiken, mert valahány leány férhez ment a városban, valami mesteremberhez, szokás volt, hogy a czéh zászlójára egy szalagot ajándékozzon. Képzelhetni azt a sok szalagot! Hát még azután az iskolás gyerekek, a mint hosszában fel voltak állitva az iskolák előtt, hát még a czigányok, piros öltözetben, meg a polgárok zenekarai pofoncsapott kalapokban! Soha sem láttak Komáromban ilyen dolgot többet!

Hanem mind ez a sok szép csak azután való nap történt, hogy Borsos István uram este a nagy szaladgálásból hazavetődött a maga családi tüzhelyéhez, a hol várta öt a kész vacsora, melynél a vidám és jámbor menyecske, ki mindenben férje kedvét szokta keresni, addig meg sem jelent, a mig István maga jól nem lakott s csak azután szokott maga is leülni az asztalhoz, s a maradékhoz látni.

— Hát te asszony, mond csak, hol jártál egész nap? kérdé István tekintélyes mogorvasággal tehénkedve az asztalra.

— Hát megnéztem a sok luminatiót (érts illuminatiót) az egész városban; a mit holnapra csinálnak. Jaj, hallja kend, mennyi szépség lesz ott! A Vág-Duna hidjánál van csinálva egy nagy-nagy kapu zöld ágakból és zászlókból; azután meg fényes papirosból.

— Hallgass! Jobban tudom én hogy miből van? Hiszen én csináltam.

Az asszony engedett és folytatá.

— Azután a városház falán ki vannak rakva nagy betük lámpásokkal . . .

— Nekem mondod? Hiszen én magam csináltam azt mind. Mit értesz te ahoz? Diákul van.

— Azután a szent János kápolnája előtt...

— Láttam azt is no, minek beszélsz róla?

— De azt nem látta kend, hogy a zsidók milyen diadalkaput csinálnak a vármegyeutcza végén?

— Zsidók? szólt fitymálva Borsos István uram. Ugyan már mit csinálnának a zsidók no?

— Haijh! az lesz csak még a szép; — kapott rajta Örzsik asszony, hogy még is végtére valami uj dolgot mondhat az urának. Selyemből lesz a teteje, bársonyból az alja, csupa ezüst arany minden czafrang rajta, minden lámpás kék, meg piros kristályba téve.

— Micsoda! kiálta fel István uram, kit az a magasztalás kezdett ingerleni; hát ki engedte meg a zsidóknak, hogy olyat csináljanak.

— Hisz a vármegye fundusán vannak, curialis funduson, feleselt a menyecske, ott a város nem parancsol.

Ez a derogálás a városi auctoritásnak teljesen felboszantá Borsos uramat, most már Paprikás volt.

— Azt nekem ne mondd, hogy a zsidók selyem diadalivet csinálnak, azt csak a bolondnak mond, én pedig bolond nem vagyok.

— Már bizony pedig én magam szemeimmel láttam; egy vég selyem, egy vég bársony logg a földig.

— Jeges teringette! Hát én bolond vagyok, hogy én nekem mered azt mondani? Hát bolond vagyok én? Mondta azt nekem valaki tizenhat esztendő alatt, hogy a tekintetes nemes várost szolgálom, hogy én bolond vagyok? A zsidók nem csinálhatnak selyem diadalivet, mert nincs az egész országban annyi selyem, a mennyi oda elég volna, azután meg a zsidóknak semmi közük az instellátióhoz, mert csak a keresztyének kapnak főispánt; meg aztán mikor a tekintetes nemes városnak elég papirosból és zöldágból csinálni diadalivet, hát akkor hol vennék a zsidók a selymet; de még meg sem engednök nekik. Tudod-e?

— Már pedig én a tulajdon szemeimmel láttam, még a selymet is megtapogattam.

— Hát akkor én bolond vagyok? ordita az asztal közepére ütve Borsos uram. Micsoda istentelen asszony az, a ki az urát erőnek erejével bolondnak csinálja. No megállj te pokolra termett, majd megtanitalak én tégedet, hogy hiresztelje ki egy rosz asszony az urát bolondnak. Hol egy kötél?

A jámbor asszony most bánta csak meg, hogy az illuminatióról beszélt; szerencsére a

ruhaszáritó kötél ott kinn az udvaron egyik szederfától a másikhoz volt kötve; s mig azt onnan Borsos uram nagy kinnal leoldogatta, addig az asszonynak ideje maradt ajtót ablakot bezárni és eltorlaszolni, ilyenformán kinn rekesztvén a fenyegetőző férjet.

Borsos István uram meglevén a kötéllel s nem tudván bemenni az ajtón, képzelhetni, micsoda pogány dörömbözést mivelt azon; összefutott a lármára az egész utcza népe.

A nénémasszonyék, a bátyámuramék csititották, engesztelték a haragba jött férfiút, a mitől az még szilajabb lett: esküdött mennyre földre, hogy szétszedi a házát, úgy veszi ki belőle a feleségét; mégis megveri szörnyen; abból neki nem is parancsol senki, mert a ház is az övé, meg a feleség is; hát ő neki senki se beszéljen.

A mint így az összeröffent némémasszonyék húzzák, vonják, csillapitják, odavetődik a lármára Galgó szomszéd.

Galgó szomszéd belső ember volt: harangozó volt. Nem csuda ha több esze volt, mint másnak.

Hát mi baj szomszéd uram? mi baj? kérdi részvevő tekintettel Borsos István uramtól, mit vesződik kegyelmed ezzel a sok asszonynéppel.

— Mi bajom van? Hát hogy ne volna bajom? Az a bajom van, hogy a feleségem engemet bolondnak tart. Mikor azt meri a sze-

membe mondani, hogy a zsidóknak selyemből lesz a diadalivük, meg bársonybul. Hát bolond vagyok én, mi? vagy ökör, vagy ló?

— Ki meri azt mondani kegyelmedről: Borsos uram ló? Borsos uram ökör? Én verem meg azt, nem kegyelmed.

— Hát a feleségem, az istentelen asszony. De törjem csak be az ajtót, majd megmutatom én hogy ki a bolond?

— Azt ugyan jól teszi kegyelmed, biztatá Galgó szomszéd István gazdát; meg kell verni az asszonyt, ha valamit vét: pénz olvasva, asszony verve jó. Én is segítek kegyelmednek. Hát mivel akarja kegyelmed megverni? Ezzel a hitvány kötéllel? Ér is az valamit igy, hisz ez száraz. Ezzel nem fáj az ütés, csak csattog. Hét böre van az asszonyszemélynek, fel sem veszi a száraz kötelet. No nézze csak kegyelmed.

Azzal Galgó szomszéd megfogja a kötél másik végét próbabizonyság kedvéért a maga hátára ütött vele egyet — kicsit, Borsos szomszédéra is kettőt — nagyot.

— No ugy-e hogy nem fáj?

— Nem ám. Bizonyitá István, pedig bizony fájt az.

— Nem igy kell bánni az asszonynéppel. Mert azt megszokja és aztán fel sem veszi. Tanulja meg azt kegyelmed tőlem: mikor én meg akarom verni a feleségemet, elébb beáztatom a kötelet jól sós vizben; ott ázik estétől

reggelig, egy egész éjszakán át; akkor lehet azután vele verekedni, tudom, hogy a kit egyszer megverek vele, soha sem kivánja többet.

Borsos István uramnak nagy világosság támadt a fejében.

— Helyesen beszél a szomszéd. Egész igazsága van. Azért nem veszi semmibe az én feleségem a verést. Se nem sír, mikor ütöm, sem a szomszédoknak nem panaszkodik, még csak haza sem szökik az anyjához soha. Mert nem fáj neki. No megállj, kitanultam már a módját. Majd másképen lesz az ezután. Hol a sajtár?

Galgó szomszéd elökereste neki a sajtárt, tele is merítette vizzel, abba azután beleáztatták a kötelet.

— Már most csak sót még bele egy marokkal, hogy jó szivós legyen. Igy ni. Holnap reggelig hadd ázzék itt ez a kötél, addig feküggyék fel szomszéd a padlásra, ne féljen: majd felköltöm én jókor, s úgy elverjük közakarattal azt a gonosz asszonyt, hogy példát vehet róla valamennyi.

— Ez a becsületes ember ni! szólt István gazda Galgó szomszédot megölelgetve. Nem hijába belső ember, látszik, hogy igaz ember. No ha valaha baja lesz a városházánál, ha valaha be találják csukni, csak én nekem szóljon; — soha sem felejtem el, hogy igazságomban pártomat fogta. Azt a kötelet el ne lopja va-

laki. Azután reggel korán, tudja kegyelmed, mikor a kakas másodszor kukorít!

— Itt leszek, itt leszek! bizonyozott Galgó szomszéd, betuszkolva Borsos uramat a fáskamarába s lefektetve öt szépen a hárs ágyra, a hol el is szunyadt szépen.

Győztek a kakasok kukorítani, a mig Borsos uram ott a sötét kamarában felébredt. Galgó szomszéd be is harangozott, visszza is jött, mire fel birta költeni nagy czibálásokkal.

— No szomszéd ugyan jól megázott az éjjel a kötél.

— Micsoda kötél; kérdezi Borsos uram a ki hirtelenében azt képzelte, hogy beesett a toronyba az eső s a harangkötél ázott meg.

— Hát a kivel a kegyelmed feleségét meg akarjuk verni.

— Az én feleségemet! kiálta Borsos uram felpattanva. Azt szeretném csak látni, hogy ki akarja az én feleségemet megverni?

Galgó szomszéd elnevette magát, Borsos uram pedig haragudott.

— Ilyen tréfákkal ne jöjjön nekem Galgó uram korán reggel, mert a milyen igaz, hogy Galgó uram belső ember, olyan igaz hogy ha megkapom a pruszlik gallérját, mingyárt külső ember lesz erről az udvarról, csak nekem

arról beszéljen, hogy a feleségemet megverjük. Mikor olyan asszony nincs több a városban. Aztán soha egy ujjal sem nyúltam hozzá, a mióta összekerültünk . . . .

Erre a beszédre az asszony is kijött, hozta a jó szívvidámitó pálinkát jó puha czipóval, letette a malomkö asztalra a szederfa alá. A két szomszéd ivott egyet barátságpohárnak, másikat egymás egészségére, harmadszor pedig azokért az áldott jó asszonyokért, a kik az uraikat úgy megbecsülik, mint Borsosné asszonyom.

— Aztán ma meg kell nézni a parádét : monda Borsos uram Galgó szomszédnak, ez meglévén, — mert a mi ma lesz, azt nem látja ám Galgó uram ebben a pulykanyomos világban többet. Még a zsidóknak is olyan magas diadalivök lesz, hogy a kegyelmetek tornya elsétálhatna alatta. Ugy-e asszony, te magad láttad? S végtül végig be lesz vonva virágos selyem- és metszett bársonynyal; ugy-e asszony? minden irás igazi aranyból ezüstből! Elhigyje Galgó uram; mert a feleségem látta. Estére azután együtt vacsorálunk s együtt nézzük meg az illuminatiót.

A mint hogy ugy is történt nagy örömben és vigasságban.

* * *

Tanulság pedig ebből az : hogy a kinek kedve támad a verekedéshez, soha se verekedjék azzal, a mi a kezébe akad — szárazon, hanem előbb áztassa be azt jól sós vizbe; engedje ázni egy egész éjszakán át; akkorra azután a verekedő eszköz megkeményül; hanem a harag meglágyul.

EMBEREK

ÉS

KÉTLÁBU ÁLLATOK.

Orbis pictus.

Mióta a nagy Plátó kimondá : hogy az ember nem egyéb mint kétlábu tollatlan állat : világos dolog, hogy tollas és tollatlan kétlábu állatok között nagy a különbség.

Amazok közé tartoznak a strucczok, gólyák és pelikánok, melyek szárnyaikban hordják a tollat; hasonlóképen nemes cortes atyánkfiai, kik ugyanazt kékre, zöldre festve kalapjuk mellett viselik; nem különben az irók minden nemei és fajai, melyek a tollat füleik mellé dugva mutogatják; a tudósok, kiknek tulajdonképen csak a kaputjok tollas, s az ugynevezett jó férjek, kik téli estéken kedélyes rokkahang mellett a tollfosztás nemes gyönyöreit segitik élvezni; mig az ellenlábasok osztályában minden rendü és rangu tánczmesterek és kötélverök, hajóslegények, pálinkafözök, népszónokok, szuroköntök és általában mind azon nemes természetek, melyeknek nem jut alkalom magukat betollazhatni, foglalnak kisebb, nagyobb helyet.

Jelen sorok irójának van szerencséje ezen

osztályok egyikébe sem tartozhatni, miután egy csetepaténál a spanyol öröködési háborúkban egyik lábát elhordta a szakálas golyóbis; az egylábu állatokról pedig sem Plátó, sem a Duzsárd nagy nevü irója egy szóval sem emlékezik.

Ilyeténképen ki levén felejtve az emberiség catalogusából, lóggva a semmiben, mint Mahomed koporsója; mit tehessen szegény sánta lélek egyebet, mint hogy azokra, kiket lábaiknál fogva embereknek hínak, irigykedjék s öket rágalmakkal kisebítse.

Öszinte vagyok, de ez már nekem nyavalyám, mint Hugo Károlynak a dicsekedés, és egyikünk sem tehet róla.

Én ugyan csupán a magam számára szoktam az embereket rágalmazni, privát szenvedélyből, melyet nem birok magamról levetközni s annyira még nem qualificáltam az orrfintorgatást, hogy azt emberijesztésre használjam, s ha csak e fiatal szerkesztő magneses álmomban meg nem igérteti velem, hogy olvasói előtt nyilvánosan kötélen fogok tánczolni — egy lábon : eszem ágában sem lett volna, hogy valaha a Népvilág tisztelt olvasóit ijesztgessem. Azonban szavamon fogtak, e fiatal úr addig fenyegetett, míg igéretem be nem váltottam, már most ö lássa, ha olvasói kétségbe fognak esni.

Ezennel tehát kezdödik az emberszólás :

ELSŐ RÁGALOM.

Egy férj, ki mindig párbajt ví.

Soha olyan vérszopó hyénát, mint az én Bankó Lajos öcsém, mióta megházasodott. (A néven ne tessék megütközni, szép név volt az, míg börzeárfolyam meg nem rongálta s a zsidók hittek benne.)

Én nem tudok rá ismerni, ugy elváltozott. Nötelen korában a galamb is griffmadár volt hozzá képest, ki a légynek sem ártott s képes volt a legboszontóbb vexát elszivelni (mire bizonyság az, hogy két egész hónapig lakott a F—ts-házban). A nagy világban ő volt a társaság bünbakja, a kinek a contójára pulykapirossá nevette magát ebéd-vacsorakor a bort ivott sereg, — az volt istenesebb, ki legtöbb élczet mondhatott rá, s hogy ilyenkor leggyöngédebb érzelmei (pedig azok voltak nagy rakással) sem maradtak kimélve, valószinü dolog. De mind ezeket ő épen fel sem vevé, söt ily alkalommal oly jó kedvvel tudott, saját rovására a többivel együtt röhögni; mikép az ember azt hihette volna, hogy öt mind az rendkivül mulattatja, a mitöl más lélek embert ennék és tüzet okádnék.

Voltak, kik néha gonosz akaratból rá akarták beszélni, hogy ne hagyja magát! de Bankó öcsém ilyenkor annyi dictiót tudott könyvnélkül a párbajok czélszerütlensége felöl s annyira csordultig volt keresztyén felebaráti

bocsánatkészséggel: hogy könnyebb lett volna valakit egy itcze vízzel lerészegíteni, mint öt megbántója ellen feltüzelni.

Ő volt az, ki soha szinházban nem pisszegett; kinek soha más véleménye nem volt, mint a szomszédjának; ki minden szerkesztő előtt le szokta venni a kalapját; — egy szóval: rettentő félénk és jámbor ember volt.

Azonban mindez rútul megváltozott, mióta a fiú feleséges ember.

Garázda, házsártos, ákáczius lett egyszerre (perse oda haza), finnyás, mint egy parvenu; kötekedő, mint egy előfizetőtlen lap referense; impertinens, mint egy mazurelőtánczos; és dörmögő a milyen csak egy férj lehet — otthon.

Legalább ilyféléket beszéltek róla a szállongó hírek.

Annyi azonban historiai igazság, hogy tekintetes Bankóné asszonyság szakácsnéja egyszer és másszor különös dolgokat hallott a kulcslyukon keresztül, melyeket, minthogy titokban akartak maradni, nagyon sokan tudnak.

Bankóné asszonyság egyike volt hajdankori choleraelőtti ismeretségeimnek, kin legelőször tanultam a szépet tenni, mikor külhoni utazásomból visszatérve a praefectust lerázhattam nyakamról.

Díván Euphemiának hítták az áldott lelket, míg meg nem tekintetesasszonyosult; hajdanában nagyságos uramatyám uriházánál nevel-

kedett — nem tudni, minö qualitásban — később jól megnövén, a méltóságos mama kisasszonyainak társalkodónéjává neveztetett ki, mely hivatalban kisasszonyhugaim szeretetreméltó capriceait türve, élt hosszú esztendöket, melyeknek folytában egy quiétált major, ki gazdag volt és a mellett éktelenül ragyás, miután legkisebbik kisasszony hugomtól, kit öttem két esztendövel keresztelt maga az esperes Georginának, solenniter kosarat kapott, ugy megharagudott : hogy boszujában Euphemiát megkérte és elvette. Perse, hogy nem élt esztendeig.

Rövid idö mulva Bankó öcsém megismerkedett Euphemia financialis állapotával s nyomára jött : hogy tízezer forintja van készpénzben, készülöben levö pénzben talán több is, s mind ennek az lett a vége : hogy Bankó öcsém megházasodott. Ez volt rá nézve a tropicus capri corni.

Egy napon (söt még tán reggel volt; ez az ostoba paraszttermészetü nap sehogy sem tudja magát alkalmazni a bon ton szabályaihoz; felkel, mikor a nobel világ még javában aluszik; délt mutat, mikor a haute crême még a reggelihez készül, s fekünni megy, mikor a fashionabel ember ebédhez ül) tehát egy reggel, midön kandallóm vidám melegénél fauteuillemben ülve csokoládémat szörpölgetém (a kandalló füstölt, a csokoládé pedig keserü volt), egyetlen megmaradt lábamat az asztalnak vetve,

helyzetem comfortját azzal rongáltam, hogy a divatlapból humoristicus dolgokat olvastattam fel magamnak (biztosithatom szerkesztő urat : hogy e fölolvasásban sokszor keresek mulatságot, mert tudva levő dolog : hogy morva komornyikom egy drága kukkot sem tud magyarul, s ezt hallani aztán, ha fennhangon el kezdi olvasni a gyilkoségető novellát, melyből egy szót sem ért, s mellé látni a savanyu morva pantomimicát, melylyel azt a legfonákabbul illustrálni törekszik : e declamatorius czigány-kerekhányásnál magának a halálos spleennek is füléig repedne a szája nevettében), tehát öltem az időt, midön minden bejelentés nélkül, mire hajdani ismeretség bizalma jogositá, rámront Bankóné asszonyság iszonyu derangirt állapotban, a shawlja viszályárul felkötve és plane keztyü nélkül. (Meglehetősen megbarnultak a kezei, mióta férjnél volt.)

— Ah édes Ó úr! végem van, oda vagyok!

(Közbenvetőleg mondva, ne méltóztassék azon hiszemben lenni : mintha ez az Ó, mely iratom végén ragyog, valami szeszélyes álnév hieroglyphja lenne; ez valóságos tisztességes vezetéknevem, melyhez oly úton módon jutottam : hogy idvezült nagyapámat, ki becsületes serfőző volt, mielőtt magyar nemessé aranyoztatta magát, Altnak hitták, s innét fordítatta nevét magyarra, Ó-nak, mely annyit tesz mint régi. Kétségtelenül legrövidebb név

a világon, melynek mását John Bull hazája sem állítja elö.)

Tehát az asszony, ugy láttam, hogy szeretné, ha el tudna ájulni. Inték a morvának : hogy tegyen neki széket.

— Ah, édes Ó úr! nézze csak olvassa e levelet, sipánkodék a jó hölgy nagy prosopopaeával s egy meggyürt levelet tett le elém az asztalra, zsebkendöjével hol a szemeit, hol az orrát törülve. (Ah, milyen prózai dolog az a sírás, milyen vörös lesz az embernek az orra töle!)

Alig várta hogy végig olvassam a levelet. Hát látott ön ily iszonyu tigrist? kérdezé kezeit kulcsolva.

— Megvallom : hogy nem láttam. — Bankó öcsém azt irta a feleségének, hogy ma reggeli nyolcz órakor a budai hegyek között élethalálra víni fog N. N. urammal (itt egy vad pávián nevét írta oda, melyet sem annakelötte, sem annakutána nem hallottam).

— Mit csináljak én uram Istenem? jajveszékelt a hölgy, mikor látta hogy meglepetésemben a kezemben levö csipövasat nem nyeltem el.

— Menjen haza madame és olvassa Lamartinet.

— Könnyü önnek tréfálni, de Lajit megölik, megcsúfitják, agyonszúrják s mi lesz én belölem?

— Ugyan Euphemia, ne akarjon hát elbo-

londítani, tisztelje ösz fürteimet; hitessen el ilyesmit fiatal szerkesztö-segédekkel, vagy orvosnövendékekkel, de ne én velem. Ön férje csupán érdekessé akarja magát tenni : hisz a tranchírkésen kivül egyéb fegyver sem volt a kezében soha.

— Dejszen. Laji igen hevesvérü ember, neki igen sok párbaja volt már, tudom : maga kivallotta, sebeket is kapott.

— Ha csak a borbély meg nem metszette borotválás közben.

— Istenem! hisz én önhöz vigasztalásért jöttem, nem hogy kicsúfoljon.

— No Euphemia, hisz azért ne haragudjék; tudhatja : hogy én nöktöl soha sem tagadtam meg a vigasztalást, s ezúttal épen a gúnyt találom kegyed keservei leghatályosabb ellenszerének (volt idö mikor mást találtam; hanem azt hagyjuk abba, az nagyon régen volt). Legyen megnyugodva a felöl : hogyha Laji valakivel csakugyan verekedik, úgy azon valaki nem lehet félelmesebb vadállat egy hímszunyognál s választott fegyvere hihetöleg légycsapó lesz, vagy vizipuska.

De hiába! az asszonynyal nem lehetett elhitetni Laji jámborságát s mind addig meg nem szabadultam töle, míg kezem irását nem adtam : hogy a mekkora sebet fog kapni Laji a hátára, vagy akárhova máshova, én akkorát hagyok az orromon hasítani. Ez megnyugtatta végre és elment. Szegény asszony! ugy szerette azt a

himpellért. A nök soha sem szünnek meg szeretni. — Nem reményleném, hogy valaki e „sohasem“ szóban czélzást vélne észrevenni Euphemia 49 éveire, hisz én magam is épen annyi idös vagyok, legfiatalabb kisasszony hugom pedig, kit maga az esperes keresztelt Georginának, pláne két évvel több.

Mint jó elöre megjövendölém: Bankó öcsém késö este vetödött haza; egy csontja sem hiányzott, hanem tetötül talpig részeg volt. Euphemia a fölötti örömében: hogy Lajikája nem fej nélkül jött haza, nem sokat törödött annak rendkivüli bóbitájával s félrebeszéléseinek okát hajlandó volt a lelkiismeret mardosásaiban keresni, erös hiszemében azon szerelmetes hazugságnak: hogy Laji ma reggel fentisztelt ellenfelét úgy lekaszabolta: hogy abból többet — ha csak az angyalok nem — embert ugyan senki sem csinál. Egy hétig aztán azon imádkozott a szegény asszony: hogy bárcsak azon boldogtalan ellenfél, kit Laji úgy feltranchirozott, meg ne haljon férje lelkére; mely csakugyan nem is történt meg; gondja levén a sorsnak arra az egyre: hogy a ki nem született, meg se halhasson.

Ilyen ludat csinált Bankó öcsém az ö áldott feleségéböl, valahányszor excedálni akart. Minden héten volt valami párbaja. Euphemia reggelenkét egyremásra ilyen tartalmú czédulákat talált asztalán: „ha holnap reggelig vissza nem térek, sirass meg; mert többé nem látod — La-

jidat“ — ismét másik : „midön e sorokat olvasod, már én akkor talán a halál hideg küszöbén állok, s ott is reád emlékezem“ — majd megint: „imádkozzál érettem, könyörögj az égnek, hogy fegyverem szerencsés legyen.“ — „Iszonyu bünt megtorolni megyek : ha meghalok, tudd meg : hogy az te érted történik és a szent becsületért.“ — A szegény asszony ilyenkor majd a várost vette fel siralmaival, Bankó öcsém pedig késö estig tivornyázott korhely pajtások és szegödi tánczosnök társaságában; tudva, hogy ha épkézláb hazatér, honn nemcsak hogy szidást nem kap, söt ölelö tárt karok fogadják. Egyszer azonban ily alkalommal egy a falhoz vágott boros palaczk forgácsai oly szerencsétlenül találtak Bankó öcsém képének röpülni, hogy rögtön egész arczát, nyakkendöjét és mellényét elborítá a vér, s másnap arcza ugy nézett ki, mintha chaldeai betüket irtak volna rá. Ez idö óta Euphemia tökéletesen hitt a duellumban; csak azt nem birta megmagyarázni: vajjon gereblyével vagy tojáshabverövel duellálnak-e ott, hol az ember ily czifra sebeket kap?

Ez igy tartott hat hónapig.

Végtére is én voltam az elsö, ki meguntam a dolgot, nem is annyira a kénytelen vigasztalás miatt, mint azon bosszúságból, hogy ez az ember félév óta mindig egy élczczen nyargalózik. Nem, — Bankó öcsém! találj ki már mást, ez elég sokáig tartott. Egyszer tehát, midön

Euphemia ismét szivszakadva iramodott hozzám a rendes baj panaszával s épen azt akarta tőlem megtudni, hogy mi vérengzőbb állat az oroszlánnál, hogy Lajit ahoz hasonlíthassa? megkérdém töle : hogy nem volna-e kedve velem együtt a viadal helyén megjelenni s ez által a veszedelemnek elejét venni?

A madame kapott az ajánlaton. Rögtön bérkocsit hozattam, fogtam a mankómat, felültünk és legelőször is hajtattunk az akáczfautczába; itt lakott Ludmilla kisasszony tánczosnő a német szinháztól, ki Dom Sebastianban szokta a fátyoltánczot másod magával járni, hogy akármely smirnai Bajader se különben. Bankó öcsém ennek szokott incognito koszorúkat hajigálni a karzatról, s gyakran lehete a deli Bajader táncza végeztével egyetlen egy szál tapsot hallani a gallerián. Az Bankó öcsém volt. Ludmilla kisasszony pedig oly bókot vágott vissza érte az egész közönségnek : mintha minden mécs egy-egy claqueur chef lett volna, mely az ő pas de merveillejeit halhatatlanítni született.

A tisztelt mamsell nem volt otthon; szobalyánya, ki az ajtot kinyitá, mindaddig nem tudta : hogy hova ment, míg egy tizpengöst tenyerecskéjébe nem szoríték; attól nagyneheze eszébe jutott : hogy a halhatatlan müvésznő most alkalmasint a városligetben lesz.

Mentünk tehát a városligetbe. A sétány

alatt egy üres bérkocsi állt, itt mi is kiszálltunk s én Euphemiával lesántikáltam egész a tópartig, hol magányosan elhagyatva, egy füzfa alatti padon valami fehér alak ült.

Messziről ráismerék a szinpadok és choreák királynéjára s egyenesen neki tarték.

A tündérilona ugy látszott, mintha nem akart volna bennünket bevárni, hanem rá kiálték.

— Ah, bon jour, mademoiselle! De ne szaladjon hát, az Isten áldja meg, hisz látja, hogy kettönknek van három lába.

Megállt — „Ah, kegyed az Herr von O? sipegé nyájas coulissa-mosolylyal, hol jár itt ily korán?

— Hála Istennek, hogy még korán járok; egy fiatal barátom e helyen párbajt akar víni, azt kell megakadályoznom.

— Párbajt!? — viszhangzá Ludmilla kisasszony, s el nem tudta találni, hogy milyen képet csináljon e szavamra, — párbajt! és kicsoda?

— Ennek a fiatal hölgynek a férje, a ki itt a karomba csibenkedik : az a bohókás Bankó Lajos, hogy a tatár vigye el.

Az én tánczosném kicsinyben mult, hogy nem skizzirozta magát e szóra; de megfogtam a kezét.

— Lássa kegyed, mondám, ez a vérszopó vadállat oly kényes a point d'honneur dolgában : hogy mihelyt valaki görbén néz rá, mind-

járt provocálja. Csupa trefadolgokért több embervért kiontott már, mint Báthori Ersébet.

Euphemia bizonyítá, hogy ugy van. Ludmilla pedig olyat csípett kezemen, hogy elsikoltám magam.

— Emberdobogást hallok, ha nem csalódom. Oh maradjon itt, kérem, szép kisasszony, kegyed is segítsen nekünk ezt a yaguárt lebeszélni véres szándokáról, szép hölgyek szavai mindig hatályosabbak szoktak lenni ilyen alkalommal, mint férfiak hideg észlelései.

A kisasszony kénytelen volt engedni a szép szónak, hacsak egyik kezét a tenyeremben nem akarta hagyni, — a mivel megjártam volna.

Mind hárman leültünk egy közel bosquet alá. Euphemia engem fogott, én pedig Ludmillát fogtam.

Kis idö mulva iszonyú füttyhangot hallánk közeledni, gyilkos-czifra csikós nótát, úgy kikanyargatva : hogy akármelyik czeglédi kisbéres se szebben. A fütty később a torokra kezde szállni s hangzék a legbájosabb borjutenorban „oh égi üdv te vagy csupán“ . . .

— Ez már hideg vér, mondám, halálos párbaj elött igy megütni a magos E-t. Az én hölgyeim pedig reszkettek, egyik jobban, mint a másik. Mindenik tudta : miért?

Végre elötünt az én párbajt vívó pacsirtám s mintha bizonyos volna dolgáról, egyenesen a bosquetnek tartott, melynek ágain keresztül

fehér ruhákat látott átcsillámlani, saját feketeségemet észre nem véve.

Itt megállt, balkezét szivére tette s nyakát félreszegve, felmeredt szemekkel épen oda ért már, a hol „lelkem az égbe száll;“ midön Euphemia nem tarthatva tovább magát, kirugaszkodik a bokorból s Bankó öcsémet ugy nyakon öleli, hogy az rögtön sóbálványnyá változott.

Még soha embert ijedtében meghalni nem láttam; de most hittem : hogy látni fogok.

Annak a tátva maradt szája a benneszakadt trillával, a halálfehér képe, felmeredő haja, megfagyott szeme, szétdermedt újjai; valóságos eleven mumia.

— Megijedtél tőlem, ugy-e rosz ember? feddé szelid szemrehányással Euphemia, már megint verekedni akartál, nem elég volt engem eddig búsítani? te, te rosz ember!

Bankó beszélni látszott, de ez olyanformán ütött ki, mint mikor az ember kénégeny-álomból ébred föl s azt hiszi, hogy igen okosat mond.

— Én — imádott Phémi — talán — nem haragszom, — akarom mondani — ne haragudj; — nem erre — hiszen — sehogy — ma délután (NB. még reggel volt) — a tenger, — akarom mondani, a piacz — gyalog, — az óra — felment a toronyba, — kitörte a lábát; (Bankó öcsém ijedtében arról akart beszélni, a mit útközben hallott, hogy a piaczon az órásmester leesett a toronyból.)

Féltem töle : hogy most mingyárt valami otrombát talál hazudni s elárulja magát, s egyik kezemen mankómat, másikon a kékre zöldre sápadt Ludmillát vezetve, eléje biczegtem én is.

A mint a fiú minket is meglátott, tökéletesen odalett és megnémult, mint Tigris Robertben a királyleány.

Magam pedig, hogy az érdekeltek megzavarodását elsimítsam, roppant komoly dictiót tarték a fiúnak a párbajok czélszerütlensége s az embernek saját maga és családja iránti kötelességei felöl.

Megmondám Bankó öcsémnek : hogy ha máskor élethalálra párbajt akar víni, azt ugyan okosan teszi, ha — mint jelenleg is — tanuk nélkül végzi el; hanem még okosabban teendi, ha ily gyilkosságok szinpadául kevésbbé nyilvános helyeket választ. Ö azonban mennyre földre esküdött, hogy soha sem bánt többet senkit.

— Hát — igazság! — ellenfeleddel mi fog történni? — kérdé Euphemia, miután férje szakálát könyeivel és csókjaival illöen benyirkosítá.

— Majd mi ketten elbánunk vele; mondám, karomat nyujtva a szabadabban lélekzö Ludmillának, melyet ö azonban — dicséretére legyen mondva — el nem fogadott.

És ezen idö óta mind a hárman borzasztóan apprehendálnak rám, Euphemia azért : hogy

férje párbajaiban kételkedtem, Bankó öcsém és Ludmilla pedig — Isten tudja miért?

Bankó öcsémmel, ha találkozom az utczán, ugy köszön: hogy rám se néz; morogva magában: te sánta ördög; — Ludmilla még a szinpadról is oly szemeket vet rám, ha meglát mintha apját anyját öltem volna meg; szinte látom, hogy másféllábu jambusnak nevez, ha maga van; — Euphemia pedig már messziről szemrehányó újjakkal fenyeget; mondva: ön, ön Istentagadó!"

SIC VOS NON VOBIS.

SIC VOS NON VOBIS

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

Lakott a mi városunkban egyszer egy anglus. Tekintetes Hajmaföldy Sámuel úrnak hítták. Született itt a continensen, oda lenn, Nyirbátorban. Soha, sem ő, sem valahány apja volt, édes apja, nagy apja, ös apja, szép apja, csunya apja, és keserves apja egy szót sem tudtak anglusul soha, még a tájára sem jártak annak az országnak, egyenesen Ázsiából jöttek ki lóháton. Sámuel urat mégis anglusnak hitták.

Mert ismerni kell azt a passióját ennek a mi városunknak : hogy ez mindenkit, a ki nem szakasztott ismerőse, szeret ujra keresztelni, megbérmálni, megajándékozni extratitulusokkal; a hogy pedig a nemzetiségi rovatokat szokta kezelni, az meg plane tul megy minden egyenjogositáson.

A pápistát nevezi németnek, a kálvinistát magyarnak, a boltost görögnek; a kire haragszik, zsidónak, a polgári zenekart polgári czigánynak, söt mióta egy hajdani franczia nyelvmester egyuttal a város hivatalos levél-

kihordói hivatalát is viselte, azóta minden utána következett levélkihordót francziának neveznek ott helyben.

Sámuel úr is ilyenformán jutott Angliához, s ezt némi részben maga is ugy akarta. Eleinte tetszett neki ez az elnevezés mig csak jó pajtásaitól hallogatta, midön ki-kijött az utczára valami bolondos frakkban, derekával a hóna alatt; s hoszu fecskefarkával a lába kásájában, a kis lencsényi gimbek gombok fel voltak varva a háta közepére, vagy mikor végig ijesztgette az utczát valami embertől soha nem viselt alaku kaputrákkal, melynek azon felül hogy nyolcz zsebje volt, zsemlyenagyságu gombjai hátul az inánál álltak meg. Tetszett neki, hogy öt az emberek nézik, s hogy még jobban megnézzék, leborotválta képéről minden oda tartozó növevényt, úgy mutogatta magát. Képzelhetni hogy az mekkora sensatiot okozhatott, oly vidéken, a hol a papon kivül nem láttak még bajusztalan férfit. Hanem mikor egyszer bement egy boltba vásárlani s a fiú azzal fogadta, „hogy mivel szolgálhatok ő anglusságának?“ elkezde haragudni az elnevezésért, összeveszett, botba futott mindenkivel, a kávéházban kiszúrta a parapléval egy embernek a szemét, s azt nyerte vele, hogy ezt az experimentumot is valami új, még eddig nem producált anglus maniernak vették töle, s mégjobban rákaptak. Végre is azt találta ki, hogy nem jött ki a házból, befalaztatta vala-

mennyi utczára nyiló ablakát, a keritését fölemeltette, nem beszélt semmi élö teremtéssel s ily módon tökéletesen meggyökeresité azon elövéleményt, hogy anglus, melyet eleinte különczködésből, később haragból, végre kénytelenségből idézett magára.

Mikor én ismerni kezdtem, már akkor vén ember volt. Igazi nevét annyira elfelejtették már, hogy csak hivatalos kérdezösködés után lehetett hozzá jutni. Szomszédunkban lakván, pulykáink sokszor átrepültek a kertjébe, s ha ilyenkor átmentem hozzá, mindig nagy dohogva kergetett ki onnan, s midön egyszer rajta kaptam, hogy a kútban halászott egy hosszu horoggal, hova piaczon vett halakat szokott eregetni, azt igérte, hogy meglö.

Egy idöben különös fixa ideája kezdett támadni. Elhitette magával hogy neki feleség kell, és e mellett azt is, hogy a már meglevö, férjhez menendö némberek közöl neki egyik sem kell; hogy ö maga magának fog feleséget nevelni, egy növendék gyermekből, ki még a világ hivalkodásai által nincsen bal utra vezetve.

Lakott vele átellenben egy hosszu, sovány, nagytenyerü borbély, a kit, mivelhogy ha fázott, képe oly kék volt mindig, mint a szilva, csakugyan szilvának is neveztek városszerte, a kinek kilencz magzatja volt, mind a kilencz leány, a legidösebb kilencz esztendös, és igy sorban a többi.

Ettől kért egyet az anglus. A borbély nyolczat akart neki adni. Az anglus nem fogadott el annyit, ő csak egyet akart boldogítni. Kiválasztá tehát a kilencz közől a legjámborabbat, a legpozsgásabbat és a legkevésbé kancsalt, mert a borbély szülöttei különös családi jelességképen mind görbe szemmel nézték a világot.

Az örökbe fogadott leánykát Zsuzsánna névvel találták kereszt apjai megajándékozni, az anglusnak ez derogált s meghagyá, hogy ezentúl Izabella kisasszonynak fog neveztetni.

A leány ezután szépen nött fölfelé. Fogyasztotta a czukrot, meg a képes könyveket, s Sámuel úr örvendve tapasztalá, hogy már is mily szeretettel ragaszkodik becses személyéhez, mily gyöngédséggel fut eléje ha valahonnan megjön, s mily szenvedélylyel kutatja ki mind a nyolcz zsebét kaputján, füge és czukros mandola végett s ha néha a szakacsné megengedte, hogy a konyhán egyik vagy másik lábosban megforgassa a főzőkanalat, mily lekötelezőleg tudta mondani ebédnél az öreg úrnak a kitálalt holmire „ezt én főztem.“

Az anglus el volt ragadtatva ennyi ragaszkodás által. Pedig abban semmi rendkivüli sem volt, akárki is szereti az öreg apját, mind addig, mig feleségül nem kell hozzá menni.

Mikor aztán már a leány annyira ment, hogy kezdett semmit sem tudni, mikor már semmi cseléd sem állhatta ki tovább, Sámuel

úr jónak látta öt elküldeni a növeldébe s ott hagyni a míg megnö, s majd csak készen venni át.

Ezentúl aztán egész tizennyolcz éves koráig nem látta Zsuzsabella kisasszonyt az anglus, hanem minden évben kapott töle rendesen kétszer levelet, megtöltve irott szarkalábokkal, — minden születésnapján egy kis fogpiszkálót vagy óratokot, s minden évnegyedben egy nagy árjegyzéket : felfogyasztott tü, czérna, papiros, plajbász, gyöngy, selyem, hárász, toll, tenta és kitörött ablakokról, s ilyenkor soha sem mulaszthatá el magával azon észrevételt közleni : miszerint vannak fogpiszkálók és óratokok, melyek igen sokba kerülnek.

Mikor aztán a tizennyolcz évet ütötte az esztendö, nekiindult Sámuel úr a szomszéd városnak, a hol a nevelöintézet lakott, jövendöbelijét a szellemi üvegházból a házasság paradicsomkertjébe átültetendö.

Nyolcz esztendeig csak azért nem nézett felé sem, hogy majd ha egyszerre meglátja, az e közben történt átváltozás hatása rettenetes legyen. Csakugyan rettenetes is lett.

Zsuzsabella ez alatt megnyúlt, megnyurgult, keze lába megnött, képe neki terült s a mi legjellemzöbb lett benne, oly sárga szint ölte magára, mintha kéngyertyával lett volna kifestve. Ez attól van, biztositá Sámuel urat a madame, mivel a kisasszony minden elövigyázat daczára marokkal ette a meszet,

meg a nyers pörkölt kávét, mikor hozzá jutott.

Sámuel úr azt hitte, hogy nem tesz az semmit, nem venni azt észre s felpakolta a csézába a sárga plusquamperfectumot, ki is az egész uton oly formán tette próbára Sámuel úr türelmét, hogy elmondott neki mindent, a mit a nevelőben tanult, geographiát, physicát, Chinában lakó városokat, szárazföldi czethalakat, technologiát, porczellankészitést stb. stb.

Sámuel úr csak attól félt, nehogy angolul is tanult legyen. Azzal megölte volna.

— Tudja bácsi, micsoda Pattagoniának a fővárosa? Látja én tudom — „Dublin“ . . .

— Tudja bácsi, mit eszik az armadilla?

— Az ármádia? profontot fiam.

— Haha! az armadilla! a pikkelyes armadilla! Lám én azt is tudom. Fülemüle tojást. Nem biz az, a hangya eszik fülemüle tojást, azt armadilla, — magyarul hangyászmedve, — az — az — izé — izét eszik, — édesgyökérrel él.

— Hát azt tudja-e bácsi, hogy miből csinálják a porczellántányért?

— Azt tudom fiam, hogy te mindenhéten eltörtél otthon kettőt.

— Haha! Hát egy adag szén, meg két adag salétrom és három adag kéngyertya . . .

— Abból aztán majd lesz puskapor.

— Hát azt tudja-e bácsi, hogy ki hozta be Amerikából a krumplit?

— Nem bánnám én fiam, ha ott hagyta volna is.

— Haha! Guttenberg . . .

— Hát azt tudja-e bácsi, hogy miért van holdfogyatkozás, lám én tudom. Mert a nap eltakarja a holdat a föld elöl.

— Hát azt a szép verset tudja-e bácsi: Kennst du das Land, wo die Citronen blühen? Nagyon szép vers, Herr Wojta csinálta, a ki irni tanitott bennünket.

— Hát francziául tud-e bácsi? Barlé fu fránszé? Érti? Tudja-e mit tesz az hogy „sé fu zém té dú mon kér?“ Hihi, ugy-e furcsa?

Az anglust a veriték verte. Azt várta, hogy most mindjárt a „haudujudú“-ra kerül a sor s nézte, hogy merre lehet kiugrani a kocsiból? Szerencséjére azonban most a reál tudományokra tért át az examen.

— Látta már bácsi a mustrapántlikámat? Melyik tetszik belöle legjobban?

— Ugy-e szép volt az a rózsa, a mit neve napjára festettem.

— Hát az rózsa volt fiam? én pipacsnak néztem.

— Ugy-e szépen tudok zongorázni bácsi? Hát még ha a „Potpourri für die Jugend“ — et hallaná; az ám a szép opera.

— Tud-e bácsi kacsukát tánczolni? Látja én azt is tudok.

— Kancsukát? Hisz az fájhat.

— Ugyan ne tréfáljon. Nem kancsukát. Úgy van irva, hogy „chachucha.“

— Kakuka? A kakuk tud fiam. Elég ha te tudsz.

— Főzni is tudok ám — szereti a dara smornit?

— Az apám is attól halt meg, hogy egyszer megkostoltatták vele.

— Úgy-e még énekelni sem hallott. Disquantot énekelek, a hangom igen szép, egy kicsinyt ternolo is, a mi nagy ritkaság.

— No fiam majd megpróbáljuk otthon a templomban.

Az anglus nagyon meg volt elégedve, a leány mindent tudott a világon, a mire csak szükség volt a háznál, mire nézve, a mint haza értek, kezébe szolgáltatta a ház kormányzatát: hogy intézzen el mindent, a mint legjobbnak látandja.

Lett is reorganisatio. A ministerium tárczákat cserélt, a szakácsnéból lett szobaleány, a kukta promoveáltatott tehenésznek s a kocsisból lett kertész, a konyha belügyeit maga a kisasszony vette kezei alá. A szállások uj felosztásban részesültek, a pipázó szobából lett ebédlő, a zongora a dolgozó szobába ment, s Sámuel úr háló szóbája a legbelsőbe rendeztetett el, ugy hogy ő soha sem kelhetett fel elébb, mint mig a közbeeső szobák népei felöltözködtek, s ha dolgozni akart, tehette zongoraszó mellett, és mikor ebédelt, rajta hordták

keresztül a vizet a konyhába. A kert is nagy átváltozáson ment keresztül, a luczernás helyébe tulipánokat telepitettek, a veteményes kert helye bevettetet provisorie kaporral, s egyrésze bekebleztetett a virágágyak közé, a baromfias udvarba a közbátorság fentartásául sinkorának eresztettek a rókák és menyétek elüzése végett. Ezek aztán maguk megették a libákat. A teheneket fejték, de enni nem adtak nekik, s a tyúkokat hizlalták paréjjal, tudván, hogy azt a malaczok szeretik. Egyszóval fenékkel felfordult az egész administratio.

A mi pedig a konyhai igazság kiszolgáltatást illeti, az épen minden kritikán alul esett; a levesek meg voltak irgalmatlanul füszerezve borssal, gyömbérrel és kozmával, jöttek csudálatosnál csudálatosabb ételek napvilágra, zsir helyett megvajazva, só helyett megczukrozva, s fövés helyett megsütve, hogy jámbor ember félt velök négy szem közt találkozni, jelentek meg savanyú káposzták mandolával, és mazsola szőlővel, s hetenként kétszer járta a tejben főtt dara, a mit pedig Sámuel úr szivéből gyülölt és lenézett.

— Nem fiam, ez igy még sem lesz jó, szólt végre egyszer Zsuzsabellához az anglus, nem állhatván a dicsöséget tovább, csak hadd főzzön ezután is a Jutka, te pedig légy kisasszony s ülj a zongora mellett.

A conservativ rendszer helyre álltával, lön kinja a füleknek. Mert nem csak az, hogy nap-

estig vége nem szakadt a zongora-agyalásnak, hanem a mellett hallhatta, a kinek kedve volt, azt a pípesen nyekegő, nyafogó mik-mákolást, a mit merész phantasiával éneklésnek is lehetett volna nevezni, azt a vékony, dróton-húzott hangot, mely akár lenn járt, akár fenn, mindenütt egyforma élességgel metélte a levegőt s illetőleg a közellevők füleit.

— Lelkem Bella, szólt egyszer az öreg úr a zongoradöngetőhez, megsajnálván azt a szegény gyomrozott állatot, danoltál már nekem eleget, danolj vagy egyet másnak is, lépj föl nagyobb közönség előtt, nem mondom : hogy profánus szinházban, söt inkább nagyon is istenes helyen, a templomban.

Nem kellett neki sok biztatás, nem sokára hire terjedt, hogy ekkor s ekkor az anglus kisasszonya énekelni fog a templomi zenekarban.

Az nap a mise szokottnál látogatottabb volt, sokan kiváncsiak voltak, ott volt maga Sámuel úr is, de biz abból nem hallott senki semmit. A különben is vékony hang a félelem miatt annyira elpusztult a trombiták és bögök kisérete mellett, hogy abból emberi fül egy igét sem kapott el.

Sámuel úr hosszú képpel vezette haza karon fogva Zsuzsabellát „nem tud biz ez semmit, mondá jó magában, no de legalább szép és az enyim, s nekem ez is elég.“

Ekkor valami ismerőse találkozott vele, a

kitrég nem látta, ki is, hogy megpillantá Sámuel úr karján azt a nem is annyira fehér cselédet, mint sárga cselédet, féltréfálva azt találta töle kérdezni, hogy hol vette azt a birsalmát?

Minden illusio oda volt. Sámuel úr soha sem tudta többé kiverni fejéből azt a „birsalma“ szót, annyira megfeküdte a phantasiáját. Tehát nem is szép, gondolá magában, Isten neki, de legalább szeret, s olyan a milyen, be kell vele érni.

Ideje lön azonban, hogy már egyszer megkelle magyarázni a leánynak : hogy mire való bölcs intézkedése az a természetnek : miszerint az egyik ember férfi, a másik pedig asszony; mert ha meg nem magyaráznák neki, hát nem is tudná meg azt soha.

— Látod fiam, szólt Sámuel úr komoly ünnepélyességgel a birsalmához, maga mellé ültetve azt valami akáczfa alá, mert nagy és nemes hivatása van ám az asszonyi nemnek.

Zsuzsabella kezdett elpirulni, mi arcza sárga voltára igen kedvezö változást gyakorolt.

— Az emberi szivnek vannak titkos kivánatai miket nem bir magának kifejezni.

Zsuzsa felsohajtott.

— Késöbb azonban megtudja, hogy e titkos ohajtások kútfeje — a szerelem.

Zsuzsa el akart szaladni.

— Bella lelkem te sem vagy már gyermek,

szólt megkapva a futni akarót az anglus, ide s tova férjhez is kell menned.

— Nem merem én azt, szepegé az ártatlan.

— Kell merned, gyémántom, tölem semmit se félj, én semmi kivánatodnak ellene nem állok, teljesítem a mit akarsz, mert vétenék a természet ellen, ha nagy és nemes kötelességedet elö nem mozdítanám. Azt jól tudhatod, hogy én mindig különös szeretettel viselkedtem irántad.

Zsuzsi lesütötte szemeit s a kezében levő batist kendöt félig beletömte a szájába.

— No én nem kivánom lelkem, hogy te kész felelettel állj elém, hanem idöt engedek, hogy szavaimat megfontold, gondolkozási idöt, teszem fel egy vagy két hónapot.

— Majd holnap: mondá a leány Sámuel úrnak, s azzal hirtelen elszaladt.

— A tatárba! hisz ez túl a rendin jól megy, mondá magában a kérö, én két hónapot akarok neki engedni s ö már holnapra biztat.

A másnap eljött, Zsuzsa rendkivül érdekes elfogultságban lépett be Sámuel úrhoz, jól, illendöen kisírt szemekkel s zsebkendöje szegletét rágicsálva, s midön Sámuel úr kérdezé: hogy hát mire határozta magát? elkezde sürün zokogni s a mennyire a szepegés megengedé ismerni az emberi hangokat, ilyenforma vallomást tön elötte. Hm — Hm. Édes bácsi. — Én az asszonyi nemnek nagy és nemes hivatását — hm — hm — megértettem. — Az em-

beri szivnek — hm — titkos ohajtásai, — hm — s aztán minthogy kedves bácsi megigérte — hogy ellene nem áll — hát én úgy tettem, a hogy kivánta.

— Tovább nem tudta mondani, semmi sem jutott eszébe s azzal oda rogyott — nem Sámuel úr karjai közé, mint ő ezt várta és hitte, hanem lábaihoz s kérte, hogy ne tagadja meg töle áldását.

— Majd az csak a pap dolga lesz fiam, biztatá Sámuel úr, fel akarva őt emelni, a mi pedig sehogy sem ment, mert a leány addig fel nem akart kelni, mig áldását ki nem nyeri.

— Magamat csak nem áldhatom meg, mondá magában Sámuel, s a mig azt mondá magában, bebukik az ajtón egy piros pozsgás sieheder, két nagy, kifelé fodorított vuklival a füle mellett, s az is oda rogyik a lábaihoz, s szinte megragadja egyik kezét és áldását kéri.

— Hát te ki vagy?

Zsuzsabella hebegve, piszegve magyarázá: hogy vannak az emberi szívnek titkos kivánatai, melyek ilyen nagy kifelé fordított vuklikat viselnek, s minthogy már egyszer férjhez kell menni, hát majd ő csak ezzel is beéri.

Sámuel úr kövé változott legottan. Sokáig nem birt szóhoz jöni, hát ez a leány mindazt, a mit neki oly circumspecte elmagyarázott, oda tudott magyarázni, mintha ő valaki más-

hoz akarná öt férjhez adni? Világos volt, hogy a leányra még csak nem is haraghatik, mert ötet maga biztatta, hanem azokat a kifelé fodorított vuklikat nagy kedve lett volna megczibálni, mert azt már nem biztatta.

— Hát hogy mersz te ide furakodni?

— Mert velem jött a szerelem . . .

— Ne versificálj. Mi ember vagy, ki fia vagy, micsoda vagy?

— A bátyám Posenben Stadt-Commissaeren-Hallunk.

— Adjunkt! szamár, nem azt kérdeztem, mi vagy magad?

— Hegedü virtuoz leszek.

— Tán bizony czigány?

— Nem, a chorusban én húzom a bögöt.

— Hát ott ismerkedtetek meg? S te akarod elvenni a birsalmát? te?

— Csak kegyes áldása vagyon még hátra.

— De biz abból semmi sem lesz.

— Hát ha már lett is valami?

— Megütheti a forgószél!

— Csak atyám uram meg ne üssön.

— Atyád urad? tán biz engem értettél alatta?

— Hát kit is mást, az én Izabellám atyja énnekem is atyám, mert én neki férje vagyok, és ő nekem feleségem, és mi nem engedünk szíveink fölött zsarnokságot gyakoroltatni, mi szeretjük egymást, és mi itt akarunk lakni, az atyánknál.

Ezt mondván a fiatal bögös orlandói positurába vetette magát, s szavainak elhatározottságát helyenbenhagyólag látszék igazolni a két liffleffegő vukli.

— De már akkor eltévesztették az ajtót, — röffent rá a felyül kerekedő Lear, — itt lakik átellenben Szilva borbély, annak van tizennégy gyermeke, tizenötödik a birsalma; oda menjetek lakni.

Az ifju fidicinnek torkán akadt a hang, ránézett azzal a két kifodorított mopslifüllel Zsuzsabellára.

— Hisz te erről nem szóltál nekem semmit.

— Hát azért kevésbé fognál szeretni, mivel rangom nem előkelő? kérdé nemes érzékenységgel a birsalma.

— Igen, de hol fogunk lakni?

— A bátyád Posenben Stadt-Commissaeren hajdunk . . .

— Igen de meghalt.

— Erről meg te nem szóltál nekem semmit.

És nézének ők mind a ketten szörnyü határozatlan képekkel Sámuel úrra. Ez végre is megszánta őket.

— No hogy azt ne mondjátok : hogy soha sem adtam semmit, megveszem számotokra az apátok műhelyét, üljetek be oda, folytassátok a mesterséget; hanem én szakált növesztek, engem nem borotváltok meg többet.

Izabella ajkait kezdte pittyeszteni, hanem a vukli odaszólalt hozzá, mondván : ne válo-

gass Zsuzska, mert a hegedüvirtuózság mellett felkopik az állunk.

S tehát biz ök ismét térdre estek, mint feljebb, összecsókolták Sámuel úr kezeit, a ki is nevének megfelelő phlegmával adta rájuk áldását, mondván :

— Már most hát vigyen benneteket az ördög.

Az ekkint vallott kudarcz annyira le találta verni Sámuel urat, hogy e percz óta Szerényfi urat is okos embernek kezdé tartani, a ki pedig nem volt az.

Nem volt pedig Szerényfi úr okos ember azért, mert poéta volt, de nem azért : mert poéta volt, hanem azért mert egy verset irt, melynek az volt a refrainje hogy „ördög az asszony.“

És Sámuel úr épen azért kezdé Szerényfi urat okos embernek tartani, a mióta a birsalma rászedte. És valahányszor összejött Szerényfi urral, a poétával, mindig visszatért arra a furcsa végü versre, és soha sem átallotta neki kinyilatkoztatni, miszerint azon vers nagyon is igaz, mihez Szerényfi úr soha sem volt rest utána tenni : „és nagyon szép.“

A HAZAJÁRÓ LÉLEK.

Érzékeny szivü olvasóm! meg ne rettenj ettől a kisértetes czimtől : nem jelent ez valami lánczczal csörgő, fehér lepedőben járó, éjfélben csavargó másvilági nem-tom-kicsodát, a ki előkerül innen-onnan, s busultában nem talál különb mulatságot, mint hogy eleven embereket ijesztgessen s a fonalat a motólán összerágja; — hanem jelent ez a czim egy olyan asszonyszemélyt, a ki mihelyt valami csekélységen összekap a férjével, rögtön szalad haza az édes anyjához a miért aztán csúfságból elnevezték „hazajáró léleknek.“

Máki Juczinak hitták a lelkemet, férje után pedig Herczeg Andrásné asszonyomnak. Herczeg András uram becsületes szekeres gazda volt Komáromban, tartott ökröt lovat, eljárt fuvarba is; viselt ezüst gombos mellényt és a templomban a második padban szokott ülni, még a tisztelendő úr is névszerint ismerte; egyszóval tisztességes jó módu ember volt. Máki Juczi apja pedig emberséges kormányos

volt nemzetes uram Nyirkos uram „Viktoria gloria“ nevü tölgyfa hajóján, mely minden tavaszszal le szokott menni üresen a Bánátba s minden öszszel nem tudom hány ezer mérő gabonával terhelten szokott ismét visszakerülni a komáromi sziget alá, és soha semmi baj azt utközben nem érte, sem zátonyon nem akadt, sem tökére nem ment, sem oda nem fagyott. Maga Máki uram állván a timon rúdjánál, úgy elvezette azt, mint a parancsolat s gyönyörüen tudott az átvádoláshoz, mikor tudniillik meghajtják a hajóhúzó lovakat viz ellenében a terhes hajóval s akkor egyszerre elcsapják baltával a feszült kötelet, mire aztán sebesen átvág a hajó a tulsó partra, mintha göz lengetné; nem kellett az ilyen esetnél félteni Máki uramat, inkább az életében ejtett volna kárt, mint a hajójában; mert a milyen igaz, hogy ő fél fejjel magasabb volt termetre egyéb kormányosoknál, olyan igaz az is, hogy a Viktoria gloria szebb volt valamennyi hajónál, a mi a komáromi sziget alatt megfordult. Teteje és oldalai szép csillogó feketére festve drága kalamászszal, az orrán az a bolondság kiverve fehér bádoggal, a két csipejére odafestve mindenféle színnel két piros pofáju szent, a kikről elmondta Máki uram mindenkinek: „ez a Viktoria, az meg a Gloria; a mi azt teszi diákul, hogy győzedelem és dicsöség.“ Ezt tudta Máki uram, végezvén a grammaticát tiszteletes Ónodi uram alatt a révkomáromi

gymnásiumban, melyet jól esik a nemzeti büszkeségnek kollégiumnak nevezhetni.

De volt is jutalma Máki uram érdemeinek, nemzetes uram Nyirkos uram nem hagyta őt jutalom nélkül; telt miből nem csak kenyérre, zsiradékra, de még czifra fökötöre is Mákiné asszonyomnak, s dupla selyem keszkenöre Juczi leányának, úgy hogy mikor karácsonyünnepekre Máki uram megérkezett Ráczországból, előre beszéltek a nénémasszonyok felöle: mennyi mindent hozott a feleségének, leányának! s mikor aztán ünnep vasárnapján Juczi lelkem hosszú arany függövel fülében ült le a második padban, mindjárt a tekintetes fökúrátorné asszonyság háta mögé, a hátulsó padokból felálltak a fehérszemélyek, úgy nézték, s tanakodtak magukban, vajjon igazán arany-e, vagy csak ezüst, futtatva aranynyal? s szomszédasszonyom urának, becsületes Tuba Sándor uramnak volt mit hallgatni egy hétig kedves élete párjától; hogy lám a Máki Juczinak arany függöt tudott venni az apja, pedig az csak kormányos, ő pedig még csak ki sem fúratta a leánya füleit, pedig ő már srájber. Tuba uram pedig egy héten csak egyszer szokott szólani, akkor az egyszer azt mondta: hogy könnyü annak, mert csak egy leánya van, neki pedig van hat.

De büszke is volt arra az egy leányára Máki uram, még tán büszkébb volt rá, mint a hajójára, s azt már csak szóba sem engedte

jöni, hogy az ő Juczijánál Rév-Komárom városában szebb leány lehessen. Olyan termetet lásson valaki! Hogy áll rajta az a meggyszin zsali ruha; akár egy kisasszonyon. Földig ér a zöld selyem kendője, nagy piros virágú. Kezetyüt hord a kezén, el ne süsse a nap; héj azért a szép fehér bőrért milyen nagy kár lenne, ha a nap elsütné, a hideg megvenné, nagy munkában, dolgozásban kicserepesednék.

Te ülj a szobában leányom : hideg van, meleg van idekinn. Édes anyád asszony elvégez minden munkát, nem szorulsz te arra; ő megfőz, kitakarit, szapul, és mángorol, virágok közt gyomlál és öntözget; neked csak az asztalhoz kell ülnöd, azt kérdik, mit szeretsz? neked csak a tiszta ruhát kell fölvenned, jaj be gyöngyen áll rajtad! neked csak a kész virágot kell leszakitanod, jaj be illik hozzád!

Apjának, anyjának nincsen egyéb gondja, mint hogy kényeztessék. Azon vesznek össze, melyik szereti jobban? No jaj volna annak, a melyik megbántaná! Egy hétig nem hallaná szavát Juczi leányának.

Juczinak jó nevelést is kellett adni, megtanitatták kötni, horgacsolni, lyukacsos furcsákat varrni keszkenő szélére, tarka madarakat himezni gyöngyből és selyemből, még gitározni is, a szubrector úr cselekedte ezt, a ki könyveket is hordott neki, a mikből verseket lehetett olvasni.

Annyi bizonyos, hogy tetszésre való lány

alig is volt különb széles e városban, s még is azt lehetett csodálni, hogy egyik farsang elmúlik a másik után, Juczi még sem megy férjhez.

Pedig semmi roszat nem lehetett felőle mondani, jámbor, szemérmes volt, mikor az utczán ment, a fejét sem forditotta félre, úgy lépkedett, mintha a szombati utcza csupa tojással volna kirakva s neki arra kellene ügyelni, hogy valamelyiket össze ne törje.

Nem is mondhatni, hogy kérői ne lettek volna. Sőt inkább nagyon is sok volt, és mindenféle osztályból, gazdák, hajósok, hivatalos állású emberek, még diplomaticusok is.

Elvette volna egy derék szekeresgazda, a kinek magának három háza van, s kilencz szántóföldje; de Juczinak nem kellett, mert az embernek olyan csunya hosszú bajusza van, mindig a szájába lógg.

Azután meg egy derék kormányos, de ennek az kellett volna, hogy Juczi menjen el vele Komáromból, a miről Juczi hallani sem akart, pedig az ember tetszett neki. A dolog abbamaradt.

Ismét egy talpas-kereskedősegéd kérte; de erről azt mondták neki, hogy házsártos ember; nem ment hozzá.

Következett egy emberséges vargamester. Kosarat kapott. Juczi lányom bizony nem fog szurkos fonalat fonni senki vargájának. Pedig ez azóta gazdag ember.

Sőt egy kanczelista is megkérte a vár-

megyétől s Juczikának kilátása volt, hogy tensasszonynyá lehessen. Egy ideig gondolkozott is felöle, hogy Jikszli uramnak adja a kezét; hanem egyszer azt találta valaki mondani, hogy Jikszli uramnak görbe lába van, s rögtön kikapta az útlevelet.

Egy izben pedig épen jó szerencséje akadt. A hajdani szubrektor, ki évek mulva sem tudta elfelejteni a gitár-leczkéket, miket Juczinak adott, végtére jövedelmező ekklézsiához jutván valahol Máramarosban, sietett szivét és kezét egykori választottjának hüségesen felajánlani. Annál már csakugyan közsorsu leány nagyobb szerencsét nem várhat, mint ha egy derék okos fiatal ember által tiszteletes asszonynyá lehet, a kit az egész falu megsüvegel; de utoljára úgy elijeszgették attól a messzeségtől: — hisz az a világ végén lakik, apja anyja oda sem talál tán, ha utána akar menni, hogy ezt is visszautasitotta, a ki azután elvette valamelyik esperes leányát.

Még azután jött egyre sok mindenféle boldog boldogtalan, a kik közül kinek a képe, kinek a neve nem tetszett a leánynak. „Majd én Tóthné asszonyom leszek, vagy Veresné asszonyom, Puskásné, Kisné, Taligáné, Szekérné, Varjuné, Pókáné, vagy épen Graczafiláné! hogy azzal csúfoljanak; nem, inkább itthon maradok.“

És úgy történt a hogy mondta.

Esztendőrül esztendőre kevesebb lett a

kérő a háznál; egy egész farsangon át nem járt más a házhoz, mint egy fiatal patvarista, a ki azt igérte, hogy mihelyt leteszi a censúrát, mindjárt elveszi Juczikát; ebből aztán sok mendemonda támadt. Utoljára másféle ember annyira nem ment Mákiék háza tájékára, hogy annak a kapujában ugyan a kérők miatt a legszebb petrezselyem megteremhetett volna.

Egyszer azután hirét hallják, hogy a patvarista már a censurát letette és meg is házasodott, még csak az aranyos dohányzsacskót sem küldte vissza, a mit Juczika csinált a számára.

Ez azután nagy csapás volt. A leány mindig fiatal, a mig kérői vannak, de a mint egyszer valamely kérője elhagyta, akkor mindjárt azt mondja róla a világ, hogy vén leány.

Bizony bizony hajdani kérői közül azóta sok boldog családos ember lett, s barátnéi mind elhagyogatták, pedig egy sem volt hozzá szépségre fogható, sem gitározni, himet varrni tudó.

Azután még egy másik farsang múlt el, meg egy harmadik is, a nélkül, hogy Máki uram házába násznagy nyitott volna be, mig Tuba szomszédnak egymásután hordták el valamennyi leányát.

Mikor már az utolsó Tuba is szárnyára kelt, akkor Máki uram kezdte vakargatni a fejét és Mákiné asszonyom az orrát és mind a kettő arra gondolt, hogy ha a Juczi egészen önekik

kettőjöknek marad, az még is nagyon sok lesz a jóbul.

No de nem maradt rajtuk.

Volt a hajdani kérők között egy megátalkodott ember, a ki már kilenczszer megkérette egymásután Juczit s mindannyiszor kosarat kapott; ez most, megsejtve az állapotokat, azt gondolta, hogy talán nem vágná valami nagyba fejszéjét, ha tizedikszer is megkisértené a jó szerencsét.

És ez volt Herczeg András uram.

Ez úttal Herczeg András uram nem volt kelletlen vendég Mákiék házánál, de még a helyét is megtörülték, a hová leüljön, s nászagyostul ott marasztották ebédre, a mint szándékát előadta.

Nem is nézték annak, hogy áll a bajusza? sem azt nem kerdezték, szokott-e haragudni, sem pedig, hogy közel fog-e lakni, avagy távol? de még a neve ellen sem tettek kifogást, az ellen ugyan nem is tehettek, mert Herczeget csakugyan nem találni minden bokorban; kezet adtak neki rögtön a kéröre, napot tüztek ki a jegyváltásra, a lakodalommal sem vártak sokáig; még hushagyó előtt egy pár lett Herczeg András uram és Máki Juczikából.

Persze, hogy Tuba szomszéd felesége erre is azt mondta, hogy bizony Juczika választhatott volna magának a sok közöl különb völegényt is; a mire Tuba szomszéd viszont azt felelte, hogy de bizony Herczeg András is

különb menyasszonynyal köthette volna be a fejét.

Hanem hát mi gondja a más dolgára Tuba szomszédnak s Tubáné szomszéd asszonynak?

Elég, hogy a lakodalom nagy vígan ment végbe, s a menyasszony sirt, a mennyit tudott, Mákiné asszonyom pedig még tehetségein felül is az elváláskor; a többiek aztán kérlelték, magok sem tudták, miért?

Haza menvén Herczeg András uram házába, ott Juczi megint újra kezdte a sirást : Herczeg András uramnak tetszett eleinte a dolog: mikor a menyasszony sir, az mindig jelent valami jót, gondolta magában, majd csak elhagyja s addig ki fordult az istállóba.

De a mint visszajött, a menyecske akkor is egyre sirt.

Nem állhatta, hogy meg ne vigasztalja.

— Juczika te; te Juczika.

Bizony Juczi rá sem hallgatott.

— Galambom, Juczikám, ne sirj már.

Erre megszólalt egy kicsinyt a menyecske.

— Ne nevezzen maga engem Juczikának.

— Hát hogyan?

— Ki nem állhatom azt a „ká“t; nem vagyok én tót. Az a halálom, mikor úgy mondják.

— Hát hogyan mondjam?

Erre elhallgatott a menyecske s megint sirt vagy félóráig, s hagyta könyörögni Herczeg András uramat, a mig megmondta neki, hogy hát Judinak nevezze.

— No ha ez szebb, hát legyen úgy.

Valahogy aztán csak megengesztelé szegénykét s gondolta magában, hogy már most csak vége lesz majd a sirásnak s komolyabb dolgokhoz látnak.

Délben együtt ültek az asztalnál.

Herczeg András uram tisztességes ebédet főzetett, riskásalevest, paradicsommártást a húshoz és pörkölt káposztát, füstölt kolbászok kal; hát a menyecskének a legelső kóstolónál csak kifordul a kanál a kezéből s megint rákezdi a sirást s végig siratja az egész ebédet.

Herczeg András uram kolbász és káposzta helyett, kicsinyben hogy kezét lábát nem ette meg; az asszonyból egész estig nem lehetett szót kicsikarni, akkor vallotta meg nagy instánczára, hogy épen a riskásaleves, paradicsommártás és pörkölt káposzta füstölt kolbászokkal az a mit ő ki nem állhat és meg nem tud enni.

— No hát lelkem, ha csak ez a baj : itt a kamra kulcsa, süttess főzess ezentúl, a mi szemednek szádnak tetszik, még jobb szeretem, ha magad látsz utána.

Mindent át is adott aztán neki szépen s gondolta magában, hogy már most a gazdasszonykodásban majdcsak megszokja magát.

Volt is másnap nagy sütés főzés a konyhán, majd kigyújtották a házat, Herczeg András uram azt gondolta, névnap lesz ma nála.

Isten neki, inkább mindennap vendégséget tartson, mint hogy pityeregjen.

Délig dolga után szokott látni a gazda, tizenkét órakor azonban haza felé tartott, gondolván, hogy azóta rakott asztal várja mindenféle jóval.

Teritve sem volt biz ott még, hanem Juczi lelkem megint ott sirt az ablakban.

— Galambom, mit csinálsz? ki bántott már megint? öreg apád halt meg, vagy Kajafást siratod a prédikációból?

A tréfa még jobban neki inditotta a záport: utoljára is könyörgésre kellett Andrásnak forditani a dolgot, hogy megtudhassa Juczitól, miszerint azért sir, mert megégette az újját.

— Jaj galambom, hát azon segíteni kell, hogy bele ne halj: hol van egy kis pamuk, össük rá frisen, igy ni: már most olvassunk rá: „áj-báj, kecskemáj, ha neked fáj, ebnek fáj, no ugy-e hogy nem fáj?“

András azt gondolta, hogy majd tréfára forditja a dolgot; de kicsibe mult, hogy pofon nem ütötték érte. Juczi lelkem letépte újjáról a pamukot, mérgesen zokogva:

— Mikor odahaza megégettem az újjamat, az édes apám azt mondta, add ide fiam, hadd csókoljam meg, s attól jobban meggyógyult, mint a maga szamárságaitól.

Azzal kiment a konyhába, úgy becsapta az ajtót, hogy odabenn a kakukkos óra is megállt ijedtében.

Két órára járt az idö, mire elkészült az ebéd; cseléd, marha dologtalan állt az alatt; végre betálaltak.

— Hála légyen a papnak! mondá András gazda, midön végre felhozták a levest, s hozzá is ült menten; de ezúttal neki mult el a kedve. Gyürte, a míg gyürhette magába kanállal, a mit kiszedett a tányérjára, de még sem állhatta meg, hogy annyit meg ne mondjon: „Judi lelkem, nagyon kozmás ez a leves.“

Judi lelkem egy szót sem szólt erre, hanem kirúgta a széket maga alól s kiment a szobából.

András azt hitte, hogy a többi ételért megy, s várta türelemmel a mi következik; már egy fogpiszkálót is faragott, tollseprüből rántva, ahoz a húshoz, a mit majd behoznak.

De semmit sem hoztak.

Utoljára csak még is megsokalta a nagy várakozást s maga is kinézett a konyhába, s kérdé a cselédtöl hová lett az asszony?

Az bizony fölvette a kendöjét s nagy zokogva elment a háztól, azt sem mondta senkinek, hogy „befellegzett.“

Megijedt erre András nagyon, futott ki az utczára, kérdezösködött okostul, oktalantul: ki látta, merre látta feleségét?

Látták biz azt itt is ott is; ment nagy sirva utcza hosszat végig a megyercsi utczán. — Nyomrul nyomra tudakolván András gazda, odatalált végtére Mákiné asszonyom házához,

s hálát adott az Istennek, hogy ott lelte Juczikáját, hogy az nem ment a Dunának.

Hagyta is magát a jámbor illöen lehurogatni Mákiné asszonyom által.

— Ejnye kedves vejem uram, ugyan bizony nem jól kezdi a dolgát : alig három napos házasok s máris megugratja a menyecskét a háztól.

— Én napamasszony? Az Isten mentsen meg. Inkább a házam ugorjék meg töle.

— Jaj kedves vejem uram, nem úgy kell ám bánni az én leányommal, nem lehet ám azzal gorombául szólni, mert az nincs ahoz szokva.

— Nem is tettem én azt.

— De hogy nem! szólt bele Juczi lelkem sirva; ihol ni, az újjamat is megégettem a főzésben s még is azt mondta, hogy kozmás a leves, pedig a szolgáló volt az oka, mert lángot tett alá.

Herczeg András uram megadta magát a két asszonyember előtt, felfogadta szentül, hogy soha ezt a szót „kozma“ ki nem mondja többet; egy szolgája van a kit Kozmának hínak, azt is elereszti, csak engedjék el bünét, igy aztán szépen kiengesztelve öket, visszavitte megint a feleségét a házába.

Tubáné szomszéd asszony azt mondá ez esetre, hogy Juczi ugyancsak hibázott, ha ilyen gorombaságért az egész leveses tálat fejéhez nem vágta Herczeg András uramnak; Tuba szomszéd viszont erre a hétre azt az egyet

mondta, hogy majd ment volna ő a feleségeért, ha töle elszökik!

Megvoltak azután ismét nehány hétig. Juczi egyre búsult, sirt és sóhajtozott; még ha jó kedve volt is, mihelyt Andrást látta, mindjárt rákezdte a fohászkodást, majd az volt a baja, hogy odahaza milyen szép kilátás van az ablakból a győri Dunára, itt pedig a megyercsi utczán, ha az ember kinéz az ablakon, egyebet sem lát, mint ökörszekeret és szalmaboglyát; majd meg a cselédektől kellett szenvednie sokat; egyszer halálos betegséget akart kapni az egészségtelen levegőtől, a mi András szobáiban uralkodik, másszor meg azon kesergett, hogy mint kell öneki ehez a kakukkos órához hozzá szokni, a ki otthon muzsikáló órához volt szokva.

A jámbor Herczeg András gonoszabbul érezte magát egy halálra itélt rabnál. Az legalább tudja, hogy mit vétett, miért kell neki meglakolni. De vele azt sem közlik. Akármit mond, tesz és ajánl, savanyú képet vágnak hozzá; mikor legjobb kedve volna, közibesohajtanak, s mintha egy szakajtó toll közé fújtak volna, szétrepül minden kedve.

Utoljára is megsokalta már a sok fohászkodást, a sok kérlelgetést s haszontalan sápitozást, s szerette volna tudni, hogy miért legyen az ő háza siralomház? Az is meglehet, hogy bú-elfelejtésül valamelyik szomszédjánál felönthetett az idei monostoriból, elég az hozzá,

hogy egy este, a mint hazament s Judi lelkem megint a szokott görbe képpel fogadta, az asztalra könyökölve és fohászkodva egy szál gyertya mellett, egy darab ideig csak kérdezgette András szeliden : mi bajod szivem? mi bajod Judikám? utoljára azonban olyat csapott az öklével az asztalra, mint a forgós ménkü, s fülébe orditott :

— Lánczos lobogós terringette! A ki erre amarra áldotta; mi bajod hát, beszélj! és ne bámulj abba a gyertyába, mert eloltom. Hanem mond meg mi a bajod? ezer milliom menykö kerülgettét!

Juczi lelkem csak elsápadt, elmeredt elébb erre a szokatlan föllépésre, hanem azután elkezdett orditani fennhangon, rohant ki fejkötö nélkül, kendö nélkül az utczára, még az ajtót is nyitva hagyta maga után.

Most az egyszer utána sem nézett András gazda, hanem betette az ajtót és lefeküdt.

Nem is kelt fel, csak másnap reggel. Akkor kiment a mezöre s nem jött haza hamarább, mint késö este. Otthon mondták neki a cselédek, hogy háromszor is volt már itt Mákiné asszonyom, s megigérte, hogy megint eljön.

— Hát csak hadd jöjjön : mondá Herczeg: nagyobb biztosság okáért azonban pipára gyújtott; nem mondhatni, hogy egy kicsit ne reszketett volna a szive.

Kivált a mint nem sokára Mákiné asszonyom ruháit hallotta ropogni az ablak alatt, alig

tudta kiereszteni a száján, hogy „szabad“ a mint bekopogtatott.

Mákiné asszonyom igen szépen volt ez alkalomhoz öltözve, széles keményitett szoknyájaival úgy közelitett, mint egy bástya, reklijének magas válla és puffogós újjai félelemgerjesztöen fuvalkodtak András gazda ellen, fehér fökötöje pedig azzal a nagy széllyelálló fodorral köröskörül, valódi harczias kinézést adott ábrázatjának.

Szerencsés jó estét kivánt, egy kicsinyt köhögött, azután leült az egyik ágy mellé; András gazda ült a másik mellett, kettöjök között állt a politéros asztal.

— Kedves Herczeg András uram, kezdé a derék asszonyság, csak azt jöttem kérdeni kegyelmedhöz, mit akar már azzal az én leányommal csinálni, ha ez mindennap igy megy?

Herczeg András uram nem akarta hagyni magát, belevágott az óráczióba :

— Hát mit vétettem én neki? Nyúltam én hozzá egy kis újjal is? Hallott tölem valaha egy káromkodó szót? jöttem.én valaha ittasan haza a kocsmából? Panaszoltam meg valaha a falatját? Koplalt nálam? vagy hajtottam valami nehéz munkára?

— Jaj kedves édes Herczeg András uram, nem elég ám az az idvességre, hogy ha valakit épenséggel meg nem vernek, meg nem mocskolnak, meg nem koplaltatnak. Érzékeny, fáin nevelésü embernek elég sokszor egy rosz te-

kintet. Az én Juczi leányom nem úgy van szoktatva, azzal nem lehet úgy bánni, mint maga gondolja. Az édes apja már csak apja neki, de az Isten mentsen meg, hogy valaha megütötte volna előtte az asztalt.

A nagy feleselés alatt mind a ketten oda lovagoltak az asztalig székeikkel együtt s András gazda is sietett vesztegetni a szót.

— Már pedig én nekem ha még egyszer görbe képet csinál, megint megütöm előtte az asztalt!

És megint megütötte az asztalt.

— Ezt az asztalt ne ütögesse ugyan kegyelmed, mert ez a Juczi leányom asztala! — E szóval meg Mákiné asszonyom ütött nagyot az asztalra.

— De már engem uccse, a mi az én házamban van, megütöm én azt, ha mingyárt politéros asztal is! kiálta András gazda s hármat is ütött rá.

Mákiné asszonyom sem akart hátrább maradni, ő meg túlfelül verte az asztalt; mintha egy két-fenekü dobot ütnének, egyik egy felül, másik másfelül s a mellett lármázott mind a kettő, még pedig nem, mint a szinpadon szokás, elébb az egyik, azután a másik, hanem egyszerre mind a kettő.

Utoljára a nagy ütögetésben ketté hasadt a politéros asztal; erre aztán elhallgatott mind a kettő. Mákiné asszonyom riva fakadt és haza ment.

Jövő vasárnapig egymáshoz sem szóltak többet; e szent napon azonban nagy botránkozást okozván a hivek között annak a látása, hogy Herczeg András uram az udvar felől való ajtón jött be a templomba, mig felesége az utczai ajtón; isteni tisztelet után előfogá a presbyteri gyülésben Tuba szomszéd Herczeg Andrást.

— Ejnye ejnye Herczeg András uram, micsoda háborúság már ez? Miért nem viszi haza a feleségét?

— Hiszen én haza hoznám, csak akarna; de hát nem tudom.

— No majd kicsinálom én azt Herczeg András uram; bizza rám kegyelmed.

Viszont másfelől Tubáné vette elő Mákiné asszonyomat.

— Ugyan kedves édes szomszéd asszony, minek hagyja már ezt a viszálkodást megrögzeni?

— Hiszen én magam is sajnálom, a menyecske is haza menne, csak érte jönne az az ember, de azt csak nem kivánhatja, hogy igy szégyenszemre maga menjen haza.

— No csak bizza azt rám édes szomszéd asszony, elvégzem én rendén.

Délután tehát elment Tubáné szomszéd Herczeg András uramhoz s elmondta neki, hogy ugyan van-e szive, hogy úgy engedi epedni maga után azt a jámbor asszonyt? azt csak nem várhatja, hogy az jöjjön haza; hanem menjen érte.

— Hiszen csak azt várja, pattogott Herczeg András vissza. De hisz addig sok makkot megsüthet otthon, a mig én érte megyek.

Férfi előtt nem szégyenli az ember gyöngeségét, de asszony előtt tartani kell magát. Ő bizony csak nem megy; jöjjön az ha akar. Neki pedig törjék el a lába, ha belép hozzájok.

Másfelöl meg Tuba szomszéd látogatott át Mákiékhoz a maga izenetével.

Majd kidobták vele.

— De iszen ide ne jöjjön Herczeg András! be ne próbálja tenni a lábát, mert mingyárt oda csukják az ajtóhoz; térden állva se lássa Juczi leányomat többet. A kutyát is rá uszitjuk.

Tuba szomszéd úgy megijedt, hogy a kalapját is ott feledte, hajadon fővel ment haza.

Este felé tehát Herczeg András uram felöltözött szépen, elment Mákiné asszonyom házához, Mákiné asszonyom pedig már kinn leste az ajtóban, ott a nyakába borult, bevezette, Juczikával összecsókolódtatta, s azzal elismerték mind a ketten, hogy egyikök sem hibás, hanem a Tubáék azok: a miért mindig mendemondáztak közöttük.

Igy légy közbenjáró, czivakodó szerelmesek között, hogy rajtad békülnek ki.

András gazda ismét haza vitte kedves Judikáját s ebben a sok hazahordásban az a kellemetes volt reá nézve, hogy mindig úgy érezhette magát, mintha ismét völegény volna, a

felesége pedig menyasszony, s most jönnének a paptól s megint ujra kezdenék a lakodalmat.

Ebben a mulatságban később is bőségesen volt részesülése, mert Juczinak azután is mihelyt nem tetszett valami, szökött az anyjához; mosást, szapulást, disznótort, káposzta-szüretet s minden nagyobb munkát olyan szépen ki tudott kerülni, hogy olyankor mindig haza futott; még ha semmi baja sem volt is, mézesmázos ürügy alatt heteket eltöltött otthon, s András gazdának oda kellett mindig menni, ha látni akarta, úgy hogy utoljára azt sem tudta már a jámbor, vajjon ő vette-e el Juczikát, vagy ötet vette el Mákiné asszonyom?

A sok hazajárásból azután mindig maradt a városban egy kis mendemonda, — valahányszor Juczi haza szökött, Mákiné asszonyom mindig elmondta Tubáné szomszédnak, Tubáné szomszédasszony meg a hat leányának, azok az egész városnak, hogy Herczeg Andrást nem lehet kiállni, mert :

1. fünek fának adós, mindig járnak rá a rovással, portzióval, convenczióval,

2. mikor eszik, úgy szuszog, hogy nem lehet mellette megmaradni,

3. az ingeinek csak az újja meg a gallérja gyolcs, a többi durva pamukvászon,

4. a térdén van egy nagy gumo a mi úgy fáj neki esős időben, hogy ordit bele,

5. kisült, hogy valamikor egy embernek

kiszúrta a szemét, s maig is fizet neki, a mért be nem csukták miatta.

6. egy koldus atyafia is van a ki péntek napon perselylyel jár az utczán,

7. szennyesen elhordja magán a ruhát két hétig is,

8. multkor kék volt a szeme alja, azt beszélte, hogy megütötte a petrenczerúddal, pedig nem igaz, leitta magát, elesett, belecsapta a fejét a fabakterbe,

9. a feleségének szemére hányta, hogy sok szeretője volt,

10. az meg azt felelte neki rá : hogy mind különb volt kendnél,

11. még a selyemkendőért is szót tett; azt akarja, hogy járjon fökötőben, mint más asszony,

12. sajnálja a kávéhoz a czukrot a feleségétől,

és száz meg száz ilyen apró pletykafélét, a mit épen csak a felesége hiresztelhet el az emberről, úgy hogy Herczeg András azon vette észre, hogy az egész városban mindenütt és mindenkor ő róla beszélnek, minden apróságot tud, hall minden ember, a mi négy fal közt történik, még azt is, hogy ő milyen formán horkol, mikor alszik.

Ilyenkor aztán földhöz verte a süvegét keserüségében s felfogadta, hogy csak még egyszer szökjék haza a felesége, otthagyja békével.

Természetesen soha sem tartotta meg a fogadását.

Egyszer épen aratás ideje volt, sürgös munka idő, András gazdának ki kellett menni a tarlóra, tizennégy aratóhoz, csak este térhetett vissza.

— No fiam Judi, téged itthon hagylak, itt a kamrakulcsok, tizennégy arató van odakinn, magam a tizenötödik, főzess számunkra gombóczot, tizenkét órára kiküld, hogy harangszóra ebédelhessünk, de ma el ne menj ám az anyádékhoz, mert nagyon sok dolog lesz.

Judi azt mondta, hogy jól van, de alig várta, hogy András kihúzza a lábát, nosza futott az anyjához; csak egy szóra, a mig a tüzet megrakják, a míg a viz megforr, ráér hazajönni.

Mákiné asszonyomnál pedig mintha csak hivásra jött volna.

— Tudod-e mi újság? megjött az apád. Itt van a hajóval Ujszöny alatt, de még ma nem jöhet, azt izente, hogy mi menjünk ő hozzá, hozott mindenfélét.

Juczinak sem kellett több: rögtön kész volt a menésre, átballagtak szépen Újszönyre, megtalálták Máki uramat hajóstul; mindjárt elő kérdék töle, mit hozott? óh sok mindenféle szépet, czirkász kendöt, vapör-ruhát, blondfejkötöt, a mi csak szép és divatos.

Azután még beszélgetni is kellett egy keveset; annyi minden mondani valójuk volt egy-

másnak; egyszer csak azt hallják, hogy húzzák a Szent András tornyában a tizenkettőt.

— Jaj az aratók gombóczai! kiálta fel ijedten Juczi lelkem, már tizenkét óra, siessünk haza szaporán.

Jó lett volna a sietés, de tizenkét órakor kinyitják a hajóhidat az átmenendő hajók számára, s délutáni két óráig át nem mehetni rajta. Juczinak ott kellett várni azalatt. Furdalták ugyan a lelkét a zsebébe dugott kamrakulcsok, melyek nélkül a cselédek ebédet nem főzhetnek az aratóknak, de csak elgondolta, hogy az a kis koplalás nem árthat meg nekik; úgy is tizennégyen vannak, kevés jut belőle egyre. Szebb mulatság volt annál azt nézni, hogy mennek át a hidon a terheshajók.

Herczeg András uram ez alatt csak áldogatta magában a be nem következő gombóczokat s bizonyozott az aratókkal déli harangszókor, hogy tizenegy óra volt az, halottra harangoztak; elmult azonban egy óra is, két óra is, az emberek zúgolódtak az éhség miatt. András gazda csak vigasztalta őket, hogy tán eltévedt a szolgáló az étellel, vagy bizonyosan eltörte a fazokat; de már három órakor maga sem állhatta a dicsőséget tovább, hanem fogta az egyik villát s ügetett vele haza a városba.

Épen csak egyszerre értek a kapuba, ő és Juczi lelkem.

— Hát te honnét jösz? kérdé András elhüledezve.

— Édes atyám uramtól, felelt nagy bizton a menyecske, nézze csak milyen szép czirkász keszkendőt hozott, ni.

— Hát az ebéd az aratóknak?

— Mingyárt meglesz; mondá Juczi lelkem könnyü lélekkel.

Héj András uramban is eldült e szókra a bornyú; elöhítta az ördögöt, megmondta, hogy kibe bújjék bele, s a mint a kezébe volt adva a czirkász keszkenő, olyat ütött vele Juczi lelkem hátára vagy kettőt, a milyen csak illett. Képzelhetni, hogy milyen nagyot lehet ütni egy czirkász keszkenővel.

De nagy dolog lett abból, mert Juczi szaladt rögtön, nem is haza, hanem apjához a hajóba; elmondta keserves könyhullatásokkal, hogy öt az ura hogy megverte ártatlanul, ország világ szeme láttára.

Máki uram elszörnyedt e hallásra. Mivel ölje meg azt az embert? Csak azt sajnálta, hogy azt a nagy kormánygerendát el nem viheti magával, hogy azzal üthetné vissza. Meg kellett elégednie egy evezővel. Ment az evezővel Herczeg András házára nagy szörnyen.

— Hol van az a gyilkos gonosztévő haramia! E szókkal köszönte be; berúgván az ajtót s beállitott Herczeg András szobájába. Gyere elő te gyilkos istentelen, gyere elő.

De András gazdának volt annyi esze, hogy nem jött elő, hanem felszaladt a padlásra, oda bezárkózott, a hágcsót is felhuzta maga után.

— Gyere ide! Ide gyere a szobába! ordita rá fel Máki uram; hadd töröm össze a csontodat ezzel az evezővel.

Pedig meg sem lehetett volna fordulni a szobában azzal az evezővel.

Miután Máki uram hiába kiabált Andrásra, hogy szálljon le a padlásról, s menjen ki vele egy szál evezőre, azzal kezdé ijeszgetni, hogy rágyújtja a házat, hanem erről aztán lebeszélték az összeröffent szomszédok, hogy azt ne cselekedje; mind a mellett addig hadonázott ottan Máki uram az evezővel, mig haza érkeztek az éhes aratók s azok, a milyen jó kedvükben voltak, megfogták a nyakát hátul, s úgy kidobták evezőstül, hogy a lába sem érte a földet.

Ebből aztán olyan keserves dolog vált, a min igazán csak a pap segithet.

Az összezördült feleket utoljára is a tisztelendő úrnak kellett összebékiteni.

A derék öreg úr jól megpirongatta mind a kettőt.

— Édes fiaim, az ilyen aprócseprő vitákért ne menjetek mingyárt a biróhoz, ne álljatok ki a piaczra a házi ügyeitekkel, hanem végezzétek el odahaza. Házastársaknak türelemmel kell lenni egymás iránt, s még ha fogyatkozásaik vannak is, azokat palástolni kötelességük; nem pedig besugni másoknak. A ki jámborul akar élni hites társával, ne panaszkodjék rá minden semmiségért senkinek sem, még az édes szülő-

jének sem, mert a házi bajnak az a tulajdonsága, hogy ha elhallgatják, kis baj, ha kibeszélik, nagy baj!

Mondhatott ilyen bölcs dolgokat a tisztelendő úr eleget, használt is az valamit. Akkor kibékültek, haza mentek együtt, félesztendő mulva megint eléje került mind a kettő, hogy békitse ki őket.

Elébb csak a pap elé, de később a biró elé is került a dolog; még a törvényszéknek is meggyült velök a baja, mert Juczi lelkem azontúl is csak hazajáró lélek maradt . . .

. . . Valamelyik közelebbi esztendőben Komáromba kellett utaznom; a vasúti állomásnál Újvárott egy kétlovas fuvaros vett föl. Mingyárt úgy tetszett, mintha ismertem volna ezt az embert valaha, de nem kellett volna ennek hét nyolcz esztendő alatt úgy megvénülni, a mióta itt nem jártam; nem is volt ez máskor olyan kopott, és foltos.

— Nem kegyelmed Herczeg András uram?

— De biz én volnék az.

— Hát hogy van az, hogy kegyelmed maga jött a lovakkal, tán beteg a kocsisa?

— De bizony magam vagyok most a kocsis.

— Hát a többi lovai, ökrei?

— Azokat mind eladtam.

— Hát már most mivel szánt?

— Semmivel sem, a földeimet is eladtam.

— Miért tette azt?

— Kellett a perre, meg más egyébre.

— Hát micsoda pere van?

— Válok attól az asszonytól; szólt nagyot sohajtva a jámbor.

— Tán megint odahaza van?

— Hát természetesen. Nem ér már ez az egész élet egy hajtófát; annak vagyok a koldúsa. Hol elváltunk, hol kibékültünk, soha sem tudtam rendbe jönni magammal, búmba haragomba aztán neki adtam magam az italnak, elhagytam a gazdaságom, fölfordult az egész házam; egyik földem a másik után ment el; magam is elrongyosodtam; nem csuda, mert mindig iszom. Gyi te ráró, gyi te szellő, ne búsulj az asszonyodon!

S megvagdalta a lovait, pedig nem azok búsultak az asszonyon, hanem ő maga a jámbor.

Asszonyok, asszonyok, ne legyetek hazajáró lelkek!

A RÉZPATAKI LELKÉSZ.

Micsoda pálya az, melyen legkevesebb rózsa terem és a legtöbb tövis?

Micsoda pálya az, melyen legerősebb a munka, leggyöngébb a jutalom?

Micsoda pálya az, melynek követői legszegényebbek, s még is legboldogabbak?

Micsoda pálya az, mely legközelebb visz az égi boldogsághoz s legtávolabb a földi örömektől?

Egy ilyen pályát meghaladt férfi történetét fogom én tinektek elmondani.

* * *

Rézpatak egy szerény kis helység a Réz aljában; mely néven, mint tudjuk egy nagy erdőséget neveznek Felső-Magyarországon.

Körül nagyobbrészt orosz és ruthen ajku népek falvai fekszenek, mik közt soknak még most is magyar neve van; de a lakosok már nem tudják azt egyenesen kimondani, valamint

saját neveiket sem, mik közt annyi tősgyökeres magyar hangzásu van még.

Elfeledték azok anyai nyelvüket, ősi szokásaiktól megváltak, régi vallásukat megváltoztatták, másképen öltöznek, mással élnek, mint elődeik.

A kis Rézpatak, mint egy parányi sziget a tenger közepén, úgy fekszik közöttük, utolsó őrpontja a magyarságnak.

Határa kicsiny, de termékeny, lakosai nem számosak, de szorgalmasak, az országút fuvarosai örömest szállnak meg fogadójában, mert a fogadó tiszta, gazdája becsületes, bora jó, leánya gyönyörü.

A felső vidékről jött magyar fuvaros, ha szombat napon érkezett, örömest megvárja a vasárnapot is, hogy egyszer bemehessen a szép kötemplomba, s ott hallhasson magyar prédikácziót s kiénekelhesse magát lelke szerint. Tiz mérföldnyi kerületben úgy sem talál azután megint semmi házat, a hol nyelvét megértik.

Húsz év előtt ugyan már sok elnézni valója volt a jámbor népnek e lelki élvezetében; a régi tiszteletes öreg volt már, alig birt járni a lábán s csak látni lehetett, hogy beszél valamit, de biz abból a hivek nem sokat értettek volna, ha már annyi idő óta könyv nélkül meg nem tanulták volna a sokszor elmondott igéket.

A jó öregnél nem volt már sem erő, sem

akarat; az évek elvitték mind a kettőt, a paplakba is beesett már az eső, s az iskolaház oldala bedült; nem volt, a ki javitást szorgalmazzon.

A hivek sokszor folyamodtak az egyháztanácshoz, a kerületi gyüléshez, hogy küldjenek jó öreg tiszteletesük mellé fiatal segédet, ki a nép lelkét újra felemelje; hisz ők azután is megbecsülik az élemedett pásztort, ki Istent szolgálta több mint fél századig, de sohasem akadt, a ki óhajtásukat meghallgatta volna.

Nem vállalkozott a fiatal lelkészjelöltek közül olyan, a kinek kedve lett volna Rézpatakon segédnek lenni.

Még a főtanoda termeiben megismerteték egymást ünnepjártas legatusok a rézpataki állapotokkal, s electio alkalmával az volt a tréfás szánalom tárgya, a kinek Rézpatak maradt.

Mert ez a provinczia rendesen utolsónak maradt.

Sivatag messzeségben, kietlen idegen nép között, szegény ekklésiácskában, hol a legatusnak a padláson kellett hálni, s ünnepnapra puliszkával vendégelték a mesterné házánál, a bevett kegyes adakozás nem fedezte az elkoptatott csizma árát: ilyen helyről nem igen kedves emlékek származtak a fiatal lelkészsereg közé.

Magában is kevés kecsegtető van egy segédlelkész helyzetében. Fizetése rendesen annyi

szokott lenni, mint egy alsóbb rendü cselédé, még pedig leánycselédé, mert férfi nem szegödnék oly díjra; hát még olyan szegény helyen, hol a lelkész maga is gyéren teng imigyamugy fizetett jövedelméből s csupán mérsékelt földesúri kegydíj teszi képessé a megélhetésre.

Ezért nem kaptak a jámbor rézpatakiak segédlelkészt sok ideig.

Végre egy napon azzal a jó hírrel érkeztek haza a rézpataki küldöttek az egyháztanácsi gyülésről, miszerint csakugyan sikerült egy segédlelkészt nyerniök agg tiszteletesük mellé, még pedig egy derék, jóltermett fiatal embert, kipróbált erös hanggal és izmos termettel, és a mellett igen jámbor és kegyes magaviselettel.

Nem sokára valami Tokajig sót szállitó szekérrel visszatértében elszállítaták e tiszteletes urat, kinek minden butorzota nem igen nagy terhére volt a furmányosnak, valamint ö saját maga sem, mert minden kapaszkodónál, ereszkedönél leszállt a szekérről, s kereket kötni, szekeret tolni segített, közben épületes oktatásokat tartva a kocsis embernek, hogy az állatot nem kell kinozni, lovat, igás marhát ütni, verni, mert az mind az Isten teremtése, s az embernek azért adatott fölötte hatalom, hogy azt nemesítse, nem pedig, hogy rajta kegyetlenkedjék. A megdöbbent kocsis az egész úton nem vette az ostort a kezébe; olyan szépen tudott neki beszélni ez az új tiszteletes.

Otthon nem igen kecsegtető állapot várt reá. Az öreg tisztelendő úrnak csak két szobája volt; egyiket át kellett káplánjának engednie. Azonfelül reggel, délben, estve terített asztallal várni alkalmatlan vendégét, a ki általa épen nem hivatott, söt inkább kivánata ellen erőszakoltatott rá; s tartani lehetett töle, hogy mint a féle ujabb korbeli ifjoncz, majd nagy arrogantiával fog az öreg ember gyöngeségei ellenében föllépni; a rector, az egyházfi, mind előre féltek töle, s titkon leszólták magukban: „Bizonyosan valami korhely, kimustrált diák lesz ő kelme, tán valami peregrinus, kit a tractusok szeretnek valahova bedugni, hogy ne csavarogjon a vallás szégyenére: valami szörnyű simplex frater, a kinek nem akadt okosabb hivatala a rézpataki káplánságnál; vagy valami nagy bünt elkövetett ifjú, a ki meglakolni küldetik most ide?“

Kinek jutott volna olyasmi eszébe, hogy mívelt, becsületes, és eszes ifjú önkényt választhassa magának e keserü nélkülözésekkel teljes állást, legkedvezötlenebb körülmények között, csupán azon magasztos eszme által indítva, hogy az emberi miveltség, a bevallott hit, és a nemzeti érzület számára egy elvesztett végpontot feltartson?

Ki tenne fel ily határtalan lelkesülést egy szegény lelkészről, ki nem számíthat arra, hogy a historia fel fogja jegyezni tetteit s átadja nevét a hálás utókornak? Mi indíthatná e

magasztos eszmére ezen osztály egy képviselőjét, ki nélkülöz a míg él, nélkülöztetik, ha meghal.

Pedig ez még is úgy volt.

Tiszteletes Bálna Bertalan uram még debreczeni diák korában sokszor hallott a rézpataki egyház sajátszerü állásáról, mit az egy mulandóságnak indúlt ponton elfoglal s még akkor keletkezett lelkében azon eszme, hogy ezt az őrállomást megtartani oly szép feladat volna egy férfinak!

Nyomoruság, nélkülözés, türés, megaláztatás, mind nem jutott eszébe; ő maga kivánta, a mint a legelső papi vizsgálatot letette, e helyre küldetését a segédlelkész egyszerü és alázatos minőségében.

A jó öreg Kotorján Péter, a régi tiszteletes úr, maga sem volt arról hires, mintha valami kellemetes ember volna, az öregeknek sok gyarlóságuk van, kivált a kik család nélkül vénülnek meg; ő is szeretett az ifjabbakba gáncsoskodni, lehetőleg fösvény volt, s minden előadható alkalommal kész volt kimutatni minden titkolózás nélkül legnagyobb önzését, de a ki még e kellemetlen virtusokat nálánál is nagyobb fokra vitte, az testvér nénje volt; általánosan e néven ismeretes: „Czenczi néni.“

Hajh bizony az régen volt, a mikor ezt a szépen hangzó nevet a kik kimondák, gyöngéden sohajtottak mellé: az epedések, sohajtások ideje elmúlt, helyette bekövetkezett a pö-

rölések ét patvarkodások zivataros korszaka; Czenczi nénit úgy ismerte minden jó lélek, mint a kivel egy födél alatt lakni többet ér egy hat esztendeig tartó violentialis processusnál.

Mikor Bertalan szerényke szekeréről leszállt a lelkészlak előtt; a tisztelendő úr ott várta őt a folyosó alatt, hosszu szinehagyott, valaha fekete, kaputjában, hosszu száru csizmáival és egy hosszu kalappal a fején.

Bertalan szép férfias alak volt. Bajusza, szakálla csak alig sarjadzott még; termete kifejlett; csak kissé előrehajlott feje adott annak némi megalázódó alakot, melyről gazdag gesztenye szin hajfürtök váltak kétfelé, természetes csigákban fogva körül szép halavány arczát.

Az udvarra lépve, szerényen üdvözlé a lelkészt, ki egy lépcsővel magasabban állt előtte s egy szóval sem mondá neki, hogy lépjen be, vagy tegye fel a kalapját; hanem átvevé pathetice a nyujtott hivatalos levelet, azt feltöré nagy teketoriával, elolvasta végtül végig, egy párt köhintett rá s azután fontos orrhangon kérdezé tőle:

— Hogy is híják kegyelmedet uram öcsém?

— Bálna Bertalan, szolgálatjára.

A főnök utana nézett a levélben, ha igazat mondott-e?

— Tehát kegyelmed ide rendeltetett segédlelkész gyanánt?

— Saját kérelmemre történt e megbizatásom.

— Hol végezte iskoláit?

Bertalan megnevezte a tanodát.

Péter úr nagyon csóválgatta rá a fejét.

— Ej, ej, onnan nagyon korhely tanulók szoktak kikerülni! Vannak kegyelmednek iskolai bizonyitványai?

Bertalan elömutatá azokat.

Az öreg úr megint sokáig nézegetett, olvasgatott; s azt jegyezte meg rájuk, hogy az ő idejében nem osztogatták ám olyan könnyen az eminentiákat.

Most hozzá fogott valami sajátságos vallatáshoz.

— Szokott-e öcsém uram bort inni?

— Soha sem.

— No mert azt én meg nem engedem ám. Szokott-e öcsém uram pipázni?

— Nem.

— No mert azt én egy átalában nem türhetem. Tud-e öcsém uram tánczolni?

— Nem volt rá alkalmam, hogy megtanuljam.

— No ne is legyen; mert én olyan káplánt magam mellett meg nem szivelek. A mint látom, öcsém uram nem borotválkozik.

— Nem volt rá eddig okom.

— Az pedig elmulhatatlan. Hát azok a nagy lecsüngő hajfürtök mire valók? Fodrász-e kegyelmed, vagy pedig muzsikamester, hogy

bodrozott hajat viseljen? Tanácsolom, hogy lenyirassa tisztességesen. Még egyet is meg kell jegyeznem. Semmi sem oly káros dolog egy segédlelkészre nézve, mintha kihajtott inggallért visel. Abból származik a hivalkodás, a vallás megvetése, a negédesség, a feslett erkölcsü élet és a kárhozatos ujitási vágy, azért azt meg ne lássam többet. Most pedig lépjen be kegyelmed és mutassa be magát Vinczenczia testvéremnek; és kezet csókoljon neki, mert az nekem valóságos édes testvérem, és annyiba, vagy még többe vegye, a mit ő mond, mintha én magam mondanám.

Bertalant nem zavará meg e különös fogadtatás; a jó öreg úr furcsa utasitásai inkább jó kedvre hangolák. Szépen szót fogadott neki, maga előtt bocsátva, bekiséré a szobába, a hol Czenczi néni rettenetesen dúlt-fúlt, egy söprüvel a kezében ágyak, almáriomok alatt kotorászott és sehogy sem akarta vendégét észrevenni, hanem a helyett azon lamentált, hogy egy gombolyag czérnája most volt itt az asztalon s már elveszett, a sok jövő-menő csöcselék bizonyosan ellopta, nem is lehet más egyébként.

Bertalan első tekintetre megtalálta a gombolyagot a kályha vállán s átnyujtá azt a haragos házi szellemnek. Ez ketté metszé egy perczre haragját s kénytelen volt elfogadni az ifjú köszönését.

— Hiszen jól van káplán uram, ha már itt

van, hanem mondhatom ám, hogy itt nagyon szegény szállása lesz.

Bertalan biztosítá, hogy ő nagyon kevés helyen meg tud férni.

— Azt is előre mondhatom, hogy nálunk igen sovány kosztja fog lenni.

Az öreg úr erre azt jegyzé meg, hogy hiszen majd itt lesznek a disznótorok, azokba ő helyette majd eljárhat.

Czenczi néni ez ellen hatalmasan protestált: ő korán szokott feküdni; és nem türheti, hogy a káplán éjjelről éjjelre oda csavarogjon, ő nem nyitogatja neki az ajtót, sem azt meg nem engedi, hogy a kapun ugráljon be.

Bertalan komoly férfias hangon szólt bele a vitába; hogy ő nem kivánkozik semmi mulatságba, kevéssel be fogja érni, de kiván lelki nyugodalmat és azoknak becsülését, a kikkel egy födél alatt lakik.

E határozott, szilárd hangon ejtett szavakra egyszerre elnémultak a háziak s nem tudták hogyan folytatni a kezdett thémát. Csak egymásra néztek meglepetve, és kezdték érezni azt az ellenállhatlan hatalmat, a mit egy határozott férfi jellem minden körülményben gyakorol másokon.

Czenczi néni soha egy csipös szót sem szólt e perctől fogva az ifjú lelkésznek, s az öreg úr többé nem szólt hozzá az orrán keresztül, hanem csak úgy, a hogy más ember szokott, az egész szájából.

Bertalan igyekezett magát egészen a családhoz tartozónak tekintetni; nem hizelgett, de nem finnyáskodott. Vette a dolgokat, úgy mintha azokat régen megszokta volna. Véleményét megmondta igazán, de nem vitatkozott, s a hol vette észre, hogy használhat, nem kérette magát.

Czenczi néni panaszkodott, hogy nem tudja a befötteit hova rakni: ő rögtön talált használhatlen deszka darabokat, azokból készíte neki polczot; a konyha füstölt: Bertalan négy téglából meg egy pléhdarabból csinált benne takaréktüzhelyt; az ajtókat nem lehetett kinyítni, a kulcsok nem fordultak; Bertalan egy percz alatt helyre hozott mindent; a tehén megbetegedett; Bertalan egy sajtár vízzel, meg egy szalmacsutakkal kigyogyítá; éjszaka minden zörrenésre talpon volt, körül nézte a házat, s biztosítá a háziakat, hogy nincsen semmi baj; az udvaron volt egy omladozó fal, abból ő szobát épitett, befedte, ki is festette, és azt senki sem tudta, hogyan, mivel épít és fest, de az olyan szép volt, mint egy kis oltár, egy ember épen ellakhatott benne. A kamrából egy nap alatt kiölte a patkányokat, a kertet elrendezte szépen, utakat szegélyezett be pázsittal, vetett virágmagokat és a kopár falakat mindenféle gyümölcsös indákkal futtatta be.

Egy hónap múlva Czenczi néni nem győzte az egész helységben magasztalni az uj káplánt,

a kinél derekabb, becsületesebb, életre valóbb embert képzelni sem lehet, a mi Czenczi néni szájából nagy szó.

Ezen egy hónap alatt nem is tudhatott felőle a közönség egyebet, mint a mit Czenczi néni által hallott; mert a szószéken az ideig egyszer sem láthatta.

Az öreg tiszteletes úr Bertalan megérkezte óta maradhatlan buzgósággal teljesíté a hivatalához tartozó foglalatosságokat; maga feljárt prédikálni, imádkozni, elmondá a régi beszédeket ujra, néha alig birt felvánszorogni testi gyöngeség miatt a szószékre, alig birt fuldokolva hangot adni, még is elment, és nem engedte, hogy segédje végezzen helyette valamit. Ő még elég erőben van; lám megtud még állani, eltudja olvasni a betüket; nem igaz, hogy ő meggyengült volna.

Bertalan egy szóval sem sürgette a beköszöntést; felvezette maga az öreget, kikereste zsoltárjában az éneket, kezét nyujtotta neki, mikor a szószék rozzant lépcsőin alászállt és biztatta, hogy még elég erős.

Egyszer azonban azon szomorú eset történt, hogy a helység egyik notabilitása meghalt.

A régi fogadós volt az; nagy becsülésben részesült férfi; az öregek tisztessége, a vallás buzgó pártolója, ki minden áldozó napon maga szokta az Úr asztalára szükséglett kenyeret és bort szolgáltatni. E derék férfiunak halála

egészen korszaki esemény volt a kisded helységben. A rokonok kivánták, hogy tisztességesen legyen eltakarítva. A közeli gymnasiumból elhozatták az iskolai énekkart e gyászünnepélyre s azt kivánták, hogy a hulla fölött a templomban az öreg tiszteletes úr mondjon ájtatos prédikációt, a tiszteletes káplán úr pedig valami szép búcsúztatót.

Az öreg úr a megelező estve ismét az orrán keresztül beszélt Bertalannal.

— Öcsém uram, látni akarom a búcsúztatóját; mert az én kathedrámban nem lehet ám mindenféle ujmódi hiábavalóságot elmondogatni. Azt én, a míg élek, meg nem engedhetem.

Bertalan kész szívvel nyujtá át az öreg úrnak búcsúztatóját, s itéletére bizta magát.

Másnap reggel visszaadá azt neki a tiszteletes :

— Öcsém uram. Tanácslanám, hogy csak maradjon egy egyszerü ima elmondása mellett. Nincs még ebben kegyelmednek elég tapasztalása.

Bertalan fejet hajtott s nem tett semmi ellenvetést.

A készülöt jelentö harangszóra felölté ö is selyem tógáját, oly szép alak volt e fekete köntösben, karcsu derekát a széles öv szoritá át : a kik látták, ugyancsak megnézték.

A templom tömve volt már; messze földrül eljöttek az ismerösök, gyászos, figyelmetes né-

pek; a koporsó ki volt téve a ravatalra, a mellette levő padban ült az elhunyt családja; egy férfi korban levő fia, és egy szép hajadon leánya; egy gyönyörű szőke teremtés, ki fájdalomtól elhalva borult testvére vállára; a ki csak szép könyező kék szemébe nézett, lehetetlen, hogy együtt ne sírt volna vele.

Az éneklők a karzaton elkezdék egyikét azon bús melódiáknak, a miket annyiszor hallottunk gyermek korunkban, a csendes ákászos sírhalmok kertében, a miknek dallamain úgy ellehet gondolkozni; a miknek szavai úgy megmaradnak a lélekben késő vénségig, és akkor talán még jobban eszünkbe jutnak ezek a szomorú dalok a halálról, és a mik a halálon túl vannak; az örök nyugalomról és az uj életről, és azoknak a könyeiről, a kik itt maradnak.

A gyászének elhangzása után felvánszorgott emelvényére az agg lelkész, és a mennyire gyönge szavaiból érthető lett, egy szép, vigasztalás teljes beszédet mondott a gyülekezetnek.

A beszéd valóban szép volt; — ugyanazon búcsúztató volt az, melyet Bertalan írt, szóról szóra.

És ez nem volt ármánykodás a jó öregtől. Az ő elméje nehezen tudott már lelkesülni, nem lehetett tőle rosz néven venni, ha nyelvére idegen ajk szavait vevé fel. Hogy pedig miért tevé ezt épen Bertalan búcsúztatójával, annak ismét magyarázata az, hogy ez által az

ifjú embert sikeresen tartóztathatá vissza az elbizakodás keresztyéntelen bünétől, mely azt erős kisértetbe vitte vala, ha szép beszédét megfelelő szónoklati tüzzel elmondva, a közönség tetszését egyszerre megnyeri; így pedig ez örvénytől el volt zárva, nem cselekedhetvén azt, hogy ugyanazon beszédet másodszor is elmondja, hanem a jó tanácshoz ragaszkodva, marad egy szerény imánál. És végtére némi kis önvédelem is volt abban egy roskatag öreg ember részéről egy életerős ifjú ellenében s nem kell őt érte megitélni.

Nem is vette azt más észre senki, csak maga Bertalan; az első mondatok meglepték, a többiekre azután nem figyelt.

A ravatal mellett, a koporsót fedezve könyező arczával, zokogott a szőke kis leányka, és az igaz fájdalom volt.

Az ifjú lelkész őt nézte, az ő sirását hallgatá; és e látás, ezen hangok uj eszméket adtak lelkének : nagyobbakat, valódiabbakat az eddigieknél. Szive megtelt magasztos gondolatokkal, lelkébe uj szent ihlet szállt alá, és a midőn az agg főnök leszállt szószékéről és Bertalant azon fenkölt helyre felbocsátá; az ihletett ifjú elkezde egy beszédet mondani, melyet azon pillanatban sugott szivébe a nemföldi lelkesülés szava, és hangja bejárta a templom minden zugait és az emberi szivek minden rejtekeit, hogy a hivek áhitat és édes malaszt

örömével tekintének fel reá, és lesték ajkairól a szót, és vigasztalást kerestek lelkesült szemeiben, és zokogtak az örömtől, és mosolyogtak könyeiken keresztül, és közelebb álltak Istenhez az ő szavai által.

Ott a ravatal mellett pedig egy ártatlan szív legtitkosabb rejtekében valami csodás, hatalmas érzelem támadott e szavak alatt, az ihlett szónok minden szava egy szilárd kő volt, melyből olyan vár épült abban, a mit semmi idő le nem fog rombolni többé.

A leányka áhitattal tartá rajta nagy, kisirt kék szemeit és érzé titkon magában, hogy emelkedik vele együtt közelebb közelebb az ég felé, ott a hol az üdvösség van; a hol a boldogok laknak, s elfeledé a földet és a mik azon vannak köröskörül.

A temetés szomorú szertartásai után régi szokás szerint felgyülekezett a tisztességtevő nép a halottas házhoz; a falu elökelői, jómódú gazdái mind megjelentek a halotti torra, a mint az régi idők szerint rájuk maradt.

A fogadó nagy vendégszobájában minden tükör gyászszal volt behúzva, szomorú mulatsághoz szomorú feldíszitése a lármás tánczteremnek.

Még most minden ember iparkodott áhitatos képet csinálni: hiszen halottas háznál vannak, a honnan csak most vitték ki a koporsót; s a mellékszobából áthallatszik az árvalány sirása. Felfér az ünnepélyesség minden arczra.

Hanem hiszen majd elfelejtjük azt; ha egyszer körül fordúlt a kancsó; ha egyszer elkezdett kántor uram verseket mondani, megindultak az ispán úr adomái, még az eltemetett fia is nevetni fog rajtuk, a ki pedig különben igen derék tisztességes úri ember, nem is mondhatni róla, hogy ne tisztelte volna édes atyját, a kit épen most temetett el.

A mint tehát mindnyájan együtt volnának a halottas háznál, a fiatal káplánt nem tartották az elöljárók érdemetlennek arra, hogy gyönyörü búcsúztatójáért, melylyel mindnyájukat úgy megríkatta, szemtül szembe meg ne dicsérjék. Úgy beszélt a halálról, hogy az embernek a lelke is megkönnyebbült bele s szinte irigylette azt, a ki ott a koporsóban fekszik.

Az öregek még most is törülgették szemeiket, legkivált a biró, a ki élemedett férfi volt már.

Bertalan megszoritá a jó öreg kezét s látva az általános elérzékenyülést, így szólt az egybegyültekhez :

— Kedves atyámfiai az Úrban. Valahányszor egyet közülünk magához szólít az Úr, abban mindig egy hatalmas intést küld le reánk, hogy forduljunk ő hozzá, mert bizony mindnyájan az övéi vagyunk. Valahányszor egy sírtól haza megyünk, többet olvashatunk saját szíveinkből, mintha a világ bölcseségének könyvei volnának előttünk. De tesszük-e mi

azt valaha? Soha. Hanem a helyett elmegyünk dözsölni a gyászos házhoz és kikergetjük szíveinkből hiu gondolatokkal az Úr sugallatát. Ideje van a sirásnak, ideje a nevetésnek, és mi összezavarjuk azt. Akkor vigadunk, a mikor lekünkbe szállni kellene, és áldozunk borral, a midön áldozni kellene tiszta szívvel. Mennyivel magasztosabb dolog volna, ha eljönnénk az árvák szomorú házához s azt mondanók nekik: vigasztaljon meg az Isten, adja vissza örömeiteket; ha szükségetek lesz az életben, mindenikünkben atyát és testvért fogtok találni. Azt pedig a mit ily visszás lakomákban testi örömökre elpazarolnánk, forditanók istenes czélokra, mikkel magunknak egy-egy bizonyságot szereznénk ama szigorú biró előtt. Ime elhallgattam, hogy e templomnak csak egy harangja van és az is régen meghasadt. Nem többet érne-e a poharak csengésénél, ha ez a harang csengne ismét oly tisztán, a hogy azt e helység öslakói hallák, midön az élöket az Isten elé hívja, vagy a halottakat az Isten elé kiséri? Mi kellene arra? csak egy gyásztor elpazarlott lakomájának díja. Ime mondjunk le arról ez órában kedves rokonaim. Kérjük fel a gyászoló házi gazdát, hogy a mit e bánatos ünnepélyre készült elkölteni, tegye le az Isten oltárára, s ha az tán nem lenne elég e szent czélra, mi magunk is tegyük hozzá, a mit ez este kártyára szántunk s kitelik belöle az uj harang.

A jelenvolt nép általános lelkesüléssel fogadta az ifjú pásztor buzditó szavait : ő maga is elővette tallérkáját s megkezdé vele a gyüjteményt; a tányér pár percz alatt megtelt, s a megholt fia könyező szemekkel igéré, hogy a mi még hiányozni fog, pótolja egyedül, az uj harang árában.

És azzal érzékenyen szoríták meg egymás kezeit s haza oszoltak békén, és úgy örült minden ember annak, a mit cselekedett. Mámoros fő helyett tiszta szivet vitt mindenki haza.

Csak kántor uram, meg ispán uram, meg egy pár eszemiszom ember oda hátul csóválta a fejét erre a mulatságra, a mi nekik is egy pár garasukba került, s a honnan száraz torokkal mentek haza.

Hiszen majd megint eljönnek ők halottas torba máskor is, csak híni kell őket!

Kalapos Jánosnak hítták a meghalt fogadóst; felnőtt legény fia szinte apja nevét viselte és pedig apja „becsületes“ nevét. Sok rosz tréfát ellehet mondani a maga helyén a kocsmárosokra : hogy a bort vizezik, hogy dupla krétával irják a rovást, hogy megsütik a főtt húst s fáczánnak keresztelik a kakast, de Kalapos Jánosékra ugyan soha senki egy rosz szót sem mondhatott. Tisztességes árért minden jót adtak, akárki szállt meg nálok, megemlegette a szép leány főztét, az igazi jó bort, és a hallatlanul olcsó számadást. Nem egyszer megtörtént, hogy maga a vendég kezdett el azon ve-

szekedni, hogy de már ilyen olcsón csak még sem adnak semmit a világon, mint itt, s erőnek erejével pengőben akarta érteni azt, a mit váltóban mondtak neki.

Nem is lett Kalapos János uram valami gazdag ember a kocsmárosságbul; de megélt tisztességesen s soha sem látott sem ő, sem családja szorultságot.

Fia, az ifjú Kalapos János épen oly derék ember volt, mint az apja, megmondta a vevőnek, mikor valamit eladott : „ennyiért vettem magam, ennyit kell rajta nyernem, hogy megélhessek," és ő sem árulta a vizet pénzért soha.

Testvére, a szép Kalapos Juliska messzeföldön ismeretes volt már szépségéről, de a milyen messzeföldön emlegették szép mosolygó arczát, olyan messzeföldön sem tudtak felőle semmi mendemondát, a mit szép leányra, kivált kocsmáros lyányára, olyan könnyü kitalálni.

Ő főzött, ő szolgált a vendégeknek, de mindig oly illedelmesen, szerényen tudta magát előttük viselni, hogy soha sem adott rá okot senkinek, hogy őt csak egy tréfás szóval is megbántsa.

Pedig vendégfogadóban sok mindenféle ember megfordul; egy némely falusi gavallér csak azért utazott alá s fel, hogy a rézpataki vendéglőben megszállhasson : héj sok szép szerelmi nyilatkozatot, még verset is irkáltak

fel gyémántos gyürükkel a vendégszobák ablakaira, gondolva, hogy ott csak elolvassa azokat Juliska, de hogy azokat szemébe is merték volna tenni, azt ugyan nem próbálta egy is.

Az öreg János halála után egy héttel pompás négylovas hintó hajtatott be a vendéglő udvarára s a ki abból kiszállt, senki sem volt más, mint a helység földesurának fia, az ifjú Endreffy Lajos, kinek atyja fenn lakott Pesten.

Ott volt ugyan számára a földesúri kastély, de azt mondá, hogy nem akar oda szállni, mert dohosak a szobák; s nem eheti a kulcsárné föztét, a míg tehát dolgai tartanak, a vendéglőben fog tanyázni.

Ugy látszott azonban, hogy az úrfinak minden dolga abból állt, hogy a szép Juliskát lesse, körülötte legyeskedjék s minden módon próbálgassa a leány szivének nyitját. No ha ezt tartá dolognak, ennek ugyan soká nem lett volna vége.

Egyszer azonban az úrfi megunta, hogy olyan lassan halad előre „dolgában“ s azt engedte meg magának, hogy a mint a lyánka észre nem vette, átkarolta a derekát.

Juliska eltaszítá öt magától s bezárta az orra előtt a szoba ajtaját.

Még az nap az ifjú kocsmáros felkereste az ifjú urat szobájában, ki ott az ágyon heverészve kopóit tanítgatta, s azt mondá neki, hogy ő holnap meszeltetni akarja a szobákat,

tehát addig méltóztassék az úrfinak a kastélyba átvándorolni.

A gavallér nem értette el a szép szót, befogatott, odább ment, s csak egy hét mulva jött megint vissza. Nagy megütközéssel vevé észre, hogy még akkor is meszelik a szobákat. Ismét elment, ismét visszajött, és valahányszor megérkezett, mindig azt találta, hogy minden szobát meszelnek, surolnak, a mi el nincsen foglalva.

Utoljára érteni kezdé a tréfát, s majd megharagudott érte. Előfogta a kocsmárost.

— Micsoda az? Hát kentek mindig meszelni fognak, a mikor én megérkezem? János alázatosan levette a sipkáját és azt mondá:

— Igenis, nagyságos uram. Mindig meszelni fogunk. Mert én szeretem a tisztaságot. És az én házamon nem türök soha semmi szennyet.

Az úrfi megértette ezt a mondást, azért hogy egy kicsit nehéz feje volt is, s hajtatott egyenesen haza Pestre, panaszt tenni édes atyjánál, tulajdon árendásának e hallatlan gorombasága miatt.

Az öreg Endreffy rögtön írt Jánosnak, hogy menjen fel hozzá Pestre.

Az öreg úr nem igen mozdult már ki helyéből, a köszvény igen lekötözte, helyébe kellett menni mindenkinek.

— János öcsém, szólt a nála megjelenő vendéglőshöz: hallom, hogy kegyelmed na-

gyon tisztán tartja a házat, a mit tőlem bérelt; és ez igen dicséretes dolog. Tartok tőle azonban, hogy az én fiam, a ki a fehér szobákat nem szereti, ha én meghalok, kegyelmednek kiadja az utlevelet; azért, ha jónak látja, kész vagyok kegyelmeddel ujabb tizenkét esztendőre szerződést kötni; a bérből is leengedek száz forintot, azért a szorgalmas tisztogatásért.

János könyezve csókolt kezet a jó öreg úrnak s megnyugodva tért vissza Rézpatakra, s e naptól fogva nem látta Lajos úrfit többé a vendégfogadóban.

Azonban nagy megütközéssel tapasztalá, hogy egy idő óta egyéb vendégei is gyérülni kezdenek; elökelő hintók, mik máskor betértek, most elvágtatnak a kapu előtt, régi ismerős fuvarosok sietve etetik meg az abrakot s ki sem fogják a lovakat; még csak egy ital bort sem kérnek; úgy iparkodnak kijutni az udvarból megint, s ott nem lehete őket marasztani éjszakára.

János több izben panaszkodott szomorúan Bertalan tiszteletes úrnak, hogy roszul kezd menni a keresete; ő nem tudja miért? az utazók a szomszéd falu vendéglőjébe kezdenek szokni, pedig ő most is oly becsületesen bánik mindennel, mint édes apja bánt.

Bertalant is meglepé ez a váratlan változás; míg végre megtudta annak a titkos okát.

Kitől tudhatta volna azt meg jobban, mint Czenczi nénitől, a ki egész nap a falut járta.

Tehát ebből állt a baj.

„Hogy az utazók, a vendégek nem mernek a vendéglőbe szállni, vagy épen éjszakára ott maradni, mert az öreg Kalapos János lelke kisért a szobákban.

Többen, a kik ott megháltak, hallották öt nyögni, fohászkodni, jajgatni.

Éjszaka csörgeti a lánczait. Ezt minden szobában, az istállóban, és a kocsiállás alatt is egyformán hallották

Két átutazó hajtsár mennyre földre esküszik, hogy ő nekik meg is jelent a kisértő lélek, hosszu lánczot czepelve a kezén; de ők nem merték megszólítani, hanem féltükben elbujtak az ágy alá.

Hanem az ispán legtöbbet tud.

Ő egyszer készakarva úgy tett, mintha ittas volna s felfeküdt a padlásra. Éjfélkor megjelent előtte a lélek s miután a nagy nyögésekkel össze vissza ijeszgette, azt rebegte neki: hogy ő kénytelen most feljárni a másvilágból, mert ez előtt több esztendővel egy gazdag utazót maszlagos borral elkábítva, meggyilkolt s azt a kamarában a mángorló alá elásta.

Az ispán mennyre földre esküszik, hogy ő ezt a titkot soha sem adta tovább; de azért még is tudja az egész helység, valamennyi keresztül utazó s estefelé a világ minden gyö-

nyörüségeért nem merne senki a hirhedett vendéglő felé közeliteni.“

Bertalan megértve ezeket a szép dolgokat, kiment az erdöre, kikeresett egy szép hüvelyk ujjnyi vastagságu somfát, nagy bunkóval a végén, azt megfaragta botnak s este levén visszasétált megint a faluba; bement a vendégfogadóba, a botot megtámasztotta az ajtó mellé s benyitva Kalaposékhoz, jó estét kivánt nekik, s azt mondta, hogy ő most itt marad náluk vacsorára.

Azok örömmel fogadták; a szép Juliska asztalt teritett, felhozta aszaltgyümölcseit, mézét és a méznél is édesebb mosolygását adta mellé; a tiszteletes úr vidám regéket beszélt nekik, ők pedig hallgatták; még János is jó kedvü kezdett lenni utoljára, pedig eleinte nagyon hallgatag volt.

A nyájas beszélgetés közben nem is ügyeltek rá, mennyire elmult az idő, csak azt vették egyszer észre, hogy a nagy kakukkos óra üti már a tizenegyet.

Erre az óra ütésre észrevehetőleg megdöbbent a két testvér; mindjárt itt lesz az éjfél, s a kisértet őket is megrémité.

Bertalan ugy tett, mintha semmiről sem tudna semmit.

— Elbeszélgettük az időt. Az én öregeim már alusznak, nem rontom el az álmukat, itt maradok nálatok az éjszakára, ha van egy üres szobátok.

Hajh, egy egész sor szoba volt üresen, de a két testvér azért még is oly nehéz szivvel nézett egymás szeme közé, mintha rettegnének azon gondolattól, hogy a kedves ifju is megsmerkedjék az ö szomoru házuk rémeivel.

Ö azonban oly szivesen kinálkozott, hogy nem lehetett ellene kifogást tenni. Juliska maga sietett neki ágyat vetni a legtágasabb szobában, megveregette saját kezecskéivel a szép puha vánkosokat s reszketö sohajtással kivánt neki jó éjszakát.

A fiatal ember, Isten tudja miért? olyan boldog volt, hogy abban az ágyban feküdhetett. Mennyi édes gondolatja támadt ottan? hova nem vitték el lelke ábrándjai? Talán édesdeden el is aludt volna; ha egyszerre valami idegen nesz meg nem zavarta volna ábrándozásai közepett.

A mellékszobában egyszerre megcsördült valami s egy nehéz sohajtás hangzott végig az egész házon.

Bertalan eloltá a gyertyát! a holdvilág besütött az ablakon, annak kétes világa derité fel a szoba sötétségét.

Nem sokára még közelebb hangzott a sohaj s panaszos hangok töredeztek elé, nyöszörgö jajgatás, kinos fohászok : a mellékszoba ajtaját elkezdte valami kaparni; egyszerre felpattant a zár s egy magas öles fehér alak állt meg a küszöb alatt.

Bertalan csendesen nyúlt az ágy mellé támasztott somfa fütykös után.

A kisértő rém most lassu csoszogó léptekkel betipegett a szobába : hosszú fehér szemfödél takarta be fejtől sarkig; valami csörömpölő lánczot húzott maga után s ijesztő hangon rebegte :

„Jaj nekem, jaj! Jaj nekem, jaj! Uram irgalmazz, kegyelmezz!“

Bertalan hirtelen felugrott az ágyból s rákiálta mennydörgő hangon :

„Ki vagy? mit akarsz?“

„Jaj neked ember, ne közelits hozzám“; rebegé kisértetes hangon a rém, s a mint Bertalan feléje lépett, a hosszu lánczczal nagyot ütött rá.

A tiszteletes ur sem vette tréfára a dolgot, hanem elkapta a láncz végét s a somfa suhogóval olyat húzott kettőt-hármat a kisértet ur nyaka közé, hogy az esze nélkül fordult vissza és futott be a másik szobába, a honnan előjött.

Bertalan egy ugrással utolérte; megragadta a nyakát vas marokkal s egy hatalmas rántással ugy vágta a földhöz, hogy ő kisértetessége négykézláb terült a pallón; akkor leszoritá térdével a földre, megrázta mellénél fogva hatalmasan s azt kérdé töle : „no most beszélj, ki vagy?“

A megszorult kisértet dehogy merte azt mondani, hogy ő ilyen meg amolyan elkár-

hozott lélek a pokolból, sőt inkább attól félt, hogy most mindjárt lelket csinálnak belőle, s igazán a pokolra küldik.

Egy ideig azon törekedett, hogy kiszabadítsa magát az ifju vas kezei közül; annyi volt az, mintha valaki a gőzhajó gépeit akarná puszta kézzel feltartóztatni; Bertalan úgy megkötözé őt saját vaslánczával, mint egy gyermeket.

Akkor oda állitá egy szegletbe, meggyujtá a gyertyát s lehúzta a lepedőt a kisértet fejéről.

Az ember arcza be volt festve korommal és mészszel szép tarkára. Olyan volt rá nézve, mint a legeslegszebb ördög, a szeme körül fehér, az orra fekete, és igy tarkázva az egész pofa.

— Ki vagy? Mi neved? kérdé tőle most már csendesebb hangon a lelkész.

A rém sajátságosan elváltoztatott hangon válaszolt.

— Kérem szépen, én a Juliska leányasszony szeretője vagyok. Igy szoktunk összejönni, hogy rajta ne kapjanak.

A kisértetet ezúttal csak az irgalmas Isten kegyelme őrizte attól a rettenetes pofoncsapástól, a mi a pap tenyerén már utalványozva volt számára ezért az undok hazugságért. Bertalan legyőzte magában azt az emberi haragot, a mi e szóra támadt szivében s még egyszer nyugodt hangon szólt az ismeretlenhez :

— Egy bünt kettővel akarsz takargatni. Elébb rosz hirbe hozod a fogadót, aztán el akarod lopni a legártatlanabb hajadon tiszta

becsületét. Ez hazugság. Azonban folytasd Mondj még akárhányat, hogy ki fia vagy : én elhallgatom; de a mig azt mondom rá : ez hazugság volt; addig el nem bocsátalak. Ki vagy hát?

A megnyomorított gonosz lélek nagyot fohászkodott erre a vigasztalásra s más hangon kezdett beszélni.

— Megkhövetem, thiszteletes uram. Nem vagyok én senkhi egyéb, mint a zsidó khocsmáros a szomszéd faluból. Azért thettem ezt, hogy a vendégeket elijeszszem innen.

— Ez megint hazugság! — szólt a lelkész. A szomszéd kocsmáros derék, becsületes ember, nem vetemedik ilyen dolgokra. Mondj mást. Ki fia vagy?

A kisértet most már mérgesen felelt.

— Én vagyok az ispán, a ki lelke van!

— Hm. Ez úgy látszik, hogy reggelig itt akar hazudni, monda a pap. No majd végit szakitom én ennek egyszerre. Mindjárt megtudom én, hogy ki vagy jámbor lélek?

Azzal megfogta az árva lelket, odavitte a mosdó tálhoz, melyben reggelre el volt készítve a víz; a nyavalyás bekent pofáját minden kapálózás daczára beledugta a vízbe s egy darab szappanynyal lemosta róla a kormot és meszet szépen, meg is törölgette azután a kendővel.

Az utolsó szava igaz volt a kisértetnek. Csakugyan ő volt az ispán.

Olyanforma kicsapott ispán, a kit minden

tisztességes helyről elkergettek, a kit sehová be nem fogadtak, a kivel semmi uradalmi tiszt nem akart együtt szolgálni, s a ki utóljára egyik úrtól a másikhoz tolakodott, s engedte magát mindenféle szolgálatra használni, s föl sem vette, ha innen-onnan kikergették és viselte az ispánnevet valamennyi pályatársa méltó botránkozására.

A tiszteletes úr leöblité a kezeit ezen csunya foglalatosság után, s meg is törülgeté szépen.

— Bögöly uram — szólt azután — minthogy már megismertük egymást, jelentem, hogy én egy kézzel sem fogok kegyelmedhez többet nyúlni.

Ennek Bögöly uram csak örült.

Hanem a lelkész ezt mondván, a somfa suhogót a hóna alá vette, a miből megint Bögöly uram azt a siralmas következtetést kezdte húzni, hogy kézzel nem akar hozzá nyúlni, hanem bottal.

— Azt mondom most kegyelmednek, hogy mondjon el énnekem mindent szép szerével: miért csinálta ez alakoskodást? ki kérte fel rá? és mit akart az által elérni? Ha szépen megvall mindent, szó nélkül eleresztem; ha pedig hazudni talál, látja ezt a somfa botot: először ezt a hátán összetöröm; másodszor a hivek előtt vasárnap meg fogom inteni; harmadszor a vármegyére feladom és becsukatom, és negyedszer a nagyságos úr is el fogja csapni.

Bögöly uram saját ábrázatjában lévén, nyájasan kezdett beszélni.

— Ereszszen el, tiszteletes uram. Ugy segéljen mindent elmondok az utolsó szóig, s forduljak fel, ha egyet hazudok. A nagyságos úrtól ugyan épen nem félek, a mint majd megtetszik érteni, a vármegye tömlöczétöl sem; nem olyan rosz hely az, mint gondolják; hanem azt nem szeretném, hogy a tiszteletes úr kiprédikáljon; a somfabotjából pedig már elég volt, a mit kóstolóba kaptam. Hanem kérem, vegye le a kezemről ezt a lánczot, mert szorít.

Bertalan leoldá a lánczot foglya kezeiről, s azután szorgalmasan bezárta az ajtókat, s a kulcsokat zsebébe tette.

Bögöly uram látta, hogy nincs merre elszaladni; s rászánta magát, hogy elmondja a kis történetecskét.

— Hát biz engem, tiszteletes uram, erre a kis tréfára; a miért olyan szépen kifizetett : mondhatom, hatalmasat ütött a hátamra vagy hármat : az ember fel sem tenné az ilyen pap féléről ; hát erre engem egyenesen az ifjú nagyságos úr biztatott fel.

Bertalan láthatólag megdöbbent e szóra.

Bögöly uram észrevette e megdöbbenést s hajlandó volt azt a maga javára magyarázni s most már egész bizalmassággal kezde a lelkészhez beszélni, mintha csak valami vidám tréfás adomáról volna a szó.

— De most csak igazat mondtam. Az ifju

nagyságos úr megharagudott a vendéglősre, mert az pimaszul bánt vele, azért hogy az ifju úr Juliska leányasszonynyal tréfálni méltóztatott egyszer-másszor. Az úrfi azt akarta, hogy majd így megtöri a bolond kevély ember büszkeségét; nem ám egyebet. Azt a világért sem akarta, hogy koldussá tegye e tréfa által, hanem csak azt, hogy ha majd egyszer a vendégek egészen elszoknak a fogadótól; a kocsmáros maga menjen hozzá könyörögni, és akkor az úrfi újra felakarta öt segíteni.

Az ifju lelkész keble úgy elszorúlt e szavakra.

— Tovább, csak tovább.

— Bizony, tiszteletes uram, a nagyságos urfi az ilyenekb en nem kiméli a pénzt, bolondja a fehérnépnek. Aminap is egy molnár leányávali ismeretsége tizezer forintjába került. Azt kidobni annyi neki, mint a semmi. Elhigyje, tiszteletes uram, ha esze volna a kocsmárosnak, az a kastély az övé lehetne. Hanem hát Kalapos uram bolond ember. Nagy bolond. Nem látja a hasznát.

— Hallgasson ön; ne beszéljen többet! szólt a lelkész undorodva, s sietett kinyitni az utczára nyiló ablakot. Távozzék. Itt ez ablakon kiugorhat. A lánczot és a lepedöt hagyja itt. Ha azt akarja, hogy én el ne mondjam a valót, siessen önmaga mindenkinek elbeszélni, hogy a kisértetet én kiugrattam e házból. Gondoljon ki valamit, az az ön dolga. Én tréfából sem

hazudom. Ha ez a hír két nap alatt úgy el nem lesz terjedve a környékben, mint az a másik, a mit szinte ön költött; én kibeszélem a tényt és elömutatom a kisértettől elvett gúnyát, a min az urasági czímer is rajta van. Most elmehet ön.

Bögöly uram kapott az ajánlaton. Váltig azt hitte ugyan, hogy a pap még akar egy párt ütni a hátára, s majd csak akkor áll azzal elő, mikor ő félig kinn lesz az ablakon; hanem a mikor azután tapasztalá, hogy biz a tiszteletes úr békével engedi öt kimászni a nyiláson; megszállta az érzékenység, még egyszer visszadugta a fejét az ablakon s odasúgott.

— Tiszteletes uram. Én nem akarom Kalaposék veszedelmét. Mondja meg annak az embernek, hogy ne bolondozzon az urfival. Az urfi hóbortos ember; ha azt egyszer magára haragítja; az majd meglássa, még felgyujtatja a kocsmáját. Nyugodalmas jó éjszakát kivánok.

Nyugodalmas jó éjszakát! Oh ez gonosz éjszaka volt Bertalannak. Órahosszat járkált alá és fel a szobában, és ezer meg ezer gondolat üzte egymást lelkében; gyertyája fenékig leégett, az is sötétben hagyta, lefeküdt az ágyba: az álom ott is kerülte szemeit. Oh ez a harcz az égi őrszellem terhes küzdelme volt a hatalmas csábitóval egy veszendő lélekért.

Senki sem véd meg ilyen veszedelemben, egyedül az igaz Isten és az igaz Isten úgy véd meg, hogy ád törhetlen erényt és tiszta szivet annak, a kit kisérteni enged.

— Adj, uram Istenem, erős lelket a szegénynek.

A lelkész imára kulcsolt kezeit ajkához emelve fordúlt a falfelé, s igy imádkozva lepte meg az álom.

Három fal választotta el attól, kiért oly buzgón imádkozott, az pedig épen ugy aludt az Ur kezeiben, miként ő; tán kezei épen ugy imára kulcsolva, ajkaihoz emelve, fejével ő felé fordulva, ajkaival felé sohajtva, s bár három fal volt közöttük, lelkeik megtalálták egymást azokon keresztül is s ugy beszélgettek egymással, mintha arczaik egymás mellett fekünnének.

Mind kettő egymásról álmodott és reggel egyik sem merte azt a másiknak megvallani.

Bertalan reggel tudatá Kalapossal az éjszaka történt dolgokat. A kisértettől megszabadult a ház tája, de annál nagyobb lett a kisértet benn a házban.

Nem a vendéglő hire, hanem a család becsülete, a tiszta erény van most fenyegetve.

Jól őrizkedni kell.

Kalapos nem engedte többé hugát soha kijárni a helységbe; nem engedte a vendégekkel foglalkozni; inkább maga végzett mindent: ha kérdezősködtek felőle, azt mondta: nincs itthon.

Szegény leány olyan életet élt, mint egy elitélt rab és nem tudta, hogy miért?

Egyetlen öröme volt, mikor vasárnaponkint a templomba mehetett.

Ti nagyvárosok elkényeztetett szülöttei, nem is sejtitek azt, micsoda öröme van szegény falusi embernek a templomban?

Ti nektek van operaházatok, tánczteremetek : titeket hirhedett énekesnök, zenehösök, szemfényvesztök mulattatnak; ti arról szoktatok elöre beszélni, mikor kerül szinpadra ez meg amaz uj dalmü, mikor lép fel egy világhóditó tánczosné, mikor lesznek a várt hangversenyek, az elökészitett dalidók? — Ott künn pedig a együgyü népnek csak egy öröme van : — ki fog jövö vasárnap prédikálni? az öreg tisztelendő-e, vagy az ifju tiszteletes? megint olyan szép beszédet tart-e, mint ma egy hete; megint fognak-e annyit sirni a hallgatók, és olyan könnyebbült szívvel fognak-e ismét hazatérni utána? és azután este, midön kiülnek a kapuk alá, ugy elmondogatják azt egymásnak ; ki mire emlékezik belöle? semmi, egy szó el nem veszett abból, mind megtartották magukban.

Soha egy vasárnapot el nem mulasztott Juliska, melyen Bertalan beszédeit hallhatá; a míg csak szólt, szemeit le nem vette róla; minden szavát elfoglalta magának, és az volt rá nézve a legnagyobb gyönyörüség.

Bertalan valami oly földön túli lény volt szemei elött, a kit szeretünk a közelités reménye nélkül, a kit szívünk magáénak vall, a ki lelkünket igazgatja és a ki iránt egy földi gondolatunk nincsen.

Az ábrándozó leányka örömnapjai közé számitá a vasárnapokat, s ugy tetszék neki, mintha olyankor minden ember arcza egészen más forma volna, sokkal kedvesebb és igazabb, mint egyéb napon.

A kisértetüzés utáni vasárnapon ismét Bertalanon volt a sor a szent beszédet tartani, s szokás szerint megtelt az egyház minden padja; még az az egy is, mely különben üresen szokott állani : az urasági szék.

Az öreg kegyes Endreffy készíteté azt magának, hogy midön itt nyaral, ünnepnapokon onnan hallgassa a buzgóság szavait; a nép ugy szerette öt ott megpillantani, buzgó ösmagyar arczával, és ihletten lépett nyomába, midön a köznéppel egy sorban megindult elfogadni az Ur vacsorájának kelyhét.

Ez uttal nem az öreg ur ült ott, hanem az ifju; és még valami fővárosi piperkőcz.

Az ülöhelyek olyan formán voltak rendezve, hogy egyik oldalon a szószék mellett voltak a férfiak padjai, másikon a nöké, az urasági ülöhely e kettő között, épen a szószékkel, és az Úr asztalával szemben.

Talán imádkozni, talán énekelni, talán az Úrnak áldozni jött ide a két ifju gavallér?

Igen is : azért jöttek, hogy itt egy csomóban megláthassák a vidék szépségeit : a rézpataki hölgyek mind hiresek voltak kitünö szépségükről. Itt volt Juliska is; ott kellett ülnie az urasági szék mellett, csaknem szomszédság-

ban az urfival. Endreffy ur nem láthatta öt másutt, mint a templomban, mert a leány csak ide járt látogatóba; tehát felkereste öt a templomban, és mosolygott, mikor öt meglátta, hogy a leány mélyen elpirulva kényszerült szemeit lesütni előtte.

Az ének megzendült, a hivek ajtatos hangja egy harmoniába vegyülve szállt fel az égfelé : az urfiak is jól tudták, hogy kell az embernek magát a templomban viselni; megtanulták otthon a balletben. Beszélgettek, nevetgéltek egymás között; Endreffy egészen áthajolt Juliskához s suttogott hozzá mindenféle édes szavakat; a miktől az ártatlan gyermek arcza égni látszott.

És a hivek mindezt látták, és szíveikben romlás volt és botránkozás ezt látni, maga a vendéglös is kénytelen volt azt elnézni, hisz az Isten házában megszólalni nem szabad.

A helyzet valóban jól volt kiválasztva. Sem a leányka nem futhatott el a csábitó szavak elöl, sem goromba bátyja nem jöhetett segélyére. Erre való az Isten háza.

Az ének elhangzott; — az ifju lelkész csendes léptekkel fölment a szószékbe : ihlett, méltóságteljes arczczal megállt azon a helyen, a melyről elmondhatni : „rettenetes hely ez : e kisded ölnyi tér senkié : egyedül az ur Istené.“

Az imádság alatt még volt az urfinak valami suttogni valója : valami vidám enyelgö beszéd; csak az amenre hallgatott el kissé s

akkor azt a boszontó félszemüveget szeme elé csiptetve, ugy kezdett a lelkészre nézni : mintha az valami hires komédiás volna.

A lelkész pedig felnyitá a szent bibliát és felolvasá az alapigéket : a hogy azok meg vagynak irva *Máté evangelioma XXI. részének 13-ik versében :*

„Az én házam imádkozásnak háza; ti pedig tevétek azt latrok barlangjává!“

Az egész gyülekezeten egy hideg borzongás futott végig e szavak után, — mindenki előre érzé, hogy ez rettenetes tanitás lesz . . .

Endreffy is elsápadt e szókra, és nem tudott többé mosolygani, bármennyire erőtette.

Oly csendesség támadt, hogy a lélekzetvételt lehete hallani.

E földöntuli csendben; — mint a pusztában harsogó Isten haragjának szava, zendült meg a lelkész lélekrázó hatalmas beszéde :

„Ez a ház imádkozásnak háza, hova a nagyok magukat Isten előtt megalázni, a kicsinyek Istenhez felemelkedni jönnek, hová a bünösök vétkeikért bocsánatot kérni, ellenségek kibékülni, világi örömektől megcsömörlött szivek égi malasztot keresni járulnak, hol a porba leborul mindenki, mert tudja, hogy por és hamu minden, a mi a porból támadott... Ki volna oly merész, hogy elfelejtené, miszerint ez a ház minden palotánál felségesebb palota és ennek ura minden uraknál hatalmasabb Úr, a ki előtt a koldusok és a királyok

egyenlök? Ki volna oly merész, hogy szive legbünösebb gondolatjait e helyre behozza, s mutogassa Isten arcza előtt lelke fekélyeit? Ki volna oly merész, hogy e rettenetes házban, mely az Úr temploma, emberek megrontására, ártatlan szivek megejtésére, a kárhozat utjaira ne átallana gondolni, a ki ide jönne, adni és venni eladó portékát, és alkudni azokra, a mik pénzért nem eladók . . . .“

Az egész gyülekezet ámultan tekinte fel a csudálatos bátorságtól átihletett szónokra, és senki sem mert az uri székek felé pillantani. Rettegés volt arra gondolni, hogy a föld hatalmasai imé meg vagynak fogva saját csapdájukban, imé bejövének a templomba, hogy megszentségtelenítsék azt és imé támadt egy bátor szolgája Istennek, a ki megostorozza őket ott az egész nép előtt, én nem szabadulhatnak a keresett büntetés elől, mert a templom nem komédiaház, a honnan akkor mehet el valaki, a mikor nem tetszik neki az előadás.

Végig kellett nekik hallgatniok az egész történetet; minő bünök terhe alatt romlott meg az ös Jeruzsálem, hogy vétkeztek a phariseusok, a nép elökelöi, künn és benn az Úrnak templomában, hogy tolakodtak be a szent csarnokokba kalmárok és kufárok *áldozatra vitt bárányokat*, *galambokat* árulva, és hogy jelent meg közöttük ama világrenditö szellem, a kinek neve Messiás, és korbácsot fonva kötélből, kiüzé öket az Urnak templomából.

„El innen veletek, az én Uramnak tornáczaiból, ti szentségtörők, Istentkisértők, lélekbotránkoztatók, itt nem adnak és vesznek *galambokat* és *bárányokat!*“

Mi fog most történni?

Ezzel a kérdéssel tépelödve tért haza minden ember a templombul.

— Mit cselekedtél uram? szólt remégve a vendéglös a lelkésznek, midön a templom udvarán találkozának.

— Igazságot szolgáltattam az Isten nevének: viszonzá ez szilárdul.

Az öreg tiszteletes ur azonban annál jobban megijedt, midön a szörnyü hirt megvitték neki. Ott hagyta az ételt ebéd közepén, s futott fel a kastélyba az ifju földesurhoz, és elkezdé magát menteni elötte, hogy ö nem oka az egész rettentö esetnek, söt legkisebb tudomása sincsen róla; ellenben rajta leend, hogy ez iszonyu kihágás példásan és az elkövetett sérelemhez arányosan megbüntettessék.

Az ifju Endreffy hideg képet csinált a beszédhez. Azt mondta, hogy nem tudja, miröl van szó? A káplán ur igen szép beszédet tartott ö elötte, s ö már küldött is neki két darab aranyat kegyuri elismeréseül.

Az öreg urnak torkán akadt a szó ezek hallatára.

Hát még mikor azt megtudta, hogy Bertalan a két aranyat a szegények perselyébe vetette!

Ez veszedelmes ember, ez magasra emeli a fejét, ez nyakára ül a hatalmasoknak, s pásztorbotjával nem csak juhait tudja őrzeni, de az oroszlánt is megkergeti, miként egykor Dávid : ennek nem szabad itt maradni.

Alig várhatta a beközelgő egyházkerületi gyülést, hogy ott az egybegyült vének és tekintélyesek előtt elmondhassa, minő *egyszarvú* kezd támadni Bethelnek kapuin belől; a ki ha le nem töretik ideje korán, megöklel sokakat, a kik eddig azt hitték, hogy az ő börük sérthetetlen!

Elő is adá e panaszát egész rettentő mivoltában. Jelen volt az öreg Endreffy is, a vallás hivei közt legtekintélyesebb férfi, az elmondott kihágásnak az ő szivét kellett legjobban elkeseriteni, mert a bántalom az ő fiát érte.

A mint az öreg tiszteletes leült, utána mingyárt föl is kelt Endreffy s azt mondá az előadottakra :

„Az ifju segédlelkész a midőn azt tevé, a mit tett; teljesité az ő magasztos kötelességét, a mire Isten által elhivatott; mert azért adattak az Isten szolgáinak ajkaira az Úrnak vigasztaló és ostorozó igéi, hogy a szenvedőket megenyhitsék, a bántókat pedig megfenyitsék, és ne válogassanak a nagyokban és kicsinyekben; és ha én magam nem csak egy megyének volnék főispánja, hanem egy országnak volnék is királya, és megbántanám azt, a mit Isten szentnek hagyott, és ezért engemet vén embert az Isten szolgá-

inak legcsekélyebbike, legfiatalabbika megfeddene; meg fognám előtte hajtani fejemet, és azt mondanám : uram, helyesen cselekedtél : folytasd tovább! mert nem csak az a kötelessége a jó papnak, hogy az embert megkeresztelje, midön megszületik s eltemesse, midön meghal, hanem hogy vezesse is az igaz uton, a mig él. Midön pedig a pap kezében tartja az evangyéliomot, akkor tegye lába alá a földet és ne ismerjen azon nagyobb urat, mint az Úr Jézus Krisztust! A rézpataki káplán igy cselekvék. Azért ő dicséretet érdemel."

Az ösz patriarchalis főnemes igy beszélt; és csak addig, mig az ilyen jellemek ki nem vesznek, maradhat meg szilárdul a hit!

Az öreg tiszteletes e nem várt kudarczot annyira lelkére vette, hogy még az nap estve megütötte féltestét a szél, és három nap mulva meghalt.

Még azon az ülésen uj papot választának a rézpatakiak; a legelső szavazat, mely Bertalannak jutott, az ösz Endreffyé volt. Csaknem egyhangulag választatott el rendes lelkészül.

A kik szerették az ifju lelkészt és jellemét becsülni tudták, azok örültek neki, hogy ama fontos állomáson őt erősitheték meg; a kiket pedig aggódtatott az ifju tüzes elhatározottsága, azokra nézve megnyugtató volt őt olyan világvégi messzeségbe kitolva tudni, a honnan nem háborithatja meg a dolgok régi háromszegletü állását.

Rézpatakán nagy volt az öröm e hirre; mert bár régi papjukat becsülték, s halálát megtisztelék, de az ifju iránt valódi elragadó szeretettel voltak.

Ah ez egészen más ember volt. Ez eljárt házrul házra, tudakozódott a hivek bajáról s tudott tanácsot adni a világon mindenre lelki és testi bajokban. Tudott gyógyitani apró kis mákszemnyi lapdacsokkal, azután meg hideg vizzel; minden füben, fában ismert gyógyitó erőket; még a szántásban, vetésben is tudott a gazdának jo tanácsot adni, s az időjárást jobban eltalálta napokkal előre, mint a kalendáriom; nem volt elég, hogy a templomban prédikált nekik, hanem estenként összegyüjté őket a falu házánál s beszélt előttük, vagy olvasott okos könyvekből tanuságos történeteket derék hazafiak tetteiről, az ipar és találmányok csodáiról; ugy hallgatták, a mit aranyos szájával beszélt, hogy minden csapszék üres maradt miatta. A mióta ő volt a faluban, nem volt viszálkodás házas társak között, nem mentek pörlekedő felek a biróhoz, nem került verekedésért senki a vármegye tömlöczébe; ő azt mind ki tudta egyenliteni, békiteni szép szóval, és néha erős szóval, hogy nem lehetett ellene cselekedni.

Már az is milyen szép volt töle, hogy a mint őt megerősiték a lelkészi hivatalban, a megholt tiszteletes nénje vénségére egészen elhagyatva maradt. Mig az öreg ur élt,

Bertalan egyebet sem hallott, mint örökös felpanaszlását a megevett kenyérnek, a paplakon hiába elfoglalt szobának; nem volt napja, melyen Czenczi néni békével engedte volna elkölteni ebédjét s nyugodtan bevárni az álmot szegényes ágyában; pedig hiszen mindent megtett a kedveért, még fát is vágott, ha nem volt. És most, midön egyszerre ő lett ur a lelkészi háznál, Czenczi néninek pedig semmi joga sem volt többé ott lenni : akkor Bertalan azt mondá a mindenkitől elhagyatottnak, hogy csak maradjon ezentul annál a háznál és pedig legyen ezentul is övé abban a legjobb hely; és ugy viselte gondját, ugy türte annak gyöngeségeit, még fát is épen igy vágott számára, mintha most is ő volna nála kegyelemkenyéren, és nem megforditva. Söt azt is kimondá a fiatal lelkész, hogy ha ö valaha meg találna házasodni, annak a nönek, a kit ő e házhoz hozand, épen ugy kell tisztelni azt az öreget, mintha tulajdon édes anyja volna.

Hiszen ezt könnyü is volt neki megigérni.

Mikor ö arra gondolt, hogy e csendes falak között egykor kedvesebb hangok is fognak otthonosulni, s a szelid magányt a boldogság képei elevenitik fel, olyankor csak egy arcz állt mindig előtte, annak az ártatlan leánykának arcza, a kinek szivében semmi sincs még, mint ártatlan vonzalom, és lemondani tudás azokért kiket szeretünk.

Az ifju tiszteletes ez idő óta csaknem min-

dennapos volt Kalaposék házánál. Ő is szívesen ment oda, ott is szívesen látták; nevezték a jó indulatot barátságnak, hálának, szívességnek, pártfogásnak, pedig utoljára is szerelem volt az, és maguk sem vették észre, hogyan jött?

Nem mondogatták, nem beszéltek róla, hogy egymást szeretik, de tudták azért igen jól, mint ahogy szokta tudni minden ember; ahogy kiolvassa egymás szeméből, és nem kérdezősködik felőle.

Hiszen nem is állt semmi ellent óhajtásaiknak. Egymáshoz illettek; a szép Juliskából igen jámbor tisztelendő asszony leendett s Bertalan is megérdemelte, hogy a környék legszebb leánya az ő párja legyen.

Nem is volt már egyébre gondja, mint a kisded paplakot kicsinositani; tisztességes butorokról gondoskodott, mik majd a háztartáshoz szükségesek lesznek, s a kertben komlólugast nevelt s ha beszélt róla, azt is odamondá, milyen szép lesz ott naplementekor dolgozgatni. A leányka mosolygott és sohajtott rá; hisz azt a kis lugost ő is látta már és ő is gondolt arra, hogy két szék egy kis asztal mellett milyen szépen elfér abban; a férj ott irdogálhat, mig a nő kézi munkáját folytatja, s ha fölnéznek munkájukból, egymással találkoznak szemeik. Ő is gondolt ezekre a szép naplementi órákra a kis komlólugasban.

Egyszer egész este volt már, hogy Bertalan a fogadós lakát elhagyta : a holdvilág szépen

világolt, a faluban minden aludt már, s ő szép csendesen ment végig a hallgatag utczán, tele édes gondolatokkal. Szokásuk a szerelmeseknek, hogy szeretnek hátratekingetni : hogy csak legalább azt a házat megláthassák, a melyben kedvesüket hagyták. Más ember nem érti ezt, a szerelmesek sem értik, de azért mégis csak ugy van. Bertalan négyszer-ötször is visszatekintett arra a nagy hegyes tetejü házra, azokkal a magas fehér kéményekkel, pedig ugyan nem volt semmi nézni való rajta.

A mint ismét visszapillant rá : ugy tetszék neki, mintha a ház tetején, a legszélső kémény mellett egy emberalakot látna állani. A holdvilág egyenesen onnan sütött s tisztán kivehető volt az alak.

Csak egy pillanatig állt azonban ott, azután ismét eltünt.

Bertalan megdöbbenve állt meg, s azután hirtelen sietett vissza a fogadóhoz.

Ott csendes volt minden; a kutyák aludtak a tornácz alatt, semmi nesz sem hallatszott. Körülkerülte a házat, bejárta a szérüskertet, betekintett az istállókba. A cselédek mind aludtak, egyet felköltött közülök s kérdezé töle, hogy ki járkál ilyenkor a padláson? Az azt felelte, hogy nem járhat ott senki, mert az zárva van. Bizonyosan a páva repült fel.

Végre maga is azt kezdte hinni, hogy szemei kápráztak, s nem akarva zavarni a háziak nyugalmát, haza ment.

Otthon nem jött álom szemeire; eszébe jutott mindenféle aggasztó gondolat, azokon eltöprenkedett sokáig, le sem vetközött, csak ugy dült le egy padra, s nézte, mint megy le lassankint a holdvilág a hegyek mögé, hogy ereszkednek bele a távol ormok fenyőfái fényes tányérjába, mintha szakálla nöne neki; azután egy keskeny felhő áll keresztül eléje, mintha szemöldöke volna: utoljára semmi sem marad belőle és sötét lesz : ebben a sötétben elaludt.

Mélyen, igen mélyen aludt; talán nehéz álma is volt; de azért mégis meghallá azt a hangot, a mi az álmodókat oly irtózatosan szokta egyszerre felriasztani : a félrevert harangkongást.

„Tüz van!“

Egy perez alatt talpon volt.

Fényes világosság tölté el szobáját; nem a szelid hold ábrándos világa többé; hanem az a borzasztó vérveres világosság; a mit az ég boltozata ver vissza a földről rásütő fény miatt.

„Tüz van!“

Bertalan hajadon fővel rohant ki a házból. Még akkor senki sem volt kinn az utczán; csak az éji ör kiáltozott végig rohanva a falun : tüz! tüz! tüz!

A fogadó égett.

Égett valamennyi épülete egyszerre; az aklok, az istállók, a pajta. Mind egy lángba volt borulva az egész.

A lelkész legelső volt az égő ház udvarán.

Ott rémületes volt a zavar; álmaikból felriadt cselédek szaladgáltak fel s alá; nem tudva, mihez kezdjenek? A félszerben volt a tüzi fecskendő, de az senkinek sem jutott eszébe: a helyett minden ember azzal a haszontalan munkával fáradott, hogy az istállóba zárt állatokat szabaditsa meg, a mi rendesen sohasem szokott sikerülni. Az ökrök megbőszülnek ilyenkor s nem engedik magukhoz közel menni az embert, hogy kötőfékjeiket elvagdalja; a juhokat pedig a mint nagy erőfeszitéssel kitereltek az akolból, a tüz láttára ujra megint befutottak az akolba, átugrálva az esztrengán. Maga a fogadós kétségbe volt esve.

Bertalan, a mint megjelent, egyszerre szilárd hangon kiálta az embereknek.

— Huzzátok ki a fecskendőt! Vödrökkel a kúthoz!

Azzal maga sietett betörni a félszer ajtaját, melynek a kulcsát most senki sem találta, kihuzatta a fecskendőt, maga felugrott a tetejére, s a szivattyuhoz parancsolva az embereket neki irányzá a vizsugárt a legfenyegetőbb helynek.

— Ott kell oltani, a merre a tüz terjed!

Az érkező nép, a mint papját meglátta a veszély közepett, erős buzgalommal sietett segiteni. Az oltás igen nehéz volt, mert a szél mind az udvarba verte le a füstöt és sziporkát, de azért a lelkész megállt a maga helyén, mint a ki a pokol tekintetétől sem retteg.

A fogadós egészen elveszté az eszét. Nem látott, nem hallott semmit, csak azt kiabálta: „a lovaim, a lovaim!“

Négy szép kocsislova volt; azokon volt minden gondolatja; a lovak az istállóban voltak s nem engedtek magukhoz embert közeliteni; a ki elakarta őket szabaditani, azt mind kegyetlenül összerugdalták. Utoljára a fogadós maga rohant értük és azt mondta, hogy benn ég velük vagy kiszabaditja őket.

És úgy látszott, hogy nem is akar felhagyni szándékával, mert semmi hivásra, könyörgésre nem jön vissza.

Pedig, a mig ott küzködik a neki vadult lovakkal, az alatt az istálló tetejébe is bele kapott a láng s bizonyosan benn fog égni.

— Fejszét ide! kiálta a lelkész, hirtelen leugorva a fecskendőről, mely csekély védelem volt e veszély ellen: egy ember álljon ide a fecskendőhöz!

Azzal felkapva egy fejszét hirtelen felkapaszkodott az istálló égő tetejére s elkezdé arról sebesen verni le a zsindelyeket. E bátor példától felbuzdítva több merész férfi rohant utána az istálló tetejére, s nehány percz alatt leverték azt onnan tisztára. A biró maga állt a fecskendőnél s a vizsugárral mindenütt a lelkészt környezte a lángok között; hogy azok meg ne illethessék az urnak felszentelt szolgáját.

A fogadós, látva, hogy paripái megvan-

nak mentve, kijött az akolból s azután térdre esett a lelkész előtt és kezeit csókolta neki.

Ekkor villant egy borzasztó gondolat Bertalan lelkén keresztül.

— Hát Julcsa hol van?

A fogadós mereven bámult reá.

— Hol van testvéred?

Ki tud rá felelni? Ki látta öt ebben a zavarban? Hová lett? Van-e valaki, a ki hírt tud felöle mondani?

— Talán a házban maradt!

Ne mondd ki ezt a szót! Abban a házban, mely már lángokba van borulva. Nem látta öt senki megmenekülni?

Senki; — senki.

A ház pedig körüskörül égett már, csak ugy hullott róla a zsarátnak, mint mikor napsütéskor olvad a háztetön a hó: némely ablakon keresztül is tódultak ki már azok a csapkodó lángnyelvek; a pitvar lépcsöi is égtek, s az ajtón keresztül szürödött kifelé az a lomha zsiros füst. Ki merne oda bemenni?

A fogadós képéből kikelve rohant végig a folyosón, be akart egyenesen törni. A lelkész megragadta öt kezénél fogva.

— Őrült vagy-e? Mit akarsz?

— Felkeresem öt! lihegé az.

— Azt megteszem én. Tartsátok vissza, hogy ne jöjjön utánam: szólt a mellette állóknak. Mártsatok egy pokróczot vagy bun-

dát vizbe; én jobban értem ezt. Ez ott veszne vele együtt. Ne eresszétek utánam.

A vizbemártott bundát hirtelen odahozták a lelkésznek. Nem iparkodott öt senki lebeszélni szándékáról. Hittek benne, hogy öt oltalmazni fogja valami magasabb kéz.

Egy pillanat még. A lelkész feltekinte az égre és sohajta halkan : „én Istenem segits!“

Azzal feje elé tartá a vizes bundát s berohant a szemközt süvöltő lángok közé.

„Isten legyen az ö oltalma!“

E perczben minden ember csak oda nézett; a fecskendő sugára az ajtó környezetére omlott folyvást olykor besüvöltve a nyitott ajtón keresztül a halálos füst közé; gyönge öreg emberek levették süvegeiket összetett kezeik közé s imádkozni kezdtek : a lélekzet elállt minden ajkon ..... Valyon vissza fog-e jönni?

Elmult egy, két, három percz; .... a lelkész még sem jött vissza. Akkor egyszerre nagy ropogással összeomlott a ház eleje, a tüzes gerendák eltemették a küszöböt.

A nép ajkán az elszörnyedés végtelen szava hangzott, a mi egy pillanat mulva ismét a legnagyobb meglepetés örömkiáltásába ment által : a lelkész alakja fenn a legmagasabb tüzfalon látszott meg, és ölében az alélt leányka.

Isten járt vele ott a magasban! Az omladozó kövek megálltak, midön rájuk lépett, az égö gerendák kikerülték öt esésükben, a láng ártalmatlanul csapott el fedetlen feje fölött;

ugy lépdelt egyik körül a másikra, félrehárítva izmos kézzel az izzó gerendákat, végre a ház kiálló ormához ért szerencsésen ott hirtelen megragadta jobb kezével a falból kiálló kapocsvasat, baljával magához szoritá az alélt leánykát s egy bátor szökéssel leugrott a földre onnan a magasból. Valami jó angyal vigyázott reá, hogy lábait meg ne üsse.

A bámuló nép érzelemtől elragadtatva rohant oda hozzá s összetapogatá kezeit, homlokát, nem sértették-e meg a lángok? Semmi baja sem történt; az a hatalmas Úr, a ki Sidrachot és társait megtartá az égő kemenczében, betakarta öt szárnyaival s megengedé neki, hogy a kit oly nagyon szeretett, kimentse a tüzhalál kinjai közül.

Nagyobb tüzpróba volt az ő számukra fenntartva e földön!

A nép azután uj erővel fogott az oltáshoz, a tüzet elnyomták, nem lett belöle nagyobb veszedelem.

A fogadósnak ugyan mindene oda égett; de ő nem törődött most azon, csak hogy testvére megmenekült. Lovaival sem törődött többé, csak öt ápolta, leste, hogy mikor szólal meg, ölébe fogta, ugy várta felocsudását. Éghetett miatta ház és pajta.

A leányka magához tért; Bertalan meghagyá, hogy vigyék öt lakására, hová testvérét is elvezette kézen fogva, midőn a tüz elfojtatott.

Tehát megérte, hogy megoszthatá szállását vele. Megérte, hogy virraszthatott beteg ágya mellett! a leány sokáig szenvedett, beteg volt, csak a leggyöngédebb gondnak sikerült öt életben meg tartani.

A fogadós tönkre jutott a tüzveszély által. Nem titkolá Bertalan előtt, marhái, takarmánya, borai, egész felszerelése oda égett, adóssága is volt; kilencz tiz ezer forintnál kevesebb megnem mentheté öt a bukástól s annyi pénzt nehéz az embernek kapni becsületes arczára.

Azt sem titkolá Bertalan előtt, hogy egy izben találkozott az ispánnal s az azt mondta neki, hogy mért nem folyamodik az ifju nagyságos urhoz? az bizonyosan meg emberelné ennyi pénzig.

De Kalapos János azt felelte rá, hogy inkább elmegy szolgálni s napszámmal keresi kenyerét, minthogy ezt tegye.

Bertalan elborzadt magában. — Eszébe jutott neki, a mit az ispán akkor mondott előtte, mikor öt kisértet jártában elfogta. „Vigyázzon magára a fogadós, mert a kit megharagit, az képes öt felgyujtatni!“ Ez a gondolat nagyon megkinozta lelkét; de nem mondta ki soha János előtt. Ismerte azt, milyen heves ember. Még több veszélyt hozna magára, ha ezt megtudná.

Egy napon félrehívta János a lelkészt, hogy valamit mond neki titokban. Látszott

becsületes arczán, hogy valami nagy zavarban van; szemébe sem mert nézni, s alig tudta, hogy kezdje a dolgot?

— Julcsának kérője jött. Egy haszonbérlő a szomszéd helységből Tollvárról; adj tanácsot mit cselekedjem?

— Kérdezd testvéredtől; mit felel ő rá?

A fogadós nehéz veritéket törült le homlokáról.

— Ő hallgat és sir. És én nem tudom, hogy mit tegyek? Az ember csinos, derék, komoly ifjunak látszik. Nem lehet rosz gazda, mert nagy összegekről tud rendelkezni. Szeretnie is kell nagyon a leányt, mert jól tudja, hogy semmit sem kap vele, mint egy becsületes tiszta szivet, és ő maga tehetős. Azon órában, melyben Julcsa megesküszik vele, tizezer forintnyi nászajándékot ád neki, és én ujra kezdhetném azzal üzletemet s nehány év mulva hálával térithetném testvéremnek vissza. Mit tegyek? szólj, mit cselekedjem?

Ha a lelkész csak egy szóval mondta volna neki : „küld el az idegent házadtól, mert a mit ő kér, az nem a tied többé, hanem az enyim!“ János azt mondta volna rá : „legyen a tied“. és maga elment volna szolgálni, két kézzel keresni kenyerét; de a lelkésznek még egy arczvonása sem változott e beszéd alatt. Arcza nyugodt volt, szemei könytelenek.

Elgondolá, hogy az ő boldogsága ime egy hozzá annyira ragaszkodó becsületes ember

romlásába kerülne; aztán minő sors vár egy szegény lelkész nejére? érdemes-e azért a jóllétről lemondani. A leány később megbánhatná, hogy a gazdag és a szegény között oly roszul tudott választani s minden sohajtása szemrehányás volna ő rá nézve; aztán elégszer megtörtént már az, hogy a kik egymást szerették, még sem lettek egymáséi soha s azért csak meg van a világ.

— Fogadd el a kérőt. Azt mondá Jánosnak szárazon.

János sokáig nézett kétkedve a lelkész arczára e szavak után. Ha annak csak egy vonása elárulta volna azt a kínt, a mibe e szó került neki, ha csak egy könycsepp jelent volna meg szemében, oda borult volna nyakába és azt mondta volna: bocsáss meg, hogy kisértettelek! de nem látszott azon semmi.

— Csak a leány ne sírna mindig, rebegé János.

— Eredj, és mond meg neki, hogy ne sírjon: én izentem neki, hogy ne sírjon.

Azzal elvált töle a pap, és engedte öt haza menni.

Másnap násznagyok jöttek Bertalanhoz, bejelenteni elötte, hogy a szép hajadon leányzót, Kalapos Juliát nemzetes Korbás Lőrincz haszonbérlő ur eljegyzé hites társául; a felmentések is kezüknél vannak már, kivánják az esketést még ma megtartatni.

Tehát Julcsa engedelmes, önfeláldozó test-

vér volt. Hogy bátyját megmentse, feláldozta magát.

A lelkész meghatározá a szertartás óráját s elbocsáta a násznagyokat.

Azután felvevé papi köntösét, imakönyvét kezébe vette s elment előre a templomba. Ott bezárkozék; az Ur asztala elé járult és kitárta ott szivét a minden örömnek és fájdalomnak adója előtt, hogy lássa meg azt a szenvedést, a mi abban dulong, és adjon neki erőt annak elviselésére.

Azután valami oly édes megkönnyebbülés szállt lelkére : a honnan kérte a malasztot, onnan szelid nyugalom szállt fejére alá, leporlott róla minden, a mi földi, vágyak, szenvedések, bánat és irigység; feljül volt emelve azokon, mint kinek lábai nem járnak többé a földön.

Most felnyithatá a templomajtót, hogy bejöhessen rajta a nép.

A nép eljött bámulni a menyasszonyt és a vőlegényt. A leggazdagabb vőlegényt és a leghalaványabb menyasszonyt, a kit valaha ez oltár előtt összeeskettek.

A pap imádkozott az esküvés előtt; bizony, bizony lelke szerint imádkozott, hogy tegye őket boldoggá az ég : tegye alázatossá a nőt, kegyelmessé a férjet, hogy ők megszeressék egymást.

Azután odahivá őket az Ur oltára elé.

Julcsa nem sírt; de arczának nem volt szine, és hangját alig lehetett hallani. Egyszer iszonyu

fájdalommal nézett fel Bertalan arczára, a midön ez azt kérdé tőle: „szereted-e azon férfit?“

Azt felelte rá : „szeretem“ és nem szakadt meg bele a szive.

A pap rájuk adta áldását : szivéből tépte ki azt az áldást, a mit rájuk adott.

Azután felült a násznép szekerekre, künn vidám zene harsant meg, a lovak fején lobogtak a nász-keszkenők, a lakodalmas menet eltávozott a szomszéd helységbe.

Kalapos János megkapta sógorától a tiz ezer forintot s mint szemmel látható volt, ismét szép rendbe hozta vele gazdaságát, a menyecskének pedig bizonyosan igen jól mehetett dolga; selyemmel volt szobája butorozva, s hintóban járt, a hogy ezt Czenczi néni nem késett elmondani Bertalannak.

János azonban ez óra óta folyvást kerülte a lelkészt, még a templomba sem járt, hogy szeme ne találkozzék az övével.

Egyszer még is nehány hét mulva a lelkész egész váratlanul összetalálkozott az utczán Juliával. A nő szinte összeroskadt, a midön őt meglátta; alig birt állva maradni. Igen rosz színben volt.

— Mi baja van? kérdé Bertalan.

— Igen sokat szenvedek. Felelt a nő, s azzal elsietett tőle.

Ettől fogva még jobban kerülte öt János.

Ismét nehány hét mult el; a midön egy reggel azzal a hirrel lepte meg Czenczi néni

Bertalant, hogy a fiatal menyecske haza szökött a férjétől.

Éjnek éjszakáján, gyalog és mezitláb futott el lakásáról, ugy ért haza félholtan bátyja lakására.

Bertalan még az nap templomba mentekor találkozott Jánossal, s kérdezé, hogy mi baj történt a családban?

János el volt fogódva, megrázta a fejét és azt mondta:

— Nem szólhatok róla . . . .

Még az nap este, a mint kis lugasában ült a lelkész, honnan az utczára lehete látni, egyszerre megdöbbenve veszi észre, hogy egy szekér kanyarodik be az utról, melyen világosan megismeré Julcsa férjét.

Szemeivel kisérte a kocsit; — a mint az a fogadó előtt elhaladt, egyszerre, mint valami dühös vadállat, rohant ki annak udvaráról János s megragadta a lovakat, megállitá a kocsit, megkapta örült dühvel a rajta ülöt s egy pillanat alatt legázolta azt lábai alá a sárba; csak az összefutó emberek birták meggátolni, hogy meg nem ölte.

A megtépett férfit onnan Endreffy kastélyába vitték; Kalapos pedig bezárta magát szobájába és azt hagyta meg, hogy estig semmi élő teremtéssel sem akar beszélni.

Másnap reggel két idegen ur kereste a fogadóst, azt mondták, hogy addig el nem fognak menni, a míg vele nem beszélnek.

János kijött eléjük. Az idegen urak gavalléros külsővel birtak; egyik közülök rögtön előhozta idejövetelük okát, őket a megtámadott haszonbérlő küldé ide.

Kalapos gyanusan néze rájok. Valjon mit akarhatnak töle? Ha perbe akarják fogni, miért kezdik igy? vagy tán kibékitést, magyarázatokat akarnak megkisérteni.

— Ön nemes ember? szólt az egyik idegen Jánoshoz.

— És ha nem volnék az?

— Csak maradjunk annál, hogy ön nemes ember; mert a mit önnek ajánlani fogunk, az csak nemesek között szokásos; nem parasztoknak való. Ön Korbás urat durva módon megbántotta, ez elégtételt kiván, és önnek meg kell vele verekedni.

Az urak azt várták, hogy ez a falusi ember majd elsápad ezen ajánlatra, s mennyire elbámultak, a mint János e helyett összeszoritá ökleit s egy lépést közelebb lépett hozzájuk; ugy villogtak a szemei, mint egy roszul sebzett vadállaté.

— Én velem akar ő megverekedni? Én velem? Szemközt akar velem állani és fegyvert akar adni a kezembe, a mivel öt megöljem? Uraim, önök engem boldoggá tettek. Egész éjjel nem aludtam, mindig azon járt az eszem, mint ölhetném meg azt az embert, s most önkényt jö elém és azt mondja; jerünk: verekedjünk! Megyek uraim. Akármely pilla-

natban, akárminö fegyverrel, akármi föltétel alatt; ha kivánják, hogy három lépésröl löjünk egymásra, én rá állok, ha kardot adnak kezünkbe, elfogadom, és ha késsel kell vívnunk, arra is rá állok. Tegyék minél elébb.

Az idegen urak meg voltak lepetve a közrendü ember elszántsága által. Röviden tudatták vele, hogy egy óra mulva menjen ki az erdöbe a bükkös patak forrásához; ott megtudja a többit. Azzal vissza mentek Korbáshoz a kastélyba.

Bertalan épen a reggeli isteni tiszteletböl tért vissza, s elgondolkozva ment lakására haza; az ajtóban Czenczi néni várta, a kinek mindent látni, tudni kellett; az hevenyében tudósitá, hogy épen most látta Kalapos Jánost egyedül menni az erdöbe s utána nehány perczczel Korbás urat, meg két ismeretlent, ott aligha valami rosz nem történik.

Bertalan megdöbbent e szókra, de nem válaszolt rá semmit; hanem egyenesen az erdö felé vette utját. Czenczi néni utána nézett, a míg láthatta s azután, hogy az erdöben eltünt ö is, minden perczben kiszaladt az ajtóba, eléje nézni, ha nem jön-e még vissza?

A lelkész kettöztetett sietséggel iparkodott az erdöt elérni, merre Czenczi néni utasitá. Sejtette jól, hogy mi van készülöben s megakarta azt akadályozni. Az urak köpenybe voltak burkolözva, monda az öreg néni. Bizonyosan fegyvert rejtettek alatta.

Az erdőbe érve, hallgatóznia kellett, hogy ha valami neszről megtudhatná, merre mehettek? Mintha valami jó angyal súgta volna szivébe, hogy a patak mentét kövesse. Egyszer azután a patak melletti homokban lábnyomok tüntek elé, a finom városi csizmák nyomairól bizonyosan tudhatá, hogy ezek azok, a kiket keres.

Most még jobban sietett. A lábnyomok végre félretértek a forrástól, s a mint itt megállt a lelkész, hogy körül tekintsen; nem messze az erdő sürüjében lassu dörmögést kezde hallani, mint mikor férfiak beszélnek halk hangon.

Szívdobogva közeledett arra. Egy szép kis pázsitos tér volt ott az erdőben, körüskörül vad rózsa és hólyagfa bokrokkal; óriási vén bükkfák terjeszték ki fölötte sötét zöld sátoraikat, az egyik vén fa derekát egészen behálózta az örökzöld repkény s a sürü lomb között ott volt egy kis madárfészek; abban ugy etette apró kis fiait a hüséges anyamadárka, mig a hím egy vékony ágon himbálózva, dalolt neki mindenféle szépet.

E repkényes fa oldalánál, ez éneklő madárkának fészke alatt, ott állt János, kezében felemelt pisztolylyal; tiz lépésnyi távolban előtte, Korbás. Mind a ketten egymásra szegzék szemeiket a felemelt pisztolyok csövein végig nézve. A segédek a fák mögött álltak,

az egyik felemelé kezeit, hogy csattantással jelt adjon a lövésre.

Nem ért rá; mert Bertalan egy pillanat alatt ott termett közöttük. Odaállt a küzdtérre a kettő közé, a két felemelt pisztoly közé, az ő teste választá el őket egymástól.

Mind a négyen boszusan kiáltának fel! Mi hozza ezt ide?

—E rémületes tett nem fog megtörténhetni; lihegé Bertalan fáradságtól és belső izgalomtól eltikkadva. Önök nem tudják, mit cselekesznek? Menjenek haza! Én megtiltom önöknek a vivást, és meg fogom azt gátolni!

János szeliden, de szilárdul válaszolt neki.

— Hagyd ezt mi ránk uram. Hiába gátolod meg most, mert holnap véghez viszszük, ha ma nem lehet. S ha ő eltávozik akkor én fogom őt felkeresni. De meg kell halni, vagy neki, vagy nekem.

— Egymás keze által! örjöngő, ő testvéred férje. Sógorod.

— Nekem! kiálta fel János, kimondhatlan dühvel. Nem tudott többet mondani.

Bertalan most a segédekhez fordult.

— Uraim, hogy engedhetnek meg önök párbajt ily közeli rokonok között?

— Ejh, ez nem házasság : tisztelendő uram; gunyolódék az egyik e szóra.

János akkor megfogta a lelkész kezét s igy szólt :

— Te azt mondád, hogy ez ember nekem

rokonom. Én elmondom neked, hogy micsoda rokonom nekem ő? és ha azt meghallottad, és akkor is azt mondod, hogy ne vívjak vele, nem vívok : hanem akkor egyenesen főbelövöm magamat, mert ugy én vagyok a bünös : ugy én követtem el azt a bünt, a miért egy embernek meg kell halni. Te tudod a körülményeket, a mik között szegény hugom kezét adta ezen embernek. Feláldozta magát érettem, hogy pénzt kölcsönözzön számomra. Oh, ha tudta volna mit cselekszik? Oh, miért nem mondtad akkor csak egy szóval, hogy ez gyalázatos, alávaló tett tőlem, feláldozni testvéremet, az én szép, ártatlan leánykámat azért, hogy magamnak jó dolgom legyen; és én elmentem volna szolgálni, elmentem volna koldulni inkább, hogy sem ezt elfogadjam. Im lásd, mi történt most. Ez ember itt nem azért vette el testvéremet, hogy szeresse, hanem azért, hogy eladja! Férfi ez itt? az én hugom férje? nem igaz; egy nyomorult iparlovag, egy keritő, a ki a férj tisztességes nevét eladta nyomorult pénzért egy nagy urnak, s nőül vett egy ártatlan gyermeket, hogy elvegye öt becsületes oltalmazóitól.

Bertalan összeborzadt, a mint lassankint érteni kezdé a dolgot.

János hevesen folytatá :

— Julia a legelső napokban már sírva panaszlá nekem, hogy Endreffy, ki házamnál nem férhetett hozzá, férje házánál mindenna-

pos látogató. Ő elmondott férjének mindent, és a férj mosolygott rajta. Endreffy tolakodó, erőszakos kezdett lenni, ő panaszt tett férjénél, és az bohóságnak nevezte az egészet. Végre Julia kimondá neki, hogy ő meg tudja őrizni tiszta erényét, ha a férj nem törődik is azzal, s a csábító előtt bezárja az ajtót. Ekkor : oh uram, hallod-e ezt? ekkor kimondá neki a férj, hogy ők minden gazdagságukat a csábítónak köszönhetik, hogy ez csak azért adott neki birtokot, pénzt, hogy vegye nőül a leányt, s azontul — ne legyen több gondja reá, s a nekem kölcsönzött pénz sem egyéb, mint az ő gyalázatának bündíja! A nő éjnek éjszakáján futott el férje házától, midőn ezt megtudta, futott hozzám egyetlen védelmezőjéhez, egyetlen megrontójához. Most mond ki : vívjak-e hát ezzel az emberrel itt? vagy egyszerüen főbe lőjem magam? mert egyik kettőnk közül felel a magas mennyekben azért az ártatlan lélekért, a ki a kárhozatnak van adva. . . . .

Bertalan arcza olyan lett e szavak alatt, mint a halál. Eleinte szó sem jött ajkára, a mint ezeket meghallá; csak nézett merően Julia férjére s azután lassan felemelé kezét az éghez és megrázta azt átokterhes mozdulattal.

— Az Isten hozzon te rád itéletet! Feküdjék rajtad a te bünöd súlya, nehezebben mint maga a sírdomb. Kihivtad az Ur Istent magad ellen, *állj előtte még ebben az órában,* és adj számot arról, a mit itt cselekvél. Én megátkoz-

lak téged az életben és a halálban, és senki le nem veszi azt rólad soha. A mint elvetéd magadtól az Isten kegyelmét, ugy vessen Ő el tégedet magától! A mint eladtad hüséges társadat, ugy légy eladva mindenkitől ezen és a másvilágon, s ha egy elejtett fillér, ha egy kicseppent köny megválthatna téged, azt a fillért, azt a könyet el ne ejtse senki! Üldözzön a gyalázat a sirba, forduljon el fejfádtól utálattal a ki meglátja, s ne legyen senki, a ki megsirasson; mert a mit te cselekedtél, azt nem tette férfi soha. Most elhagylak benneteket. Tegyétek, a mit Isten parancsol veletek. Emeld fel pisztolyodat. És gondolj reá, midőn czélba nézessz, hogy az a reszketés, a mi karodat elállja, nem más, hanem az Ur Istennek rettentő lehellete rajtad. Tegyétek, a mit akartok.

A lelkész félrevonult. A megátkozott férfi sápadt volt, és arcza elváltozott. Háromszor emelé fel fegyverét és keze ugy reszketett, hogy nem birt czélozni vele. Az irtózatos átok, a felfedett büntudat ellen nem birta védeni magát; a felháboritott Isten letörte lelkének daczoló erejét; harmadszor kiejté kezéből a pisztolyt s odarohant János lábaihoz és megragadta annak kezét, töredelmesen rebegve: „bocsáss meg, bocsáss meg!“

— Én bocsássak meg neked? kérdé az elcsodálkozva. Minek kellene akkor történni?

— Ezentúl hü férje leszek testvérednek, a

milyen nem voltam. Szeretni fogom öt és védelmezni mindenki ellen. Visszaadom Endrefynek mind azt, a mit ez átkozott alkuban adott, s élek veletek szegényül, és elfeledve. Hiszen látod, hogy a világba ugy sem térhetnék többé vissza ilyen vallomás után. Ezen urak elfogják beszélni, hogyan viseltem itt magamat, hogy kértem bocsánatot töled, s ez engem örökre számüz a régi világból.

A segédek valóban gúnyosan mosolyogtak.

János ingadozott keserüségében, mig Bertalan közbejárult s a két ellenfél kezeit egymásba szoritá; Korbás a mindenhatóra esküdött, hogy nejét ezentul mindennél többre fogja becsülni s iparkodik, hogy megérdemelje szeretetét.

János lassankint odalágyult, hogy megölelte öt : kérte, hogy vegye el mindenét, csak becsületét hagyja meg, azt örizze meg, és ezen a szón ugy el tudott sírni mind a két férfi.

Bertalan pedig felemelt kezekkel adott hálát az égnek e végzetért : a holott nagyobb az öröm egy megtért bünösön, mint kilenczven igaz felett, a kik sohasem vétkezének.

Korbás és János oda utasiták a két segédet, hogy mindent elmondhatnak Endreffy urnak, a mit láttak : a kölcsönadott tizezer forintot vissza fogják neki adni, és azután majd elmennek együtt valamerre, a hol nem fogja hirüket hallani többé.

Bertalanra még egy magasztos feladat várt ezután : kibékiteni a megkeserített nőt megtérő férjével. Szivet rázó szavai véghez vitték ezt a munkát is. Julia kibékült férjével, engesztelődve nyujtá neki kezét.

És a lelkész olyan boldogan tért vissza kisded hajlokába; a hol pedig nem várt reá sem uri kényelem, sem hatalom, sem a boldog házi élet mosolygó édes arcza. Az ő kincsei, az ő boldogsága egy boldogabb élet számára voltak gyüjtögetve.

A béke áldott nemtőjével egyszerre kopogtatott be a szegénység Kalaposék ajtaján. Azt a pénzt, a mit Korbás nejének menyasszonyi ajándékul adott, ezt a kárhozat foglalóját, vissza kelle fizetni a kegyelmes urnak.

Tizezer forint nagy összeg, sokáig turja addig a földet szegény ember, a mig azt össze tudja szedni, sok jóizű falatot elvon addig szájától, sok avult foltot elvisel addig ruháján, a mig azt kerekszámmá teszi.

De mégis meg kelle lenni, a mi elmulhatatlan volt. Endreffy Korbástól követelte azt vissza, s még azt veté szemére, hogy az őt megcsalta.

János nem panaszolta baját senkinek, apródonként eladogatta borait, házi felszerelését, azután került lovaira, marháira a sor; mindenét pénzzé tette, titokban, alattomban.

Az emberek azt suttogták, és Czenczi néni is azt mondta, hogy a fogadós meg akar szök-

ni, mert mindenét elprédálja titokban. Csak Bertalan tudta, hogy a fogadós mit cselekszik?

Egy este Bertalan egészen elmerülve dolgozott ünnepi szónoklatán, a midőn ajtaján koczogattak. Maga ment azt felnyitni, s szive nagyot dobbant, a mint Jánost látta maga előtt.

A fogadós utnak volt készülve. Legroszszabb köpönyege volt a vállán, oldalán szegényes tarisznya. Bajusza le volt nyirva; s kalapja valami ócska darab volt, a mi régóta heverhetett már a kamrában.

— Bucsúzni jöttem hozzád, uram; szólt a lelkészhez; láthatod, hogy készen vagyok a szökésre. Minden ember rebesgeti, hogy szökni akarok innen. Igazuk van. Én elszököm. Ne ijedj meg; senki sem fog utánam tudakozódni. Nem hitelezöim elöl futok. Minden adósságomat kifizettem; legutolsó cselédem bére is ki van adva uj évig. Senki sem fog utánam átkozódni, hogy valamijét elvittem. Te tudod, hogy ez miért történt. Még az a fiatal ur van hátra. Ez az adósság nyomja leginkább lelkemet. Ezzel is készen vagyok.

És azzal kivett táskájából egy veres börtárczát és átadá azt Bertalannak.

— Vedd át uram; ez itt a pénz. Tizezer forint. És annak a mai napig kiszámitott kamata. Azonfelül van benne öt forint e követ-

kező czélra : tedd meg értem, hogy valamely hirlapba igtattasd be azon hirdetményt, miszerint, a kinek az eltávozott Kalapos Jánoson, vagy annak családján valami követelése van, az forduljon te hozzád. Ha majd azután ama kegyelmes ur eljön e tartozásért, fizesd ki öt helyettem. Nem akarom magam elvinni neki a pénzt, mert attul tartok, hogy ha találkoznám vele, valami más adósságomat is lefizetném neki, és az nem volna jó. Azt bizom az ur Istenre.

Bertalan eltevé a tárczát szekrényébe, s kérdezé Jánostól, hogy hát testvére hol van?

— Elöre küldtem öt férjével; a falu végén várnak a szélmalomnál. Nem akartam feltünövé tenni eltávozásunkat. Azért csak gyalog utazunk.

— Hová? kérdezé Bertalan, elszorult kebellel.

— Nagy a világ, sóhajta János; hanem azután meggondolta magát s nyugodtabb hangon felelt : Tokajba; ott vannak rokonaim, egy nagybátyám, ott megpróbáljuk, hogy lehetne ujra kezdeni az életet?

Még egy fájdalmas kérdést intéze Bertalan hozzá :

— Van-e pénzetek odáig?

— Oh van elég. Maradt még elég.

— Mutasd. — Bertalan nem hitt neki.

— Testvéremnél hagytam; ö jobban gondját viseli, felelt János; de hazugság volt, a mit

mondott, s két könycsepp rögtön előjött megbüntetni öt e hazugságért, mik lesütött szemeiből végig gördültek becsületes munkában megbarnult orczáján. Nem volt nekik semmi pénzük.

Bertalan ugy tett, mintha nem vette volna azt észre; azt mondá neki, hogy üljön le, a mig ő dolgozó szobájában meg fogja irni a kivánt hirdetményt.

E rövid időt arra használta Bertalan, hogy Czenczi nénit félrehiva, kezébe adott egy kis bör erszényt, s megkérte, legyen olyan jó, vigye el azt a szélmalomhoz; ott fogja találni Kalapos Juliát férjestül. Hivja a nöt félre s adja át neki e kis erszényt és mondja, hogy azt testvére küldi; tegye el jól és ne szóljon senki előtt róla.

Ötven arany volt abban az erszénykében. A lelkész fáradságos keresménye. Akkor váltotta azokat, a midőn arra gondolt, hogy *jegypénzre* lesz szüksége. Ez volt Juliának szánva *menyasszonyi ajándékul*. Mennyi örömmel gondolt akkor arra a boldog pillanatra, a melyben azt szeretett lánykájának át fogja adni. — Oh abból nagyon boldogtalan pillanat lett.

Bertalan egész nyugodt arczczal tért vissza Jánoshoz s addig tartóztatá öt, a mig Czenczi néni visszatért. Akkor megszoritá kezét a férfinak.

— Isten legyen veled a te utaidon.

János még mondani akart valamit, tán egy bucsúszót, de torkát összeszoritá valami, hogy egy szónak sem tudott ura lenni. Mégis szégyenlette magát, hogy elérzékenyült.

A lelkész az ajtóig is kikisérte. János ujra megállt, hogy elmondja a mit akar : de csak nem volt ereje hozzá.

— Isten veled szólt a lelkész, s azzal röviden megszoritva kezét, besietett a szobába.

János előre ment nehány lépést, megint megállt az uton, az a szó, a mit ki nem mondott, ugy kinozta, ugy akart kitörni szivéből : „Hát Juliának nem izensz-e semmit?“ Visszafordult, bátorságot vett magának, hogy ezt megkérdje tőle; az ablakhoz sompolygott; odabenn gyertyavilág égett, betekintett a szobába, és ime a fiatal lelkész ott ült az asztal előtt és fejét két kezére hajtva, zokogott, — zokogott keservesen.

A bujdosó sietve távozott el onnan s nem ment vissza megkérdezni : „nem izensz-e Juliának semmit?“ . . . . . .

. . . . . .

A mint a hirlapokban megjelent a hirdetmény, miszerint a kinek János adósa maradt, jelentse magát a lelkésznél, alig párnapra rá maga Endreffy ur tisztelé meg a lelkészi lakot becses látogatásával.

Nem jött egyedül, azt a másik két gavallért, kik a párbajnál is figuráltak, magával hozta. — Alkalmasint valami jó mulatságra

számolt, a mit másokkal is megakart osztani.

Az egyik gavallérral egy szép nagy angol agár is velejött, az mingyárt felfeküdt a pap ágyára, míg az urfiak a székekre ültek nyeregbe.

— Önt nevezte ki az eltávozott család pénztárnokának tisztelendő ur? kérdé Endreffy.

— Igen.

— Nem említék, hogy egy kis tartozásuk én irányomban is van?

— Említék?

Ez a szó megdöbbenté Endreffyt. Ő más választ várt.

— Nekem tizezer forinttal tartoznak.

— És annak a kamataival; tudom.

— Azt az összeget itt hagyták önnél?

A pap szekrényébe nyult s kivette a tárczát. Endreffy még jobban kezde csudálkozni.

— Az egész összeg ott van-e?

— Én nem néztem, mi van benne? szólt a lelkész, de meg vagyok győződve, hogy benne van.

— Ah, ez eredeti. Ön meg sem nézte, hogy van-e benne valami? s azt állitja, hogy tele van pénzzel, pedig meglehet, hogy kopott papirosokkal rakták tele. Ah tisztelendő ur, ön mégis nagyon sokat hisz az ilyen embereknek.

Bertalan felnyitá a tárczát. Benne volt az

egész összeg. Az utolsó forintig. Odaszámlálta azt az urak elé a hosszu asztalra.

Endreffyt ez nagyon boszantá. Ő nem pénzért jött, hanem azért, hogy jót kaczagjon, majd ha a pap zavarba jön elszökött barátja miatt.

— Nem mondaná ön meg, hová utaztak innen? kérdé a lelkésztől.

Bertalan e kérdésre olyat ütött öklével az asztalra, hogy urak és agarak ijedten ugrottak fel helyeikről.

— Nem mondom meg! Tessék a pénz. . . .

Az urfiak vették észre, hogy itt nem jó lesz tréfálni.

Endreffy csak nem nyult a pénzhez, hanem a helyett egyik gavallér társához fordult s azt mondá neki :

— A minap ezer forintért kértem az agaradat, azt mondtad, nem adod. Ha kell érte tizezer forint, szedd fel a pénzt : ott van.

A gavallér kezet adott a fris alkura. — Endreffy ur füttyentett az agárnak s odább ment vele. Az eladó pedig összesepré a bankjegyeket s két zsebébe tömte.

Igy használták a pénzt hajdanában — és még most is.

. . . . . A bujdosó család pedig sietett hegyen völgyön át, gyalog, éhezve és fázva, zá-

poreső elől magányos fák alá rejtőzve, csekély holmiait vállán czipelve; minden vagyonuk azon nehány arany volt, a mit Bertalan gyüjtögetett, hogy azt majd egykor menyasszonyi jegypénzül adja az ő szíve-szerettének.

* * *

Sok idő elmult ezután. Bertalan várta, hogy majd tudósitni fogja öt János későbbi sorsa felől, várt egy hónapig, várt egy esztendeig, s hogy akkor sem kapott felőle semmi hirt, maga irt levelet tokaji lelkésztársának, hogy tudakozódjék e család után.

A lelkész azt válaszolta vissza, hogy Kalaposék nem mentek Tokajba, és ottani rokonaik sem tudnak semmit felölük.

János csak azért mondá Tokajt jövő czéljául a lelkésznek, hogy az meg ne tudja többet, hová rejték ők el magukat; igy majd talán el fogja öket felejteni s boldog ember lesz belőle.

Bertalannak minden fáradozása mellett sem sikerült megtudni valamit a felől : hová lettek? mely föld nyelte el őket? Ugy eltudták magukat temetni ismeretlen világ tengerébe. Sok az ember : olyan könnyü két három boldogtalannak elvegyülni közte!

Bertalan ez időtől fogva egész lelkét átadta magas hivatása kötelességeinek.

Nem csak a szószéken volt a nép papja, hü és okos vezére volt annak a közéletben is. Az ő buzditására uj iskolaház emelkedett, a nép saját erejéből épité fel azt, s meg sem érezte a terhet; a lelkész segített az oktatóknak, kis könyvtárt szerzett a község számára s nem volt a faluban senki, a ki annak hasznát ne tudta volna venni. Parlag földeket gyümölcsfákkal ültetett be, megtanitá az ifjakat oltogatni, s a gyümölcsös hasznából gyarapodott iskola és könyvtár, abból kaptak jutalmakat évenkint hüséges cselédek, erényes hajadonok. Igy vitte át az életbe a hitbölcseség tanait, igy nevelte maga körül a népet s gyönyörüsége volt benne, ha látta, mint épül, szépül az egész helység, milyen boldogok az emberek mindenütt, mint vetköznek ki rögzött hibáikból s áldás békesség telepszik meg a házakban és a lelkekben. És a midön arra gondolt: hogy ez a kis maroknyi nép, oly távol rokonfajától, kiszorítva idegen elemek közé, mint szilárdul meg nemzete iránti szeretetében, mint érez, eszmél, gondolkozik azon magas tárgyakról, a miket elfeledni egy földmüvesnek sem volna szabad, mert hiszen ő van legközelebb a földhöz és annak a földnek neve „édes haza," akkor ..... meg volt elégedve magával.... Boldog, a ki ezt magáról elmondhatja!

A legközelebbi években történt az, hogy Isten ujra elbocsátá szófogadatlan fiai ellen az ő öldöklő angyalait. A cholera végig söpörte

csunya irtó seprűjével a földet. Sokan elhagyták ezt a szép világot, a kik még szerettek volna itt maradni : olyanok is elegen, a kik nem találták ezt a világot olyan szépnek. — A halál nagy democrata : nem hivogatja maga elé külön az urakat, külön a szegényeket.

Bertalan előre elkészité hiveit e közelgő veszélyre, mely rendes utat tesz, mint valamely ellenséges tábor s sorrul sorra járja a falukat, városokat. Tudatta velük, hogy a cholera ellen semmi sem olyan jó óvszer, mint a tisztaság; tisztaság testben és lélekben; a testnek a hideg viz, a léleknek a nyugodt öntudat legjobb védelme e járvány ellen.

Rézpatakon nem is jelent meg e rettenetes vendég. A csapás egészen kikerülte a helységet, pedig egyszerre négy szomszéd faluban ütötte fel rettentő itélő székét, százával szedve be a koporsók adóját.

A meglátogatott falvak lelkészei buzgón teljesiték szomorú kötelességüket, vigasztalták, ápolták a betegeket, s temették a halottakat.

Egyszer megtudja Bertalan, hogy a szomszéd Tollvár lelkésze maga is megbetegült s most már nincs a ki helységében az utolsó vigaszt nyujtsa a haldoklóknak, nincs a ki a sirok fölött imádkozzék.

Rögtön kocsira ült ő maga s minthogy saját egyháza ment volt a veszélytől, azon szán-

dékkal ment át Tollvárra, hogy ott marad addig, mig a dögvész meg nem szünik.

Nyomorult piszkos hely volt az egész Tollvár; a házak fából összetákolva s sárral kitapasztva, az egészségtelen szobákat télen nyáron nem szellőzték soha, együtt lakott azokban ember és házi állat.

E miatt azután, ha egy házba beszállt a cholera, addig onnan ki sem pusztult, a mig az egész családot, kicsinytől nagyig föld alá nem vitte.

Az észszerü rendszabályok helyett a babonás köznép otromba vajákolással védte magát e láthatlan ellenség ellen; megégette a csuma rongyalakját a faluvégén, körülszántatta házait mezitelenre vetközött gyermekekkel, s itta a pálinkát vederszámra.

Bertalan nem átallotta sorba járni a piszkos gunyhókat, s a hol lehetett, jó tanácscsal, orvosszerekkel segitett a szenvedőkön; a haldoklókat részesité lelki malasztban, s a halottakat kikisérte a temetőbe. Oly nagy volt a nép iszonyata e napokban, hogy gyakran a lelkész kisérte egyedül a koporsós-szekeret a temetőig. S midőn az imát elvégezte, fogta a kapát s ő is segitett a sírt betemetni.

Egy este, midőn épen három halott temetéséről jött haza, kinn a falu végén egy siránkozó gyermeket lát az árok mellett. Odamegy

hozzá. Nyájas szelid szóval kérdi töle, hogy miért sir?

A gyermek elmondta neki, hogy az apja, meg a bácsi a mult héten elaludtak, és azután nem lehetett öket többé felkölteni; szekéren kihozták öket a temetőbe s leereszték valami szük verembe. Most az édesanyja is alunni készül, és ő ugy fél; azért jött ki, hogy haza hívja az apját, meg a bácsit; mert az anyja olyan nagyon sir; aztán senki sem akar neki felelni onnan a föld alól.

Mentül tovább nézte a lelkész az árva leányka arczát, szép nagy kék szemeit, annál nehezebb emlékek kezdtek szivében támadni. Mintha e szemek nem volnának ő elötte idegenek.

Mondá a gyermeknek, hogy vezesse el öt oda, hol édes anyja lakik. A lányka piszegve nyujtá kezét a lelkésznek s elvezetve öt a kertek alatt egy kis alacsony viskóig, belépett vele annak ajtaján.

Szegény kis hajlék volt az, minden bútor nélkül. Keskeny szalmaágyon a nyirkos fal mellett feküdt egy halaványnő, görcsösen összehuzódott kezekkel — halottan.

Ez is elaludt, ugy, hogy nem lehete fölébreszteni többet.

Bertalan egy ismerős arczot láta e halálfehéritette vonásokban, az volt az ő szivének első és egyetlen szerelme, Julia.

Hogy került ide családjaval együtt, nem mentek-e tovább, vagy ugy tértek vissza? Készakarva telepedtek-e meg e faluban; gondolva, hogy Bertalan legkevésbé fogja öket ily közel keresni? arra nem tudott felelni senki. A velük egy házban lakók csak annyit mondhattak, hogy a szegény nö, a ki itt lakott, nagyon sokat szenvedett s jól tett vele az ur Isten, hogy öt magához szólitotta.

Midön koporsójába áttették; ott találták ágya fejénél a kis börerszényt, és benne az ötven aranyat. Soha semmi nyomorúság rá nem vehette a nöt, hogy abból egyet elköltsön, mert Czenczi megmondá neki a pénz igazi küldöjét.

Bertalannak még azt is meg kelle tehát érni, hogy Juliát eltemesse. Nem kellett neki szégyenlenie könyeit, midön halotti imáját elmondá a koporsó fölött; mert hiszen nem volt rajta kivül más jelen, csak a gyermek és a sirásó.

Szegény Julia! Ö eskette öt össze, ö temette el; — milyen boldog lehetne még most is ott abban a kis lugosban.

A mint fel volt hantolva a sir; Bertalan ölébe vette a kis gyermeket; bágyadtan a sirástól és a nélkülözéstöl hajtá az le fejecskéjét a lelkész vállára. A lelkész haza vitte öt kis lakába, Czenczi néni érzékenyen tekinte a kis

árvára, midön Bertalan ölébe tette és azt mondá:

— Ápolja e szegény kis árvát. Tekintse ugy, mintha az én gyermekem volna.

Legalább ezentul van a szegény lelkésznek miért küzdeni a munkaterhes életen keresztül!

87.920
1-2

JÓKAI

Népvilág

I